

lióne într'ajutor. Ruşii se reped înainte. Turcii — lucru de mirare — nu se împotrivesc cu putere, ei trăgând cu puşca alene, se retrag în bună rînduire prin viile şi prin grădinile de d'asupra Plevnei.

Ruşii în loc să s'astîmpere, îşi adună la un loc sfărămăturile regimentelor şi bagă în foc întrégă oştirea de sprijin. Ei pornesc ca vijelia, scobórá prin vii şi prin porumb, şi ajung în marginea Plevnei, şi dau să intre în oraş.

Acolo, pe pârîul Tucenitei erau nisce mori apărate de cinci compánii de turci. Ruşii năvălesc spre mori şi se 'nceară cu pedestrima lui Osman. Erau pe-aprópe vr'o două sute de călăreţi turci; aceştia, neputënd să se lupte pe deal, săriră de pe cai şi alergară cu carabinele în ajutorul pedestrima, luptându-se pe jos. Dar Ruşii îi isbesc cu urgie şi-i silesc să fugă în oraş. Două batalióne de Ruşi în vremea asta intrară în Plevna. Generalul rus a început să sară de bucurie şi scuturându-şi chipiul în aer, striga: Aşa răsplătim lui Osman, că ne-a bătut odată.

Dar una scia generalul şi alta Osman. Bataliónele rusesci cari au intrat în Plevna, au fost copleşite de Turci; nici un soldat rus n'a mai eşit din Plevna. Dar au eşit Turcii cu multă mulţime şi au isbit pe Ruşi cu atîta putere, încât i-au trecut şi de la mori încolo, i-au trecut şi dealul din faţă, i-au trecut peste două trei dealuri şi i-au gonit în chipul cel mai jalnic.

Generalul rus făcuse greşala să'şi bage în foc până şi rezervele, şi-acum nu avea nici măcar o companie care să stînjenească pe Turci. Şi pe când

până în mal. Ast-fel Turcia e apărată despre Dunăre și de rîu și de malul înalt și rîpos.

Intr'un singur loc malul bulgăresc e mai jos de cât malul românesc, în fața Calafatului nostru. Acolo Turcii nu aveau scutire de dealuri, de aceea aũ apărat locul acela printr'o cetate puternică.

Turcii și-au ridicat Vidinul mai cu osebite împotriva Austriacilor, cari își găsiseră cel mai lesnicios loc de trecere în Turcia pe la Calafat. Vidinul a închis calea Austriacilor, dar a zăpăcit și pe a Rușilor, căci Rușii de câte ori treceau în Turcia, treceau pe la Giurgiu, iar Turcii din Vidin își adunau oștile în Oltenia și s'asvîrleau în cõsta dréptă a Rușilor.

Orașul Vidinului are vre-o 40 de mii de locuitori, cei mai mulți Turci, apoi Bulgari și alte neamuri. Și Români puținei.

Cetatea e în malul Dunării, zidită din piatră. Zidurile sînt înalte, gróse și trainice, iar despre Dunăre sînt năpraznice la vedere și ridicate din bolovani grozavi, cu deschidături ca ferestrele, din cari se ivesc gurile de tun. Pe ziduri sînt clădite turnuri în care se adăpostesc soldați și tunuri.

De jur împrejurul zidurilor cetății erau șapate șanțuri adînci și late încât puteau să încapă case întregi în ele. Și cu atâta meșteșug era adusă apa dintr'o gârlă, în cât la nevoie Turcii dau drumul gârlei care se vărsa în șanțuri și le umplea. Așa că, în timp de răsboi, cetatea de jur împrejur era apărată de un rîu curgător.

Dincolo de șanțuri pe câmpie de jur împrejur locul e mlăștinos de te scufunđi până în briu și nu te poți apropia de cetate, de cât numai pe șosele cari sînt ridicate pe temeli de piatră prin mijlocul

căciuli țărănesci în cap, luate de la Bulgarii din Plevna, pantalonî bulgăresci, pantalonî civili, livrele de vizită, anerie țărănesci. S'ajutaū și ei cum puteaū.

XVI.

Domnitorul nostru a mulțumit oștirii romănesci ast-fel.

«Străduințele vōstre, învrednicitele și vitejescile suferințe ce-ați îndurat, jertfele volnice ce-ați făcut cu sângele și cu viața vōstră, tōte acestea aū fost rēsplătite și încununate în ziua în care îngrōzitărea Plevnă a cădut înaintea vitejiei vōstre, în ziua în care cea mai frumōsă oște a Sultanului, cel mai strălucit și mai de sēmă general al sēu, Osman Gaziul, aū fost biruiți și și-aū închinat armele înaintea vōstră și a fraților vōstri întru mărire, înaintea soldaților Impēratului rusesc.

«Voi ați îmbogățit povestea mărețelor fapte ale trecutului cu povestea faptelor tot așa de mărite pe care le-ați sēvirșit, iar cartea veācurilor va păstra pe neștersele ei foi numele acestor fapte alături cu numele vostru.

«In curînd vē veți întorce în țară, purtând fiecare pe pieptul sēu scrise vrednicia sa de oștean și credința sa către patrie : Crucea Trecerii Dunării și medalia Apērătorilor Neatîrnării Romăniei. Atunci cānd veți ajunge la căminele vōstre, în orașele, în satele și în cătunele în care v'ați născut, veți spune părinților, fraților, rudelor vōstre ce ați făcut pentru țară. Bătrînii vē vor asculta, amintindu-și de vremurile de mărire ale neamului

să și le lase în lagăr. Dorobanții însă trebuiau să fie cu mantalele pe ei.

Ranițele trebuiau să și le lase cu toții în lagăr.

Căpitanii au căutat printre companii pe toți oștenii mai slabi de faptură și i-au dat de o parte. Dumneșeu singur știa, ce ți de amar și de trudă avea să fie ziua de mâine, de aceea au fost aleși să plece la năvală numai flăcăii voinici și puternici, care ar fi putut să rabde o ți și-o noapte toate nevoile și greutățile câte ți le-ai fi închipuit cu mintea.

Iar de altă parte, căpitanii întrebau pe flăcăi, dacă voesc să mERGă în rEsboiU, ori să stea în lagăr. «Mâine va fi perire cumplită, băeți» diceau căpitanii «și la mORTE nu silim pe nimeni să se ducă. Nu facem silă nimenui să s'asvirlă peririi; cine vrea dintre voi, să spue, și să rămăe în lagăr». Oștenii de linie n'au avut dreptul să se rostESCă; trebuiau să mERGă la perire, vrEND nevrEND. Voie să se rostESCă, au avut numai dorobanții. Dar nici unul dintre Români nu s'a ridicat să spue că vrea să stea în lagăr. S'au găsit câți-va Ovrei, care au găsit pricină, singuri ei vre-o cincideci, și au rămas.

Pe sEma acestora, a celor slabi și a celor fricoși, au rămas în lagăr, departe, ranițele și mantalele.

Și li s'a spus flăcăilor, să îmbrace pe ziua de mâine pantalonii albi de pânză, atât Rușii cât și Români.

Asta se făcea pentru ferirea de încurcături, căci hainele ostășesci fiind cam aceleași, și ale Turcilor și ale creștinilor, albastre ori roșii, se putea întâmpla — precum s'a întâmplat mai târziu — ca de

robiții, după ce plecase colonelul Cotruț cu ai săi în satul Smârdan.

Abia plecase colonelul când începură să vie în redută companii de-ale maiorului Stoilov. Ele spuneau că, neputând răsbi de focul Turcilor, s'au adăpostit în șanțul cel larg din stânga puțului, iar după ce-a mai slăbit focul turcesc, s'au sculat și-au venit la redută.

Maiorul Ulescu, vădând că lupta se lungește în sat, și auzind împușcături mereu, a lăsat robiții în paza căpitanului Amărășteanu și a plecat în sat, ca să dea ajutor colonelului. În marginea satului, s'a pomenit însă că Turcii trag de la stânga, de unde-va, în companiile sale.

«Altă redută», strigară soldații. Maiorul bănuind că prin sat e lupta mare, nu știa ce să facă. Să intre în sat, ori să cotéască la stânga spre redută? Dar în urmă, chemând pe maiorul Teleman, care își rînduia companiile în cimitirul satului, amândoi se repeziră spre redută.

Turcii, îndată ce vădură pe-ai noștri, au sărit la tunuri. Dar cum erau zăpăciți de gróză, n'au îndreptat tunurile cum se cuvine și trăgeau prea scurt. Obuzurile cădeau tot la picioarele Românilor scormonind pămîntul. Atâta rău le-au făcut numai că pămîntul scurmat de ghiulele sărea în tóte părțile, isbind pe soldați.

Dar băeții alergau cu vîrtute și s'asvîrliră pe redută.

Turcilor nu le ardea de bătaie. Când au ajuns Români la parapet, Turcii le-au ieșit înainte dându-le pușcile. Maiorul i-a adunat pe toți în redută,

III.
SVÎRCOLIRI PE SUB PĂMÎNT

fost potopiți de o năvălire peste noapte a Turcilor dintr'alte redute, căci fără de plumbi, degeaba li-ar fi fost vitejia și lupta cu baioneta și cu patul pușcii.

Atunci din vale începură trâmbițele să sune semnul de retragere. Incet și trăgând cu cele mai din urmă glonțe spre redută, dorobanții s'au dat înapoi pe clinurile dealului, spre reduta lor, cea cucerită la amiazi, cu jalea în suflet că lasă cetățuia din mână. Turcii n'au eșit din șanțuri ca să gonească pe ai noștri; se temeau de întunec, și erau și ei obosiți și le cădea așa de bine că-i lasă Români în pace.

IX.

A fost tristă și plină de amaruri noaptea pe care au petrecut-o dorobanții noștri, unii în reduta cucerită și alții departe sub dealurile Loscovețului în tabără cu'ntărituri. Dup'atâta încordare și stăruință de peste zi, ei se simțiau sfârșiți de oboselă. Carele cu munițiuni tot nu sosiseră, și ei au fost siliți să petrecă noaptea nemâncăți.

Până târziu în noapte, ei rătăciră prin văi și pe dealuri ca să-și adune morții și răniții și să-și numere pierderile de oameni și de arme. Peste o sută de dorobanți periseră și mai mulți de patru sute zăceau răniți prin corturi.

Bieții oameni n'au închis ochii cât e noaptea, de grija să nu-i isbescă fără de veste Turcii. Au stat încinși și străjuind până'n ziua. Dar nici obosela, nici foamea și veghiarea neconținută nu le făcea atâta supărare și neliniște ca gândul că au

Turcii și Români se svîrcoleau, isbindu se la drépta și la stânga, lăsați cu totul întimplării, făcând ce le vinea mai întâiu în minte și ce-î povățuia ursita lor.

Pe parapet se încurcau băeții noștri prin țepușele gabiónelor. Acolo steteau Turcii și așteptau pe năvălitori, și se încăerau de piept. Nu iscusința luptării, nu bunătatea armei, nu îndrăsnéla omului hotărau lupta, ci puterea brațelor. Cine era mărunt și slab, pierea, strivit în brațe și asvîrlit ca mingea.

Se apucau unii de alții de peste mijloc și se trudeau să se răstórne, și nu le pasa în care parte, orî la drépta în adîncul redutei orî la stânga în adîncul șanțului. Iar dacă se resturna numai dușmanul, bine, dacă se resturna amîndoi de-odată, iarăși bine: Mai puțin unul de al lor, dar și unul de al dușmanului. Se încleștau câte doi, câte trei, se încleștau câte țece, și nu simțea nimeni mușcătura dinților în obraz orî în umăr, nu simțea unghiile tăindu-î resuflarea pe gât și dacă iataganul îi spinteca pîntecele și-î scurgea mațele, spintecatul se lupta înainte și nu simțea.

Numai într'o luptă așa de desnădăjduită, ca pe parapetul Griviței se cunósce lămurit ce preț are puterea de bărbat, căci acum era vorbă numai de tărie trupéscă, nu de minte deșteptă și de armă iscusită.

Căprarul Andrei Stoica, din Podeni Prahovei, sări pe parapet cu pușca întórsă; lovitura dintăiu cu patul pușcii a împroșcat în tóte părțile capul unui Harap ce-î ținea calea, a doua lovitură a rupt de peste mijloc pe un Turc care strépunsese pe sergentul Florea Diaconu. Apoi lăsând pușca, el

răzor, și s'ascundeaă din nou culcându-se și ochind iarăș. Și în chipul acesta, răslețiți vînătoresce, tot înaintaă trăgënd în Turci, de după tôte adăpostirile câte le puteaă găsi.

Turcii din redan ochiaă și ei și așterneaă ici colo pămîntului pe câte un dorobanț. De pe un deal, la spatele lor, șase tunuri de-ale nóstre, ale căpitanului Hertel, băteaă redanul cu ghiulele și zăpăceaă pe Turci. Și sprijiniți de tunuri, dorobanții ochitori se tot vîraă înainte.

Iar când aă fost la vre-o câte-va asvîrliturî de piatră de la redan, în urma lor răsărîră de după o sprîncenă de pămînt cele șase compăniî de năvălitori, căci număi șase compăniî în loc de opt, avea regimentul pe atunci — și începură s'alerge spre adăpostirea Turcilor. Ele eraă la vre-o mie de pași în urmă.

Atunci tôte tunurile turcesci de prin redutele învecinate și de prin șanțurile resfirate pe dealuri începură «să radă» pămîntul. Asvîrleaă adecă o plóie de obuzuri înaintea compăniilor nóstre, de-a curmezișul, ca să le închidă calea. Și se târaă obuzurile ca șerpîi pe fața pămîntului și scormoneaă dealul și vërșăă fier aprins în tôte părțile.

Dar dorobanții în șiruri strînse și dese alergaă din rësputerile sufletului, cu baionetele întinse fără să tragă foc.

La stînga alerga compania a treia, la drépta compania întăiă, amîndoué ale Ieșenilor, iar la mijloc, drept înainte năzuia compania a patra a Vasluenilor. În urma acesteî compăniî, la vre-o sută de pași, alerga compania a doua cu steagul regimentului, cu fașine și cu scări. Și cu toți rësbeaă prin

erau mândri Boroeni. Acesta, al doilea, Tudor Nicolae, când s'a dat semnul de retragere, deși rănit tare, a apucat de gulerul bluzei pe două răniți de mörte din satul lui și a început să-i târâie după el, ca să-i scape. Și i-a adus până la un loc, dar fiind lovit în spate de un gloț a cădüt mort. Când i-au adunat sanitarii, mai pe urmă, cu tóte trudirile lor n'au putut să desfacă mânilor sergentului din gulerul bluzei celor doi, așa își încheștase mânilor în haine, și au fost siliți sanitarii să taie bluzele ca să descleșteze pe sergent. Și l-au îngropat așa, cu pumnii strînși și în fie-care pumn cu câte o bucățică de bluză, ca mărturie pe ceea lume de câtă dragoste avuse să-și mântuie frații!

O frumoasă pildă de iubire frățească au vedüt, pe timpul retragerii, bataliunile din frunte. Căduse un soldat — moldovean din batalionul lui Nicolae Ion — pe locul cel neted din fața redutei. Fratele său obosit peste măsură, se repeđi să-l ia în spate. Neputend, îngenuchie lângă mort și începu să tragă focuri spre șirurile de Turci cari înaintau. Părându-i-se, póte, că glónțele turcesci isbesc în trupul mortului său frate, se sculă de unde era și din nou se aședă în genuchi între mort și Turci, par'că voind să apere pe mort de glónțe cu propriul său piept. Degeaba îi strigaü ai noștri, cari se tot îndepărtaü, degeaba îl chie maü să lase pe mort și să intre în șiruri, el trăgea într'una focuri desnădăjdute cu o nespuse iuțelă spre Turci. În urmă îl răsturnară glónțele, și în curind peste trupurile amindorora trecură șirurile de Nizam. Acești soldați erau Tóder și Nicolae ai Diaconiți.

Dintr'acest batalion de Moldoveni n'au rămas

alături în gura morții. La urmă, ei ar fi fost bucuroși, să n'o fi făcut, că deteră și de pagubă și de rușine.

II.

Pedestrimea Rușilor era cam de-o potrivă la număr cu a noastră. Aveam vr'o opt-deci de mii de ómenî. Călărima, a noastră cu a lor la un loc era de zece mii. Ast-fel, socotind și pe cei din artilerie, Osman avea pe capul său o sută de mii de luptători, cu vr'o cincî sute de tunuri.

Ai săi din Plevna să tot fi fost pe jumătate atâția. El avea vr'o sută două-deci de tunuri, și pedestrime de patru-deci și cincî de mii de ómenî. Călăreți vr'o două mii.

Dar se 'ncredea în puterile sale. El însuși om hotărît și plin de bărbăție, în puterea vârstei, prețuia cât o oștire întrégă. Era om pornit spre fapte viteze și stăruia să le facă.

Puterea lui de căpetenie era priceperea lui într'ale răsboiului, și încrederea ce-o avea în sine însuși și în oștirile sale. Oștirea ce-o avea îi era ascunsă prin redute, iar acest lucru îi îndoia și-i întreia puterea. Creștinii au scos vorbă mai târziu că se bat cu pămîntul, căci într'adevăr ei băteau cu tunurile în grămeți de pămînt, pedestrimea asvirlea plumbii în ziduri de pămînt, fără ea să vadă pe dușmani. Se luptau cu oștiri nevedute. De după ascunzătorile lor, Turcii trăgeau într'ai noștri ochindu-i, pe loc neted și deschis, iar ai noștri trăgeau în neștire, așa cum spune Peneș

Dar când au ajuns ai noștri la pod, s'au asvîrlit așa de iute spre Turci, în cât Turcii n'au avut vreme să tragă. S'au încăerat compăniile din frunte, de amëndouă părțile; un șir de soldați de-ai noștri au cădut dintr'odată la pămînt. A urmat apoi o învălmășelă scurtă; mai repede de cât vă spui s'a făcut o grămadă de morți în capul podului, de Români și Turci. Indârjiți să strêpungeau luptătorii cu baioneta și-și striveau capetele cu patul pușcii.

În câtă vreme dîci un Tatăl-Nostru, se isprăvise totul. Turcii au început să se retragă încet spre Novoselu, împușcând într'ai noștri.

Lupta asta a fost cea mai scurtă din câte le-au purtat Români, și una dintre cele mai sângerose. Peste o sută de ómeni zăceau clae pe grămadă—și morți și răniți — în amestec Turci cu Români. Mehedințenii nici la podul Hârlețului n'au năvălit cu atâta vitejie în Turci, ca acum. Tocmai de aceea Domnitorul Carol a lăudat regimentul dorobanților mehedințeni mai cu osebite și l'a decorat cu «Stéua României».

Lupta de la podul Novoselului a fost numai o prevestire sângerósă a luptelor ce au urmat, la vr'o câte-va ceasuri în urmă, la Smârdan. La redatele satului acestuia, Români și-au arătat tótă vitejia, iar lupta lor e cea mai vrednică de aducere aminte dintre tóte de câte am avut noi parte.

VI.

Gerul se pornise cu nădejde, de vre-o câte-va zile, iar negura era statornică prin văile acelea.

cât a amăgit și pe Ruși și pe Români cu ființa ei. Căci ori-cum te învîrtea prin împrejurimi, nu vedeai două redute, ci numai una. Ori delurile acopereau o redută dintr'o parte, așa că nu vedeai de cât pe cealaltă; ori, dacă te uitați din spre sat, s'acoperea una pe alta, cum acopere o mână pe cealaltă când lipesci palmele ca să te închini.

Se scia însă bine, că sunt două. Se vedea după păreții lor; ai Plevniței erau mai înalți, iar pământul se cunoscea că e próspect, de curînd săpat.

Dar ce depărtare e între ele, cum stau aședate pe crêsta delului, nu se putea știrici. Din pricina asta, oficerii iscoditori ai locurilor nici n'aũ bănuit că sub Plevnița e o vale — «a Sângelui» — și neștiința despre ea a fost singura vină că am pierdut lupta la Plevnița și am lăsat pieririi peste o mie de flăcăi prin văile Bucovei.

Rușii socoteau aceste redute dacă nu ca zăvor al Plevnei, cel puțin ca adăpostul cel mai primejdios al lui Osman. Fie că erau străbătuți de credința asta, fie că intrase numai spaima în ei după grozavele înfrângerii ale lor la Grivița, ei aũ încredințat aceste redute Românilor. Ori-care ar fi fost temeiul acestei încredințări, faptul e mărturisit de toți străinii, că Români aũ fost rînduiți cu óstea în locul cel mai primejdios.

IV.

Oștirea noastră și Domnitorul Carol aũ sosit la Plevna Miercuri, tocmai cu o săptămână înainte de sêrbătórea Tăierii Capului Sf. Ioan.

s'adunară cu totă puterea pe cresta dealului și împiedecău plutele să se apropie de mal. Atunci, fără de veste, eșiră Rușii adăpostiți sub mal și cu strigăte de navală, săriră asupra Turcilor.

Turcii bănuiau că sînt Ruși sub mal, dar nu așa de mulți. Și cu toate că vedură răsărind atîta mulțime de Ruși cu baionetele pe pușcă și cu tunuri, Turcii nu se speriară și 'ncepură să scobore spre ei, ca să-î întempe. Dealul era acoperit cu vii, și era priincios și unora și altora. Rușii, după poruncă, înaintară printre vii, fără să tragă focuri. Ei se repedeau numai cu baioneta. Tótă diminêța s'aú tot învâlmășit acolo pe deal, încât erau mai mulți morți în viie de cât araci.

În vremea asta, Rușii soseau mereu cu plutele și mereu alergau tot mai mulți spre cresta dealului. Cu toate că erau strimtorați rău de Ruși, Turcii se luptau în două părți, unii țineau piept aici năvălitorilor, iar alții băteau Dunărea. Tóte plutele Rușilor erau pline de morți, multe se scufundară cu tunurile și cu hrana soldaților. Unii dintre Ruși, acum că era ziua, mai scăpară cu 'notul la mal.

O plută, pe care s'aflau vr'o șese-șeci de soldați, a fost luată la ochi de Turci, cu salve. La salva dintâiu cădură morți trei-șeci și patru dintre ei. Pluta, dusă de puterea apei, trecu tocmai pe dinaintea pedestrimii turcesci, și la a doua salvă cădură morți toți soldații afară de trei. Aceștia trei se munceau s'abată pluta, căci se ducea ținta spre mal în mâna Turcilor, dar a treia salvă de pușci ucise pe doi dintre dînșii. Atunci, cel din urmă soldat rămas în viață — rănit și el în spate —

cu Rușii și ca un balaur din poveste, care se sbate luptându-se cu mórtea în propriul său sânge, se svîrcolea din resputerile-î din urmă și doboră pe vrășmași. El răspunsese marelui duce, că e hotărît să se bată până la cea din urmă picătură de sânge — și iată-l că se bătea, arătând că e om și vorbesce numai un fel de vorbă. Vedea el bine, că totul e degeaba, dar nu voia să se lase, de cât numai mort, ca el să fie cel din urmă din miile sale de ostași, cel din urmă pe care vor pune creștiniî mîna.

Impotrivirea lui era încă de temut; pe lângă el erau puțini, dar tot unul și unul, cei mai voinici dintre Nizami, dușmani neîmpăcați ai numelui creștinesc și soldați cari își împlinesc datoria. Un obuz se sparse lângă Osman și-î ucise calul; Osman se luptă înainte, pe jos, și cu tóte că era om în vîrstă, frămînta pămîntul sub el și era pretutindenî. Veni însă un plumb, îi trecu prin picior, și Osman cădu jos. Repede ai săi îl ridicară și punîndu-l într'o trăsura cu patru cai, porniră spre Plevna.

El nu scia ce e pe șes.

Pe când alerga trăsura spre Plevna, se iviră deodată în cale-î Români. Osman, mirat cu totul, când a văduț pe Români venind spre el, a dat vizitiului poruncă să întórcă trăsura. Se isprăvisc cu intrarea oștirea lui prin redute. Dar unde să mérgă? Dincoce îl strîmtoraă Româniî, dincolo Rușii. Rana îl durea, oștirea lui era strivită. S'a oprit atunci la o căscióră de pe sosea, ca să-și lege rana și să vadă ce mai e de făcut.

Turciî, credundu-l ucis, și-aă pierdut cu totul

Flăcăii își pierd răbdarea și fără de nici o poruncă încep să tragă spre Turci. O salvă, două, trei. Turcii își îndoesc focurile și stau tot mai îndrăsneți. Românii își chieluiseră trei plumbi din șapte câți aveau.

Maî o salvă, maî una, și iarăși una. Degéba. Turcii stăteau ca zidul și trăgeau cu mânie, de scufundaū pămîntul. Ei aveau câte o sută cincideci de plumbi de om. Românii maî aveau câte un singur plumb!

Atunci colonelul în desnădejde trimete porunca să vie alte compănii, nu ca ajutor, ci ca să schimbe pe celelalte. Compăniile cari veniaū, aveau plumbii toți, adică șapte.

Puțin lucru. Iar alte companii nu erau pe-aprópe.

Dar una o știam noi, și alta o știaū Turcii. De unde să bănuiască ei, că Românii n'aū plumbi! Cum ar maî fi dat iama. Dar așa, când vędură pe câmpie alergând compăniile, căroro li se dase strașnică poruncă să nu tragă de cât de la trei-deci de pași, Turcii se cutremurară. Cređeră că vin să sporéscă pe celelalte.

Repede ei s'adunară, își întórseră tunurile și-o apucară îndărăt de unde plecară. Noi am fi putut să-i gonim de-a lungul câmpiei, de țiar fi fost maî mare dragul, dar lipsa plumbilor ne ținea pe loc. Nu ne da mâna să-i zădărim, ca nu cum-va să se întórcă și să ne cunóscă din rara descărcare, că n'avem glónțe.

— Dar dacă se întorc, męi băeți, maî mulți și maî cu vîrtute?

— Ne fac de rușine! Ia, chemați și pe cei din redute, ca să-i speriem măcar cu mulțimea.

să-l știe. Unii erau triști și cu inima strânsă, alții cântau doine jalnice de prin munții țării lor și cu toții erau duși pe gânduri. Cei ce îpleteau nuelele ca să facă fașine, par'că-și îpleteau dîlele truditei vieți într'un singur mănunchiu pe care aveau să-l asvîrlă mâine într'un pustiu de șanț turcesc, de vecii vecilor. Iar alții, săpând pe dealuri șanțul lor de adăpost, rădicau sapele cu oftături și li se părea că-și sapă mormîntul lor, și, gândindu-se la trudele bănuite ale dîlei de mâine, le venea par'că de pe acum să se așeze în mormîntul pe care-l săpau și să tragă pămîntul peste ei.

Și câte unul, curățându-și baioneta pe un răzor unde-va, se gîndea că pôte și dincolo, în Plevna, pe un răzor o fi stînd un Turc, curățându-și și el baioneta, și că puterea Celui de sus i-o fi hotărît unul pentru altul, să se străpungă cu baionetele.

Și toți alergau, toți se pregăteau, umblînd iuți și ca scuturați de friguri, și ochii multora vor fi fost umeziți de lacrimi. Mamele acasă plîng și ele, rag boii în bătătură, se jocă prin curte copiii, și uite dincóce ómeni svîrcolindu-se în țărîna scormonită de obuz, cóme pustii de dealuri, văi întunecate și pline de sânge...

Tuturor oștenilor li s'a dat astăzi vin și mîncare mai bună. Apoi li s'a mai dat mîncare pe două dîle, s'o aibă cu ei, carne fiartă și pesmeți, iar pîne și brînză pe trei dîle; plumbi li s'au împărțit fie-căruia pe câte trei dîle. Toți trebuiau să aibă apă în bidóne.

Oștenii de linie aveau să fie îmbrăcați numai în tunici și cu chipiuri albe în cap. Mantalele aveau

Acești Turci fugari aŭ stat în valea Griviței două zile și o noapte, fără de foc, în bătaia pușcilor și a tunurilor și tremurând de gróză într'acel învăl-mășag de oștiri luptători. Iar când s'aŭ întors în Plevna, și-aŭ găsit casele pustiite și jăfuite de Bulgarii care atâta așteptară, căci aŭ furat până și ușile și geamurile ferestrelor.

Era mare ticăloșia Turcilor din Plevna. Rămași pe drumuri, fără case, fără haine, fără nimic, purtând gróza de Bulgari și de soldați — cu toate că soldații nu le făceau nici un rău, cel mult dacă-i batjocureau — se ascuseră în fundul pământului. Ziua îi mai vedeați tîrîndu-se de-alungul zidurilor și întindînd mâna cerșitoare spre oficeri, dar îndată ce se însera, periaŭ fără urmă. Casele și prăvăliile le țineaŭ sub zăvor.

Insi-și Bulgarii cei cu avere, își țineaŭ casele și prăvăliile închise. Cei mișei s'apucaseră de haiducie și ucideaŭ pe Turci, ca pe câini, ba omoraŭ și soldați de-ai noștri, dacă îi găseaŭ mai singurateci. În fie-care ți Cazacii trăgeaŭ câte două-zeci și cinci de vergi la «bratuški» — așa numeaŭ Rușii pe Bulgari, — căci în fie-care ți se întîmpla să prindă Bulgari, cari ucideaŭ pe soldați și-i despuiaŭ de haine până la piele.

Prăvălii deschise aveaŭ numai Ovreii cei ce se țineaŭ după oștiri. Aceștia vindeaŭ vin, zahăr, vutcă, cernélă, creióne și jăfuiiaŭ lumea cu nerușinatele prețuri ce le cereaŭ: câte trei-zeci de lei chilo de brânză, creionul un leŭ, un litru de vin prost zece lei, o țigară de cinci parale câte 80 de bani. Așa că la urmă comandantul Plevnei le-a făcut un tarif mai cinstit și a bătut cu nuelele în piață pe vr'o

VIII.

De cealaltă parte, la satul Grivița, Rușii o pățiră tot așa. Dintâiu biruiră pretutindenî, iar la urmă pretutindenî fură bătuți.

Lupta, pe partea asta, s'a petrecut la reduta Griviței, la acea vestită redută, cea mai mare dintre toate, care a potopit cele mai multe oștiri și rusesci și românesci. Pentru dobândirea ei, aū perit peste patru mii de ómenî.

Rușii înaintară spre Grivița cu trei regimente. Ei se repeđiră după obiceiul lor, cu capul plecat și cu pușca în mână, și luară cele dintâi șanțuri, se repeđiră spre cele din linia a doua, și după o luptă cu negrăită pierdere de ómenî, cuceriră și acest rînd de șanțuri, și se năpustiră 'n valea din fața redutei.

Cósta văii se umpluse de sînge, așa că se făcură șiróie și curgeau în vale, ca dup'o plóie. Dar Rușii ajunseră la al treilea rînd de șanțuri, cele de sub parapetul redutei. Eraū puținî acum Rușii, dar înfierbîntați de tot, de nu-și mai dedeau șocetélă, căți sînt și unde merg.

Ei sar în șanțuri, s'agață de parapet, dar aici li se isprăvesce vitejia. Turciî de sus, scot iataganele, pun baionetele pe pușcă, întorc patul pușcii și taie și străpung și strivesc pe cei ce năzuiesc pe parapet. Rușii cad, împinși în șanț. Atunci două batalióne rusesci pornesc într'ajutor de pe muchia dealului, dar atâta foc asvirî Turciî asupra lor, în cât Rușii cad mereū, cad într'una și când a fost în vale n'a mai rămas nici unul în picioare. Tot așa

genunchiū și acolo rămase, căci în clipita aceea l'a trăsmit un turec cu patul pușcii în ceafă și i-a rupt ósele gâtului.

În clipita următoare răsare din șanț maiorul Nicolae Ion, cu obrazul numai sânge, cu bluza totă sfișiată, plin de noroiū și fără chipiū. După el, glótele. Scăpase ca prin farmec de câte-va baionete; a fost isbit însă în două rînduri cu pumnii în obraz. În fruntea dorobanților săi, se apucase c'un sergent turec de gât și în svîrcolire își sfișiară amêndoî hainele, apoi fu asvîrlit în noroiū. Trecuseră peste el și Turci și Români, și cădură morți în vremea acêsta doi sub-locotenenți, Valentineanu și Dănescu.

Să contenim aici cu povestirea, ca să ne întórcem la celelalte batalióne.

În clipita în care a sărit Ion Nicolae cu ai săi în șanțul turcesc, din paralela nóstră ieșiră cu mare strigăt dorobanții munteni, în cap cu maiorul Handoca, și începură să alerge spre redută.

Turcii îi întîmpinară cu salve de pușci, tunurile de pe dealuri începură să-i bată în cósta stîngă. Secerați, ca snopi, de focul turcesc, dorobanții se răriră dintr'o dată; maiorul Handoca, isbit de un glonț, cădu rănit și rămase jos.

Atunci compăniile șovăiră. Căpitanul Ionescu însă, în fruntea companiei lui, sări înainte; un plumb veni șuerând și trânti pe căpitan la pămînt. Locotenentul Rătescu își asvîrli compania înainte, dar fu rănit și el, și compania stătu pe loc. Nepuțînd să înainteze, întreg batalionul s'a culcat atunci pe pămînt, ca să scape de glónțe.

Aceștia stăteau acum pe loc, așternuți câmpului,

de datorie, încrederea în puterile națiunii noastre și credința către Domn și către steagurile oștei. Iar tuturor, celor de sus și celor de jos, să ne fie o propăvăduire a tot ce ne ajută întru întărirea neamului românesc.

Se înțelege, toate acestea sînt o țintă frumoasă, cea mai frumoasă și mai vrednică a unei cărți, și eu vorbesc de această țintă ca de un lucru dorit nu împlinit. Dar vor veni după mine alții și vor scrie mai cu pricepere și mai bine și se vor tot apropia de această țintă.

Gîndul să scriu ceva despre război, avînd ținta acesta, mi l-a dat d-l Haret, ministru al școlilor. Două cărți au isvorit din gîndul acesta: cartea de față și «Povestea unei corone de oțel». Ele se întregesc una pe alta și trebuie privite ca o singură carte, o poveste a redeșteptării noastre.

Cartea o închin acelor ce au silit pe Turci să ne închine steagurile. Faptele povestite sînt ale lor, și așa vrea să le știe toată lumea și să fie iarăș și iarăș povestite și ridicate în slavă, căci vrednice sînt și dintr'însele ni s'a isvodit puterea de ați a neamului și statornicia țării.

G. COȘBUC

mlăștinii. Iar dincolo de mlăștină Turcii își aveau redute pe dealuri, șanțuri cu metereze și alte apărări și întărituri, cu mulțime de oște, vîrită în pămînt, și cu tunuri.

De-alungul Dunării mai aveau Turcii vre-o dece cetăți, dar ca Vidinul nici una. Și de când o clădiră, nici o oște dușmană n'a putut-o bate. În ea încă nu intrase picior de vrăjmaș, așa era de puternică.

Vrășmășia noastră cu Turcii de la Vidin a început. Într'însa era, la începutul răsboiului, Osman-pașa; el a asvîrlit cea dintâiu ghiulea de tun în Calafat fără ca noi până atunci să fi arătat dușmanie și gând de bătaie.

Pe când băteau Rușii cetatea Nicopolei, Osman a eșit cu oștea din Vidin ca să dea ajutor celor din Nicopole. Și nu s'a mai întors, căci a tot mers înainte și s'a înfundat în Plevna.

El a lăsat în Vidin o oște de 12.000 de oameni cu multe tunuri, cu hrană de ajuns și cu tot ce trebuie oștirii, pe vreme îndelungată. Căpetenie oștirii era un Izet-pașa, om iute și cu inimă, un bărbat ca și Osman de îndrăsneț și de hotărît.

El și-a întărit redutele pe de laturile cetății și a rînduit oște prin satele de prin prejur. Satele apărute cu tunuri și cu pedestrime, erau aședate așa: pornind din malul Dunării, din josul apei, Nazir-Mahala, apoi mai încolo Tatargic și Novoselu, mai înainte Rupcea și Rainovcea; tot înainte, de cealaltă parte a orașului spre Răsărit, Smârdan și Inova și ajungînd iarăș pe malul Dunării, în susul apei, Capitanovcea și Ceișelu.

luptase omul 30 de ceasuri, când intrând el într'o reductă de acolo, când alungându-l Turcii din ea, iar în urmă alungându-l Turcii cu totul.

Abia acum, la lumina zilei, se vedu întreg adevărul nefericitei lupte de ieri. Pe de-asupra văilor se mai vedeau norii de fum, cari atîta aŭ fost de puternici în cât nu se risipiră nici acum. Mirosul de sânge pătrundea din văi pînă pe cόμεle dealurilor, și tot lungul văilor era numai noroiu amestecat cu sânge.

Dacă erai în valea Bucovei, vedeai dealul din față negru de trupuri mórte, și te întorceai cu spaimă și fior, și iată celalalt deal, și mai plin de cadavre. Și fugeai la stînga în valea Griviței, ca să scapi de priveliștea morții, și găseai într'acastă vale întreit mai mare numărul morților, și alergai în văile Tuceniței, dar aici abia puteai să pătrunzi de cadavre. Alergai într'altă parte spre văile Radișelului, spre Krișin, și ori încotro ai fi mers, dealurile erau numai cadavre și văile numai sânge. Pe o întindere de 40 de kilometri erau numai morți, întinși unul lângă altul. Drum de o zi pe jos!

Periseră peste 20.000 de ómeni. Era urgia lui Dumnezeu. Și după atâta svîrcolire și atâta mórte de om, creștinii nu se aleseră de cât cu o singură reductă cucerită — și și aceea de Români — și li se tăiasă ori-ce nădejde de a se mai prinde de piept cu Osman.

Creștinii asvîrliseră grozăvenie de bataliône asupra capului lui Osman, asvîrliseră cincî zile de-a rîndul plóie de ghiulele și de obuzuri din cincisute de tunuri asupra redutelor lui, și iată, la urmă nu numai că n'aŭ putut să-î intre în casă, dar nici

În fie-care nópte mureaŭ de frig cu sutele. Dimineta se vedeaŭ în zăpadă ici și colo culcușuri, unde s'adunaseră peste nópte Turcii grămadă, unii peste alții, ca să se încăldescă. O sémă se ridicau în zorii zilei țapeni și cu junghiuri în toate ósele, dar alții nu se mai deșteptaŭ. Îi vedeaŭ morți, grămadă, cu ochii ca de sticlă, semenați de-alungul câmpiei. Și — lucru de gróză — toți acești morți erau despuiati până la piele, căci tovarășii lor, îndată ce-î vedeaŭ morți, îi desbrăcaŭ de haine și le îmbrăcaŭ ei, ca să nu piară de frig.

Iar printre cadavre zăceaŭ cei bolnavi și acei ce mureaŭ. Aceia dintre ei, cari erau născuți în țările calde unde nu e niciodată iarnă, periră mai întâiu de frig. Harapii erau adunați unii peste alții, grămeđi colo și colo, iar peste ei cădea zăpada cerului și-î îngropa. Și pretutendeni, cât era câmpia de mare, s'auđeaŭ gemete nesfırșite și răgnete, și vecinicul strigăt desnădăjdut al Turcilor: Alah, Alah! Și pretutendeni, unde te uitaŭ, numai ómeni întinși pe zăpadă, unii svârcolindu-se în gura morții, alții murind în liniște cu capul îngropat în zăpadă.

Cei mai voinici, orí aceia care au avut norocul să fie îmbrăcați mai bine, totă ziua alergau și jucaŭ din picióre, ca să se încăldescă. Vedeaŭ necontentit cum ici și colo câte unul dintre cei ce jucaŭ prin zăpadă, cădea de-odată fulgerat de junghiuri orí rėsbit de ger și s'așternea câmpiei ca să móră.

Pe la amiađi veneaŭ căruțele ambulantei rusesci ca s'adune morții. În marginea câmpiei săpaŭ soldații câte o grópă mare, apoi veneaŭ cu căruțele și rėsturnaŭ grămadă în grópă pe cei morți. Pe

de ne-aŭ cerut făină pentru ôste, făină le-am dat, de ne-aŭ cerut fin pentru caŭ, le-am dat fin. Le-am ajutat să-și care lemnele pentru podul de peste Dunăre, am bătut cu tunurile malul turcesc al râului, ca să pôtă trece dincolo. Dar ce n'am făcut pentru ei !

Iar când a venit Țarul în Ploesci, Marele-Duce i-a făcut un raport despre starea oștilor. Intr'acel raport, lung cât o di de post, se vorbea de câte în sóre și 'n lună, dar de noi nici o vorbă ! Nu pomenia nici cu o slovă măcar despre ajutorul nostru, despre perirea în care ne-am asvirlit pentru ei. Ba, să nu mint, pomenea într'un singur loc despre țara nóstră, și dicea că e o țară nemernică și că drumurile nóstre de fier sînt ticălóse.

Ne cunoseeam noi ómenii. Dice o vorbă din bătrîni : Rusul își intră în casă și se închină la icóne, dar cu ochii e pe sub laviță. De câte ori aŭ purtat Rușii résbóe cu Turcii, diceau că le pórtă pentru ușurarea sorții creștinilor stăpâniți de Turci, și e lucru de mirare, că tot-deauna se mulțumeau să facă pace cu Turcii pentru o bucățică de pămînt ruptă dintr'o țară creștină.

Nu s'aŭ bătut nici odată, și — de-o mai fi — nu se vor bate nici de acum cu Turcii, de dragul creștinilor, cum nu alérgă lupul la miel cu gândul să-î arate drumul către stână.

Și de-aceea, înainte de a intra în țară la noi ca să trecă în Turcia, noi am făcut un legămînt cu ei. Anume, să iscăléscă pe hârtie că se vor purta cinstit în țară la noi, și că la plecarea lor îndărăt nu vor lua nimic din ce-î al nostru. Spunea legămîntul iscălit de Ruși, că ei ne chezășuesc cu

el. Ajung la baionetă. Un Harap ridicase iataganul să despice capul căprarului, dar căprarul îi ia înainte și-l străpunge prin umăr. Intr'aceeași vreme oficerul turc, care stetea pe cămașa șanțului trage cu revolverul în Șerban. Nu-l nemeresce, iar Șerban se asvîrle la oficer, neavînd vreme să facă mișcarea cu pușca, și-l apucă cu stînga de gât și-l prăvălește în șanț.

Răsbesc acum ai noștri prin șirul de Turci de pe cămașa șanțului. Ion al Gaftei, dorobanț din Mărășesci, asvîrle cel dintâiu fașina lui în șanț și cade cu ea de-odată, tras cu cărligul de un Turc. Repede asvîrl și alții fașinile lor, iar căprarul Vasile al Ilencii din Câmpuri, începu să-și potrivească scara să scobóre în șanț.

Sergentul Radu Răileanu n'a așteptat scara; el a sărit de-adreptul în șanț, în capul Turcilor, par'că ar fi sărit în apă.

Șanțul fu repede umplut cu fașine; repede săriră dorobanții într'însul și se încăerară de gât cu Turcii. Unul, Coman Telegarul, își scăpase pușca sub picioarele luptătorilor; începu atunci să care la pumni Turcilor și să-și isbescă în toate părțile, pe care cum punea mîna.

În vremea asta răsbiseră de mult prin șanț, la alt capăt, flăcăii de linie ai lui Mărăcineanu.

Maiorul Șonțu n'a apucat să-și vadă băeții ajunși la șanț. Se ținuse tot în rînd cu ei și nu căuta nici măcar adăpostirea, pe care era dator s'o caute ca ori-ce comandant al unei lupte, ca nu cum-va cădînd să se lase soldații fără căpetenie. Mergea tot înainte și tot pe loc deschis, ca să-l vadă soldații și să-și îmbărbăteze. Dar a venit un obuz și

Iar cu cealaltă jumătate Osman a plecat înainte ca să rupă lanțul de oștiri rusesci și să-și deschidă cale.

În fruntea tuturor mergea unul Atuf pașa, cu óstea sa. El a isbit mai întâiu pe Ruși. Osman venea la mijloc cu óstea sa ; el era călare pe un cal alb, căpătat ca dar de la Sultanul. Lângă el erau opt harapi toți cu felinare roșii în vârful sulitelor. Acesta era semnul, după care aveau oștirile să cunoscă locul unde se află Osman.

În rînd. cu pedestrirea veneau tunurile lor, pe aceeași linie, și se tot opreau și trăgeau și iarăși plecau înainte cu pedestrirea.

Repede ca mânia lui Dumnezeu s'a revărsat bataliónele turcesci pe șesul dintre Dubnic și Etropol, iuți ca urgia cerului s'a desfășurat pe șes, înegrind câmpiile. Rușii din șanțurile înaintate deschid focul, dar iute-iute sînt alungați din șanțuri și trîntiți la pămînt. Altă linie de șanțuri ale Rușilor e cucerită cât ai bate în palme. Acu Turcii se reped spre redutele grenadirilor ruși, într'o clipită ei sar în șanțuri și împrăstie pe Ruși în toate părțile. Degéba își adunaseră Rușii aici toate puterile, degéba chibzuseră tot felul de măsuri de împotrivire, tabórele lui Osman se revarsă potop, și nu póte nimeni să le ție drumul. Grenadirii din redută cad isbiți de fulgerátórea iuțelă a nizamilor, Rușii mușcă pămîntul în furia apărării lor, dar Turcii pătrund în redută și-i rěsbesc de pretutindení. Opt tunuri cad în mâna Turcilor, alte șase, și-apoi alte patru, și Rușii sînt striviți de vârtejul năvălirii. Se încera lupta acum sub zidurile altei redute, dar Rușii

din ređută, ieșiră și rezervele lor din lagărul în-tărit și se revărsară peste Români.

Mărăcineanu răsbea mereu și s'asvîrlea orbesce spre Nizamî, așa că flăcăii îngroziți îi strigau : Nu te vîri așa înainte, dom' căpitan ! Iar într'o vreme un sergent, Stoica Vasile din Brăila, s'a asvîrlit după căpitan și prindându-l de mână l'a smuls îndărăt căci îl vedea încunjurat de Turci. Sergentul Stoica a fost isbit și în pantece și în obraz cu baioneta și a căđut, dar a avut vreme să împingă pe căpitan îndărăt.

Isbeau flăcăii noștri cu nețărmurită iuțime, dar cădeaș potopiți de mulțimea Turcilor. Sergentul Constantin Velicu isbise pe un locotenent turc, dar Turcul înainte de cădere avuse vremea să descarce revolverul spre Velicu. In clipa descărcăturii, sări căpitanul Vasile Panu și mai isbi odată pe Turc cu sabia, tăindu-î mîna din cot, dar într'aceeaș clipă căpitanul a fost isbit prin gât de un glonț și a căđut peste sergent.

Și cădeaș așa, într'una, flăcăi spintecați cu baioneta, și căprari și sergenți cu capetele strivite de paturile pușcilor, și oficeri ciunțiți de vîi, dar flăcăii năzuiau tot înainte, și Mărăcineanu tot în fruntea lor, împingînd pe Turci spre ređută.

Acum ajung la al doilea șanț. Aî noștri erau puțini, mai puțini de jumătate din căți au plecat, și erau copleșiți. Infierbîntați însă, și ne mai așteptînd nici o scăpare de cât mórtea, s'asvîrl spre șanț. Nu mai aveau fașine, căci nu le luară cu ei din cel dintăiș șanț, dar nici nu se mai gîndeau acum la ele. Răsbesce pe la gura șanțului căți-va, cu sergentul Bălășoiu, un mehedințean înalt și pu-

noștre, ca și când numai ei ar fi cucerit reduta, iar noi nici n'am fi fost pe-acolo. Dar s'a făcut dreptate, în sfatul generalilor ; Rușii au primit ca plean două tunuri iar noi trei. Steagul a rămas al nostru, căci noi l'am smuls.

Pe înopțate reduta era cucerită pe deplin. Maiorul Candiano al vânătorilor intrase în redută sărind peste parapet, înainte de smulgerea steagului, și a fost o întâmplare cu mult noroc că n'a perit, căci se amestecase printe luptători și trăgea cu revolverul în Turci și-i isbea cu sabia.

Și tot s'adună Români și Rușii în redută, s'adună mereu, ca să mai dobore cele din urmă rămășițe ale Turcilor din redută.

Indată ce Turcii cu Sevfet ieșiră din ea, cei din Plevnița au început să bată cu urgie spre Grivița, căci acum nu mai era a lor. O ploaie de plumbi a început să șuere peste redută — toate puterile Plevniței se ridicară să bată în Grivița, dar era de geaba, căci pe parapetul ei căpitanul Pruncul înălțase steagul românesc al dorobanților din Roman.

XVIII.

În redută se îngrămădiseră și Români și Rușii în amestec. Erau vre-o două mii de oameni adunați și nu era loc pentru atâția.

Locul strîmt, morții peste care cădeau în învălmășelă, bălțile de plouă și de sînge, pămîntul alunecos și focul ce venia din partea Turcilor, zăpăciră cu totul pe ai noștri. Nu era căprărie lîngă căprărie, necum o companie lîngă alta, iar neorînduiala

ia cât de curînd Plevna, orî îi bagă pe toți în rîcori.

Atunci generalii ruși — cum am spus — strînși cu ușa și strîmtorați, se rugară de noi să le păzim de Turci laturile și să străjuim Nicopolea. Îndată ce ai noștri trecură Dunărea, Rușii porniră din nou asupra Plevnei, și erau acum mulți, și mergeau mai cu veghiere.

Dar în vremea dintre întîia luptă și a doua — tocmai șee zile — nici Osman nu stete cu mâinile în șolduri. El și-a mai adunat oștire de prin orașele învecinate și și-a ridicat redute. Intre altele, și-a făcut Grivița, cea mai puternică dintre tôte, și Bucova. Dacă la întîia luptă, Rușii au găsit pe Turci adăpostiți în nisee șanțuri făcute în grabă, de vr'o 10 mii de omeni în trei zile, la lupta a doua i-au găsit în cetățui strașnice, la care au lucrat 30 de mii de omeni 10 zile.

Ba într'aceste zile Osman s'asvirli asupra orașului Lövcea, din jos de Plevna, pe care-l cuceriseră Rușii și steteau acolo, ca un ghimpe, în spatele lui Osman. Turcii bătură rău pe Ruși, îi scoseră iute-iute din oraș și-i fugăriră în risipire. Pe lîngă altele, mai dase și asta de capul Rușilor.

Oștirile rusesci începură a doua luptă la Plevna într'o Lună, cu douë zile înainte de Prorocul-Ilie. Des de diminătă tunurile lor începură să bată cu multă putere asupra Plevnei. Erau o sută douăzeci de tunuri cari împrășeau redutele turcesci, și gemea pămîntul de vuet. Turcii răspundeau virtos.

Era cetă, și Rușii se apropiaseră tare de tabiile lui Osman. După ce au cântat tunurile vr'o opt ceasuri, regimentele de pedestrimă au intrat în foc.

greu. Se adunaseră vulturii la cadavre; și cu tofsgomotul pușcilor, într'una sporiau nourii de corbi ce se adunau din spre munții Balcanilor. Românii le era mai mare milă când vedeau pe frații lor mâncați de paserile cerului, și n'aveau bieții nici o putere să-î îngrópe.

Apoi, cei din reduta noastră nu puteau' eși din redută, căci toate împrejurimile ei erau sub bătaia pușcilor și tunurilor turcesci. Neputend să aibă drum pe nicăiri la tabăra noastră, ei nu-și puteau aduce mâncare și munițiuni. N'aveau nici apă de bcut: drumurile la isvóre erau în mâna Turcilor. Numai nóptea se furișau din redută, de aduceau apă de pe dealuri ori munițiuni din tabără, dar și atunci le mergea rău, căci Turcii, îndată ce îi simțeau, deschideau focul din toate părțile.

Așa nu era de dus. Trebuiau să-și schimbe viața. Să iasă din Grivița și s'o lase iarăș în mâna Turcilor? Ar fi fost rușine. Dar nici nu se gândeau la asta, se gândeau să nu s'astîmpere nicidecum, până n'or pune mâna și pe Plevnița, ca să aibă pace odată.

Intr'o Marți cuceriră Românii Grivița și tot într'o Marți, la o săptămână, hotărîră să isbescă Plevnița pe care nu o putură cuceri bataliónele lui Șonțu și Mărăcineanu.

Era însă greu lucru. De-oparte, ajutor din tabără nu puteau să aibă; de alta, locul deschis dintre redute, cam vr'o 500 de metri, era drum prea lung în vreme de năvală, era cu neputință să-l străbată sub plóia de foc a Turcilor. Acest drum trebuia scurtat, și un alt drum trebuia făcut, ca să aibă

ceput să-și facă șanțuri și întărituri, așezându-și tabăra temeinic.

Aici, în tabăra de la Golent, le-a sosit acestora vestea despre căderea Plevnei și li s'a trimis scirea că le va sosi tabăra Plevnei într'ajutor.

Dar până ce au sosit toate oștirile de la Plevna a trecut mai mult de o lună. În drumul lor ele au dat tot de sate pustii, de-aceea țice cântecul oștășesc :

De la Plevna până'n Lom
N'am găsit picior de om.

Stolurile noastre de călăreți risipite pretutindeni, din tabăra de pe Lom, au fugărit pe Turci de prin toate satele, așa că ai noștri pe la Crăciun erau stăpâni pe toate ținuturile de la Rahova până aproape sub zidurile Vidinului.

Sărbătorile Crăciunului le-au petrecut ai noștri în corturile taberei de pe Lom. Puțină parte de oștire, cea pornită mai în urmă de la Plevna, și-a petrecut sărbătorile pe drum prin sate pustii și pe câmpii viscolite ; acesta abia a treia zi de Crăciun ajunse în tabăra cea mare.

III.

Vidinul — numit de Români Diul — era cea mai tare cetate a Turcilor dintre câte le aveau ei pe Dunăre.

Cât ține Dunărea de la Turnu-Severin până în Marea-Negră, malul drept e mai înalt de cât cel stâng. Totă țara românească e șesă pe lângă Dunăre ; dar dincolo, pe malul bulgăresc, dealurile se întind

fi cădut o plóie repede, cu grindină cât pumnul, așa era sgomotul tunurilor pe de-asupra văilor. Și le era neîntreput vuetul, căci fie-care tun avea să tragă tot din zece în zece minute, și cum erau așa de multe, bubuiturile lor curgeau una după alta. Se desprindeau pietrele de pe cóstele dealurilor, de tremurătura vėzduhului, și clocotul era până la cer. Și în urletul acesta, soldații steteau ca beți, ca și când s'ar fi prăbușit peste ei o apă mare și repede și i-ar fi înecat. Nu vorbeau nimic, steteau nemișcați, cu mâna pe geanta plumbilor, ca s'o apere de plóie.

Ofițerii, cu glugile în cap, steteau nemișcați și ei, ascultând vuetul de tunuri, cu ochii pironiți într'o parte. Și ceta era așa de grósă că nu vedeai nici la patru-zece de pași. Flăcăii simțeau o amețelă, li se învırtea lumea și-i usturau ochii. Uđi până la piele și încărcăți pe picióre cu noroiul lipicios al văilor, tremurau asurđiți de clocotul tunurilor și neputend să se vadă o companie pe alta.

Asta a fost rugăciunea de dimineta a tunurilor. După vr'o douė ceasuri, au tăcut tóte de-odată.

Nu se mai auđea nimic nici în cer, nici pe pământ. Dup'atata vuet, a venit o liniște ca în fundul pământului.

Și plóia cernea mereu.

După alte douė ceasuri iarăși au început tunurile.

La amiază-đi s'a mai ridicat ceta și s'a limpeđit cerul. Acum începură să vie căruțele, cari aduceau în căldări acoperite ciorbă pentru soldați. Măncarea caldă a mai prins inima flăcăilor. La câte sute dintre ei le-a fost cea mai din urmă mâncare!

Sórele era acum fierbinte ca un cuptor aprins

asvirlă odată asupra redutei. Nicî trudă și oboselă nu mai simțiau, nici spaimă și grije de sorța lor. Li se înfiăcăraseră inima. Atîta putere are cuvîntul de îmbărbătare al oficerilor, și atîta avînt pôte aduce între cei obosiți iubirea de fapte viteze.

Cârmuitorul năvalei de la Grivița, colonelul Anghelescu, porni cu tótă graba la Domnitorul nostru ca să-l întrebe dacă mai pôte să mai trimetă băeții înc'odată în foc. Găsi pe Domnitor îngrijat și dus pe gânduri. «Ce să facem Măria Ta peste nópte? Să ne dăm îndărăt?» Domnitorul s'a întristat și mai tare. «Nu, colonele! Indărăt să nu ne dăm». — «Atunci să stăm pe loc?» — «Dacă nu putem să facem alt-ceva mai bine să stăm pe loc. Intăriți-vă cu șanțuri acolo, în fața redutei, și fiți cu ochii în patru să nu vă isbescă Turcii!» Colonelul părea că n'a înțeles cuvintele, și a întrebat din nou: «Orî, să mai mergem odată înainte?» Ochii Domnitorului scânteiară. El sări în picióre. «Dacă voesci să mergi înainte și să mai isbesci odată reduta, e și mai bine!» — «Dar soldații, Măria Ta, nu voesc. Sunt prinși de gróză și obosiți». Domnitorul s'a întristat din nou și dîse așa într'o dóră: — «Daca vrei D-ta, încercă să-î duci înainte chiar și dacă nu voesc!» — «Măria Ta, băeții vreaú!» Și Domnitorul, par'că voia să chiotescă de bucurie multă: — «Daca vreaú ei, atunci să mérgă înainte, tot înainte, chiar și dacă nu vrei D-ta!»

Colonelul eși apoi, incredințând pe maiorul Candiano și pe căpitanul Grozea s'așeze compăniile în linie de bătae și, împreună cu Rușii, să mai isbescă odată reduta.

vr'o două-zeci de ómeni, el luase în mână o pușcă și, stând pe brânci, ochia spre fesurile din redută. Intre ochitorii cei mai din frunte și Turci nu era acum mai departe de cât o asvirlitură de băț.

Atunci maiorul făcù semn gorniștilor să sune de năvală. Muscelenii și cu ilfovenii alergară cu baioneta.

«Dați de tot!» striga maiorul «dați de tot». El vorbea moldovenesce, fiind din Bacău. «Nu vă lăsați, puilor!» Și alergău «puii» maiorului vitejesce. Dar neputându-se stăpâni, maiorul Ene, își tot scotea capul peste ridicătura de pământ, ca să vadă cum alérgă și pe unde sînt răslețiți oștenii și, dacă ei vor fi înglotiți pe aprópe de redută, să iasă și el cu ai sei la larg. Un sergent se tot asvirlea după maior, luându-l în brațe și-l scobora cu grabă în șanț, rugându-l să nu-și pue capul când nu e nevoie. Dar maiorul era aprins; tot lua pușca și trăgea și sta ce sta, și iarăș își scotea capul.

Se vede, că vr'un Turc din redută l-a cunoscut după chipiú și, în credință că maiorul iarăș o să scótă capul, i-a purtat Sâmbetele și-a ținut pușca ținută pe locul acela. Abia s'a înălțat Ene din nou, când glonțul din redută i-a trecut prin piept și prin umér și l-a trîntit în șanț. El a căđut, plin de sînge, sprijinit de sergentul de la spate și abia a putut rosti vorbele: «Tot înainte, puilor! Și dați de tot!»

Prin șirurile dorobanților trecù repede, ca un fior, știrea că și maiorul Ene a murit.

Semn rău! Și, într'adevăr dorobanții începură să slăbească focul, să-și domoléscă alergătura. Noroc, că tocmai în clipele acelea se umplu costa de olteni. Veniaú mehedințenii aduși de căpitanul

cu 11 tunuri. In apropierea lor, mai spre Apus era un lagăr turcesc, numit Baş-tabia de unde le puteau sări Turcii într'ajutor în câte-va minute.

Plevnița era pe crésta unei rîpi. Valea de sub ea era largă ca de cincî asvirliturî de piatră. Flăcării noștri o numiră «Valea Singelui» căci în ea aũ perit cei mai mulți Români. Cóssta diñ fațã era repede și fără nici o adăpostire ; pe rîpa de sub redutã era mai la o parte un tufiș de alunî. Intre Plevnița și ceéalaltã redutã pe cõma unui deal, era loc oblu, parte seménat cu porumb, parte loc de pășune.

Grivița era pe muchia dealului, de către șosea.

Pe vremea când aũ isbit Rușii de douë ori Plevna, prin Iulie, Osman avea pe partea asta numai o redutã, Grivița. In grabã el își ridicase numai trei redute, ca să-și apere cele trei șosele care intrã în Plevna : reduta Grivița, de-asupra șoselei Grivița-Rusciuc, reduta de pe Dealul-verde ca să-și apere șoseaua ce duce spre munți și spre Țarigrad, și o redutã la Opanez, de-asupra podului de peste Vid, ca să apere șoseaua care duce la Vidin.

Rușii aũ nãzuit atunci să intre în Plevna pe șoseua Griviței. Tõtã pierdarea lor a fost la reduta acésta. De aceea prinserã grõzã de ea.

De la înfrângerea Rușilor pãnã la sosirea oștirilor nõstre — vreme de cincî săptămãnî — Osman și-a tot ridicat redute. Iar acolo unde a fost isbit de Ruși, la Grivița, a bãgat de sémã mai cu temeiu ce întãrirî trebuie să facã și pe unde, ca să fie cu veghiare deplinã. Și a început să ridice Plevnița, ca sprijin Griviței. Și i-a chibzuit aședarea într'un loc nestrãbãtut, și cu atita meșteșug a fãcut-o în

sate și se apropiară până în dreptul Opanezului, având străjeri mai până la podul Plevnei.

Indată ce i-au zărit Turcii de dincóce de rîu din redutele Opanezului, au început să bată cu tunurile și să-împrăștie. Călăreții s'au așezat apoi la satul Gorni-Etropol.

Duminecă, până în Țiuă, Turcii de la Opanez au plecat cu multă putere de pedestrime, cu călăreți și cu tunuri, să alunge pe ai noștri de la Etropol.

Călăreții noștri aveau cu ei două-spre-dece tunuri, dar pedestrime nici măcar un om.

Tunurile lor erau așezate pe un deal. În vale călăreții. În fața tunurilor erau semănături de porumb până în rîul Vidului. Ai noștri vedeau pe de-asupra porumbului, cam la vr'o două mii de pași, rîul Vid și podul de peste el, iar de-acolo înainte dealurile Plevnei. Iar pe dealuri vedeau scoborînd șiruri de pedestrime turcescă, și în urma ei călăreți de-ai lui Osman.

Iar din Opanez băteau tunurile spre Români.

Tunarii noștri lăsară în pace Opanezul și-și îndreptară tunurile spre pedestrime. În scurtă vreme călăreții turci au apucat fuga la vale spre Vid, iar pedestrimea s'a împrăștiat pe după dealuri și nu s'a mai văzut. Atunci, ai noștri își îndreptară tunurile spre Opanez și se gâlceviră vreme de un ceas cu cei din redute.

Porumbul era mare, și Turcii străcurându-se prin porumbul de pe dealuri scoborîră pe nesimțite până la rîu, apoi trecură în liniște rîul, pedestrime și călărime, și dintr'odată răsăriră pe șesul Etropolului. Ai noștri nici nu visau de asta.

Turcii isbesc pe roșiorii de strajă și-î alungă

lor. Se spune că erau odată două frați, care trăiau în două sate îndușmănite unul cu altul. Odată un frate se duce noaptea și aprinde casa celui alt frate, și-i înjunghie și boii. Când l-au întrebat judecătorii de ce-a făcut așa, a răspuns : Frate, ca frate, dar e dintr'un sat îndușmănit cu satul meu, și făcându-i rău lui, am făcut rău satului. Și când i-au dis iarăși : Dacă aveai ură pe toți sătenii, de ce-ai sărăcit tocmai pe frate-tău ; le-a răspuns, că frate-său îi era mai în drum.

Așa o făceau Rușii cu noi, Români le erau mai în cale, și ca să simtă durere țara turcă, aprindeau pe Români.

De aceea umblam tot cu gheața 'n sîn de grija dragostei lor. Iar acum când au intrat în țară, ne uitam după ei, urmărindu-i cu ochii, ca pe cel bănuit. Ne-au cerut oștirea, să se bată alături cu a lor, dar nu cu ochii deschiși, ci legată la ochi. Iar când am voit să sărim asupra Turcului, să-l prindem de piept ca să ne dea ce-a fost al nostru și ceea-ce ne-a luat cu de-a sila, Rușii ne-au oprit, zicând că nu e nevoie să ne ostenim, căci au să ne scotă ei de la Turc ceea ce dorim.

Iar cum ne-au scos și cum ne-au dat, e mărturie fapta lor, căci după război ne-au luat și ceea ce ne-au lăsat Turcii : ne-au rupt o bucată din țară.

Ciuda noastră n'a ținut mult. După bătăia de la Plevna, ni s'a schimbat cântecul. Rușii ne cerură a doua oră oștire de sprijin. Acum nu cu poruncă, ci cu rugămintă.

Nu puteam noi, creștini, să lăsăm pe alți creștini să-și dea sufletul în mâna păgânilor, și nu puteam lăsa țara noastră să fie călcată de oștile Sultanului

A treia și după Sfînta Paraschiva, oștirea noastră s'a pornit spre Vadin. Maiorul Iene cu compania lui de dorobanți din Bucuresci mergea în fruntea tuturor, el avea să dea năvală asupra redutei.

Călărașii din Gorj o apucară iute și cu sîrg, înaintea dorobanților și intrară în sat. Dar când i-au văzut Turcii din redută, au început să împușce. Maiorul atunci, apropiat de redută, își aședă la mijloc dorobanții, la dreapta pe călărașii din Sucéva, la stînga pe cei din Argeș, ca să și-i pótă revărșa pe de lături și să prindă pe Turci. Iar pe călărașii din Gorj i-a trimes pe drumul Ostrovului, ca să fie pe acolo, dacă s'ar întîmpla să fugă Turcii din Vadin spre Dunăre.

Vre-o sută de dorobanți se răslețiră spre redută și începură să se gâlcevească din plumbi cu Turcii. În vremea acésta sosiră și cele două tunuri ale noastre și-și căutară loc, de unde să bată.

Era cam pe la amiazi. Turcii din redută împușcau slab, și abia se vedeau câte-va fesuri pe parapet. Dar când a bubuit tunul nostru, umplînd valea de urlet, par'că s'ar fi deșteptat Turcii din somn; parapetul redutei s'a umplut dintr'odată de Turci, și de după tóte ridicăturile de pămînt răsăriră fesuri roșii. Pușcile lor încep acum să trosnescă iute și cu mînie și culeă pe vre-o câți-va dorobanți.

Ai noștri se împrăștiară trăgînd de după copaci, iar alții cu baioneta pe pușcă înaintară vîrtos pe clinul dealului. Erau acum la șase sute de pași departe de redută, acum la cincî sute, acum la patru sute. Alți vre-o câți-va dintre dorobanți, loviți de glónțe, se rostogolesc pe colnic și se prăbușesc în vale. Atunci tunul românesc a bubuit a treia

să ție paza cetății și să bată laturile ca iscoditori. Asta s'a întâmplat tocmai în mijlocul verei, pe la Sântul Ilie.

Pe zidurile cetății Nicopolei fâlfâia acum stégul românesc. De departe, pe Dunăre, se vedea tricolorul nostru jucându-se în vânt d'asupra înălțimilor turcesci. Înainte cu vr'o trei-sute de ani, neastîmpăratul nostru voevod, Mihaiū Vitézul, cutreerese cu oștile sale Bulgaria, pustiind cu sabie și cu foc țăriile turcesci și ducend gróza pretutindenî. Pornise într'o iarnă viscolósa, trecu Dunărea pe ghiață, bātu Nicopole și o cuceri. Atunci a fâlfâit întâia dată stégul nostru pe zidurile acestei cetăți, iar acum, după trei sute de ani, nepoții lui Mihaiū aū călcat pe urmele strămoșului lor și întocmai ca el aū cutrerat țăriile turcești și le-aū sguiduit din temelie.

Cine ar mai fi gândit să mai ajungem noi și aceste zile! Așa de mult ne isbise sórta, că tótă lumea credea, că nu mai este vlagă în noi — și iată-ne! Cu adevărat trainic ném e némul nostru și dacă a fost pus multă vreme la încercare, e că l'a iubit Dumnezeu.

VII.

Țarul dete porunci, să se adune alte oști în Rusia și s'alerge cât se póte de iute în țara turcescă; trimise în pripă porunci oștirilor cari înaintaū spre alte părți să se 'ntórcă îndărăt și să se apropie de Plevna; își întări tabăra cât putu de iute și scrise generalilor săi, strașnică scrisóre, că, ori să-ı

Abia pe la amiazi mai vedea puţin sóre, rásbind prin cétă, în colo tótă ziua era întunecată ca într'un amurg.

Târziu, după miezul nopţii, Miercuri spre Joi, colonelul Cotruţ, îşi scóse din tabără flăcării şi-i înşirui în préjma satului Smârdan, ca să-i afle zorii zilei gata de năvală. Ameţiţi de somn şi amortiţi de gerul nopţii, ómenii steteau în şiruri întinse, pândind prin întunecac ca să nu-i lovescă Turcii.

Maí de către ziua s'auđiră împuşcături pe partea dréptă a companiilor. Turcii veniră să ispitescă locul şi puterea oştirii nóstre, şi dând prin negură peste o companie de Români, au început să descare puşcile. Dar ai nóstri i-au gonit pe câmpie, urmărindu-i cu focuri.

Se făcuse ziua cum se cade, dar fiind negură maí désă ca într'alte zile, Românií trebuiau să-şi curme gândul de năvală în ziua asta. Erau ca într'un iad, nu vedeaú nici la două-deci de paşi, şi nu era lucru cuminte să dea năvală fără să ştie unde, prin locuri străine.

«Care dintre voi ar vrea să plece, să ispitescă locurile din faţa redutelor?» díse colonelul.

S'a găsit un sergent. Vre-o dece flăcái au sărit de bună-voe, că voese să mérgă cu sergentul.

Au plecat tiptil, şi tîrîndu-se de ici până colo pe brânci, s'au furişat pe câmpie până sub redută. Nu i-a simţit nimeni. După vre-un ceas s'au întors.

«Ce aţi văđut pe unde aţi fost?»

«Am fost până la o asvirlitură de băţ de la redută. Câmpia până acolo e netedă. Pe la mijlocul câmpiei e un puţ, acolo am văđut sânge pe zăpadă

Ȋua lucrările mergeau încet și cu multă băgare de seamă, din pricină că Turcii trăgeau focuri spre săpători. Tótă Ȋua stăteau la pândă Turcii pe parapet, și unde zăreau orî vre-o lopată eșind din șanț pe de-asupra pămîntului, orî vr'un chipiũ, își îndreptau plumbii într'acolo.

Nóptea săpaũ mai în liniște. Dar când erau nopți senine și luminate de lună, Turcii îi zăreau și-ı împiedeau, omorînd de multe-orî pe lucrătorii mai din frunte. Cu cât era nóptea mai întunecată, cu atâta era mai bine pentru săpători, cu tóte că era muncă nespus de grea, să sapi prin întunec ca în mormînt: fără pic de lumîinare, ca să nu te știe Turcul unde ești; să chibzuești mereũ cât de tare dai cu sapa, ca să nu faci sunet; să nu îndrăsnesci să vorbești de loc, ca să nu ți se audă glasul; și să n'ai repaos nóptea întregă, ca să faci ce nu poți face Ȋua.

Eraũ lungi șanțurile, căci făceau cotituri într'una, erau adînci cât să pótă umbla prin ele omul cel mai înalt fără să se vadă, și erau largi de puteau să meargă printr'însele trei care alătura. Ce de săpătură! Iar pămîntul săpat nu puteau să-l asvîrlă afară, ca să nu se cunóscă locul unde se sapă, ci trebuiau să-l care prin șanțuri pîna la reduta nóstră și apoi să-l asvîrlă într'o vâlcea de după redută.

Mai bine rêsboiũ și perire de ómeni, de cât o muncă așa de urgisită și de grea! Și cu tóte acestea, dorobanții munceau veseli, munceau mai mult de cât li se cerea. Vorba lui Peneș Curcanul: Nici unul însă, dragi copii, nici unul nu se plînge!

Nu s'au plâns, cu tóte că munca li se făcuse, cu vremea, întreit de grea. Cam de la Sfîntul

știut pretutindenî, pe șesul Plevnei și pe deluri și prin văi, că Turcii să predaă.

Bataliónele turcești s'aă adunat atunci la un loc, rănîții cu cei teferi împreună, și împrejurul lor s'aă făcut rôtă oștirile creștine. Apoi rînd pe rînd înainta câte un batalion turcesc până la locul unde avea să-și pue jos armele.

Indată ce soldații batalionului își puneau pușcile pe grămadă, iar oficerii își descingeau săbiile și le puneau de altă parte, rănîții turci erau dați de-o parte, încărcați pe care și duși la spitale. Iar cei teferi — fără nici o armă la dînșii, se înșirau patru câte patru la rînd și erau luați între pușci de către soldații noștri, cari îi duceau sub pază de ceealaltă parte a rîului Vid.

Cu Osman de-odată fură robiți dece generali turci, 130 de oficeri, de la maior în sus, și 2000 de la maiorii în jos. Apoi vr'o patru-deci de mii de soldați pedestri, cam la vr'o mie cincî sute de călăreți și vr'o 80 de tunuri.

Periră în luptele dintr'acéstă și peste șese mii de Turci.

XI.

Pe șesul Plevnei, între oraș și Vid, era o pustiire și o jale fără de nume.

Și de-a stînga și de-a drépta șoselei se vedeau numai grămeți de pușci turcesci, de tunicî rupte, de fesuri, de cartușiere, de baionete și de încingători. Ici și colo se vedeau piramide de ghiulele. Iar pe șes, cât era de mare, se vedeau corturi

întâlnire al multor drumuri: spre Rusciuc, spre Sofia, Orhanian și spre Tarigrad, tot căi mari spre cetăți puternice. Aici aveau să se împreune oștirile biruitorilor Ruși, și dinspre Dunăre și dinspre Dobrogea, ca să trecă apoi peste Balcani, spre inima țării turcesci.

IV.

Cu toate că Osman din Vidin plecase fără preget și făcuse în gónă drumul spre Nicopole, a sosit prea târziu. Pe la jumătatea drumului i-a venit vestea, că cetatea Nicopolei a fost bătută.

Acum putea să facă una din două: ori să mERGă înainte și să se apuce de hărțuială cu Rușii, ori să se întóreacă îndărăt la Vidin. Avea însă numai zece bataliÓne, și chibzuindu-și puterile a vEDUT că e prea slab și obosit de alergătura drumului ca să pÓtă da piept cu Rușii. Să se întóreacă la Vidin nu-l lăsa inima. În Vidin ar fi stat prea departe de locul rESBOIULUI, și nu-i venea la socÓtelă să stea deoparte cu mâinile 'n sîn, câtă vreme era nevoie de oȘTI acolo unde era invăl-mășagul.

Îi mai rEMÂNEA o cale: să stea pe loc. Dar în câmp deschis ÎI era greú să stea pe loc cu puțină Óste, și fiindu-i Rușii aprÓpe; și dacá nu voia să mERGă el spre Ruși, cine sta împotrívă să nu vie Rușii asupra lui? De-aceea, el fĂRĂ să stea mult pe gânduri, și-a schimbat drumul la drÉPTA spre dealuri, la locuri întárite, și a intrat în Plevna

Asta a fost Lună, la o sáptámánă dupá Sân-Petru.

Văsluenii, rupti pe la mijlocul şirurilor, se revărsară pe de lături şi întăriră aripile şirurilor, dar lăsară descoperiţi pe cei ce veniau cu steagul.

Pe de lături era încăerare de furnici. Sosiseră de pe de margini şi compania a cincea şi a şasea, care porniseră de după deal de-adreptul spre laturile redanului, ca să-l ocolască. Iar pe cresta dealului se mai ivise un batalion de linie, dintr'al cincelea, şi năzuia să ajungă într'ajutorul dorobanţilor.

Sergentul Mihaiu Gârbea din Iaşi a apucat să sară în şanţ cu Ion Sturza şi cu Toader al Lupului. Lui Gârbea i-au despicat Turcii capul cu toporul, iar spre bietul Sturza aşa de cu urgie s'au repezit vr'o câţi-va, că implântând în el baionetele l-au ridicat şi l-au asvîrlit afară din şanţ, cum svîrli cu lopata pământul.

Dar cum se prăvălesce apa peste o stâncă, aşa se prăvăliau şirurile de dorobanţi în redanul Turcilor şi-i copleşiră acolo. Ion al Frusinei din Vaslui, stetea în şanţ cu genunchii pe pieptul unui căpitan turc şi se trudea să-l sugrume. L'au vădut şi-ai noştri şi Turcii cei mai de-aprópe, şi-au sărit al lor să-şi scôtă căpitanul şi-au sărit al noştri să-l sfîrşescă de zile mai iute, şi s'a făcut acolo o grămadă de ómenî încheştăţi unul cu altul.

Dar afară, pe cómele şanţurilor era altă încăerare, mai desnădăjduită. Când s'au rupt în două Vasluenii, au sărit Turcii pe compania steagului. Flăcăii noştri se îndesară spre stânga unde era dorobănţimea mai strînsă. Turcii se opinteau din tóte puterile — cum n'au mai făcut după aceea niciodată — să pue mâna pe steagul regimentului.

strade, loveau în casele de lemn, și în toate părțile săreau țândări rânind pe Români.

În urma Românilor ardea satul, și era vuet și vaet și cumplire multă.

Nimeni nu se mai gândea la milă. Și cu atâta mânie s'asvîrlea Români prin case, în cât era minunea lui Dumnezeu ce făcuseră. Se repedea cu umărul în ușile închise, de săreau ușile țândări, cutreerau odăile, ducând perire. Spun, că s'a găsit într'o casă cincî Turci străpunși de un singur Român, iar el mort între dinșii fără nici o rană. Murise din trăsire de inimă, în urma mâniei prea repeđi în mișcări.

Și s'a găsit, prin casele de lemn, Turci străpunși și ținuiți în perete, cu baionetă prin ei. Așa de cu virtute isbeau Români, de trecea baioneta prin Turc și prin perete, și se rupea, și rămânea Turcul în baionetă legat de perete. S'a găsit Români morți prin podul caselor, încheștați de gât cu Turci.

Colonelul Cotruț, povestese, că dintr'o casă, un Turc ochise spre dînsul. Glonțul îi trecuse pe la ureche, iar schinteile îl isbiră în obraz făcându-i arsuri. Glonțul a lovit în cap pe un soldat de lângă colonel. Soldații sar și încunjoră casa; dau să spargă ușa, nu pot; trag focuri în streășină, casa nu ia foc. Un oficer începe atunci să tragă focuri de revolver pe feréstră. În urmă, ușa casei se deschide și iese un Turc înalt și frumos și-și lăsă jos pușca. Ai noștri săriră să-l ucidă, dar colonelul i-a oprit. Turcul, vedînd bunătatea colonelului, s'a alipit de el și s'a ținut tot de dînsul, întocmai ca un câne de stăpănu-său, urmându-l prin sat.

aveau să se lupte din nou cu aceleași greutate. Noaptea erau grozav de frigurose și întunecate ca mormîntul. Soldații nu s'au desbrăcat nici de haine nici de arme, cât a ținut drumul; dormeau pe zăpadă, înveliți în mantale, ca vai de ei, făcuți rătăciți, unul cu capul pe genunchii altuia. Dormeau mai mult flămânzi, decât sătui, din pricina întârzierii carelor cu hrană, cari se luptau cu nămeții.

Tunarii au suferit mai mult. Drumurile erau când pe deal, când în vale, și caii la deal nu puteau urca tunurile prin zăpada înghețată, iar la vale alunecau cu tunuri cu tot și se prăpăstuiău. Apoi dedeau de ponore acoperite cu zăpadă, pe care nu puteau să le știe, și cădeau în ele. Și le eșia sufletul bieților omeni până ce scoteau tunurile din ponore, mai împingându-le cu umerii, mai ridicându-le pe brațe.

Apoi din pricina viscolului care acoperea drumurile, oștile noastre rătăceau și făceau ocoluri, și de multe ori tocmai a doua zi vedeau că apucaseră drumul greșit și se întorceau îndărăt de unde plecaseră erii dimineta. Iar vremea rea se pusese cu temei pe capul lor, de parea că e jurată și că n'are de gând s'o mai sfirșească.

Cu toate acestea, oștirile au sosit în bună pace și fără pierderi de oameni, dar cu multă pierdere de vreme. Mulți s'au ales cu picioare și cu urechi degerate, dar atâta a fost tot.

Ceealaltă parte de oștire, care ducea pe robiții Turci la T.-Măgurele, a suferit și ea de asprimile vremii. Convoierile pe cale erau icone ale celei mai jalnice suferințe. Câte 2000—3000 de Turci încunjurați de ostașii Români cu baionetele pe pușcă

Turcii pândind vremea, eșiră din Plevnița și furișindu-se prin întunerec, se asvirliră asupra Griviței ca s'o ia îndărăt. O nespusă învălmășelă se făcu între ai noștri. Beți de somn, într'o redută străină, neștiind cum s'o apere, obosiți așa de tare în cât mulți nu se puteau ține de durerile mijlocului, zăpăciți de fără-de-vestea atacului și strimtorați cu totul de iuțimea năvălitorilor, Români își pierdură cumpetul. Turcii cunoscând împrejurimile redutei, cunoscând reduta însăși și știind de unde s'o isbescă mai cu folos, asvirliră îndărăt pe Români din șanțurile înaintate, săriră apoi pe parapet și răsbură în redută.

Rușii, scoși din minte de acest lucru, o rupseră la fugă. Câte-va companii de Români, din regimentul de linie, făcură ca Rușii.

Turcii erau mulți și pătrunseră cu multă virtute, și noi am fi pierdut reduta. Dar pe când eram mai strimtorați, s'auziră pe deal trîmbiți, și ca din pământ răsăriră dorobanții Băcăoani, cu Ieșeni și cu Văsluenii cei ce bătuseră redanul alaltăierii.

Era căpitanul Grozea ; și scobora pe deal ca un vîrtej de vînt.

El, îndată după cucerirea Griviței, aseră, a fost trimes în tabără, ca să aducă oștire prospătă și să înlocuiască în Grivița pe flăcăii care intraseră în redută, căci aceștia erau obosiți de luptele de peste ȕi. Dar la întorcere, perđend drumul prin întunerec, căpitanul se temu să se apropie prea tare, de teamă să nu dea din greșală peste Plevnița, și ast-fel poposi cu dorobanții pe un deal aprópe de Grivița, cu tóte că el nu știa unde se află.

Iar acu, în ȕorii ȕilei, el auđi sgomotul și, vedënd

grindina. Trăgeau Turcii și din cele două șanțuri și de pe parapet, ba începură să iasă pe cresta rîpei întru întîmpinarea noastră.

Ajunși în vale, o parte dintre dorobanți se opresc în loc și încep să tragă cu pușcile spre Turci, ca să-î mai rărescă și să stea de vorbă cu ei, în vreme ce oștenii de linie urcă pe rîpă și năzuiesc cu baionetele spre șanțuri. Altă parte dintre ei, cei ce duc scări și fașine, se urcă la deal alături cu năvălitorii.

Turcii rarisera cumplit pe ai noștri. Scoborînd la vale, dorobanții n'au putut trage cu pușca; trebuiau să se grăbescă s'ajungă în vale mai curînd. Dar și alt-fel, n'aveau rost de împușcătură; erau nevoiți să se sprijinescă pe puști, ca să nu cadă de-a rostogolul pe cîstă.

Îndată ce dorobanții cei cu fașine și cu scări, alături de oștenii de linie ai lui Mărăcineanu, începuseră s'ajungă pe la șanțuri, au năvălit după ei și dorobanții cei ce ochiau din vale.

Flăcăii noștri, înferbîntați, se urcă pe rîpă cu nespuse îndrăsnelă, unii rezemându-se în baionete, alții prindîndu-se de ierburi și de tufișuri. Câte unul alunecă și cade pînă în vale, ducînd cu el și pe altul peste care a dat. Cei mai mulți cad de plumbii Turcilor și de isbitura obuzurilor.

Unii dintre ei năzuiră spre tufișul de alună, care era mai într'o margine a rîpei. Dar acest tufiș era închis cu sîrmă cu ghimpă, așa că tîntă cîstă pe-acolo era numai sîrmă încurcată. Cădeau bieții flăcăi, împiedicându-se în sîrmă; unii se trudeau s'o rupă cu isbituri din patul pușcii, alții s'o desnóde. Și se încurcau tot mai mult în sîrmă. Era

Vrednica făptuire a căpitanului Bogdan și a locotenentului Călinescu mărturisesc pornirea spre fapte vitejesci a Românilor. Ei erau oficeri însărcinați să ducă porunci de la Domnitorul nostru la cărmuitorii luptei și să ducă de la aceștia vești la Domnitor. Dar amândoi au cerut să fie lăsați să meargă alături cu soldații în foc. «Ce frumos se înșiră batalionul când pleacă», dise căpitanul Bogdan, și cu lacrimile în ochi se ruga ca un copil, de teamă că nu i se va da voie să meargă și el în luptă.

Și nu s'au dus în foc numai de fală. Călinescu alerga în fruntea batalionului; și cel dintâiu glonț, care a plecat din reduta Turcilor s'a oprit drept în fruntea celui ce era mai în frunte, și Călinescu a căzut trăsnet de-odată.

Faptele acestor două oficeri n'au fost singuraticе. Tot așa a făcut și maiorul Șonțu la 30 August. De-alungul povestirii luptelor, se vor vedea și alți oficeri cari s'au rugat să fie lăsați în luptă. Ar avea destul ce să scrie, cine-ar scrie anume despre felul cum oficerii se întreceau care de care să li se dea locul cel mai primejdut al luptei. Iar dintre toate, mai de laudă e frumoasa făptuire a maiorului Giurescu la Rahova.

Avîntul oficerilor însuflețesc pe soldați; și ori cât de buni și de voinici ar fi soldații, inima lor scade, când oficerii n'au inimă destulă. În rîndul trecut tot la Plevnița căpitanul Valter Mărăcineanu și maiorul Șonțu și-au dus luptătorii în foc cu nespuse avînt și au murit în fața lor a tuturor. Acelaș avînt l'au avut acum maiorul Ion Nicolae și căpitanul Năstase. «Tot înainte copii!» striga Șonțu murind de glonț; «tot înainte copii!» a strigat și

zuiaă să intre prin șanțuri și să s'asvirlă spre redută.

Dar atunci un strigăt sêlbatec sgudui vêzduhul. Erau Turcii din redută, cari vedeau primejdia la șanțuri, ieșiră din redută și veniau în ruptul capului să stînjenescă pe ai noștri. Unul după altul, repede și fioresi se vedeau rêsărind din redută și îndesindu-se pe locul dintre șanțurile de adăpost și redută. Erau mulți; unii ochiaă, alții săreaă cu baionetele, iar ai noștri isbiți de-atâta mulțime, n'au putut să mai ție pîept.

Căpitanul Grozea a dat poruncă flăcăilor să se dea îndărăt după movilă. Flăcăii s'au retras în bună rînduială, ca să plece a doua oră mai mulți. Căduseră puțini dintre dînșii; inima le era încă întregă. S'odihniră puțin, să mai prindă rêsuflet; apoi împreunându-se cu celelalte două batalioane, unul de linie și altul al dorobanților din Roman și din Bacău, steteră gata.

Năvala dintăiă a fost numai o asvîrlire spre Turci și s'a petrecut repede. Noi nu cunoșeam ce puteri de ôste au Turcii în Grivița; dar acum, dându-și pe față puterile, prin ieșirea lor din redută, ne-am chibzuit și noi mai bine a doua năvală.

Sosise în vremea acêsta și Domnul Carol, pe o înălțime din apropierea redutelor. Cu el erau și generali străini, cari voiau să vadă luptele.

După vre-o tre-deci de minute, cam pe la patru ceasuri, trîmbițele sunară din nou și Români și ei mai mulți, erau înfierbîntați de năvala cea dintăiă. Cunoșteaă și locurile până la șanțuri, și apoi, pe lângă tôte, acum erau sub ochii Domni-

Tocmai în vremea acésta, pe oficerul de ordonanță Al. I. Ghica, care stătea gata să plece cu o poruncă, îl isbi un glonț drept în obraz umplându-l de sânge. Oficerul a scuipat sângele din gură, împreună cu doi dinți, și punându-și batista pe obraz, a înjurat odată pe Turci, a încălecat, nu însă cu porunca primită, căci era de prisos, ci cu însărcinarea să vadă ce e sub redută.

Era séră, și se întunecase bine, mai ales că s'a lăsat o cétă și s'a înorat cerul dintr'odată. Bătea vîntul ascuțit și rece. Intreg dealul era acum al Românilor, căci ajunseră în préjma șanțului de dinaintea redutei și ca un cerc de fier împrejurară cetățuia. Prin întunec se băteau la lumina împușcăturilor, și lupta era stăruitoare. Din vale, luptătorii se vedeau pe crésta dealului alergând ca nisce duhuri ale nopții, acum scufundându-se în întunec, acum ivindu-se în fumul roșiatic și luminos al ierbii de pușcă.

Dorobanții erau oboșiți, nu mâncaseră tótă ziua, n'aveau nici o căpetenie, căci toți mai-marii lor muriseră, și mergeau înainte cărmuiți de sergenți și fie-care făcea cum îl 'ducea capul. Pe lângă tóte se mai lupta întunerecul împotriva lor; era greu să te lupti prin nópte în locuri necunoscute, adîncindu-te ca într'un iad, fără să știi ce-ai înaintea ochilor.

Dar o veste de tot înspăimântătoare a adus de sub redută oficerul de ordonanță Ghica: dorobanții nu mai aveau iarbă de pușcă și plumbi! Carele cu munițiuni, pornite după óste, se încurcaseră printr'un sat bulgăresc și nu mai soseau! Chiar dacă ar fi intrat în redută Români, ar fi

rînd pe rînd. Și se făcu liniște pe câmpul de bătae, și sosi și nóptea, acoperind cu întunerecul ei văile Plevnei.

VIII.

Dar de-odată prin întunerec, cam pe vremea cinei, se umplură iarăși văile de vuet.

Românii isbiră din nou Plevnița. Până acum ei nu încercară nici-odată să se lupte nóptea. Acum creșdend că totuș vor isbi fără de veste pe Turci, se repeșiră din nou asupra lor, chibzuind că prin întunerec, dacă nu vor isbândi, le va fi mai ușor să se dea îndărăt și să-și adune rănișii.

Fără să tragă cu tunul, chiar fără să descarce o singură pușcă, în tăcere ca stafiile, eșiră soldașii noștri din șanșuri și deteră năvală cu baionetele întinse. Numai tropotul pașilor s'aușea, un tropot scurt și des, răpăind ca grindina. Turciș aușeau bine sunetul pașilor, dar nu trăgeau de loc cu pușca, de aceea credeau ai noștri că șanșurile sînt slab apărate. Dar, iată când ajunseră dorobanșii la șanș, îl gășiră numai un fulger de baionete: șanșul era plin de Turci, umăr la umăr, și toșii cu baionetele în sus. Fiind peste puțină să s'asvirlă în baionetele lor, Românii începură să tragă foc asupra șanșului, dar neputendu-se apropia destul, se băteau «cu pămîntul».

Atunci o mână de ómenî alergară spre-o gură a șanșului, iar căpitanul Vasiliu cu ai lui spre altă gură. Românii trăgeau acum de alungul șanșului, în mulțimea cea strîmtorată a Turcilor și-ș pustiau.

65702
Dublet

PREFATĂ

Eū n'am am avut de gînd să scriū o istorie completă și exactă a răsboiului.

Nicî nu m'ași fi priceput s'o scriū. Și nicî n'ar fi fost nevoie, căci pînă acum avem trei istorii, scrise complet și cu tôte amănuntele politice, tactice și strategice.

Eū m'am gîndit la mulțimea cea mare, a țărănimii, la dorobanții cari aū purtat răsboiul și la tinerii noștri cari vor fi ca mâine oștenă ai țării. Lor le povestesc eū răsboiul, și nu în întregimea lui. Am ales numai întîmplările de căpetenie și, întru cât am căutat să mă apropiū de chipul de pricepere al mulțimii, m'am îndepărtat de pretențiile literare și de adevărul istoric cel spus prea cu mult cutremur și prea cu tēmă că nu va fi exact pînă într'un fir de pěr.

Povestirea mea nu va fi un isvor pentru istorie; să dea Dumnezeu să fie ceea-ce am voit eū: un material de exploatat pentru poeții neamului nostru și pentru pictori; pentru țărani să fie o carte cu pilde din care să învețe iubirea de fapte vitejesci, dragostea de neam și de țară, sentimentul

Chivu, ca să sprijinască lupta la șanțuri. Mehedințenii au împins înainte pe musceleni, căci veniau repezi și odihniți și nu știaă de Ene nimic.

În fruntea lor alerga călare căpitanul și striga într'una din gură, să se ție ómenii de el. Și abia resuflând, se ținéu de el mehedințenii și-i blestemaă calul. Dar i-au scăpat iute-iute Turcii de calul căpitanului, căci din redută sosi un glonț și calul cădu mort. Căpitanul sări în picioare și o rupse la fugă pe jos alături cu dorobanții.

Acum erau la șanțuri cu toții, mehedințeni cu musceleni și cu ilfoveni, împușcându-se cu Turcii, de-aprópe, din țeva pușcii de-a dreptul în țevă, și vîrîndu-se unu într'altu cu baioneta. Iar de vale, în redută, cucerită, putnenii și tecucenii frămîntau pămîntul de neastîmpăr, vedënd lupta din deal.

Și le-a venit și lor în scurtă vreme rîndul.

Căci îndată ce începură tunurile noastre din redută să nu mai bată spre cetățuia Turcilor, ca să nu facă rău la ai noștri, Turcii își îndoiră focurile și se năpustiră cu tótul spre dorobanți.

Tot-odată le sosi și celor din redută vestea, că maiorul Ene e mort. Atunci, colonelul Măldărescu, al putnenilor și al tecucenilor, trebui s'alerge sub cetățue ca să cârmuiască pe dorobanți, fiind singurul oficer superior pe câmpul luptei.

El alerga în fuga calului strigând de departe : «Nu vă domoliți, copii, că vin și tecucenii!» Și într'adevăr se vedeaă răsărind din reduta noastră tecucenii, șiruri după șiruri și alergând. Dar ei n'aveaă să intre în foc, ci numai să iasă în vederea luptătorilor, ca să sperie pe Turci și să îmbărbăteze pe-ai noștri.

rişurile caselor se iviră cetele de Basibuzucă, care au stat ascunşi şi, puştii pe Ruşii zăpăciţi de atîta foc. Batalioanele rusesci se resfirară pe uliţe, dar pretutindenă îi aştepta aceeaşi prăpădenie. Înainte nu puteu să mai mîergă; dau deci îndărăt să iasă din oraş. Dar atunci ved că drumul li-e închis.

Ruşii scoşi din minte se sbat ca peştii în plasă; înainte foc, la spate foc, de latură foc, şi foc de d'asupra de pe case. Ei alérgă de colo până colo, sar gardurile şi dau prin grădini, s'aruncă în turbare şi în desnădejde prin case. Generalul care-i comanda cade trăsnit de plumbi, cad ofiţerii unul după altul, iar oştenii s'aştern pămîntului ca frunzele toamna. Partea aceea a oraşului era numai fum şi foc şi sêlbatec amestec de ómeni încăeraţi, prin case, prin curţi, prin grădini, pe strade; ajunseră piept la piept, om cu om, şi-şi isbeau creierii cu patul puştii şi se spintecau cu baionetele, şi mórtea într'o mie de chipuri istovea pe Ruşi. N'au scăpat de mórte de cât cei ce avură norocul să se strecóre nesimţiţi de Turci spre marginile oraşului şi cei ce i-au fost prea dragi lui Dumnezeu de a făcut minuni cu dînşii.

În toiul acesta sosesc aprópe de oraş şi Ruşii cei ce înaintau despre Rêsărit, de la Griviţa. Par'că-i mîna ursita peririi!

Turcii din oraş îi iaú şi pe aceştia în primire, deschidënd asupra lor un foc grozav, s'adună din tóte părţile şi încep să-i potopéscă. Îţi era mai mare mila, cât de deşi cădeau soldaţii ruşi, isbiţi de mulţimea págânilor. Cădeau cu zecile, cu sutele, cădeau maiorii şi coloneli, chiar însuşi generalul comandant a căzut mort sub picióarele cailor. Nu

a trîntit la pămînt pe vre-o câți-va dorobanți de-odată, și o schiță a isbit pe maior în gât. El cădu pe loc, abia putend să dică : «Tot așa, voinicî...» și-și dete sufletul. A rămas acolo și peste el au trecut șirurile de dorobanți.

Intre cei uciși de obuz era și un soldat care se ținea după maior ducendu-i mantaua. Cădu cu rană de mörte, el striga unui căprar : «Stăi don căprar și ia mantaua maiorului» — «Ce să fac cu ea ? Dom maior e mort» — «Păi, pöte nu e mort și s'o ridica, și-o să'mi facă mustrare, ce i-am făcut mantaua ?» Ce mustrare era să-ı facă maiorul mort, mai ales că soldatul abia isprăvi vorbele și muri.

Vedënd pe maior cădu, căpitanul Cracalia sări în capul companiilor, și neștiind ce să facă de mânie pe Turci, smulse pușca de mâinile unui dorobanț și punënd-o la ochi începu să tragă spre Turci cu multă urgie. Era bun ochitor și o fi trimis pe altă lume mulți păgâni, dar în scurtă vreme fu ochit și el și cădu trăsniț prin frunte.

Prin șanț era svîrcolire nebună. În amestecul luptei, fu străpuns cu baioneta prin burtă locotenentul Georgevici și fu scos încă viu din învălmășag, dar muri de dureri în spitalul din Măgurele.

Prin șanț ömenii lui Șonțu cu ai lui Mărăcineanu se împreunără și de-acı înainte se luptară în amestec.

XI.

Pe partea șanțului unde ajunsese Mărăcineanu era lupta și mai turbată, și mörtea secera mai fără

păgânilor și că Româniî pierduseră la luptă. Ce-au isprăvit Rușii de celelalte părți, nu scia Domnitorul, n'avea de unde să șcie, dar bănuia.

Pe la cinci ceasuri — după ce Româniî își încetaseră focurile — Domnitorul alergă în galop la ambulanțele cele mai apropiate de linia focului.

Vădu mulțime de morți și de răniți, și i se îngrozi inima, căci ori cât de jalnic își inchipuise El sfirșitul luptei, nu credea să fie într'atâta de rău. Dar o veste și mai grozavă i se aduse aici : Rușii au pierdut și ei pretutindenî, cu nespuse perire de omeni, și că Turcii pe totă linia au pus-tiit oștirile creștine.

Domnitorul, în fuga calului, scoborî în văile Griviței unde se aflaî rămașițele bataliônelor românesei cari de trei ori fură împinse îndărăt de la Grivița. El vădu starea lor desnădejduită, dar încercă să le îmbărbăteze și să le arunce a patra oră în foc. Insuși El vedea, că e slabă nădejde de biruință, dar voia să înceree primejdia până la urma urmei.

Apoi, cam pe la șase ceasuri, porni în galop la Țarul, ca să-i ducă veste de sfirșitul luptei. Țarul de departe cunoscu, după mișcările Domnitorului, că nu e bine, și eșindu-i înainte, îi strigă de departe, cu inima sărită : «Cum merge?» Și când i-a spus Domnitorul, că totul e pierdut, Impăratul Rușilor a rămas fără glas, cu fruntea în pămînt. «Dar am nădejdea, că Româniî mei vor cuceri Grivița. Am dat poruncă s'o isbescă a patra oră. Țiua numelui Majestății Tale, cred s'o încheem măcar cu atâta câștig, dacă n'o putem încheia cu o biruință».

Dar iată, pe când vorbeau amîndoi, sosese în

I.

SĂRIREA NÓSTRĂ ÎNTR'AJUTOR

Rușii de pază strigaă, gemeaă răniții, duruiaă trăsurile de ambulanță, alergaă oficerii dând porunci, da om peste om și trăsura peste trăsura. Eraă peste opt-zece de miă de ómeni pe câmpie, și toți cu mintea perdută; plecaă și se întorceaă și iarăși plecaă, unii făcându-și de lucru, alții uitându-și ce lucru aveaă să facă.

Domnitorul a stat între ei, până pe înoptate, ca să facă liniște și rînduială. Pe drum spre Poradim L'a apucat nóptea. Mergea în trăsura. Dar acum drumul nu era singuratec și tăcut ca eră séră; eraă sute de care pe drum, unele cu răniți, altele cu bagaje, și era sgomot și vuet ca într'un iad. Trăsura Domnitorului trebuia să se opréscă tot la câte zece pași, ca să facă drum căruțelor. De multe ori, când era îmbulzela mare și da trăsura peste trăsura, El era nevoit să se dea jos și s'aștepte în șanț până să se descurce drumul.

XIV.

Plevna era plină de soldați ruși și români. Guvernor al cetății fu numit un general rus. Garnisóna orașului era românéscă.

Orașul era dărîmat și aprins pe ici și pe colo. Mahalalele, unde locuiaă Bulgarii, eraă întregi, căci Rușii le sciaă bine unde sînt și nu trăgeaă cu ghiulele asupra lor. Numai asupra unei biserici bulgăresci, de curînd clădită, aă tras cu tunul, în credință că Osman își va fi făcut magazie de iarbă de pușcă în biserică. Turnul ei era dărîmat, pereții și acoperișul spart. Trăgênd după chibzuință numai

bagă în traistă. Acu aveaŭ nevoie de ajutor grabnic, și de unde să-l aibă ?

Ei se temeau de noi, că vedându-i la nevoie, nu le vom face înlesnirile de până acum, dându-le multe de toate, câte ne cereau ; și ei plecați fiind acasă cu mâinile góle, în vremea strîmtorării ce se vor face ?

Dar se temeau mai ales, că biruințele Turcilor ne vor speria și că noi de frica Turcilor ne vom depărta de Ruși, orî póte vom sări cu dușmănie asupra lor, și, strîmtorați de Turci așa de rău, ei cum să se apere ?

Tot cel ce se înalță umilise-va, ȳice scriptura, și celui ce i se pare că stă neclintit, să bage de sémă că póte să cadă.

Acu n'aŭ trimes porunci oștirii nóstre să le vie într'ajutor ; acu aŭ alergat cu rugăminte. Insuși Marele Duce a scris, cu dichis și așa cum se cuvine Domnitorului nostru. Scrisórea a fost așa :

«La Plevna Turcii și-aŭ înglotit oștiri năpraznice, și ne potopesc. Te-ași ruga să te arăți din răspun-
terî vrășmaș al Turcilor, și, dacă-ți stă în putință, treci Dunărea, după cum tot voiaí s'o treci, pe la Corabia. Am mare nevoie să te arăți vrășmaș al lor, ca să-mi înlesnesci cu asta drumurile mele.»

Turcii nu se puteau învîrți și nu puteau întrebuința pușca ; începură deci să se îndese spre gurile șanțului ca să iasă la larg, iar ai noștri se străduiau să-i ție în șanț, ca să pôtă da în grămadă.

Și se făcu o îmbulzélă de nespus la gurile șanțului, și se porni o încăerare de ómenî și-o svîrcolire cum n'au mai vędut Româniî. Căpitanul Gănescu cu ai sęi s'a apropiat acum de șanț, ca să-i ia pe Turci la ręspër și de la mijlocul șanțului. Dar prin întunerec el n'a băgat de sémă, că Turcii aveau cãngi lungi prin șanț, și când s'a apropiat, el a fost prins cu cârligul și tras în șanț. Pe cei ce pățiră ca el, — și o pățiră mulți — Turcii i-au măcelărit în șanț.

Cu tótă apărarea cea inverșunată, Turcii fură copleșiți. Se umplură șanțurile de cadavre și de fașine, și împinși de Româniî cari săriră în șanț Turcii fugiră căutându-și mântuirea în redută.

Pe când se învãlmășeau prin șanț, o sémă de Români eșiră la larg și începură să așede scările, se urcară pe scări, ajunseră pe parapet și începură să scobóre în redută. Cei din șanț strigară atunci un Ura, care sgudui vęzduhul și ajunse până pe dealul unde stătea Domnitorul cu generalii sęi. Toți credură că reduta e cucerită.

Dar nu era. Numai vr'o câți-va ręsbiră pe parapet și apoi în redută : cei mulți se svîrcoleau încă prin șanțuri.

Indrăsnețiî și norocoșiî, care apucară să iasă din șanț, s'agățară, într'adevër ca vulturii stâncilor pe parapetele redutei. Și unde n'aveau scări, se suiau unii pe umeriî altora și săreau pe parapet. Și cu atâta mânie se repeđeau flăcăii noștri în cât spuneau

spre biserică, Rușii au dărîmat și câte-va case de prin prejur.

Dar prin mahalalele turcesci era ruină și pustiire. Casele toate dărîmate, iar pe uliți numai pietre și lemne. Locuitorii turci dintr'aceste mahalale își adunaseră avutul și au stat vr'o două zile pe șesul Plevnei, iar când a ieșit Osman cu oștirea, au voit să plece cu el. Ei își încărcaseră hainele și lucrurile din casă în căruțe, și luând boii și vacile, caprele și ce mai aveau, au stat gata de plecare, cu copii, cu femei cu bătrîni. Erau vr'o șase mii de căruțe pe șesul Plevnei, așteptând să le deschidă Osman drumul.

Iar Osman, știind că atâtea căruțe au să încurce drumul oștirilor, precum într'adevăr l'au încurcat, a oprit pe Turci cu puterea și cu revolverul în mână, să nu plece din Plevna. Dar n'a putut.

Dacă ar fi rămas în Plevna, locuitorii turci nu și-ar fi pierdut avutul lor în ziua luptei, și pôte că și Osman ar fi rășbit printre Ruși dacă nu s'a fi încurcat cu oștirea printre căruțele și dobitocele locuitorilor.

După ce Turcii fură împinși îndărăt peste Vid, s'a făcut un învălmășag nespus. Soldații răsturnau căruțele locuitorilor, ca să se apere după ele, le împingeau spre gârla Griviței ca să-și facă loc de luptă la larg, împușcau bivoli și boii care le încurcau drumul după ce rupeau de spaimă jugurile și apucau pe câmpie. Iar în noaptea ce a urmat, soldații, și cei turci și ai creștinilor, fiind siliți se dormă pe zăpada câmpiei, aprindeau carele Turcilor și făceau foc, tăiau bivoli ca să-și mănânce, fără să le pese de stăpânii lor cari plîngeau frîgîndu-și mâinele.

generalul își frîngea mâinile de supărare și plîngea de necaz, căutând cu mintea lui vr'un mijloc să-și mîntue oștirea, veni un ofițer călare aducându-i vestea, că de cealaltă parte la Grivița, Rușii au fost cumplit bătuiți, și că Osman și-a scos Bașibuzucii și i-a pus pe urma Rușilor.

Atunci generalul cu oștire cu tot au început să fugă orbesce.

Ei nu se retrăgeau, împușcând cum e obiceiul răsboiului, ci asvîrliră pușcile și fugeau, fugeau mîncînd pămîntul, care pe unde apuca, dînd oficerul busna peste soldat și soldatul peste oficer. Iși lăsaseră tunurile pe dealuri și fugeau. Și cădea de isbiți în spate de glónțele Turcilor, și cădea de oboséla fugei, și cădea leșinați de gróză. Și vai de cei ce rêmâneau pe câmpie. Osman poruncise bandelor de Bași-buzuci să se ia după Ruși, ca să-i omóre și să-i chinuiască de vii pe răniții aflați pe câmp!

Cei ce fugeau, auăeau în urma lor vaetele și gemetele Rușilor chinuiți de Turci, dar cum să-i ajute? Și îngroziți și mai tare de aceste vaete, Rușii fugeau și mai cu putere!

Și când au ajuns departe, tocmai de unde por-niseră diminéța, nu mai erau decât două compánii. Atâția muriseră pe dealuri, fugênd de glónțele Turcilor. Periseră peste 5000 de Ruși și aprópe de două ori pe atâția rêmaseră răniți pe câmpii și prin văile Plevnei. Spaima era așa de mare în ei, în cât își perdură capul. Un regiment, în fuga lui, s'a întors îndărăt, și a dormit nóptea sub o redută turcescă.

șilelor prin săpăturile lor de apropiere. Aū tot săpat pe sub pământ și s'aū apropiat de ea; aū făcut șanțuri chiar până sub parapetele ei, pe care aveau de gând să le asvîrlă în aer, cu iarbă de pușcă. Dar n'aū ajuns să-și împlinescă gândul, căci în zilele în care erau gata să asvîrlă reduta în aer, Osman s'a dat prins cu tótă óstea.

Pretutindenī în rēsboiū am biruit, numai la Plevnița n'am avut noroc. Vitejia nóstră și avîntul nu ne-aū fost de folos la Plevnița, dar nicāiri ca la ea n'aū dovedit Romāniī mai multă stāruință și vrednicie de oștean. Pentru luptele de la Plevnița ne-aū admirat lumea și oștirile streinilor, și ne diceaū: vrednici ați fost să biruiți, dar norocul n'a voit!

Moldoveniî au nune mai frumóse de cât Munteniî, căci și-au păstrat porecele ca nune, și n'au năzuit să se chime cu toți la fel ca Munteniî. Și era frumos să ascultî chiemările pe nune ale oficerilor, când își îndemnau ómenii să sară în foc.

Era unul Ion Miercuri din Răvășani care scăpase ieri ca prin minune de un glonț în vremea cât era străjer în șanț cu unul Pavel Marț din Ruginósa. Pe Marț l'a omorît glonțul. Iar astă-đi, Ion Miercuri tot n'a scăpat de mórte, căci a fost printre cei dintâi care s'au asvirlit în șanț. Și eșise vorba după aceea printre Suceveni, când se gândeau la morții lor: Bietul Marț a murit Lunî, iar nenea Miercuri a murit Marți.

Pe cóma șanțului isbea cu patul pușcii în Harapi unul Vasile Ursu din Fântána-mare, și isbind își tot cânta singur: Hai isbesce Ursule, sări de grabă, Lupule, nu te lăsa, Corbule! Tovarășii de pe lângă el se numeau într'adevăr așa.

Sergentul Petre Loghin era isteț la vorbă, și până n'a fost strépuns de baionetă, își tot îndemna ómenii cu gluma. Când a vėđut pe George al lui Găină din Bogdănesci asvirlindu-se spre șanț, a strigat: «Haida, sbóră Găină, sbóră!» și întorcendu-se spre drépta: «Cântă-le, Scripcă, de petrecanie!» Bietul Scripcă, om mai în vėrstă, din Ruginósa, n'a apucat să cânte multe, căci a căđut lovit de glonț în clipa aceea.

Și prin șanț, în învălmășéla cea mare, s'auđeau vorbe de-acestea. Mulți dintre ómeni se numeau după mame ori după neveste, și cum își strigau unii altora, se părea că prin șanț sînt numai femei

Turcii din cetăţuile Rahovei n'aũ stat cu mâinile în sîn. Răspunsul lor repede şi hotărit da de ştire oştirilor române că astăđi vor avea mult de lucru şi că mult sânge va curge până desără. Românii isbeau vîrtos cu ghîulele, iar Turcii le răspundeaũ, îndesuind bubuiturile. Şi aşa a ținut focul din tunuri până la prânz.

Tóte văile se umpluseră de fum, şi pe tóte culmile se vedeaũ trăsnetele de obuz, risipindu-se în aer. Năvala aveaũ s'o dea musceleniĩ şi ilfoveniĩ. Maiorul Giurescu al dorobanţilor din Muscel ceruse singur voe de la colonelul Slăniceanu să intre cel dintăiũ în foc cu batalionul seũ. Aşa de însufleţit era acest maior şi aşa de aprópe cu inima. Şi când i s'a dat voe, maiorul, ridicănd chipiul de-asupra capului, a chiotit cât l-aũ ținut plămâniĩ: «Faceţi-vă cruce, flăcăi, şi după mine!»

Şi, apucându-şi chipiul în mânia stângă, în care ţinea şi sabia, el îşi făcu cruce. După el toţi dorobanţii din batalion îşi făcură semnul crucii şi-un murmur s'auđi prin şiruri: «Dómne-ajută!» Apoi maiorul îşi asvîrli chipiul pe cefă, luă sabia în drépta şi porni. «Ura! Trăiască România!» strigară atunci, ca la poruncă, musceleniĩ; iar când îi vedură că plécă, toţi dorobanţii din urmă, cari steteau ca óste de sprijin, strigară: «Să umblaţi sănătoşi! Trăiescă ţara!» iar vuetul acesta, eşit din miĩ de piepturi, a ajuns până la cetăţuĩ şi-a sunat în urechile Turcilor ca un cântec de îngropăre.

Dorobanţii, cu tunurile după ei, plecară iute pe drumul Loscoveţului, intrară în sat, se rînduiră în liniĩ de bătae şi ieşiră pe drumul Rahovei.

Abia ieşiseră din sat, când i-aũ zărit Turcii din

asupra șanțului. Turcii părăsesc șanțul și reduta și fug spre cetățuia cea mare de la mijloc, căci de-acolo le vine mai la îndemână să tragă într'ai noștri și se simt mai la adăpost după cele trei rînduri de șanțuri. Intrase frica în Turci!

Dorobanții se resfirară spre reduta cea mare.

În fruntea tuturor, maiorul Giurescu înaintase până aproape sub redută, cu muscelenii săi risipiți în linie de pîndă. Într'una striga: «Nu vă lăsați copii, că ne prăpădesc păgâni!» Și muscelenii se tot vîrașu spre redută.

Dar de-odată s'aũ oprit. Locotenentul Bordeanu care comanda compania cea mai din stînga, a început să strige: «Ce vă îngrămădiți într'acolo! Risipiți-vă!» Iar un căprar a răspuns: «A murit domnul maior» — și la aușul acestor vorbe dorobanții s'aũ cutremurat.

Pe dup'o ridicătură de pămînt se vedeau trei dorobanți cum ducea pe brațe pe maiorul Giurescu mort. Îl lovise glonțul drept în frunte. El s'a clătinat o clipă și a voit să strige ceva, dar la podidit sîngele pe gură și a cădut pe spate, sprijinit de sergentul Mateescu. Acesta s'a plecat spre maior, ca să vadă dacă a murit, dar în clipa aceea un glonț a lovit pe sergent în creștetul capului și sergentul a cădut grămadă peste maiorul său.

Abia vorbi locotenentul Bordeanu, și abia se întorse ca să vadă pe maior, voind să zică «Dumnezeu să-l ierte», când veni un glonț și-l isbi, și rostind încă: «Dumnezeu să-l», cădu mort.

Maiorul Ene care venia puțin mai în urmă, cu îlfovenii, a luat comanda luptei, după ce-a murit Giurescu. Aseuns după o ridicătură de pămînt, cu

covița, unde stetea regimentul dorobanților, au pornit în josul râului. Turcii le-au prins de veste și au deschis focul.

Năpraznicia focului a fost așa de negrăită, în cât le-a rupt regimentul. O parte, cum a spus maiorul Ulescu, a fost abătută către reduta dintre Smârdan și Inova. Altă parte a fost împinsă îndărăt.

Dar căpitanul Șaguna, cu un batalion, a răsit înainte.

Reduta însă era dincolo de râu, și pod nicăiri. Dorobanții n'au stat să se gândească mult. Au intrat în apă, cu toate că le era până la brâu și până la piept, ei s'au luptat cu sloii de ghiață și-au trecut dincolo.

Iar în vremea cât treceau râul, ținând pușca și cartușiera cu mâinile ridicate până peste cap, Turcii îi plouau cu glonțe.

Au rămas mulți dintre ei în râu, parte striviți de sloi, parte isbiți de plumbi. Dar ce, era să-i ție râul pe loc?

Se vede, că Turcii s'au îngrozit, când au văzut cum trec Românii prin râu. Au tras ca nebunii, câtă vreme dorobanții treceau prin apă și numai capetele li se vedeau dintre sloi, dar după ce ieșiră Românii la mal, vădură Turcii că nu e de stat la vorbă cu omeni așa de îndrăsneți.

Au mai tras ei cu pușca din redută, cât au mai tras, și-apoi au fugit cât au putut. Ceii ce n'apucară să fugă și-au dat pușcile și s'au aruncat în genunchi cerându-ne milă.

Aveau două tunuri în redută, dar s'au purtat așa de bine, că le-au luat cu ei cei ce-au fugit în Vidin.

Toate țăriile turcesci de la Smârdan erau acum

e valul năpraznic pe mare; vine puternic, dar venind tot scade, scade și piere 'n urmă și se face una cu luciul Mării.

Rușii se deteră îndărăt, cum putură. Dar nu lăsară reduta. Alte regimente sosiră, și intrară în șanțuri. Inșă, strivite cu totul, se retraseră și ele. A treia oră porni alt rînd de bataliône, dar acestea nici nu putură străbate până la redută, nu atîta de focul Turcilor, cât de mormanele de cadavre și de răniții ruși cari acopereaū văile.

In urmă veni și nóptea. Rușii își băgaseră 'n foc mai tótă oștirea, eraū sfărîmați cu totul, și 'ncepură să se retragă departe, departe.

Ast-fel de amëndouë părțile Rușii fură bătută cumplit.

Dacă Osman ar fi pornit atunci după Ruși, cu bataliônele și cu călăreții, i-ar fi împrăștiat ca pleava și ar fi putut să-i împingă și să-i arunce în Dunăre și să facă să ridă lumea cu hohot de pățania Rușilor care aū pornit răsboiul cu gura așa de mare.

Osman, după ce a fost prins mai târziu la Plevna, a spus că atunci când i-a bătut pe Ruși a doua oră, avea puțintică óste și credea că Rușii aū reserve mari în urmă. Dacă ar fi știut că Rușii n'aū de loc reserve, cu tot puținul oștiriī sale s'ar fi luat după ei.

IX.

Numai a doua zi s'a vėdut cât de grozavă a fost înfrângerea Rușilor. Periseră 170 de oficeri și aprópe opt mii de ómeni.

Dar Dumnezeu e drept. Dorobanții noștri au apucat să între ei întâiu, căci ei dobândiră cetatea cu sîngele lor.

Frumósă poveste au dorobanții de la Rahova. Și ce e mai frumos în tótă campania lor e, că n'au îngreunat cheltuelile Statului cu cereri de hrană; ei și-au căutat hrana înșiși cum au putut. In vreme de răsboi într'o țară străină, orî câtă grijă ar avea Statul de hrana soldaților, se întîmplă ca totuși să-î lase fără merinde: orî vrăjmași prind merindele, orî mai ales ca acum pe vremea de iarnă, se înomolesc carele care o duc, neputînd răsbi de viscole și de nămeți până la tabără. Soldații atunci orî rabdă de fóme orî își caută înșiși hrana prin sate pe la țărani, mai plătind-o, mai căpătând-o în cinste. Se întelege, că oștirile mai sêlbaticе nu mor de fóme nici-odată, căci jefuesc — dar în răsboiul cu Turcii, noi n'am jefuit nici măcar un fir de paiu, cel mult dacă am silit pe cei îndărătnici să ne vîndă cele ce ne trebuiau, dar le-am plătit cinstit ce li se cuvenea. Câte-odată țărani dau bucuroși ce au, chiar fără plată, dar la urmă nu pot să tot dea, mai vîrtos când óstea e multă și stă multă vreme la un loc.

Oștirile de prin prejurul Plevnei au dus-o dintru început rău. Satele pe acolo sînt locuite de Bulgari — iar Bulgarul de felul lui nu e darnic — și cu deosebire Românilor nu voiau să le dea nimic și se uitau urît la ei, făcîndu-le rău cât puteau, par'că noi le-am fi fost dușmani. Dar chiar voind să dea merinde soldaților noștri, n'aveau de unde, căci tóte satele erau pline ca furnicarul de oștiri, și de câtă vreme? De luni întregi!

și câte-va fesuri. Multe urme de cismă. De la puț mai spre stânga e un șanț larg. Credeam că sînt Turci în el, dar e gol. De la puț sînt vre-o mie de pași până la șanțul de sub redută. Ne-am apropiat pe brânci, până ce am putut vedea pe Turcii din șanț. Sînt mulți, și e liniște între ei. Veghiază; am văzut oficerii umblând printre soldați și arătându-le locul unde să stea. Vorbesc încet. In deschidătura parapetelor redutei am văzut și tunuri. Câte, n'am putut vedea, că e negură multă».

Sângele de pe lîngă puț era, pe semne, de al Turcilor cari se isbiră astă dimineță cu o companie de Români. In fugă, se vede, aū fost răniți vre-o doi dintre dinșii și și-aū spălat ranele la fântână.

După amiazi s'a mai împrășiit negura, dar cerul tot nu se luminase. Colonelul Cotruț se tot frămînta cu gîndul, să dea năvală orî să stea pe loc.

Iată, că sosește atunci generalul Cerchez, care era mai-marele oștilor de luptă de la Vidin, și cu el mai mulți generali. Toți tremuraū de frig și erau uđi până la piele. Deteră în drum de un rîu, și aū trebuit să trecă prin apă călări. Sfătuindu-se acolo cu toții, aū hotărît să înceapă lupta.

Colonelul Cotruț și-a adunat atunci ómenii și le-a spus așa :

«Noi sîntem douē-spre-dece compănii. Șese aū să plece mai la stânga, ca să isbescă reduta din față; șese mai spre drepta ca s'o lovescă pe la spate. Să aveți armele încărcate, dar foc să nu tragă nimeni, și să nu faceți nici un fel de sgomot. Când voiū striga eū: Pas alergător, să dați năvală, dar fără foc. Pușcile să le descărcați numai de-aprópe, la șanț. Eū voiū fi la compania a cincea, cu steagul

II.

Aşa cum stă aşezat oraşul Plevna, în gura unei văi, e deschis numai spre o singură parte. Gârla Tuceniţa, care trece prin Plevna, curge aprópe de oraş, în râul Vidului. Acest riú e mai mare de cât Ialomiţa, iar prin dreptul Plevnei avënd maluri înalte şi rîpóse, el este o apărare firéscă a oraşului în vreme de năvălire de oşti. Dealurile cari ţermuresc gârla Tuceniţa, se duc până în malul Vidului, dar din jos de oraş se lărgesc, ast-fel că între oraş şi râul Vid e un şes larg şi frumos. Prin mijlocul şesului trece şoseaua Plevnei, peste un pod de piatră peste Vid, şi chiar de la pod se împarte în douë: un drum duce spre Rësărit către Rahova şi Vidin, altul spre munţi către Sofia.

Şesul acesta e partea deschisă a Plevnei.

Alte trei şosele care ies din Plevna sînt strîmte şi cotite pe după dealuri; una duce în sus pe valea Tuceniţei către Rusciuc, trecënd prin satul Griviţa, alte douë duc spre Miază-đi, spre inima ţării turcesci.

Osman nu putea să fugă cu atâta oştiré, cu tûnuri, cu muniţiuni şi câte-tóte, de cât apucând pe una dintre şosele. Dar pe cele ce duc spre Miază-đi printre dealuri şi pe cea de la Griviţa, nu putea să fie nici vorbă de fugă. Strîmtórea văilor şi oştirile nóstre de pe crestele dealurilor, nu-í erau de priinţă lui Osman. Mai cu nădejde í-ar fi fost fuga pe şoseaua cea dreaptă de pe şesul Plevnei, căci acolo íşi putea desfăşura oştirile şi apoi dincolo de Vid ajungea iarăş pe şes.

brie se da unui soldat pe ȕi 50 grame* de pâne, ceea ce face tocmai trei ȕmbucături pentru un bărbat. Iar orez li s'a dat tot așa ; mai târziu abia câte-o lingură pe ȕi. Iar carne li se da tot numai a treia ȕi, o bucată de fleică ori de pastramă. Și ast-fel trei ȕmbucături de pâne și o lingură de orez era totă merindea unui soldat pe ȕi. Și afară de asta nimic.

Dar ceea ce făcea ca nici puțintica hrană să nu le priiască, era lipsa de sare. Nu se mai găsea fir de sare în tot orașul, și bieții ȕmprejmuiți — și oștenii și locuitorii Plevnei — erau nevoiți să mănânce nesărată fărmitura lor de pâne. Din lipsa de sare, se ȕbolnăveau cu sutele soldații, și muriau caii și periau boii. Și cu cât periau caii, cu atâta li se ȕngreuna slujba soldățească, și a oficerilor și a artileriei ; iar perirea boilor le ȕmpuțina tainul de carne.

A venit ȕnsă vremea să nu mai aibă nici pastramă, nici orez, nici carne. Făină mai aveau încă în magazii, dar Osman o ținea sub șapte lacăte. Incepură acum să piară soldații de fόμε, chiar orașenii mai săraci pereau lihniți pe drumuri. Aȕ început să-și taie vitele de plug, și caprele, în urmă caii și măgarii. Grozavele chinuri ale fόμεi sileau mulțimea acum să caute și să mănânce hoiturile de boi și de cai morți, pe care le aruncaseră mai înainte.

Și, ca urmare a fόμεi cumplite și a recelei, aȕ început să bântue frigurile și lingórea. Spitale încăpătore nu erau, hrană pentru bolnavi nu era, veșminte și haine nu, doftoriile lipseau, frigul era de nesuferit și lemnele de foc se isprăviseră cu totul.

mejdie mare. Și cei mai mulți dintre Turcii aceia erau Harapi de printr'alte pămînturi ale lumii, iuți și puternici ca mânia lui Dumnezeu.

Încă de pe vremea năvalei a doua, colonelul Sevfet, mai-marele Griviței, vedînd năvala cea plină de avînt a Românilor, ceru ajutóre de la Osman, din tabăra de la Bucova. Osman îi trimese un batalion de Harapi, din garda Sultanului, cu steag desfășurat. Și acum sosea.

Harapii iaș pe Ruși în bătaie și-î strîmtoréză cu baionetele. Cuprinși între două focuri, Rușii se svîrcolesc în luptă cu perirea, dar nu se lasă. Bieții Ruși erau între redută și Harapi, și pereau de focurile încrucișate ale Turcilor. Aprópe toți oficerii bataliónelor rusesci periră, însuși comandantul colónei, colonelul lor, fu împușcat și calul a început să alerge pe câmp printre șiruri purtând în șea pe stăpânul său mort. Rușii au fost snopiți cu totul.

După ce au isprăvit cu Rușii, Harapii săriră spre noi.

Românii erau ajunși a treia oară în șanțuri, și a treia oară vînătorii steteau sub póla redutei. Dar Turcii, până acum în neastîmpérul grózei, iar acum după sosirea Harapilor, liniștiți și neclintiți, ca turnași din fer, steteau în picioare pe parapetul redutei și trăgeau neconținut, iar jos, între șanțuri și redută, dintr'odată se înegri locul de Harapi, cari potopeau pămîntul cu iuțimea lor și cu îndârjita statornicie.

Dar nu se lăsaú nici aí noștri. Cătă perire de ómeni a fost acolo, și în câte chipuri, Dumnezeu o știe! Aí noștri, a doua di, găsiră în șanțuri peste șése-đeci de flăcăi, cu capul despícat într'așa chip,

dar se ținea gata să să pomenescă iarăși cu glonțe de unde-va.

Nu s'a întâmplat însă nimic, cu toate că ei știa că împrejur mai sînt adăpostiri turcesci. Era séră. Soldații nu mâncaseră nimic tótă ziua.

Și iarăși sunară trîmbițele de adunare și de rēpaos. Compăniile s'aú strîns pe lângă steag. Intr'o vreme par'că se auđiră împușcături dincolo de Smârdan spre reduta cucerită.

Eraú într'adevăr împușcături. Un căpitan cu o companie de ómeni scosese pe Turcii robiți din redută și voia să-ı ducă în lagărul nostru. Dar pe drum aú sărit Basibuzucii călări asupra Românilor, ca să mântuie pe robiți. Flăcării isbiți fără veste s'aú apărat; dar n'aú putut să ție piept și cu Basibuzucii și să aibă și ochii la robiți. Și așa. toți robiții aú scăpat, apucând cāmpia spre Vidin. Tunurile însă, două, câte le aveaú în redută aú rēmas ale nóstre.

Impușcăturile acestei companii eraú cele ce se auđeau pe cāmpia Inovei.

Sunetul trîmbițelor cari chieamaú pe soldați să se adune, aú fost auđite și de alte compănii dintr'alte părți. Maiorul Ulescu cu ai sēi a venit cu multă grabă să se împreune cu soldații colonelului. Indată începură să vie și dorobanții.

Dar de unde veneaú ?

IX.

Maiorul Ulescu a început să povestescă ce i s'a întîmplat lui.

El rēmasese în reduta cucerită ca să păzescă

de-o parte, iar pe de alta luând în bătaie de joc pe Osman și nedându-și ostenelă să-i iscodescă puterile, ei au plecat spre Plevna în nesocotire. Biruințele de până acum le zăpăciseră mintea, căci până acum se jucaseră cu Turcii.

Cele 18 batalioane de pedestrimă rusescă, cu 46 de tunuri, sosesc Miercuri, după amiazi, sub delurile Plevnei și se întind pe sub ele, gătite să răsbescă a doua zi în oraș. Oștirile se înșiră, încingând Plevna de două părți. Prins între două focuri, Osman n'avea ce face, de cât să se tragă spre partea cea deschisă, spre râul Vid, la apus, iar Rușii, strimtorându-l spre rîpele malului, aveau să-l prăbușescă în rîu. Asta era socotela de acasă a Rușilor.

Dar când a fost la târg, nu li s'a potrivit.

A doua zi, cu noaptea în cap, Rușii încep să dea cu tunurile și să înainteze peste deluri spre Plevna.

Spun unii, că Osman ar fi voit să prindă în cursă pe Ruși, alții, că și-ar fi bătut joc de ei nevrînd să stea la vorbă mai de-a dreptul, orî că nu voia s'arate Rușilor ce puteri are. Atâta se scie că Turcii de pe crestele delurilor se tot trăgeau spre oraș, orî fățărind slăbiciune, orî într'adevăr fiind slabi. Rușii cari înaintau dinspre satul Bucova, euceriră un del după altul, scoborîră prin văi, risipind batalioanele lui Osman și mereu împingînd pe Turci îndărăt. În urmă, ei scoborîră cel din urmă deal, și cu baionetele pe pușcă intrară în Plevna.

De odată, ca prin farmec, ulițele Plevnei se umplură de Turci. De prin toate ferestrele caselor curgîu plumbii ca plôia, de după garduri ostașii lui Osman ochiau tot în carne vie de Rus, pe acope-

isbeau cu pumnii, se frământau cu toții, o grămadă de ómeni îndesuiți și înceștați, Turci cu Români, se isbeau cu pumnii, se sfășiau cu dinții, se sugrumau de gât și, cădând, se înceștau, se mușcau în svîrcolire, blestemând și înjurându-se.

Și pe de-asupra tuturor se vedea un steag al nostru și unul al Turcilor, mișcându-se când la dreapta când la stânga.

Nu trăgea nimeni cu pușca; nu era loc, nu era vreme. Turcii de pe redută, puținii câți rămaseră acolo, se luptau cu cârlige, ca să prindă pe Români, să-i dea jos ori să-i tragă pe redută.

Sergentul care purta steagul batalionului în mână, cade cu capul crăpat drept în două de un iatagan. Căpitanul Mărăcineanu smulge steagul din mâna mortului și înălțându-l strigă: după el și după mine! Intr'o mână cu steagul și într'alta cu sabia, își face drum spre parapet, pe locul strîmt dintre redută și șanț, care era numai morți, Turci și Români grămadă.

Nu se aușeau de cât gemetele răniților și găfăiturile soldaților și un tropot surd de picioare, apoi câte o pleoscăitură a vre-unuia care se lungea în noroiu, iar din vreme în vreme s'aușea câte o vorbă turcăscă și câte un urlat: «Aoleo, mamă ține-mă!»

Nu mai puteai cunoșce cine da și în cine, mirosul de sânge îți tăia răsufierea, iar fumul de pușcă se lăsase ca o negură peste redută. Era svîrcolirea noastră cea din urmă, svîrcolirea morții.

În toiul amestecului și al turbării, Mărăcineanu, tot cu steagul în mână, apucase să lipescă de parapet scara și se urca pe redută. Ajunse cu creștetul

șanțurile din vale, să te urci la deal către cetate, peste alte șanțuri, și tot așa. Acésta e partea despre Miază-đi. Pe partea despre Răsărit e și mai rău. Pe acolo nu te poți apropia de loc, din pricina unei rîpi. O vâlcea mică taie dealul de-a curmezișul, iar păretele văii e drept ca păretele casei și înalt cât dealul. Pe partea asta apărarea cetății e veghiată.

Dacă ne întorcem noi cu fața spre Dunăre, atunci iată cum ni s'arată Rahova: în spate apărata de Dunăre, în stînga de rîpa numită a Loscovățului, în față de dealul cu șanțuri și cu cetățui, iar în dreapta spre Vidin deschisă. Pe partea asta nu sînt dealuri; valea e largă și cu șosea. Acésta șosea eșind din Rahova, trece peste rîul numit al Schitului peste un pod de piatră, în față satului românesc Hârlețul și duce tot spre cuiburi de păgâni, spre Lom-Palanca și Lom-Arcer și Cibru și spre îngrozitorea cetate de piatră a Vidinului, de unde s'a prizărit Osman-pașa.

V.

Cu două ڊile înainte de sêrbătorea Sfinților Arhangeli, oștirea plecată spre Rahova, sosi spre sêră sub dealurile cetății. Oștirea s'a împărțit în două: dorobanții și călărașii de-o parte la stînga rîpei Loscovățului cu 22 de tunuri ale nóstre, iar roșiorii cu Ulanii Rușilor și cu 16 tunuri lângă rîul Schit spre partea cea deschisă a orașului.

Chibzuiala era făcută așa: Dorobanții să dea năvală de-alungul dealului de la cetățuia cea mică spre cea mijlocie și apoi la cea mare. In vremea

la fugă spre Vidin. Doljenii aũ fost cei dintâi cari aũ intrat în sat și prin redute, luându-le în stăpânire, împlântând pe ele steagul regimentului întâiu de dorobanți. Aũ găsit prin sat corturi, haine plumbi, ghiulele, făină, puști de-ale Turcilor. Numai tunurile și le-aũ scăpat Turcii, ducându-le cu ei.

Lupta însă nu era sfirșită. Turcii din Vidin aũdind tunurile, aũ ieșit din cetate ca să vie întru ajutor celor din Nazir-Mahala.

Dar ai noștri de peste Dunăre, de la Calafat, i-aũ vădut. Și i-aũ lăsat să iasă la larg, i-aũ lăsat să se desfășore pe sosea, și când i-aũ vădut ajuși într'un loc mai neted, aũ început să-i bată cu tunurile. Bataliõnele turcesci s'aũ zăpăcit, risipindu-se, dar mergeaũ înainte. În drum aũ fost însă întimpinate de cei ce fugeaũ din Nazir-Mahala și atunci făcându-și cu toții spaimă s'aũ întors, și aũ rupt-o cu toții la fugă spre Vidin.

Regimentele nõstre intrară prin șanțurile cuce-rite și-și aședară tunurile prin redute, în locul celor turcești și începură a trăsni acum de-adreptul în cetatea Vidinului, care se vedea la vr'o câți-va kilometri.

V.

Prin tõe satele de jur-împrejurul Vidinului erau oștiri turcești în șanțuri și redute. Satele de pe malul Dunării — spre Rahova, adecă în josul rîului — aũ fost curățite repede-repede de-ai noștri, căci Turcii după pierderea Nazir-Mahalalei, aũ prins gróză, mai ales că erau în bătaia tunurilor

I.

Oștirea dorobanților, după ce a cucerit întăriturile de la Rahova, s'a oprit pe loc să ierneze în tabăra întărită pe drumurile ce duc la Vidin.

Până ce oștirile noastre aveau de lucru cu amîndouă mâinile la Plevna, dorobanții nu puteau trage nădejde de ajutor, iar singuri n'aveau putere destulă să s'apropie de Vidin. Dar îndată ce Plevna s'a închinat, oștirile noastre de-acolo au și plecat să se împreune cu dorobanțimea de la Rahova, ca să plece totă asupra Vidinului.

Drumul pe care l'au făcut oștirile noastre de la Plevna până dincolo de Rahova, în vre-o două săptămâni, a fost negrăit de obositor. Viscolul a ținut într'una și zăpada era până în briu; toate drumurile acoperite de troiene. Și cum era cerul vecinic înorat, ziua abia se deosebia de noapte, căci n'apuca bine să se facă lumină în văzduh, și și începea să se întunece.

Batalioanele care mergeau în frunte, se luptau cu zăpada, trudindu-se mereu să afle drumurile, să le curețe de zăpadă și să facă poduri. Dar le era degéba munca și truda, căci viscolul acoperea iarăși drumurile, așa că batalioanele cari urmau,

muncit de geaba și n'aũ isprăvit nimic. In amarul lor, li se părea, că aũ fost bătutți de Turcți; întunerecul și liniștea ce de-odată s'a lăsat după atâta vuet îi îngrozea, și par'că steteaũ la marginile pământului înconjurați de primejdii din tóte părțile, departe de-ai lor, și dați fără de scăpare morții. Iar lipsa plumbilor și iarba de pușcă le topea și puțintelul suflet rămas în óse după atâta trudă.

Și pe lângă tóte eraũ îngrijați de jalnica veste ce le sosise din partea cealaltă a Rahovei, de la óstea din Bucovița.

Să ne întórcem cu gândul puțin înapoi și să ne aducem aminte, că oștirea nóstră se împărțise în douē, ca să isbéscă cetățuile din douē părți. De la Loscovet aũ lovit-o dorobanții, iar de la Bucovița aveaũ s'o lovéscă roșiorii și ulanii ruși cu cincē sute de dorobanți din Mehedinți. Iar de peste Dunăre tunurile nóstre de la Bechet aveaũ să isbéscă Rahova din spate, în vreme ce vr'o miie de dorobanți aveaũ să trecă Dunărea în luntri și să ia pe Turcți la răspăr. Și nici dintr'o parte nu s'a isprăvit nimic.

Tunurile de peste Dunăre aũ bătut tótă ziua, dar ghiulelele n'ajungeaũ până la redute și se pierdeaũ în gol pe câmpii. Iar dorobanții n'aũ apucat să trecă Dunărea. Ast-fel despre partea asta oștirea luptătoare n'a avut nici un ajutor. Dacă l'ar fi avut, ar fi dormit póte nóptea asta în Rahova, în oraș, în culcușuri calde, nu prin umedele șanțuri ale văilor.

In partea despre Bucovița a fost și mai rău. Jumătate din mehedințenii trimesi acolo aũ fost așezați la podul Hârlețului, ca să ție drumul Tur-

IV.

Când a auzit Domnitorul nostru, cât de bine s'a purtat dorobanții, i-a venit inima la loc. Și el cu tótă încrederea în bărbăția Românului, purta puținică grijă de isbândă la Rahova.

Dar acum vedënd purtarea dorobanților, a dat poruncă oștirii să plece fără zăbavă asupra cetății.

Rahova e tocmai în fața Bechetului, iar la Bechet stetea în tabără puțină óste de dorobanți, cu tunuri, ca să păzescă Dunărea. Acestora li se dete poruncă, să stea gata și, în ziua când pedestrima noastră va bate Rahova, ei să dea cu tunurile de peste Dunăre în cetate, ca să zăpăcescă pe Turci.

Ast-fel Rahova avea să fie bătută din douë părți.

Era însă o primejdie : Turcii din Vidin, care n'au avut nevoie pân'acum să se mișce, puteau -să s'adune în ziua rēului la Rahova.

Trebuiau împiedicați prin óste cālăreță, care să-i hărțuescă și să le închidă drumurile. Acésta era pricina pentru care Domnitorul a trimes de la Plevna amîndouë regimentele de roșiori, ca să ia în stăpânire drumurile de la Rahova spre Vidin.

Cu venirea roșiorilor ni s'a întîmplat o neplăcere. Rușii s'au găsit și ei gata să trimetă un regiment de cālăreți la Rahova. Și nu era nevoie. Și nu ne-a plăcut, că s'au amestecat și ei într'asta. Am fi voit să cucerim Rahova numai cu Români și isbânda să fie numai a noastră. Rușii simțeau acésta, și tocmai de-aceea se îndeseau la cinste : ca să nu ne lase numai nouë lauda întrégă.

Pe mine, mă bate gândul, că Rușii își făceau

iscălitura *deplinătatea pământului* nostru, adică nu vor cere dela Turci, ca pân' acum, o bucăţică din ţara noastră.

Ruşii au pus mâinile pe piept, şi-au dis: «Ferescă Dumnedeş! Cum să vë luăm noi o parte din ţară, că dóră noi pentru voi Români ne batem. Dimpotrivă avem să vë dăm câte de tóte»—şi-au iscălit.

După răsboi şi-au tăgăduit vorbele şi n'au vrut să scie de iscălitură nimic. Şi-a fost așa cum am bănuț noi, și cum sciam că a mai fost. In loc să ne dea — și noi n'asceptam să ne dea, ei să nu ne ia — Ruşii, într'adevăr ne-au cerut Basarabia. Și când le-am spus că legămîntul cu ei cântă alt-fel, că legea creștinăscă spune să nu năpăstuesci pe cel slab, că omenesce e să nu scurtezî pe cel ce ți-a făcut binele și ți-a sărit într'ajutor, că dacă ȕic că se luptă pentru creștini, de ce asupresc și cer de la creștini pămînt, că ei au destul — când le-am spus acestea, Ruşii au sărit cu rēul și ne-au amenințat că vor trimete cazaci să ne pustiēscă țara și să ne ducă în robie.

Ei porniseră răsboiul cu gândul să ne ia Basarabia. Și nu ne-au spus; și au avut și obrazul să ne cēră ajutorul nostru împotriva noastră. Când a voit smeoica din poveste să arunce în cuptor pe fata împēratului, a rugat-o să-i aprindă focul în cuptor și să-l facă mare, ca să se încăldēscă amēdouē. Fata a făcut focul, nesciind pentru ce.

Așa s'au purtat Ruşii cu noi, ca smeoica din poveste.

Când au ajuns acu pe dungă de cuțit, după înfrângerile de la Plevna, au început să ne facă ochi dulci. La asta se pricepe Rusul, până ce te

— Nu vă temeți, flăcăi. N'au să mă vie. Mai bine e lângă pilaf, la foc, de cât pe-o strășnicie de ger ca acésta să bați câmpii!

Ei făceau glume, și nu știaū, bieții, unde le stă capul.

XII.

Dar nu 'i-a lăsat Dumneđu. Cam pe la amiađi li s'a trimes din tabără două regimente de pedestrime și două de călăreți ca óste de sprijin, cu vr'o câte-va tunuri. Pân'acum n'avusese nici tunuri nici călăreți. Și li s'au adus și plumbi destui.

Acum să vie Turcii, dacă măi îndrăsnesc!

Și au îndrăsnit. N'a trecut multă vreme, după sosirea ajutorului din tabără, și iată că departe în zare pe drumul Capitanovcei s'au ivit iarăși bataliónele turcesci, crescând mereu și răslețindu-se pe câmpie.

Turcii porniseră măi mulți și măi cu inimă. Se vede, că plecaseră cu tótă puterea lor, că veneau iuți ca o furtună și cu óste de călăreți și cu tunuri. Iși îndreptaū ghiulele tot spre Inova și spre podul de pe Delena, ca să-l rupă și să ne tae calea.

Cele două regimente de roșiori s'asvirliră atunci în cóstele Turcilor, spre drépta. Ce măi galop era! Sburau călăreții cu săbiile de-asupra capului, de credeaī că au să risipescă pe Turci ca pléva.

Turcii s'au întors spre călăreți, și după felul cum s'au apărat, se cunoscea că vin spre Români cu multă urgie. Tótă asvirlitura vitejescă a călărimei nu le-a putut rupe rîndurile, și degeaba se tot

II.
SMULGEREA GRIVIȚEI

rajați de focul potopitor al Turcilor, de micul lor număr, și vedând o piață rea în rănirea colonelului, dorobanții s'a dat îndărăt, ochind mereu, apărați fiind de escadrónele de roșiori și de două tunuri. În bună rînduială, ei s'a ascuns într'o vâlcea, după ce s'a bătut voinicește, lăsând pe dealuri aprópe o sută de ómeni, morți și răniți

Generalul rus, al Ulanilor, s'a mirat și și-a făcut cruce, când a vedut pe mehedințeni cu ce îndrăsnélă s'asvîrleaú spre Turci. Iar când s'a întors la Plevna, vorbea ca de o minune de ei, și chiar în scrisóre i-a laudat cu mare laudă.

Vestea despre înfrângerea mehedințenilor a adus-o un roșior în tabăra dorobanților, târđiú în nópte. Și acum, acéstă veste amăra și mai mult sufletul vitejilor luptători închiși în reduta cucerită și retrași în tabăra lor. Și erau îngrijați că nici a doua zi nu le vor sosi plumbii și merindea. Și se gândeaú că dacă le vor sosi, începe-vor iarăș lupta de la început, ca și când n'ar fi făcut nimic într'o zi așa de chinuită ca cea de ieri? Și dacă nu vor putea nici astăzi să străbată în Rahova? Și dacă peste nópte vor sosi ajutore turcesci din Vidin, și roșiorii nu le vor putea tăia drumul?

X.

De-odată cu venirea zilei, dorobanții noștri au mai prins suflet. Se vedură scăpați, cel puțin de primejdia unei isbiri pe întunec a Turcilor. Și se bucuraú că au scăpat numai cu spaima. Iar acum, lumina lui Dumnezeu le mai întări inimile. Așa e

tóte puterile lor, căci erau la adăpost sub zidurile cetății.

Era greu să te apropii de Novoselu, tocmai fiind că era prea sub cetate, și mai era și acoperit de tunurile de la Smârdan și de la Inova. Aî noștri luară hotărîrea să bată întâiu Smârdanul și Inova, iar în vremea cât vor ține pe Turci în luptă la aceste sate, un regiment românesc să începă și el să dea năvală spre Novoselu, dar nu ca să-l isbescă cu dinadinsul, ci numai ca să încurce și să ție locului pe Turci.

Smârdanul însă nu era jucărie. Avea două redute puternice la marginea satului, și satul întreg era plin de oștire. Peste două mii de soldați apărau satul, având tunuri. Iar la Inova era altă redută, legată cu șanțuri de redutele Smârdanului.

Oștirea rînduită să cucerească Smârdanul n'a putut să începă lupta la vreme, din pricina ceții care în partea aceea era mai desă. Dar regimentul dorobanților din Mehedinți și Dolj, rînduit să s'apropie de Novoselu, a început cam pe la amiază să se lase la harță.

Cum am spus mai înainte, împrejurimile Vidinului sînt mlăștinóse, iar Novoselul e chiar în mijlocul mlăștinii pe un colnic. Aî noștri nu aveau pe unde să se apropie de Novoselu, de cât pe șosea. Turcii se îngrămădiseră decî la un pod de pe șosea, peste o gârlă, ca să ție în loc pe Români.

Compăniile regimentului s'asvîrliră vitejește spre pod. Nicî Turcii nicî aî noștri n'au tras cu pușca, ci de-adreptul se isbiră piept la piept. Turcii au lăsat pe Români să s'apropie, pînă vor intra pe pod ca să tragă atunci cu glónțele — în grămadă.

Osman a trecut iarăși printre oficerii ruși și români din curte. Acum, urmând pornirii din inimile lor, toți oficerii își descoperiră capetele și salutară pe Osman cu năvală de strigăte : să trăiască ! bravo ! și-și închinară capetele. Era vrednic Osman de atâta cinste. Iar Osman, zîmbind, le mulțumi, plecându-și capul și la dreapta și la stînga, apoi stete pe loc și le spuse, că în starea jalnică în care se află, e o mare mulțumire pentru el, vedînd că oficerii, dușmanii lui, îl găsesc vrednic de cinstire pentru faptele sale. +

Indată după plecarea lui Osman, Țarul a pornit în trăsură la grenadirii săi de peste Vid, ca să le mulțumescă pentru vitejia de erii, căci asupra lor năvălise Osman. Domnitorul nostru a plecat și el mai târziu, după Impăratul, să fie de față la defilarea grenadirilor. Inșă pe drum către Vid, Domnul nostru s'a întîlnit cu Impăratul care se întorcea spre Plevna. Spunea Țarul, că ziua fiind scurtă și fiindu-i grijă să nu înopteze pe drumuri, s'a rîngîndit și s'a întors. Pricina adevărată însă era, că peste Vid gema pămîntul de robiții turci, care s'adunau în nesfîrșire, iar aghiotanții Impăratului purtau grijă. Măcar fără arme, atâtea mii de ómenî puteau să s'asvîrlă asupra trăsurii Țarului.

Domnitorul nostru a plecat decî singur peste Vid ; a mulțumit soldaților, s'a îngrijit de sórta robiților și a dat porunci cum trebuie să-î ducă spre Dunăre.

Aici, peste Vid, unde a fost mai îndărătnică lupta era plină câmpia de morți și de răniți. Și era atîta amestec de ómenî și atîta alergătură, încât nimeni nu scia unde-î stă capul. Robiții turci strigau,

VIII.

Țiua de 30 August, Marți, a fost întunecată. Cerul era acoperit de nori, iar văile pline de ceață. Plouase noaptea întrégă, iar acum, diminéța, bura plóia mărunt și într'una. Tóte drumurile erau desfundate.

Intunecimea cerului strîngea par'că de inimă pe flăcăi, și toți erau posomorîți ca vremea. Nu era semn de biruință.

La opt ceasuri diminéța, Domnitorul plecând de la Poradim călare, a venit pe cresta cea mai înaltă de de-asupra satului Grivița. Și de aici se vedea numai reduta din stînga, căci o creastă de deal ascundea pe cealaltă redută. De pe această creastă s'ar fi văduț amîndouă redutele, dar cresta era în bătaia pușcilor turcesei.

Pe la prânz sosi și Impăratul Rușilor cu suita Sa. Domnitorul l-a fericit de țiua numelui. Apoi s'a făcut slujbă dumnezească acolo pe dealul gol, pentru biruința creștinilor. Țarul, Domnitorul și cu Generalii s'aũ aședat la masă, ca să prândescă acolo supt un cort.

Pe când prânzeau — și încă nu era la amiađi — se auđi de-odată pe partea unde erau Rușii, o strașnică trosnire de pușci, iar tunurile începură să urle. Toți de la masă săriră în picioare și se uitaũ unul la altul. Focul se întindea tot mai mult pe linia Rușilor. Generalii fugiră de la masă, cu spaimă și cu griją, căci lupta avea să înceapă abia peste trei ceasuri. Orî că oștile rusesci aũ început lupta înainte de vremea hotărîită, orî că Turcii aũ ieșit

— Săriți la tunuri, Români, și dați cu obuzurile. Atâta le mai rămânea Românilor. Dacă nici tunurile n'o să-i scotă pe Turci din sărită, atunci avea să se încingă o luptă piept la piept și — ferescă Dumneșeu — Vidinul e aproape, iar în Vidin vr'o patru-șeci de bataliune de Turci, care puteau sosi cât ai bate în palme.

Cine a îndreptat tunul românesc, bună mână a avut. Nu l'a îndreptat spre pedestrime, ci spre șiragul de tunuri turcesci care băteau spre noi. Ghiuleaua a mers așa de bine, că lovi drept în gura unui tun turcesc: tunul sări departe pe câmpie și roțile lui sburară în toate părțile.

Tunarii turci au încremenit. Atâta le-a fost, și strângându-și tunurile au strigat Românilor: să ne vedem sănătoși, și au apucat la fuga în gona cailor spre Capitanovcea.

Pedestrimea lor, când au văzut tunurile fugând, și-a văzut nădejdea perindu-i, și mai stând câtă-va vreme în foc, a apucat și ea pe urma tunurilor, adunându-și morții și răniții de pe câmpie.

Ai noștri i-au urmărit cu glonțe. Călăreții au sărit după ei și i-ar fi gonit rău, dacă nu le-ar fi stat în drum tunurile turcesci. Tunarii turci fugiră până în marginea satului, dar aici se opriră și întorcând tunurile au început să bată largul câmpiei, așa că n'aveau larg destul călăreții noștri ca să alerge după Turci.

Iar tunurile lor au stat totă ziua de gâlceavă cu tunurile noastre, și abia spre seară s'au ascuns în sat.

zăbavă și încureătură, iar Turcii asvirleaă obuzurî în tufiș și pustiaă acolo pe cei încureați în sîrmă.

Comaniile cele mai din frunte ajunseră pînă la cel dintăiu șanț de adăpost, de sub muchia dealului. Par'că răsăriaă din pămînt, atăția Turci se iviseră prin șanț, iar focul lor era o răpăitură nesfîrșită, căci acum Turcii nu ochiaă, ci trăgeaă în grămadă.

Indrăsneți și îndărătnicî, o sémă de Turci stăteaă în picioare pe cóna șanțului, așteptând în liniște pe ai noștri. Harapii țineaă pușca pe brațul stâng, la înălțimea furcii pieptului, și descărcaă plumbii cu tótă iuțela pușcii cu repetiție, așa de nepăsătorî și de linisciți, par'că nici nu se gîndeaă unde sînt și ce fac.

Locotenentul Chivu Stănescu, cu compania întăiu, era mai aprópe de șanț. «Mergeți tot înainte, băeți» dîse el într'o vreme, «vin îndată și eu!» Rănit de un glonț în fluerul piciorului, locotenentul se aședase jos, și descultându-se își căuta rana. Sîngele curgea tare; el legă fluerul cu o batistă, apoi încăltându-se, porni din nou cu flăcăii. Dar fiindu-i rupt osul fluerului, ai sêi îl vedeaă schiopătând și abia stând drept, și-l rugară să se întórcă. N'a voit. Și cum îi curgea sîngele într'una, îi se umpluse cisma de sînge; iar în urmă sîngele începu să gâlgăie și să se scurgă peste turétcă. Galben ca un mort, el a început să se clatine și chiar în clipa când era să cadă, par'că nu era destulă rana piciorului ca să'l omóre, mai veni un glonț și-l isbi în frunte.

Intre cei dintăi ajunși la șanț, era Dumitru Șerban, căprar din Focșani, cu vr'o căți-va după

cucerite. În satul vecin, însă, în Capitanovcea mai erau companii de Turci, care se mai sporiseră prin cei fugiți de prin redutele Smârdanului.

Ai noștri purtau grija acestora. Se înserase de tot, și Români simțeau nevoia să stea totă noaptea în picioare, ca nu cum-va să-i lovească Turcii peste noapte.

Soldații erau flămânzi și oboșiți. Căpitanii companiilor veniau rînd pe rînd la colonel și-i spuneau că soldații n'au glonțe, și la noapte va fi rău, dacă s'ar întîmpla să vie Turcii.

— Nimeni n'are glonțe ?

— Unii au mai multe, unii puține, iar alții n'au de loc, răspunseră căpitanii.

— Așa e rău. Trebuie să aibă toți. Adunați toți plumbii și vedeți câți sînt, apoi împărțiți-i din nou dînd tuturor soldaților de-o-potrivă.

S'a făcut așa și au venit câte șapte plumbi de om.

Apoi își întăriră străjile de noapte, și-și rînduiră paza prin redute și în Smârdan. Cei mai mulți n'au dormit cât a fost noaptea de mare. Gemetele răniților s'au auzit neconținut cât a fost noaptea, căci nimeni n'avuse vreme să-i adune. Răniții zăceau în amestec, Români cu Turcii, care cum îi apucase vremea și locul. Cei de prin sat, câți au căzut pe drum, s'au tîrît prin case și au fost scutiți măcar de vînt și de umezeală, dar a fost nespus de rău de cei ce căduseră pe câmpie.

Noaptea a trecut în liniște, cu toate că era cu putință isvodirea unei primejdii. Cei din Smârdan duceau grijă să nu se fi ascuns Turcii prin case și să sară asupra lor; cei din redute să temeau, că Turcii mai ales la redute vor ținti, dacă vor veni; iar cei

góna calului un oficer de Cazaci, și cu rësufletul tăiat de obosélă spune, că oștirile călărețe ale lui Osman aũ ieșit din Plevna și se varsă ca potopul pe soseaua Griviței, amenințând cu perire pe toți. Toți cei de față se grămădesc pe lângă Impăratul și-l rógă să plece la cartierul-general, unde e pază veghiată de oștiri. In pripă generalii din suită s'asvîrl pe cai, toți ai Impăratului se urcă în trăsuri și plécă în galop, de spaimă că-ĩ ajung călăreții lui Osman. Jalnică priveliște și amară întorsătură de lucruri! Țarul nădăjduia să dórmă la nópte în Plevna, și acum iată-l fugênd ca să-și mântuie capul!

Vestea cu eșirea călăreților lui Osman nu era adevărată.

Domnitorul Carol cu Marele-duce Nicolae rămaseră pe crésta cea mai înaltă de de-asupra Griviței, cu suitele lor, iar pentru pază le sosi un batalion din oștirea cea neintrată în foc. Acolo stătură ei pe lângă foc frânți de obosélă, fie-care cu gândurile lui, nevorbind nimic și nesciind ce să dică și ce să facă. Se înseseră acum, dar focul pușcilor nu se astîmpărase și din tóte părțile s'audeau trosnirile de pușcă.

Vr'o douë ceasuri aũ stat acolo cu toții. Așteptau și nu sciaũ ce așteptă. Ii doborîse cu totul jalea și grija zilei de mâne. In starea asta i-a găsit, pe la nouë ceasuri nóptea, vestea că Români cuceriră Grivița. Acest lucru le mai lumină sufletul, iar Domnitorul Carol se înveseli de-odată. Avea destul cuvînt să se înveseléscă și să fie mândru, căci o singură isbândă avură creștinii dintr'atîta perdere și svîrcolire, și aceea singură era a dorobanților noștri!

cilor, iar altă jumătate a înaintat pe dealuri spre reduta din partea aceea. Adevărat, ei n'aveau de gând să se încaere cu Turcii, căci prea erau puțini, iar călăreții nu le-ar fi putut da nici un ajutor pe dealuri.

Voiaă numai să zădărească pe Turci, să le abată gândul și oștirea într'acolo, ca să pótă năvăli dorobanții din partea asta-laltă mai cu temeiu asupra Rahovei, pe care ar fi găsit-o mai slab apărată câtă vreme Turcii ar fi avut de lucru și ici și colo.

Până'n ziua colonelul Crețeanu cu roșiorii săi a început să furnice pe sub pôlele dealurilor din partea aceea, iar tunurile câte le aveaă vărsară foc cu multă îndărătnicie. Turcii răspundeaă și ei virtos. In urmă cele două companii de dorobanți cu colonelul Mateescu, ieșiră în fața redutei, prefăcându-se că aū de gând să dea năvală. Dar vedënd că reduta de-acolo e slab apărată, își luară inima în dinți și s'asvirliră cu dinadinsul spre ea.

Dorobanții înaintară cū stăruință și cu iuțime mai pe sus de orī-ce laudă și ajunseră până la șanțurile vrăjmașului. Dar aprópe de șanțuri, Turcii îi întâmpinară cu un foc ucigător și așa de repede, în cât rîndurile mehedințenilor s'aū știrbit.

Dar colonelul Mateescu îi tot îndemna, și Oltenii începură să intre în șanț. De-odată însă, în plóia de glónțe, colonelul își simte piciorul pătruns de glonț. Il isbise plumbul prin genunche. El face câți-va pași schiopătând, ca să iasă din bătaia pușcilor, dar atunci sosi alt glonț și-î trecu prin celalalt picior prin fluer. Neputînd să se mai ție pe picioare, colonelul a căđut.

Comanda a luat-o căpitanul Merișescu. Dar descu-

de ai noștri, că mulți săpaū încă pe de-asupra pământului.

Tot așa s'a petrecut lucrul și pe partea Rușilor. Vineri diminéță, patru-sute de tunuri creștine erau pe deplin și temeinic aședate pe dealuri și începură să bată tóte de-odată asupra Plevnei. Și aū bătut tótă ziua, și Vineri tótă nóptea, luând în bătae câte o anumită redută. Și era rînduit așa, să bată și Sâmbătă tótă ziua, și Duminică, iar Lunī să s'asvîrlă pedestrima cu năvală. Dar nu s'a asvîrlit Lunī, după cum a fost hotărît dintru'ntăiū. Marți era ziua Sfîntului Alexandru, și pe împăratul Rușilor Alexandru îl chîema, și de-aceea s'a amânat cu năvala pe ziua acésta, ca «să-i dea împăratului Plevna ca dar de ziua numelui său», cum diceaū Ruși.

Pedestrima, afară de oștirile de sprijin cari rămaseră mai îndărăt, se ținea tot la spatele tunurilor. Intr'aceste patru zile, cât a ținut bătaia din tunuri, ea s'a tot adunat, rînduindu-se în fața redutelor pe cari aveaū să le isbésca. Ea-și săpase șanțuri și sta adăpostită.

Iar călăreții parte rămaseră la spatele pedestrimii, parte trecură peste riū, de cealaltă parte a Plevnei, ca să închidă drumul cel mare spre Vidin și spre Sofia. Pe partea asta nū era pedestrima creștină de loc. Ruși erau așa de încreduți că Osman va fi biruit în ziua năvalei, în cât se gândeaū la gónă de călăreți. Domnului Carol, când și-a rostit temerea că nū vor putea birui pe Osman, i-aū strigat Ruși: Poruncesce, Măria Ta, poruncesce numai, și Plevna va cădea !

De-aceea s'aū trimes călăreți pe partea aceea,

BUCURESCI
TIPOGRAFIA GUTENBERG, JOSEPH GÖBL
20. — STRADA DÓMNEI. — 20

Apoi flăcăii dintr'al doilea batalion, în şiruri strînse, vor da năvală în pas alergător şi vor năzui spre şanţuri, vor trece peste faşine, se vor urca pe scări şi se vor strădui să se urce pe parapet.

Trebue să li să bage flăcăilor în cap lucrul — dicea Domnitorul — că pierderile vor fi puţine dacă flăcăii vor alerga iute spre reductă, fără să stea pe loc şi fără să tragă cu puşca; şi dimpotrivă, dacă se vor opri în drum şi vor ochi, aŭ să piară mulţi».

Năvala de pretutindenă trebuia să se dea la trei ceasuri după amiază. Oficerii s'aŭ adunat cu toţii la un loc, la Domnitor, şi şi-aŭ potrivit la fel toate ceasornicele. Domnitorul Carol a însciinţat pe toţi, că mâne de la amiază va sta pe tot timpul năvălirii pe un deal între Plevniţa şi Griviţa şi de-acolo va cârmui luptele.

Spitalele pentru răniţi s'aŭ aşezat prin văi, unde era apă destulă, şi pe lângă fântâni, dincolo de satul Griviţa.

Până târziu în noapte a fost mişcare şi vuet în tabără. Se cunoscea, că se fac pregătiri de-o luptă mare. Prin întunec se mai vedeau încă prin văi călăreţi alergând să ducă porunci, oficeri dând rote ca să vadă dacă toate sunt în rînduială, căruţele oştirii ducând plumbi şi merinde flăcăilor. Iar prin corturile oficerilor a fost lumină până în zori; dorobanţii pe lângă tăciunii fumegători, aŭ veghiat totă noaptea, neputînd să adormă.

Şi ploua.

Până aŭ fusese tot vreme bună. Aŭ spre sêră s'a lăsat cêţă, şi a început să cernă mărunt şi rece. Şi a plouat cât a fost noaptea.

îndesaŭ călăreții în pedestrima lor, căci Turcii înaintaŭ repede și cu puterea întrégă.

Atunci compăniile nóstre din șanțurile Inovei pun pușcile la ochi. Focul Românilor răresce șirurile mai din frunte ale Turcilor; trag tot mai repede Români, tot mai cu suflet, dar încep să se cutremure, vėdend că Turcii în loc să-și slăbescă umbletul și focul, și-l tot iuțesc, și vin amenințatorî până la o mie de pași, până la opt sute, până la cincî sute cât aŭ venit și astă diminėtă, până la trei sute.

Era urgia lui Dumnezeu, cum veneaŭ.

— Să iasă dorobații să le sară în cóstă!

Aŭ eșit dorobații și cu multă iuțime i-aŭ isbit din partea dréptă. Turcii se făceaŭ că nici capul nu-i dóre de dorobați și s'apropiară de șanțuri.

— Să mai iasă un batalion de pedestrima și să-i isbescă și de cealaltă parte.

Batalionul a sărit cu multă mânia în cósta stângă a Turcilor. Acum Turcii erau luați în foc de trei părți, dar gândul lor era la șanțuri și s'apropriaŭ mereŭ.

— Să se mai asvirlă odată călăreții și să-i încunjore, bătendu-i din spate!

Români intrară în grijî. Turcii se opriră la o sută cincî-șeci de pași și trăgeaŭ necontentit spre șanțuri. Se găteaŭ după semne, să s'asvirlă și cu baioneta. Și erau cumplit bātuți din patru părți; din față îi împoșcaŭ flăcăii din șanțuri, dintr'amândoué cóstele îi strîmtoraŭ pedestrașii cu pușcile, iar la spate îi superaŭ călăreții cu săbiile. Și par'că erau jurați să nu misce din loc, așa steteaŭ de înțepeniti pe loc.

nu îndrăsneam noi să intrăm în șanțul lor, tot așa nici ei într'al nostru.

La urmă, ai noștri scóseră tótă împletitura aceea de șanțuri, într'o piață. Săpaseră adică un loc larg, cât ar putea să cuprindă 8—10 case, adînc și acoperit cu birne și cu saci de pămînt, la vre-o 60 de metri departe de reductă, și acolo se adunaseră batalióne de pedestrime și stăteau ca într'o cetate. Cât ținea ziua lui Dumnezeu, Turcii trăgeau spre piața asta, aruncau din reductă bombele cu mîna, iar ai noștri răspundeau, și se gâlceveau așa de-aprópe, căci li se aușeau vorbele care erau înjurături mai ales. Și se certau și se ocărau și se împroșcau cu plumbi tótă ziua, nu fără pierdere de vieți, căci din când în când plumbii tot mai nemereau pe câte unul.

La amiazi, când mâncau ai noștri se întîmpla că se rătăceau plumbii turcesci prin ceaunul de mămăligă și prin ciorbă. Iși scóseră, bieții, vorba gluméță că la amiază mănăncă borș cu plumb, iar séra plumb cu borș. Erau glumeți și-acolo, după felul mucălit al Romînului, și nu se lăsaū de drăcii cu tóte că erau în gura morții.

VII.

Când aū cređut Romîni că sînt apropiați în de ajuns de reducta Turcilor aū încercat să mai dea odată năvală asupra ei.

Se alesese pentru năvală o ȕi de Vineri — tocmai cu o sėptămăna înainte sėrbătorii Sf. Paraschiva. Turcii aveau sėrbătóre în ȕiua asta, nu numai

Turcii—după căderea Plevnei—că în tot războiul purtat nu intrase în ei atâta grăză de perire ca acum. E de neuitat povestea spusă de un căpitan, că vedu pe unul dintre dorobanții săi cum se muncea în virful unei scări, să se avînte pe parapet, agățându-se numai cu o mână. «Pune și cealaltă mână, băete, și te urcă, mă, ce zăbovești?» «Aș pune-o și pe cealaltă» răspunse soldatul «dar mî-e colo în șanț!» — Atunci, dă-te jos!» — Păi, ași vrea, căpitane, să mor în redută». Căpitanul îi ajută să se urce sus, și ajuns pe parapet, acest flăcău cu mâna dreaptă tăiată din umăr, strigă din resputeri aruncând ochii peste înspăimîntătoarea încăerare din redută: Ura, Români, și apoi s'asvirli de pe zid sub picioarele Turcilor. El voia să móră în redută!

Iar acolo, în redută, era urgia lui Dumnezeu. Se străpungeau în deavalma, se isbeau cu pumnii, se mușcau cu dinții; ici om stînd cu genunchii pe pieptul omului și învirtindu-i baioneta în gât, colo unul cădut cu fața într'o baltă de sînge, ici unul cu capul despicat în două de-î atârna jumătatea capului pe un umăr și altă jumătate pe alt umăr, și pretutindenî încheștare și omor și mórte într'o mie de chipuri.

Atunci, începu de-odată să sune apelul în tabăra turcescă; pe toate dealurile împrejurimii începură tobele turcesci să-și cânte cântecul primejdiei și să chieме oștirile într'ajutor.

Și să răscoliră dealurile, se răsvrătiră văile și de pretutindenî începură s'alerge Turcii, să sosescă repezi, să curgă ca pâraiele și să sară în redută. Mai toți oficerii români erau răniți, și flăcăii noștri foarte răniți. Și când vedură sosind mulțimea de

Osman a sosit într'o trăsură mare, trasă de trei cai negri, păzit fiind de cazacii din gardă. In curtea casei prefectului erau îngrămădiți oficeri ruși și români, așa de mulți, că trăsura lui Osman n'a putut răsbi în curte. Osman a fost silit să se dea jos, și ținut de sub-suori la dreapta de doctorul său — un om înalt și puternic — la stânga de un pașă, a trecut printre oficeri. Piciorul stâng nu putea să-l pue în pământ.

Toți oficerii se îmbulzeau să vadă pe omul care i-a ținut locului cincî luni, toți voiau să se apropie de el.

In odaia Impăratului mai erau Domnul nostru și Marele Duce Nicolae. Osman a intrat singur. Țarul l-a lăudat peste măsură pentru vrednicia ce a arătat-o, și i-a strîns mîna și l-a rugat să plece din Plevna ori unde voesce, căci e liber. «Oștirile ți le vom ține robite, dar D-Tale îți dăm libertatea. Ești prea vrednic, ca să te ținem robit».

Vrednic s'a arătat Țarul, dînd libertate lui Osman, dar Osman s'a arătat și mai vrednic. El n'a voit să primescă darul acesta, libertatea, și a ȝis, că e hotărît să sufere alături cu soldați săi, iar dacă pe soldați îi vor pune în fiare și în obezi, să-l pue și pe el!

Țarul l-a rugat apoi să-și primescă, cel puțin sabia îndărăt. Sabia a primit-o Osman. Ea era în felul săbiilor turcesci, strîmbă, și avea mănunchiul cu podóbe de aur. Osman a mulțumit Țarului pentru sabie, și era înduioșat și l'a ȝ podidit la crimele.

După însăși cererea sa, Osman era să fie trimes ca să-și facă robia în Rusia.

Când a eșit de la Țarul, după un sfert de ceas,

de adevărat, că lumina zilei, cât de slabă mângăiere e, ajunge ca să întărească inima omului.

În urmă le sosiră și plumbii și merindea. Repede li se împărți soldaților mâncare — bieții, nu mâncaseră de alaltăseră — și li se împărțiră plumbi. Încălziți de soare, sături și cu geanta plină de plumbi, ei începură să cânte. Cei din tabără se porniră pe horă. Și iată-î iarăș veselii și iuții și gata să s'asvîrlă în gura morții.

Era sărbătore în ziua asta, sfinții Arhangeli. Și e creștinesce, ca în zile de sărbători să te odihnesci, mulțumind Domnului care ne-a dat pământul ca să trăim și ne bucurăm de viață. Creștinii erau și dorobanții noștri, ca să aibă și ei voie să se odihnescă într'o zi de sărbătore. Mai ales ei, după svîrcolirile de ieri. Dar nevoile și îndeletnicirile războiului nu-ți dau răgaz de odihnă. Iar dorobanții nici nu voiau să aibă odihnă; li s'aprinsese inima spre fapte vitejesci și le da brânci, să isprăvescă mai iute cu Rahova.

Cu toate acestea însuși Dumnezeu i-a silit să ție sărbătore. Din faptul dimineții a început să se lase o cęță care se îngroșea mereu și se făcuse așa de densă, în cât nu vedeai nici la patru pași. Pe o vreme ca asta, nu puteai să începi nimic.

Ei aș stat deci locului, ziua întręgă, dar fără întrerupere încinși și gata de plecare și strejuind în toate părțile. Turcii cunosceau pe aici locurile și nimeni nu putea să jure că ei nu vor încerca să isbescă pe Români.

Dar Turcilor nu le ardea de asta. Vęduseră cu ce vitejie i-aș răzbit Români și se speriaseră. Iar când aș băgat de sēmă că la Bechet se pregătesc

plóia de obuzuri, și cei ce cădeaă, căduți erau și peste ei treceaă înainte cei teferi și s'apropiaă ca urgia lui Dumneđu, de șanțul turcesc.

Căpitanul Morțun a fost trântit de obuz la pămînt și flăcăii aă trecut peste el. Lui Dumitru a Teclei din Cosesci, un obuz i-a retezat capul și i l-a isbit pănă la compania steagului, lui Costache Miazănopte din Bîrlești i-a spintecat o schijă pîntecele, de-î curgeaă mațele, și flăcăul a avut puterea să se întórcă la ambulanță cu mațele pe palme.

Și se tot duceaă flăcăii înainte, iar Hertel, căpitanul cu tunurile, se ținea după ei, alergând pe câmp deschis și isbind pe Turci. El alerga la pas cu năvălitorii, oprindu-se într'un loc și trăgînd, apoi plecând iarăș și iarăș stînd pe loc. Dar a venit o schijă de obuz, a isbit pe Hertel și l'a trîntit cît colo, rănindu-l; glónțele turcesci curgeaă ca grindina spre tunuri, și rînd pe rînd aă fost uciși toți caii, și cădură pe rînd toți tunarii, și rêmaseră tunurile pustii.

Atunci vëdură ai noștri alergând în galop de peste deal pe căpitanul Lupașcu, cu tunurile lui, aducînd ómeni și cai și pentru tunurile lui Hertel, și acu începură să bată douë-spre-dece tunuri spre redan.

În vremea acésta compania din stînga ajunsese la baionetă, și se încinse lupta pîept la pîept. Turcii își apëraă redanul cu mania fiarei care-și apëra puii din vizuină. Ieșiseră mulți întru întîmpinarea dorobanților și se îndesuiră mai ales să opréscă compania a patra, cea din mijloc, și pe cea cu steagul. Pe cei mai din frunte îi străpunseră Turcii iute-iute.

se apucară de gâlceavă cu tunurile turcesci, ca să le ție pe loc și să nu le dea răgaz de amestec în lupta pedestrimii.

În vremea acésta trei batalióne erau adunate tiptil prin șanțurile de apropiere și în paralelă. În paralelă erau ascunși dorobanții din Neamț și din Suceva; ei aveau să sară mai întâi, ca ochitori. Într'un șanț erau ascunși dorobanții din Rîmnic, care aveau să s'asvîrlă cu baionetele, îndată după ochitori, când se va da semne cu trîmbița. Într'alt șanț erau flăcâii de linie, mehedințeni, care aveau să s'arunce în foc numai dacă nu vor isbândi dorobanții.

Iar pe drumul șanțuit până la tabăra noastră stetea ascuns regimentul al șaptelea de linie, gata să sară și el la primejdia din urmă.

Pe la amiazi, tunurile noastre tăcură. Atunci, strigând *ura!* dorobanții din paralelă ies din șanț și încep să fugă spre reduta Turcilor. Dorobanții din Suceava se răslețesc pe câmpie, cu baionetele pe pușcă, fără să tragă foc, și se reped la șanțul redutei. Drumul era scurt, și într'o clipă ei sosesc la șanț. În marginea șanțului o samă încep să tragă cu pușca, o samă s'asvîrlă cu baioneta spre apărătorii șanțului, și se încinge lupta de-aprópe.

Maiorul dorobanților din Suceava și Neamț, Nicolae Ion, stînd c'un picior pe cóma șanțului, se plécă și isbesce cu sabia pe oficerul turc din față. Îndată se îngrămădesc pe lângă maior dorobanții și încep să arunce fașine. Căprarul George Ciucă, un voinic de moldovean din Pleșeștii Sucevei, în învălmășag, e asvîrlit de ai noștri în șanț. Din întîmplare, el cădu în picior, și se vede, că zăpăcit de

mentul Niculescu din București. Pe locotenent l-au tăiat Turcii cu iataganele, pe sergent și pe căprar i-au străpuns. Repezi săriră și alți vânători în viuzina Turcilor și zăpăciră pe păgâni.

Striviți din toate părțile și strîmtorați de ai noștri, Turcii își lăsară șanțurile umplute de morții lor, și parte năvăliră în șanțul de sub redută, parte chiar între zidurile redutei. Dar cei mai îndrăsneți steteau pe locul dintre șanțuri, cu baionetele pe pușcă. «După ei băeți!» și flăcăii noștri s'aruncară spre ei. În vreme ce unii se mai băteau pe la gurile șanțurilor, alții piept la piept pe locul dintre șanțuri și redute, vânătorii maiorului Candiano apucaseră spre redută și se străduiau să năvălească înăuntru.

Dorobanții Botoșăneni erau și ei pe sub redută. Dar pe când se luptau mai cu înverșunare, o parte din batalionul de linie cu dorobanții din Roman și din Bacău, care veneau mai în urmă, se opriră și începură să tragă focuri spre Plevnița.

Oficerii vânătorilor strigau într'una: Intr'acóce Romășcanilor, spre Grivița! Ce vă duceți Băcăo- nilor, spre Plevnița?

Dar dorobanțienii, par'că erau de pe altă lume, împușcau pe câmpul din spre ceealaltă redută. Ce era?

Turcii din Plevnița, după ce isprăviră cu Șonțu și cu Mărăcineanu, porniră să ajute celor din Grivița. Și veniau ca turbați. Oficerii alergau în góna cailor, iar ómenii pe jos fugeau din resputerile sufletului, în cât se țineau la pas cu oficerii călări. În fruntea compăniilor era un popă de-al lor, cu turban pe cap; pe de latură veniau Bașibuzucii cu topóre și cu cârlige. Și cum strigau cu toții pe

doi Ovrei cari nu se țineaă de tarif și despuiau lumea.

Pe cele mai multe case din oraș erau steaguri de-ale Crucii-roșii.

Când a ieșit Osman din Plevna, s'aă luat după el toți bolnavii din spitale, câți puteau să se mai tîrîe, toți doctorii. Dar rêmaseră și bolnavi de tot, peste patru mii, parte în geamia cea mare a Turcilor, parte în spitale și prin casele góle. Aceștia și-aă tras sufletul trei zile fără nici un ajutor, fără să mănânce, fără să aibă foc, lăsați cu totul în voia lui Dumnezeu.

Pe tóte stradele Plevnei zăceau răniții și bolnavii oștirii lui Osman ; mulți muriseră acoperind drumurile. Pe unii îi umpluseră viermii și-i mâncaă de vii.

Cei mai mulți boleană de dureri de inimă, din pricina mâncărilor fără sare, mulți de lingóre și de rēcela ce le-a intrat în óse. Și lăsați fără îngrijire, periaă în cel mai mișelese chip. Era un miros de nesuferit pe stradele Plevnei. Nu erau numai ómeni morți, ci și cai și boi și câini, și te-apuca gróza și fiorul de mortăciunile de pe drumuri.

Ambulanțele rusesci cutreieraă stradele și culegeau morții. Asvirleau în căruțe, unul peste altul pe cel mort ca și pe cel leșinat sau bolnav în neștire, și-i îngropaă grămadă. S'a întâmplat de multe ori că mergând spre grópă, sărea câte un mort din trăsura și fugea.

Sanitarii adunaă în curtea spitalelor pe morți în grămeđi mari, lăsându-i câte două zile așa, până ce-i acoperea ninsórea și până ce se găseaă căruțe ca să-i ducă de-acolo. Ii îngropaă pe toți în ciminirul turcesc de la marginea Plevnei către redutele Griviței.

în tunică, cu mănuși albe—iar Rușii n'aveau mănuși de loc — toți cu steagurile desfășurate, de-ți era mai mare dragul să-i vezi.

A doua zi Impăratul Rușilor, ne mai având de ce să zăbovescă prin Bulgaria după căderea lui Osman, a plecat spre Nicopole și trecând prin Bucuresci s'a întors în scaunul său în Petersburg. El stase șase luni în tabără.

În tot locul pe unde a trecut, orașele noastre l-au întâmpinat cu sărbătorire, iar în Bucuresci i s'au făcut tot felul de onoruri.

Domnitorul nostru a mai rămas în Plevna, câte-va zile, ca să pue la cale cele mai din urmă lucruri ale oștirilor.

Acum erau toate schimbate la Plevna. Nu mai era viața de tabără, așa cum o trăiră soldații trei luni de zile; nu se mai auzeau tunuri și puscă și nimeni nu umbla îngrijat și cu frica în sîn.

Impăratul plecase, și cu el o mulțime de generali; se răsfiraseră oștirile, unele la dreapta, altele la stânga. Cu toate că era mai multă viață și mișcare de cât înainte de căderea Plevnei, totuși par'că se pustiise locul și soldaților li se părea viața streină, așa de mult se obicinuiseră cu tabăra.

Tovărășia noastră cu Rușii s'a desfăcut acum. Domnitorul nostru nu mai era stăpânitor al oștirilor rusesci ca până acum: el le-a mulțumit pentru ascultarea și vitejia lor și s'a despărțit de ele. Oștirile rusesci au plecat mai departe, resfirându-se asupra țării turcesci, ca să îndure alte greutăți și alte neajunsuri, răsboindu-se în puterea iernei.

Iar oștirile noastre s'au împărțit în trei. O parte avea să ție paza cetăților Nicopole și Rahova, o

În urmă, Turcii de pe lângă steag, au fost parte trîntiți de vînători și ținuți sub genunchi, parte uciși și steagul a rămas în mâna vînătorilor. Se învâlmășiseră pentru steag și Rușii, și acum au început Rușii cu ai noștrii să se încaere pentru el, căci Rușii îl voia în mâinile lor. Și smulgându-l unui de la alții, steagul a fost sfîșiat într'un colț și a rămas cu i s'a convenit, al vînătorilor noștri.

Din multele chipuri ale povestirii, e greu de ales cum a fost într'adevăr cu luarea steagului. Unii spun că Turcul ar fi căzut de pe parapet, străpuns de dorobanți, și că Grigore Ion ar fi smuls steagul din mâna unui mort. Alții, că Turcul ar fi căzut mort în redută, ochit de-un flăcău de pe parapet. Iar alții, alt-fel.

Multe sînt svonuri rîutăcioșe, și Rușii mai ales, de ciudă, au născocit povestea, că steagul nici nu era în redută pe vremea aceea, că fusese scos de Sevfet, și că noi l'am fi găsit tîrziu după aceea îngropat în pămînt. Acastă poveste avea ca isvor faptul, că Osman își arsesse orî își îngropase mai tôte steagurile sale : mai bine voind să nu le aibă, de cât să le piardă. Și s'au și găsit steaguri îngropate în valea orașului, după arătările Bulgarilor.

A doua zi, vînătorul Grigore Ion cu căprarul și cu sergentul cari i-au dat ajutor, dimpreună cu maiorul vînătorilor, Candiano, au dus steagul la Domnitorul, și după obiceiul ostășesc, i l-au trîntit la picior. Era de față și Impăratul Rușilor cu generalii săi. De aici a început ciuda Rușilor.

Pentru el a fost și mai tîrziu certy. Rușii ne cereau și steagul și cele cincî tunuri, pe cari le-aveau Turcii la Grivița, și cari acum căduseră în mâinile

— semn de plóie — și aburiî caldî începură să acopere culmile. Inviorați de vederea sórelui și întăriți de mîncarea caldă, soldații se mai înveseliră. Tăcea și tunurile acum, după porunca dată : să bată două ceasuri și alte două să tacă.

Dar focuri de pușcă s'auđeau mereu, din partea Turcilor. In curînd însă începură să s'auđă și vîjăituri de obuz, tóte aruncate spre acelaș loc, spre dealul de de-așupra Bucovei. Flăcăii noștri din vale, vedeau obuzurile vîjăind pe de-așupra capului lor, vedeau și dealul unde bat, și steteau cu inima înghețată de grija celor din deal.

Acolo, pe culmea dealului erau călăreții noștri, care aveau să închidă drumul lui Osman, dacă ar fi năzuit să fugă cu oștirile prin partea aceea. Până să s'adune și să se pue în șir, ei mișunau pe deal, căutându-și locurile. De departe se părea că ei umblă de colo până colo, amestecându-se și iarăși resfirându-se, și neștiind, par'că, în zăpăcéla lor că Turcii îi bat cu obuzuri și cu plumbi.

Turcii, de îndată ce i-au zărit, au tras asupra lor. Au și ucis pe câți-va dintre ei, cu cai cu tot, iar pedestriimea din vale se mira de călăreți, că umbla forfota și fără nici o grabă, în bătaia tunurilor. In urmă, călăreții și-au găsit locurile și s'au dat îndărăt după culmea dealului.

X.

Maiorul Șonțu fusese tótă diminéța posomorît și alerga pe dinaintea batalionului cu calul și încóce și încolo, și tot scotea ceasornicul să se uite

I.

Era târziu în toamnă, cam pe la Sfîntu Dumitru, când oștirea noastră care se afla la Ghighiu lângă Dunăre, primi porunca să alunge pe Turcii din întăriturile Rahovei și să cuprindă cetatea.

Oștirea acésta era puțintică de tot. Iar povestea alcătuirii ei este așa.

Îndată după lupta cea mare, la 30 August, s'au trimis vre-o două mii de dorobanți să facă patrulă pe drumul de la Plevna spre Nicopol, ca nu cum-va să se adune oști turcesci pe acest drum și să-l închidă. Mai marele dorobanților era colonelul Slăniceanu.

Ei au păzit drumul vre-o cinci săptămâni, și s'au ținut cam pe lângă Dunăre, în fața orașelului nostru Corabia.

După ce au început să sosescă din Rusia oștea grenadirilor, pe la începutul lui Octombrie, și s'au așezat cu temeiul pe lângă Plevna, dincolo de Vid pe șesuri, s'a făcut o schimbare în tabăra Plevnei. Osman era acum închis de toate părțile; pe partea dreaptă a râului era strîmătorat de oștirile cele vechi, iar acum și pe partea stîngă de grenadiri.

Trecuse și oște românească peste rîu, ca să facă o

«Cu sufletul înduioșat de gloria vóstră, la care de astă-dată, silit fiind de trebile și de grijele țării, am privit de departe, Eū am urmărit voiniceșcii voștri pași. Dară voi știați, că inima Mea era mândră și liniștită, căci Domnul vostru fusese cu voi la Plevna și veduse cine sînteți și ce puteți.

«Nevoile grele, sângerósele jertfe ce trebuirăți să mai îngăduiți pentru patrie, aū fost răsplătite cu fala ce-ați avut de a intra cu onóre ostășească în cetatea pe care ați impresurat-o cu vitejie. Vulturul românesc, care 'și-a desfășurat aripele la Grivița, își odihnesce acum sborul pe feciorelnicele ziduri ale Vidinului. Țara, împreună cu Mine, vă mulțumesc; ea în viitor, ca și în trecut, după credința în Dumnezeu își pune credința în voi, ostași. Carol».

SFÎRȘIT

tóte oştirile lor mai de pe margini. Imbărbătați de biruințele lui Osman, săriră cu toții să isbescă pe Ruși de pe-de-lături, iar din față îi răsbiră cu puterea așa de cu virtute, în cât călăreții Rușilor dându-se îndărăt umplură câmpiile bulgare.

Atunci Rușii, ne-având altă putere, aũ rugat pe Români să le sară într'ajutor.

Noi aveam puțintică oștire — ce e dreptul — iar Rușii aveau acasă de dece și de cincispredece ori mai multă de cât noi. Dar aceste oști erau acasă, departe, și până ce să sosescă la Plevna, Turcii ar fi avut vreme, peste cap de multă, să nu lase nici picior de Rus în țara lor.

III.

Plevna răsărise ca din pământ. Nici pân'atunci, nici de-atunci încóce, n'a fost cetate întărită și nici oștire n'avea într'însa. Numai vitejia lui Osman a făcut-o cetate vremelnică și cuib de trăsnete.

În góna lor spre Tarigrad, Rușii trecuseră odată prin Plevna, și se hărțuiră cu batalionul turcesc și cu Cerchezii care erau acolo, și alergară înainte. Când aũ trecut prin ea, ca printr'un orașel fără însemnătate, nici nu visau că vor peri deci de mii de Ruși și că cincisprezece luni se vor svîrcoli ca să pótă străbate a doua óră într'însa. Dacă în trecerea lor ar fi lăsat vr'o două regimente în Plevna, Osman n'ar fi năzuit spre acest oraș și nu s'ar fi isvodit perirea cea multă de mai târziu. Dar cine să scie vrerile lui Dumnezeu!

Intindându-se Rușii spre drépta cu oștile lor,

ce e, asvîrli pe Văslueni într'ajutor, apoi se repeđi și el cu Ieșeni și cu Băcăoani din deal, cădënd ca un trăsnet dintr'amîndouë laturile oștirii turcești, ocolind-o și închiđându-ı calea de retragere spre Plevnița. Turcii se întórseră spre ei.

Era pe vremea când în diminețile senine e ھیă cum se cade, dar astăđi cum era înorat de tot, abia se zărea de ھیă. Turcii din reduta lor, din Plevnița, nu puteau trage nici cu tunul, nici cu pușca, de teamă să nu tragă într'ai lor, și tot așa nu puteau trage nici Români din reduta noastră. Lupta Turcilor cu dorobanții aduși de Grozea s'a petrecut în tăcere. Se încinse o luptă desnădăđdută și sângerósă cu baioneta și încăerarea era par'că a strigoilor care se svîrcolesc prin întunec.

Popa cel turcesc din Plevnița, cu turbanul pe cap, era între Turci; el se svîrcolea mai tare și era tot unde se vedea încăerarea mai turbată.

Dar în curând se desmeticiră ai noștri din redută și de prin șanțuri.

Se întórseră în curînd și Ruși și Români cari apucaseră să fugă, și coplesiră pe Turci de tóte părțile împingëndu-ı cu mare chiot pe câmpia dintre redute. Turcii părăsiră lupta și se retraseră repede, rupënd-o la fugă, cu popa lor cu tot.

Rămaseră pe lângă redută vr'o douë sute de Turci, morți și răniți.

Când s'a luminat de ھیă, era liniște pretutindenı. Numai departe, spre Vid, se auđeau încă neconținute trosniri de puști și urlete de tun : acolo era Scobelev, generalul cel neastîmpărat al Rușilor, care se bătuse ieri tótă ھیă, astă-nópte tótă nóptea și n'a încetat focul nici astăđi până de séră. Se

în tótă vremea. Domnitorul nostru, da necontentit ocóle pe la redutele nóstre și prin tabără, ca să vadă dacă sînt tóte în bună rînduială.

De-a doua ȃi, de la sərbătórea Intrării în Bise-rică, tunurile turcescî aũ început să-și slábescă focul, iar în ȃilele urmátóre l'aũ contentit de tot. Era iarăș un semn, că Osman se gátesce de fugă. Și într'adevăr la 27 Noemvrie, pichetele nóstre aũ vėđut de pe dealurile din stînga Vidinului, că pe șesul de lîngă Plevna s'adună mereũ care încăr-cate și tunurî și că se îngrămădesc spre podul de peste riũ. Fugariĩ turcî din ȃiua aceea aduseră vestea, că Osman și-a adunat oștirile de prin re-dute, că le-a dat cea din urmă merinde ce-a maĩ avut-o, le-a dat iarbă de pușcă din belșug și câte 150 de plumbî de fie-care soldat. Iar nóptea târđiũ, cãlăreții noștri din posturile înaintate aũ auđit neînterrupted sgomot de caĩ și vuet de gurî dincolo de Vid pe șesul Plevnei. Tótă nóptea s'a auđit un murmur ca de-o adunare mare de ómenî; s'aũ maĩ auđit și sgomote, pe carî, după semne, le făceau Turcii cu așeđarea altor douė podurî pe Vid alături cu podul cel de piatră.

Era potop de Turcî adunat pe șes acolo, aștep-tând zorii ȃilei, ca să rėsbescă printre oștirile nóstre. Alături cu oștirile, erau locuitorii turcî ai Plevnei, care'și încăr-cară averea lor pe care, ca să fugă, nevrënd să cadă prinși în mâniale urgisiților de creștini. Mulți dintre ei aveau arme de foc alții erau gata să se apere cu topóre, cu furcî de fier, cu cóse, cu sulite făcute în pripă dintr'un lemn cu fier în vîrf.

Nóptea asta n'aũ s'o uite nici odată ceĩ ce-aũ

Indată ce au sosit toate oștirile pe lângă Plevna, au început să se misce, ca o mare bătută de vînt, apropiindu-se de șiragul redutelor turcesci. Până acum și oștile rusesci, și cele românesci câte trecuseră mai înainte peste Dunăre, steteau tăbărite pe la satele de prin prejurul Plevnei. cu mult mai departe de cât bătaia tunului de prin redute.

Acum s'apropiară toate până în bătaia tunului. Pedestrimea de pretutindenă a înaintat spre redute, ca să facă drum tunurilor. Așa era rînduit chipul luptei : pe dealurile din fața redutelor să stea tunurile noastre și să bată trei zile de-arîndul adăpostirile turcesci, apoi a patra zi să dea năvală pedestrimea, care sta ascunsă pe după dealuri, îndărătul tunurilor, și să intre prin redutele sparte și năruite de tunurile noastre. Iar și mai îndărăt să stea călăreții, care să ia la gónă pe Turci, dacă s'ar fi întîmplat să scape Turcii din mâinile pedestrimii și ar fi voit s'apuce la larg.

Miercuri spre Joi, totă noaptea a fost o mișcare ca de stafii în tabăra noastră și a Rușilor. Peste toate dealurile vedeai scoborînd prin întunec telegile cu tunuri, urcând pe alte dealuri și căutându-și locurile de așezare. Aceste locuri au fost căutate de cu ziua, de iscoditori îndrăsneți care s'au vîrit până în bătaia pușcii străjerilor turci.

Era întunec de tot, nu era nici lună și cerul acoperit cu nori, așa că bieții tunari se luptau cu întunecul și cu drumul nespuse de greu peste dealuri. Nu vorbea nimeni nimic ; cailor li se înveliră copitele cu cărpe ca să nu facă sgomot. N'avea nimeni voie s'aprindă măcar un chibrit, ori să dea vre-un semn din gură, fluerând ori tușind.

Abia zăriră pe Români ivindu-se din șanțul lor și, asvîrlind cărțile de rugăciuni, săriră cu multă strigare pe parapet și deschiseră un foc pustiitor. Și dintr'odată se porniră și tunurile de la Bucova doborând rînduri întregi din batalioanele noastre. Incepură să urle și grozavele tunuri numite «de la șosea» — niște tunuri foarte mari al căror vuet era îndecit mai puternic de cât al tunurilor obicnute — și pe care nu le întrebuițau de cât la zile mari. Iar ați era și mare a Turcilor, și praznic!

Dorobanții din Vlașea și din Teleorman apucară s'ajungă la șanțul turcesc. Dar celelalte batalioane care cum se iveau de sub pămînt, erau potopite de focul pușcilor și de obuzurile tunurilor, se răreau ca din poveste și se învălmășiră, făcându-se între ele o neorînduială așa de mare în cât nu puteai să-î mai dai de căpătâi.

În loc să lovim noi fără veste pe Turci, ne loviră fără veste ei pe noi. «Eraū c'un ochiū în cartea de rugăciune, dar cu celalalt la dușman», dice povestitorul ture; și într'adevăr, aū fost vrednici de totă lauda Turciū, căci asta e a soldatului, să fie cu ochii 'n patru.

Batalionul de dorobanți din frunte ieșise de sub bătaia tunurilor și acum se bătea a perire la șanțurile redutei. Se încinse luptă cumplită. Și ar fi răsbit ai noștri prin șanțuri, dacă n'ar fi curs din toate părțile rezervele turcesci și ajutórele de pe de lături.

Incepură Turciū să ne copleșescă; cădură raniți tus-patru căpitaniū batalionului. Comanda fu luată de locotenenți și de sub-locotenenți, dar cădură și ei. Soldații incepură să stea în cumpănă.

de obosélă, de frig și de fόμε, pe drumurî, și erau luați în spate de alții și duși așa.

Cei ce au văduț la Măgurele sosind convoiurile de robi turci, nu vor uita nici-odată jalnica icónă a acestor convoiuri : orî-cum ai spune și ai scrie, nici pe departe nu poți arăta ticăloșia în care ajunsese robii turci.

II.

Oștirea care a adus pe Turcii robiți în țară nu s'a mai întors pe câmpul luptelor. Ea a fost înșirată de-alungul Dunării între Călărași și Oltenița, ca să străjuiască oștirile turcescî adunate la Silistra și la Rusciuc.

Intr'acéstă oștire era și regimentul dorobanților din Iași și Vasluiu. Acest regiment s'a bătut mai întîiū la Plevna—cucerînd redanul Griviței—și mai mult, căci necontentit a fost tot în foc. Era regimentul cel mai scăduț și cel mai obosit de lupte, dintre tóte regimentele nóstre de pedestrime. De-aceea el nici n'a mai fost dus în tabără pe lângă Dunăre, ci de-adreptul a fost desconcentrat și trimis acasă*).

*) La 31 Decemvrie 1877 toți oficerii regimentului și din fie-care companie un anumit număr de sergenți, căprari și oșteni de rînd s'au adunat la palat în Bucurescî, cu steagul. Domnitorul a decorat steagul cu Steaua României, dicînd : « Regimentul 13 de dorobanți este vrednic, în urma vitejiei sale, de cea mai înaltă distincțiune. Steaua României pe steagul nostru va aminti de-apururi că dorobanții din Iași și din Vasluiu au fost cei dintîi cari au dat piept cu dușmanul. La 27 August am avut ocasiunea să admir vitejia vóstră, pe care n'o voiū uita nici-odată. Trăiască viteazul regiment al 13-lea ! »

capului aprópe de înălțimea zidului, iar de-asupra capului îi flutura în vînt steagul roș-galben-albastru. Soldații noștri vędurá un steag al României fál-fáind de-asupra redutei, o clipă, o singurá clipă — a fost o vedenie numai, un vis dorit de ei!

O clipă numai, căci zece iatagane cădurá zuzáind asupra capului lui Mărăcineanu, și o baionetă veni sclipind de sus în jos ca un fulger și se înfipse în pieptul ghiaurului căpitan. Scara trosni cu putere și se rupse, iar căpitanul cădu, îndoindu-se pe spate, cădu cu steag cu tot sub parapet.

Spun soldații, care erau mai pe lângă șanț, că Turcii de jos l'au ridicat cu baionetele și-l deterá Turcilor de pe parapet carí prinđendu-l cu cărligele îl ridicará la ei. Apoi s'auđirá în redutá chiote și urlete sélbatice, și în urmă un Turc bárbos se ivi pe parapet cu bucăți de carne din trupul lui Mărăcineanu, și ásvirlindu-le peste capul Românilor, le díse românesce: «Na-vě, carne și máncați!»

Dar abia rosti vorbele și căprarul Radu Stan puse pușca la ochi: glonțul isbi pe Turc drept în gura deschisă și-l resturná în redutá.

XII.

Și ca un val nápraznic s'ásvirlirá alte companii de Turci spre ai noștri, înfuriați par'că de vederea steagului român pe de-asupra capetelor lor, steagul ghiaur pe cea mai puternică redutá a celui mai puternic dintre generalii marelui Padișah!

Acum nu era luptá, ci măcelárire.

Toți patru căpitanii batalionului de linie cădu-

românesc de cari din moși-strămoși ați aușit. Tinerii vor vedea în voi pilda însuflețită a datoriiilor viitoare, iar România va privi mândră și liniștită căci vecinică îi va fi viața pe câtă vreme va avea fii cu inimă barbată și cu brațe voinice ca ale vóstre.

«In numele țării, Domnitorul și căpetenia vóstră vă mulțumesc și vă dă fie-cărui dintre voi sufletesce îmbrățișarea vitejilor. Carol.»

Impăratul Rușilor a mulțumit Domnitorului printr'o scrisóre, pentru căderea Plevnei, și i-a dat medalia cea mai de căpetenie a Rușilor. Iată ce șicea în scrisóre :

«După o împotrivire de cincî luni, silințele oștirilor nóstre întovărășite, au fost încununate cu isbândă deplină. Óstea lui Osman-pașa a depus armele și Plevna s'a închinat.

Dorind să sfințesc atât amintirea acestei strălucite isbândi, precum și partea ce Măria Ta a avut-o la isbândirea acésta, mă grăbesc cu tótă inima să Vă dau, cu acéstă întâmplare, ordinul meu «Sfintul Andreiș cu spăđi».

Rog pe Măria Vóstră, să priméscă stimele acestui ordin, ca o mărturisire a sincerei mele iubiri».

Alexandru

A doua și după căderea Plevnei, s'a făcut împărțela robișilor turci, a tunurilor și a pușcilor. Noué ni s'au cuvenit 10.227 de ostași turci, doué pașale și 225 de oficeri. Iar ca plean de rêsboiș, ni s'au cuvenit 24 de tunuri și 5000 de pușci turcesci, pe care aveam să le primim după încheierea păcii.

Dar, mai la urmă, Ruși cerându-ne Basarabia,

rită a dealului, drept în bătaia pușcilor turcesci. Abia aș ajuns aci, și Turcii de pe redută deschiseră un foc pustiitor. Dorobanții se asvirliră îndărăt, ca și când ar fi trăs nit drept sub picioarele lor, iar Șonțu stete încremenit.

Nu focul i-a oprit, ci fără-de-vestea unui lucru pe care nici nu-l visaseră.

Ei nu erau sub pôlele redutei. Intre ei și redută mai era o vale largă, având scoborișul repede și gol ca palma, iar suișul spre redută și mai repede acoperit cu tufișuri, și ca două brîne se vedeau două șanțuri sub pôlele redutei, pline de pedestrime, iar reduta pe celalalt deal tocmai în margine, stăpânind întrégă valea. Numai acum aș înțeles Români de ce n'aș tras Turcii de pe parapet: Români nu erau în valea redutei, ci într'a doua vale, iar Turcii trebuiau să tragă peste un deal.

Valea asta ei nu o știaș, ea nici n'avea nume pe hărțile oficerilor. Aș botezat-o aș noștri, dîcîndu-i Valea Lacrimilor și Valea Sângelui, căci multe lacrimi și mult sânge aș curs în valea asta.

Era grozavă vale! Să scobori pe rîpă, să urci pe rîpă, în vreme ce Turcii trag cu totă îndemâna!

O clipită, dorobanții înfiorați de rîpă, aș avut gândul să se întorcă îndărăt. Șonțul însă apucase la vale, și întorcîndu-și capul dîse: «Da, ce? Vreți, dragii mei, să mă lăsați la perire singur?» Și într'aceeași clipită s'auđi și glasul lui Mărăcineanu: «Înainte, băeți! și toți ceilalți oficeri strigară: «Înainte cu Dumnezeu, copii» și totă dorobănțimea a început s'alerge la vale.

Cădeaș obuzurile scormonind pămîntul și șuerând ca șerpîi, și vîjiaș plumbii Turcilor, deși ca

dacă mai e mult până la vremea hotărîtă pentru năvală. După amiazi, l'a cuprins dintr'odată veselia, a descălecat și a început să facă glume cu dorobanții.

Bătea tunurile cu multă urgie. Șonțu scóse din nou ceasornicul.

«Acu, băeți! mai bat încă tunurile cât ai dice de trei ori Tatăl-nostru. Când vor tăcea, e rîndul nostru!» Și întorcându-se spre batalionul lui Mărăcineanu, a strigat căpitanului:

— Ne-a sosit vremea, Mărăcinene!

Mărăcineanu și-a încheiat mantaua, și a strigat flăcăilor: «Gata, copii! Să vă țineți tot după mine! Să nu vă dați nici un pas îndărăt! De veți simți copii, că eu mă feresc de focul dușmanului și că mă codesc să fiu tot în capul vostru, vă poruncesc de pe acum să-mi puneți așa pușca în frunte» — și apucând pușca unui soldat i-o ținti drept în frunte — «și să mă isbiți cu glonțul unde m'a pus popa mirul!»

Iar Șonțu, de cealaltă parte, dicea dorobanților: «Voi sînteți cu copii și cu neveste, dragii mei, și dacă v'aș putea scăpa de mórte, aș vrea să mor eu, maiorul vostru, pentru voi toți, să mor de o miie de ori. Și dacă mă veți vedea pe mine murind, nu vă pierdeți firea, să mergeți înainte cu căpitanii și cu locotenenții! Și mai bine să muriți, de cât să vă dați îndărăt».

In vremea acésta tunurile aũ tăcut. Eraũ trei ceasuri.

Bataliõnele aũ plecat repede din locul lor, aũ înaintat până în vâlceaua Boclovecului, de unde se

tragă de-alungul șanțului în Români. Companiile erau acum isbite de glonțe și din costă și din față, și mulți flăcăi de-ai noștri n'au mai eșit din șanțul acela.

Companiile din dreapta au alergat vitejește spre redută. Când au început Turcii să le vadă prin negură, răsărind din mai multe părți, și-au îndoit focul pușcilor și strigând «Alah, Alah», ieșiră din redută întru întâmpinarea lor.

Românii nu descărcau pușcile, ci ținându-le cu baioneta întinsă, năvăleau în tăcere spre șanț. Morții și răniții rămăneau în urmă, pe câmpie; nu era vreme să se mai îngrijescă de ei.

Turcii arătară multă îndărătnicie, câtă vreme erau mai depărte Români. Când însă îi vedură la șanț, descărcau pușcile spre ei, își pierdură firea și se făcură dintr'odată neveduși. N'au așteptat încăerarea cu baionetele și s'au ascuns de cu bună vreme în redută.

Se credea mai la adăpost. Dar, cum era ceață și se gândea numai într'o parte la cei ce-i isbeau din față, nu vedură că maiorul Ulescu cu două companii să răslețise de ceialaltă și dete să ocolestă reduta.

Pe când colonelul Cotruț, cu steagul regimentului, urmat de patru companii ale lui, se trudea să răsbescă peste parapetul redutei, s'auzică de odată strigăte «Alah», amestecate cu «Ura!» Un căprar veni tot în fugă la colonel.

«Ce e băete? Cine strigă Ura?»

«Ai noștri. Au intrat în redută, pe la gura ei».

Tóte companiile se îndreptară acum spre gura redutei, și când intrară în redută, vedură pe Turci

I.

Oștirile noastre, curgând de pretutindenă de pe unde erau tăbărite, s'apropiară de Plevna și se înșirară pe sub dealuri, în partea de spre Miađa-nópte și Răsărit a orașului. Spre Miađa-qi erau îngrămădiți Rușii. Tóte oștirile creștine erau înșirate în jurul Plevnei pe malul drept al râului Vid ; dincolo de riú pe șesuri era numai putere turcescă, pe aici aveau ei și drumul deschis spre țările țării turcesci.

A doua qi după sosirea sa la Plevna, Domnitorul nostru, capul tuturor oștirilor creștine adunate asupra lui Osman, a alergat din loc în loc, ca să-și dea sémă de puterea oștirilor sale și de tăria cetățuilor lui Osman. Lui îi crescuse inima vedând atita bărbăție de voinici adunată prin văile Plevnei, gata să s'asvirlă pe Turci ; dar i-a scădut inima de tot, când s'a încredințat singur de îngrozitórele cetățui în care 'și îngropase Osman puterile. Mulțimea oștirii turcesci nu se putea ispiti, cât e de mare ; se vedea însă după mulțimea cetățuilor și după trăinicia lor, că Osman nu e singur în Plevna.

De aceea, Domnitorul nostru a stat cu vorbă tare și temeinică, în sfatul generalilor, să se mai

oștirii de pe dealuri. Nici un soldat nu s'a clintit din loc; ca înmărmuriți au stat acolo în zarea culmei, cu sufletul plin de mândrie și cu ochii plini de flacări, stăruind să vadă totul până ce n'au avut ce să mai vadă. Erau par'că îngrijați de sórta celor ce îndrăsnesc să s'apropie de blestematul oraș al Plevnei, de locul care-î îngrozise atâta vreme până și prin visurile lor, și par'că se uitaă după dânșii, ca și când s'ar fi dus ca să nu-î mai vadă. Și atunci ochii lor schînteiaă în umeda durere a lacrimilor. Și par'că se rugaă pentru sufletele lor. Iar în gîndul lor toți într'un glas le ziceaă : să ne vedem sănătoși flăcăi !

Atunci, ca și când i-ar fi impins aceeași mână puternică, ei s'au întors grăbit să plece, căci datoria lor și avîntul vitejiei îi chiea la încăerarea și la învălmășagul morții, pe dealurile de la Opanez. Dar când s'au întors la drépta, ca s'apuce drumul, iată în fața lor, pe o muche 'nvecinată, însuși bărbatul care i-a dus în rěsbóiele biruinții, Domnitorul nostru însuși. Căci îndată ce auđise de intrarea Romănilor în redute, El alergă, cu nemărginita bucurie în suflet și cu vrednică mândrie în inimă, spre crestele Bucovei. Și, ajuns la vreme, El însuși a vėđut cum oștile sale scoboraă spre Plevna, însuși a petrecut cu ochii și cu sufletul pe cei ce puneau de cea dintăie dată piciorul în culcușul leului Osman. «Trăiască Domnitorul», strigară bataliónele salutând pe comandantul lor, iar El, neputėndu-și ascunde bucuria, scóse chipul și ridicăndu-l, sus de-asupra capului, strigă : «Să trăiți flăcăi ! «Trăiască România !» Bataliónele repetară «Trăiască

IV.

A cincea și de Crăciun tótă tabăra de pe Lom s'a pus în mișcare. Oștirea cea din frunte s'a desfășurat înaintând asupra Vidinului.

Cel dintîiu sat întărit cu redute și apărat de multă turcime, era Nazir-Mahalaua. După cât se scia din scirile iscoditorilor noștri, într'acest sat erau trei mii de pedestrași cu șase tunuri și cu vr'o două sute de călăreți. Era cu puțință, să fie mai mulți.

Des de diminéță, într'o Joi, oștirea nóstră porni pe trei drumuri spre Nazir-Mahala. Dorobanții din Dolj cu două tunuri se furișară pe lângă Dunăre, ca să isbescă satul din partea dréptă, dorobanții din Brăila și din Rîmnic, ajutați de cei din județul Olt cu șase tunuri, porniră spre stînga. Aceștia aveau să ocolescă satul și să închidă drumul spre Vidin, pe unde puteau să fugă Turcii.

La mijloc, pe șosea, înaintau spre sat dorobanții din Mehedinți, cei din Argeș și un regiment de linie.

Lupta aveau s'o începă cei din partea stîngă. Dar aceștia avênd să facă drum lung, până să ocolescă pe departe satul, au întârziat.

Dorobanții din Dolj, cei din drépta, au tot așteptat s'audă tunul la stînga, în dosul satului, ca să se asvirlă pe Turci. Căci așa era porunca, să nu dea năvală spre sat până n'or auđi tunul în dosul satului. Neauđindu-l însă, din pricina întârzieri dorobanților brăileni, au gândit că póte tunul a dat semn de incepere și ei nu l-au auđit. In credința acésta, au înaintat prea tare și de-odată s'au pomenit în focul Turcilor.

avut peste patru sute de morți, și la vr'o șapte sute de răniți. Dintre oficeri patru au perit și șapte au fost răniți.

Pe cele trei regimente care s'au luptat la Smârdan, Joî și Vineri — al patrulea și al șaselea de linie, și al dorobanților din Rîmnic și Brăila — le-a decorat Domnitorul cu Steaua României, dând multe medalii oștenilor care au făcut vitejii într'această strălucită luptă.

Vineri și Sâmbătă s'au adunat toate oștirile noastre, înglotindu-se în jurul Vidinului și au început să-l bată cu tunurile. Și l'au bătut neconținut o săptămână, dintr'o sută de guri de foc.

Vidinul a suferit mult. Obuzurile noastre au aprins multe case din oraș, multe magazine de ale oștirii turcesci și de ale locuitorilor. Vaetele orașenilor s'au deau până în tabăra noastră. Locuitorii bulgari fugeau din oraș și spuneau, că locuitorii Vidinului sînt cuprinși de grăză și că mereu cer lui Izet-pașa să deschidă porțile cetății și să curme împotrivirea.

Turcii răspundeau slab cu tunurile, se vede că își cruțau ghiulelele, hotărîți fiind să se împotrivască vreme îndelungată.

Vineri, la 20 Ianuarie, Români au încetat focul, iar colonelul nostru Fălcoianu a mers în Vidin și a vorbit cu Izet-pașa, spunându-i că împotrivirea cetății e fără de folos, că Români au să facă ruină cetatea și s'o aprindă, și că de-aceea ar fi mai bine dacă Izet s'ar închina.

Izet însă a răspuns întocmai ca Osman din Plevna. A spus, că el vede bine cât suferă cetatea și orașul; că locuitorii îl tot rîgă să se închine,

să-l urmeze din șesul Plevnei nu se văd, și carele cu bagage cari trebuiau să vie după tunurı nu s'arată, și oștirea de sprijin, oștirea hotărıtoăre, singura nădejde a lui Osman nu e și nu e nicăiri!

VII.

Să contenim povestirea aci, ca să vedem ce s'a petrecut la spatele oștirıii lui Osman.

Bătrânul Adil-pașă — după cum vă spusesem pe la ınceputul cărții — apăra cu oștirea sa redutele din fața Românılor. Cu el ne-am svırcolit noi patru luni de șile, și nu l-am putut răpune. Dar acum tot a ıncăput el pe mâna nostră, căcı noi ı-am făcut sfırșitul. Iar pierșarea lui Adil, a fost pierșarea lui Osman.

Adil lăsase pe Edhem-pașă — cel care a biruit acu ın anii din urmă oștirile Grecilor ın Tesalia — pe dealurile Opanezului ca să stavilăsă pe Românı, iar ınsuși el cu vre-o șeci miı de omeni sta pe șesul Plevnei, gata să s'asvırlă pe urmele lui Osman și să-l sprijinăsă. Dar nu ı-ău dat Românıii vreme și răgaz. Pe cănd aștepta ceasul plecării sale, Adil se pomeni de-odată că-ı curg ın cap remășișele oștirıii lui Edhem de pe dealurı, bătute cu totul, iar pe urma lor Românıii, cu totă urgia tunurilor.

Incă de ieri, spre seră, Românıii băgară de semă că Turcıii din Plevnița și-ău scos tunurile din creștăturile meterezelor. Ei bănuiau că Turcıii ıși adună armele și se gătesc de fugă. Peste nopte le sosi știrea de la călăreșii, că ıntr'adever Osman e gata să iasă din Plevna.

După ce se făcu șiuă și vedură ai noștri din

grozavă la care vor trebui să ia parte toate oștirile.

Intr'o Duminică, în ajunul sărbătorii Intrării în Biserică, a venit în tabăra creștinilor un sol de al lui Osman. Spunea solul, că Osman întreabă pe Domnitorul Carol, dacă îi dau voie oștile creștine să iasă din Plevna cu totă oștea sa, fără arme, și să se ducă nesupărat spre Sofia.

Lucrul acesta se obicinuesce în războaie. Eșirea fără arme înseamnă cât și o închinare.

Domnitorul i-a răspuns, să ducă știre lui Osman, că acesta nu se poate. Osman era un general așa de vrednic; el și-ar fi adunat altă oște, în scurtă vreme, și ar fi sărit pe creștini.

Atunci a spus solul, că Osman cu arme cu tot nu voescă să se dea prins, și că va face cumplire multă și vărsare de sânge când va ieși.

Apoi a plecat solul. Se vedea din solia asta, că Osman era ajuns de cuțit până la os, și că în curând va ieși. Intr'adevăr el îndată după întorcerea solului a și dat porunci să se pregătescă ai săi de ieșire.

Dar și creștinii erau pe pază.

În toate diminețile, de către ziua, se da în tabăra creștinilor semn din trâmbiță și toate oștile s'adunau sub arme. Asta se făcea din pricină că vrășmașii caută să isbescă pe furiș mai ales în zorii zilei, când oștile obosite dorm mai adânc. Ostașii noștri steteau gata de luptă în fie-care dimineață și nu intrau în corturi, până ce nu soseau călăreții trimeși să vadă laturile și să caute dacă s'arată oștiri turcesci.

Toți ai noștri aveau la ei și di și nopți merinde și plumbi pe trei zile, ca să fie gata de plecare

V.

RISIPIREA PLEVNEI

așternea zăpada și-i îngropa iute-iute, căci ningea cu nemiluita. Iar peste nopțe se adunau lupii de prin pădurile învecinate și desgropau pe bieții înghețați din zăpadă. Și câți scăpau de lupi, cădeau pradă corbilor cari se țineau stol după convoiuri.

Și pretutindenî pe unde trecea un convoi, înaintea lui se vedeau cete de lupi risipiți, cari se ascundeau prin păduri, ca să iasă iarăși la drum îndată ce trecea convoiul, căutând pradă nouă. Și pretutindenî cei sosiți în urmă găseau oșe de omeni, de ale celor cari căduseră pe câmpie cu vre-o câte-va zile înainte, și trupurile celora ce trecuseră cu convoiul astă diminéță. Iar în urma fie-cărui convoi rămăneau alte cadavre, și tot drumul de la Plevna până la Nicopole era sémănat cu oșe de Turci.

Pe unî, pe cei răniți, îi aduceau în care. Și de multe ori ai noștri îi duceau o zi întrégă și abia târziu băgau de sémă că bieții Turci înghețaseră în car încă de mult. Atunci îi trînteau din care jos și-i lăsaș pe câmpie. Nu era chip să stea să-i îngrope pe o grozăvenie de vreme cum era.

Dar erau de vęđut și lucruri cu mult mai jalnice. Turcii erau legați de mâni, mai mulți la un loc. Și se întîmpla ca unul ori doi din șir să cadă jos și să móră, și ast-fel trăgeau după ei și pe cei vii cari ar fi putut să męrgă înainte. Și mureau grămadă cu toții, cei vii legați fără voe de cei morți, neputënd nici să-i tărăie cu dînșii și neputëndu-se nici desface de ei.

Tristă îndatorire aveau acești oșteni ai noștri! Li se frângea inima de milă, dar nu puteau nici într'un fel să-i ajute. Chiar și soldații noștri cădeau

Îndată ce î-au zărit pe ai noștri, Turcii au început să bată cu tunurile în ei. Doljenii n'au răspuns, ci dându-se puțin îndărăt s'au adăpostit într'o vâlcea și nu sciaū ce să facă. Se miraū, că nu aud tunurile românesce, nici la mijloc pe sosea, nici la stânga.

Cei din stânga, cum am spus, au întârziat căci aveau de făcut un drum lung și anevoios. Cei din mijloc, au pornit însă iute. S'au desfășurat pe soșea în chip de ochitori, Mehedințenii în frunte, Argeșenii pe urmă, iar îndărăt în șiruri de navală oștenii de linie. Ei, cu tunurile gata să bată, au tot înaintat; au ajuns până în marginea satului, dar n'au văduț nici măcar un fes turcesc. Din pricina acésta ei n'au tras cu tunul, căci n'aveau în cine, și nu puteau să bată ca să nu încurce pe ai noștri pe cei din dreapta și din stânga, cari ar fi creduț, auđind tunurile, că s'a început lupta. Și afară de acésta, toți aveau porunca să nu intre în foc, până n'or auđi tunul nostru la stânga.

Intr'un târziū l'au auđit.

Brăilenii și Rîmnicenii, îndată ce-au ajuns în dosul satului, au fost văduți de Turci cari au început să-i trăsnească. Tunurile noastre au început să răspundă și totă dorobănțimea s'a asvirlit spre Turci.

Când au auđit tunul, Mehedințenii de la mijloc au năvălit pe sosea spre redutele turcesce, în pas alergător. Tot într'aceiași vreme cei din dreapta, Doljenii, cari atâta așteptaū, ieșiră din vâlcea și o luară la fuga cu baionetele pe pușcă spre redute.

Isbiți din trei părți, Turcii din redute n'așteptară lupta cu baionetele; ieșiră din sat și de prin șanțuri cu multă grabă și în mare neorînduială, apucând-o

Oră, peste capetele dorobanților, și de-odată cu bubuitul s'a înălțat o flacără de foc din redută. Așa de bine aū ochit ai noștri, în cât tunul a isbit în magazia cu iarbă de pușcă. Scânduri și pietre și bucăți de fier umplură aerul; obuzul scormonind zidurile redutei, asvîrli în aer pămîntul cu omenii de pe el, și o mulțime de Turci săriră în văzduh, cădënd afară din redută prin șanțuri și până pe aprópe de dorobanții cari se urcaū cu baioneta pe pușcă.

Turcii îngroziți de mórtea năpraznică ce-i ajunsese și vedënd pe dorobanți sub ziduri, aruncară pușcile și-o luară la fugă pe de cealaltă parte a dealului spre Dunăre, ca să fugă la reduta de la Ostrov. Dar nu-și potriviră nici vremea nici locul fugirii, căci în vale, pe malul Dunării îi așteptău Gorjenii. Eraū niște îndrăciți de Gorjeni călarași aceștia, toți jurați să ducă acasă măcar câte cinci fesuri turcesci fie-care. Gorjenii năvălesc în drumul fugarilor și trag cu carabinile de fac sfârșit pămîntului. Nici Turcii nu se lasă vedëndu-se opriți în cale, o parte din ei se răspândesc în laturi și adăpostindu-se după pietri și anini ochesc în călărași, iar alții năvălesc cu baioneta spre-ai noștri. Impedecându-se de o rădăcină, calul locotenentului Cătănescu cade în genunchi, un Turc s'asvîrle și-și împlântă baioneta în locotenent. Căderea oficerului aprinde mânia și îndârjirea în călărași, dar aprinde și îndrăsnělă Turcilor, mai ales că Bașibuzucii din reduta Ostrovului veniaū în fugă nebună să le ajute, iar pe de lături s'adunaū alți Turci de prin feluritele pichete turcesci de pe lângă Dunăre.

Sosiră însă în vremea acésta și călărașii din

drumuri. Satele erau pustiite de Turci, aprinse și jefuite, și nici vorbă nu era să găsești prin sate hrană pentru oștiri. Hrana, peste iarnă trebuia adusă de peste Dunăre, iar podurile puteau să fie rupte de viscol ori de ghițuri, și atunci oștirile aveau să piară de fâme. Iernatul în Bulgaria era cu neputință.

Și, fără să bagă în seamă cheltuelile iernatului, ar fi fost mai mare rușinea pentru Ruși să ierneze în Bulgaria. Ar fi dis lumea, că s'au svârcolit nouă luni de zile, ca să trecă peste Dunăre, și n'au fost mai cu minte de cât omul care având să plece la drum s'a culcat în tindă, ca să-și scurteze drumul. Iar dacă acum spre iarnă s'ar fi înapoiat cu oștile peste Dunăre, să ierneze la noi în țară, și-ar fi bătut lumea și mai tare joc.

Aveau, așa dar, puternice cuvinte să o rupă odată cu Plevna, ca să li se alégă într'un fel. Firesce, ei trăgeau nădejde, că numai în bine li se pôte alege lucrul, și se uita urît la Domnitorul nostru când îi sfătuia să se astîmpere.

Și așa, peste voia Domnului Carol, s'a luat hotărîrea, să se încerce cu degetul cât e marea de adîncă și să sară tóte oștirile asupra lui Osman. Peste voia lui, căci Rușii începură să-si șoptescă și să scótă vorba, că Domnitorul nostru se ferește de încăerare cu Turcii, de frică să n'o pată. Nevrerea lui să intre în luptă, li se părea cu bănuială. Aū alergat și Români, diceau ei, ca la ospet, iar când aū vedut fesurile Turcilor li s'a făcut inima cât un purece și s'au codit să intre în foc.

Ca să ne scăpăm de năpăstuirea, că ni-e frică, am făcut pe placul Rușilor și ne-am asvîrlit cu ei

amâne lupta până ce vor sosi mai multe oștiri de-ale Rușilor la Plevna. El ducea grija neisbândirii, și dicea, că Osman stă așa de înțepenit între zidurile de pământ, în cât numai cu fόμεa aŭ să-l scôță dintre ele, dar cu baioneta nu. Urma a arătat, câtă dreptate avea Domnul nostru și cât de pricepată i-a fost mintea.

Dar Rușii nu, și nu. Ei voiaŭ să sară chiar a doua și asupra cetățuilor, și cu mintea lor credeau că atita oștire are să măture de pe fața pământului tôte cetățuile lui Osman, să-î strîmtozeze oștirea spre Vid și s'o împrăștie ca pléva. Lucrurile ce vom povesti arată lămurit, cum aŭ măturat Rușii cetățuile, că nici măcar pe una n'aŭ putut s'o clintéscă din loc, iar pe oștirea lui Osman n'aŭ dat-o nici cu doi pași îndărăt. Așa de trainic stătea răzimat Osman pe zidurile lui, și așa de temeinic își aședase piciorul unde și l'a aședat.

Rușii nici n'aveau chip să facă alta, de cât să se bată. Rîdea lumea de ei, că s'aŭ înămolit la Plevna, că aŭ plecat de acasă cu o falcă în cer și cu alta în pământ, și acum stau pe loc cu spaîma în sîn și nu mai pricep pe ce mâini aŭ încăput. Trebuiau, decî, să sară cu bătaia cât mai curînd, ca să închidă gura lumii; trebuiau să drégă în pripă, ceea ce cu pripa stricaseră. Dar vorba veche, când s'o dregî, mai rău o strici.

Asta era de ochii lumii. Dar era și alta. Sosea tòmna și cu ea greutățile vremilor ploiose. Rușii se temeau, că are să-î apuce iarna prin Bulgaria, pôte chiar la Plevna, și atunci tot rostul rêsboiului are să se prăbușescă. Prin Bulgaria nu sunt drumuri de ajuns; și câte sunt, aŭ numai nume de

Haine de iarnă n'aveaŭ, căci veniseră vara și nu s'aŭ gândit la iarnă, iar când aŭ început să se gândescă, nu puteaŭ să-și mai aducă. Intréga oștire era în bluze suptîri. Dar nici nu puteai să le ȳici bluze: erau sdrențe, legate unele de altele cu sfórá, cu fășii de scórtă de teiŭ. Cămășile lor asemenea, rupte și pline de noroiul de prin șanțuri și de prin redute. Oștenii erau goi, mai desbrăcați de cât cerșetorii.

În redute n'aveaŭ ce să-și așternă; mulți, de frig, îmbrăcaŭ țólele cailor, dar se rupseră și aceste țóle, și soldații dormeaŭ pe pămîntul gol. Până aveaŭ paie și fîn de ajuns, își așterneaŭ paie prin redute, dar în urmă nu ajungeaŭ paiele nici pentru cai și pentru boii de tăiat, iar la urmă nu se mai găseaŭ paie de loc în Plevna. Iar fîn, nici vorbă.

Până la o vreme, ca să nu dórmă în noroiŭ — căci ploua mereŭ, iar prin șanțuri, sub atîtea picióre, se făcea glod până în genunchi — își așterneaŭ scânduri și garduri. A venit însă vremea să n'aibă lemne de foc, și atunci aŭ început să ardă scândurile și gardurile curților, să desveléscă grajdurile și să ardă lemnăria acoperișelor.

Cu hrana le mergea și mai răŭ. Avuseră dintru început destulă făină și orez, aveaŭ cireți de boi. Acum ajunseră la isprăvitul făinei și al orezului. Pe la începutul iernii li se da pâinea cu multă economie, câte un sfert de chilogram pe ȳi de om, apoi cu vremea aŭ tot scăđut tainul, la 200, la 150, la 100 de grame de pâne pe ȳi. O sută de grame de pâne n'ajung unui copil mai voinic la o singură mîncare, dar unui soldat, pe o ȳi întrégă! Dar a scăđut și mai mult porția. Către sfîrșitul lui Noem-

redute și-au început să-i isbescă în față cu obuzuri. Dorobanții o cotiră puțin la drépta într'o vâlcea, își lăsară cu toții ranițele într'un loc scutit și apoi ieșiră pe loc neted în bătaia tunurilor.

De-asupra vâlceleii se aședară tunurile nóstre și sprijineau înaintarea dorobanților. Giurescu își resfirase trei compănii de musceleni pe deal, ca să înainteze, ochind cu pușca, iar maiorul Ene rămase în vâlcea ca să s'asvîrlă cu alte două compănii, când va suna trîmbița de năvală.

Când au văduț Turcii pe musceleni, năzuind la deal, au alergat răsleți pe cósta din față și le-au ieșit departe înainte. Acum încep glónțele fierbinți să șuere de pretutindenii, umbletul lor șișăește prin aer par'că vėzduhul ar fi fost plin de șerpí. Iar tunurile din redute își îndesă loviturile și caută să risipescă pe Români. Dorobanții lui Giurescu acum se rėslătesc, și în chip de vînători ochesc de după movilițe și de după copaci, acum s'adună și dau gónă înainte, ca iarăși să se rėslătescă singuratici. Și tot așa înaintând au ajuns aprópe de șanțuri și de reduta cea mai din margine. La șanțuri s'așteptau ai noștri să fie luptă piept la piept.

Atunci trîmbița a dat semnul năvalei. Din vâlcea rėsăriră dorobanții lui Iene și cu baionetele pe pușcă începură s'alerge din rėșputeri spre redută, iar muscelenii s'asvîrliră de-aprópe spre șanțuri.

O clipă, Turcii s'au îngrămădit cu toții la șanțuri și trăgeau cu pușca și din șanț și de pe cóma lui. Dar îi trăsneau și pe ei obuzurile nóstre, așa că vėdënd pe ilfoveni că-i înconjóră, n'așteptară lupta de baionete, ci se întórseră cu grabă și se deteră îndărăt în redută, ieșiră apoi și dintr'ėnsa, apucând

O gróză de nespus cuprinse pe Ruși după a doua luptă pierdută la Plevna.

Rămășițele oștirii, de pe délurile pe cari se retrăseseră, vedeau pe Bași-buzuți cum cutreieră câmpiile și ucid ca fiarele pe Rușii răniți, cum îi schingiuesc în chipuri neomenesci. Cetele de Turci s'apropiaă mereu, iar unii dintre Ruși începură să-și părăsescă locul, să asvîrlă armele și să fugă.

Nimeni n'a putut opri pe Rușii fugari până la Dunăre. Era pe la amiazi, când s'auđiră prin Șistov strigătele: «Vin Turci!» De odată începură să sosescă cazaci fugari, în góna cailor, pedestrime îngrozită, convoiuri cu nenumărate care de răniți. Unul făcea spaimă altuia, toți își făceau nălucă și, în neastîmpărul grózei că vin Turci, deteră năvală spre pod.

Negustori de tot felul, — de fin, de lemne, de pânză, de cai, — samsari și tótă mulțimea aceea de ómeni cari urméză oștirile, toți aceștia, îngroziți că vin Turci să le prade marfa și să le repună ădilele, începură să-și adune în pripă lucrurile și s'alerge spre Dunăre.

La capul podului era un vâlmășag cum nu s'a pomenit: da om peste om, și caii cu boii în amestec calcau lumea în picióre, soldații cu negustorii se îmbrânceau, se înjurau și fie-care voia să trecă înainte. Iar din urmă soseau alte care cu răniți și cete de cazaci în fuga cailor, și era țipet și vaet de ómeni, muget de animale, și nimeni nu știa încotro se duce și ce voesce.

Locuitorii bulgari, auđind că vin Turci, își lăsaseră casele și luând în pripă ce putură, alergară și ei spre pod. Iși făceau singuri spaime, ba unul

adunați într'un colț, toți în genunchi și cu fesurile în mână strigând «Aman».

Erau vre-o trei-sute de Turci. Ei nu s'așteptau să fie copleșiți, pe la gura redutei, și când au văzut pe Români intrând peste ei, așa de mare le-a fost spaima, că n'au mai încercat să se apere. Au asvirlit pușcile și s'au ghemuit cu toții într'un colț.

Flăcăii noștri, amărâți și mânioși, au început în cea dintâiu pornire să omóre pe Turci cu baioneta, străpungându-i fără cruțare. Dar i-au oprit oficerii spunându-le, că e lucru mișelesc să omori pe dușmanul care nu se póte apăra.

VII.

Pe redută fâlfâia acum steagul românesc. Flăcăii steteau așternuți pe jos, ca să mai prindă suflet.

Dar de-odată începură să șuere peste capetele lor glónțe; în urmă plumbii plouau de-adreptul în redută. Flăcăii săriră în picióre.

Robiții turci îngălbeniră și începură să tremure.

«De unde vin glónțele? întrebă colonelul pe robiți; iar unul, care știa românește, răspuse:

— Din sat, din Smârdan. Sînt soldați ascunși prin case.

— Mulți sînt?

— Nu știu. De-aici din redută, au apucat să fugă în sat vre-o două sute, până n'ați intrat voi. Și mai erau în sat și alții.

— După mine, băeți, în sat! țise colonelul, și luând steagul de pe redută, porni cu el, urmat de două companii. Colonelul, obosit cum era, voi să

și Nicolae Ion cu ai săi era lăsat singur pe sub redută.

Cârmuitorul luptei, colonelul Sachelarie, dete atunci poruncă să iasă din paralelă al treilea batalion, al maiorului Bădulescu. Batalionul sări repede și în pas alergător începu să fugă spre redută. Locotenentul Călinescu, un oficer de ordonanță al Domnitorului nostru, alerga înaintea batalionului; el ceruse însuși să i se facă onórea să mērgă în luptă. Cădu însă de la cei dintâi pași, isbit drept în mijlocul frunții de un glonț. Cu tóte că amēndoii căpitaniți celor două companii de dinainte, Mihăescu și Davidescu, căduseră răniți, companiile mergeau înainte. Dar așa de omoritor era focul turcesc, în cât nici acest batalion n'a putut să înainteze și abia ajunsese până unde era culcat batalionul lui Handoca, abia apucă să-l ocolēscă și să trecă puțin înainte, și trebui să se așternă și el pe pămînt.

Acum stetea și acest al doilea batalion pe loc, și Nicolae Ion cu ai săi era lăsat singur în mâna morții sub redută.

Comandantul luptei mai avea reservele. Să le bage și pe ele în foc? Vēdēnd că amēndouē bataliónele trimise într'ajutor nu înaintēză și că lupta e desnădăjduită, dete poruncă batalionului maiorului Pega să iasă la larg. Acest batalion dintr'al șaptelea de linie, așeđat în dosul redutei nóstre, eși grăbit din șanțuri, și ocoli reduta cu multă greutate, fiind mare îmbulzélă de soldați de-ai garnisónei pe lângă redută. Rēsbi printre ei, și fiind-că nu mai era vreme să intre prin șanțurile din apropiere, el fu silit s'alerge pe câmp deschis. Bătut din

XV.

A patra zi după căderea Plevnei, Vineri, s'adunară pe câmpia Vidului mai toate oștirile creștine, în haine de paradă înșirându-se ca în zi de sărbătoare. Impăratul Rușilor voia să vadă oștirile și să le mulțămescă.

A fost o paradă nespus de frumoasă. Șapte-zeci de mii de soldați, înșirați în trei rânduri, unul la spatele altuia, alcătuiau un front de o lungime amețitoare. Un șir drept, de câte 23 de mii de oameni. Cei din aripa stângă de-abea zăreau pe cei din aripa dreaptă, așa erau de departe.

Inceputul frontului, la aripa stângă, îl făceau Români, șase-spre-zece batalioane, mai toți dorobanți. Impăratul și cu Domnitorul nostru cu generali după ei, au trecut călări pe dinaintea frontului, mulțămind soldaților.

Când a ajuns la aripa stângă, Impăratul a spus românesce: «Să trăiți, copii!»; iar Români au strigat un Ura puternic, ieșit din șase-spre-zece mii de piepturi. Impăratul s'a uitat cu multă dragoste la Români, s'a întors apoi și s'a uitat la Ruși și iarăși s'a uitat la Români, și zîmbind a strâns mâna Domnitorului nostru. Iar Domnitorul era peste măsură de vesel de oștirea sa. El ținea mult, să s'arate lumii cu oșteni frumoși și vrednici, de-aceea dete poruncă oștenilor români să vie la paradă cât or putea de gătiți.

Ruși veniseră fără steaguri și nu tocmai în bluzele lor cele de sărbătoare. Și ast-fel Români se deosibeau de Ruși în chip strălucit. Toți Români erau

drumul pe deal spre reduta cea mare. Muscelenii intrară în redută și împlântară steag românesc pe ea. Aici se odihniră puțin dorobanții până ce sosiră și tunurile de de-asupra vâlcelei și până ce se adunară în redută dorobanții din urmă, mehedințenii și putnenii, ca să fie de sprijin pe câtă vreme muscelenii vor da năvală spre reduta cea mare.

Tunurile se urcau cu greu prin locurile acestea delurose. A trecut aproape un ceas, până au sosit din vâlcea. În totă vremea asta muscelenii au tot împușcat spre Turci. În urmă, sosind tunurile au început să bată în reduta în care s'adunaseră Turcii.

Era pe la chindie, și dorobanții nu mâncaseră nimic din zorii zilei. Erau morți de sete, căci li se isprăvisese apa din plosci și pe aici nu găseau alta. Au făcut destul astăzi, s'au purtat vitejesc și le-ar fi prins bine puțină odihnă. Și cu toate acestea, așa obosiți și flămânzi cum erau, singurii ei au cerut să dea năvală spre reduta cea de-a doua.

VII.

La cântecul trîmbiței, muscelenii ies de prin șanțurile redutei, de după gardurile de pământ și încep s'alerge cu înverșunare spre tabia Turcilor.

«Intâiu la șanț, voinici!» le strigă maiorul Giurescu și dorobanții gâfâind se resfiră pe deal. Focurile curg risipite, ochind spre cetățuie. Românii se apucă de iarbă, de rădăcini, ca să urce dealul, se tîrâe pe brânci și s'apropie mereu. Iar după ce au ajuns la loc mai neted, cu strigăte năvalnice s'adunară în șiruri de companie și se repeziră

vadă de pe parapet ce companii s'apropie, începură să s'audă din nou împuşcături de peste râu, de la a treia redută. Turcii trimeteau glonţe şi spre reduta acésta.

Când au fost dorobanţii aprópe de tot, maiorul de pe parapet, le-a strigat: «Audiţi împuşcăturile!» şi n'a voit să-î primescă în redută. A strigat sub-oficerului să se întórcă şi să mérgă acolo unde au fost trimeşi, la reduta de peste râu.

Sub-oficerul a voit să răspundă ceva, dar tocmai atunci a venit un glonţ din reduta de peste râu, şi l'a isbit drept în cap. Neavând acum nici un oficer, dorobanţii nu se puteau întórce; maiorul i-a primit în redută, căci erau şi puţini şi fără oficeri şi nu puteau să se ducă în foc.

În urmă auşiră din nou pe marginea Smârdanului trîmbiţele sunând de répaos şi de adunare, şi atunci Ulescu a lăsat în redută o pază şi el a plecat într'acolo, să se împreune cu companiile colonelului Cotruţ.

Dar până să sosescă, s'au astîmpărat împuşcăturile de pe râu. Se vede că şi acolo s'a isprăvit într'un fel. «Două redute sînt cucerite şi sub bună pază, şise maiorul Ulescu, satul Smârdan este golit de Turci. Dacă dorobanţii au cucerit şi a treia redută, atunci sîntem fără nici o grijă, că atîta e tot ce-au avut Turcii!»

X.

«Şi a treia redută e a noastră!» au început să povestescă dorobanţii.

Când li s'a dat porunca să plece de la Dîn-

spre Plevna, cu strigăte de veselie și cu muzică în fruntea lor, și se vedeau cazaci și călărași luând câmpia în gónă, dând peste Turci și căutând să facă liniște pe șes.

Nu mai încăpea câmpia atâta amar de ómenī, și cu tóte acestea de pe dealuri curgeau într'una regimentele Rușilor și ale Românilor; veneau în góna cailor cu tunurile de pe cóste, îmbulzindu-se în norul acela de ómenī striviți.

În marginea șesului, spre Plevna, erau fântânile pe care le săpase Osman, ca să aibă apă pentru oștire. Erau niște bazinuri mari. Acolo s'adunaseră răniții câți au putut răzbate prin mulțime, unii să-și spele rănile, alții să-și potoléscă focul setei pricinuite de pierderea sângelui. Era o negrăit de jalnică priveliște acolo. Se înroșise apele de sânge; mulți, póte sute de răniți, s'au asvîrlit în apă ca să-și curme durerile cu rēcórea ei, și au murit acolo. Alții s'au adăpostit în casele Bulgarilor de pe marginea aceea. Aceste case erau descoperite și ruinate de Osman, căci el neavând lemne de fóc în tabără a lăsat să dărîme casele mai de pe laturile orașului și a făcut foc cu lemnăria lor. În ruinele acele au fost găsiți sute de Turci morți, a doua zi, mulți cu carnea obrazului sfîșiată de mâinile lor în năprăznicia durerilor.

XII.

Pe câmpia acésta sosi pe la două ceasuri după amiazi, Domnitorul nostru, venind de pe dealuri de la Opanez. A fost primit de oștirile creștine cu

din Plevna și-aū năvălit asupra oștilor năstre. Intr'amîndouē felurile era rēū.

Oficerii de ordonanță aū încălecat în grabă, plecând să vadă ce-ī. Generalii ruși, cei mai de-aprōpe, aū spus că bataliōnele lor aū început să tragă focuri, aușind că în fundul zării la aripa stîngă e luptă desnădăjduită. Intr'adevăr, generalul cel neastîmpărat Scobelev care trecuse Dunărea în not cu Cazacii, fiind cel mai în margine spre stînga, începuse lupta, și de douē ceasuri se svîrcolea cu bataliōnele bătute și strivite.

Domnitorul s'a supărat, că generalul Scobelev nu-ī ascultase porunca și că începuse volnic și de capul sēū lupta, stricând cu nechibzuința lui tot rostul dīlei. Tōte oștile rusesci, carī aū fost ademenite de focul lui Scobelev să intre și ele în foc, aū fost isbite îndărăt de Turci și în puțină vreme puterea Rușilor pe partea asta era sguduită.

Aprōpe de ceasul năvalei, Domnitorul nostru veni și mai aprōpe de reduta Grivița, de-asupra satului lîngă șosea, căci așa dase de ieri știre, că aici va sta ziua întrégă, și că toți generalii, carī vor cere porunci, aici aū să-l caute. Ca oficer de ordonanță, carī să ducă de-a dreptul veste Țarului, Domnitorul își alesese pe fiul Mareluī-duce Nicolae și pe Prințul Alexandru de Battemberg, domnitorul de mai târziu al Bulgarilor.

Cerul se mai limpedise puțin. La ceasul hotărît, tōte oștirile, rusesci și românesci, deteră năvală, fie-care oștire spre redutele hotărîte ei.

Domnitorul vedea numai cîmpul de luptă al Românilor. Cu inima strînsă de durere, el fu martor cum vitejii sēi dorobanți cădură potopiți de focul

XIII.

Acéstă a fost cea din urmă luptă a pedestrimii noastre.

Tótă oștirea turcésă din Capitanovcea a fugit peste nópte în Vidin, așa că împrejurul Vidinului nu mai erau acum de loc oștiri turcesci. Româniî aũ intrat a doua ȓi în Capitanovcea aședându-și oste până în Dunăre.

Bătaia de la Smârdan în cele două ȓile — 12 și 13 Ianuarie 1878 — a fost cea mai crâncenă și mai iute dintre câte le-aũ purtat Româniî în răsboiul întreg.

Când a fost s'arătăm vitejia noastră, dorobanții aũ trecut prin sloi de ghiață și prin apă până în piept, pe gerul Bobotezei, și prin plóia de glónțe turcesci. Și cu puținî am bătut pe mulți. În câte-va ceasuri am bătut trei redute apărute de tunuri, și am pus mâna și pe tunuri și pe apăratoriî redutelor.

La Plevna am fost viteji, ȓiceaũ Rușiî, fiind-că îi sciam pe ei lângă noi și, vorba ceea, fricosul când se știe lângă voinic se duce și el înainte. Tótă lumea a vȓdut, că nu era cu seaun vorba Rușilor, și că noi am mers la mórte cu inima întreagă, nu cãrpită cu îndemnuri rusesci.

La Smârdan n'a fost nici picior de Rus. Ce era să mai ȓică rȓu-voitoriî noștri ?

De-aceea bătaia de la Smârdan e cea mai vrednică dintre luptele noastre, și de ea ne facem noi mai multă fală.

În luptele purtate într'aceste două ȓile noi am

VIII.

Lupta se pornesce fără seamăn de crâncenă.

Se vede că intraseră în foc și rezervele turcesci, căci focul pușcilor sporise.

Cărmuitorul oștirii întregi, Slăniceanu, s'apropiase cu oficerii povățuitori pe o moviliță așa de mult încât era ajuns în bătaia pușcilor turcesci.

Glónțele umblău prin aer ca albinele când roiesc. Nu se mai puteau trimite porunci, căci tot dealul era numai plumb fierbinte.

Călărașii trimiși cu știri și cu porunci pe la felurite locuri, plecau și nu se mai întorceau, căci i găsea perirea în cale. Unul dintre ei, având strașnică poruncă să se porțe bine și să ducă o poruncă colonelului Măldărescu, vădând că nu e chip să străbată printre glónțe, a descălicat și-a plecat pe brânci, ocolind locurile netede și pitindu-se pe după movile. Avea porunca să se întorcă repede, și s'a întors: tot pe brânci. Dar când a ajuns, n'a putut vorbi de obosit și-a arătat numai cu mâna că răspunsul e sub curéua săbiei. Bluza în cote și pantalonii în genunchi i se făcură sdrențe, și-i curgea sângele din cotele rănite.

Indemânaticii și ușori, dorobanții, cu tótă năprasnică focului turcesc, răsbiră prin șanțuri.

Locotenentul Radovici, al mehedințenilor, peri acolo pe cóna șanțului, și compania lui — căci ținea locul unui căpitan — se învălmăși. Dar sergenții s'aú purtat și aici, ca în tóte luptele, cu multă iscusință și îndrăsneală mare. Unul, Petrea Trocanu, a sărit în șanț și după el oștenii. Acolo în

oști turcesci din adâncul întunerecului, se retraseră din redută până ce mai era vreme și până nu se vedeau înconjurați de Turci.

Incet și culegându-și morții și răniții, batalioanele se retraseră, prin întunerec, până la șanțurile lor. Turcii, deși așa de mulți, nu îndrăsniră să le urmărească.

Căduseră o mie de Români într'acéstă ți, parte morți parte răniți. Nici o luptă, purtată de noi, n'a fost mai strașnică și mai sângerósă de cât asta. Mai toți oștenii erau răniți la mâni, cei mai mulți aveau brațele rupte, degetele tăiate. Acésta era dovadă de avîntul lor în suirea pe parapete. Când puneau mâinile să s'agate pe redută, Turcii le tăiau mâinile, și flăcăii cădeau în șanț.

Cei mai mulți morți erau dintre dorobanții vlăsceni și teleormăneni, iar răniții erau mai ales din batalionul întâiu de vînători.

Periseră de rîndul acesta mulți dintre soldații de geniū, care se repeziră spre șanțuri cu fașine și coșuri de nuele, cu sape și cu tóte uneltele trebuincioase ridicării de adăpostiri.

Peste nópte, târziu după miezul noptii, s'a început din nou împușcătura între Români și Turci. Căci ieșiseră și Turcii, pe ascuns, și Românii, să-și culégă morții de pe deal, și au început să se împroșce unii pe alții cu plumbi. Turcii au sărit la tunuri și-au început să tragă cu obuzuri. Ai noștri vedënd acésta, au încetat focul, și în urmă s'au astîmpărat și Turcii.

Acésta a fost cea din urmă încercare de năvală asupra Plevniței. De aici înainte Românii au lăsat-o în pace cu năvala, dar i-au făcut de scurtare a

În fața orașului Zimnicea, în mijlocul Dunării, este un ostrov mic, acoperit cu pădure de sălcii. Într'o noapte din vara anului 1877, s'adunară în ostrovul acesta șapte-zeci de companii de pedestriime rusescă, având luntre, ca să pôtă trece Dunărea pe malul turcesc.

Era întunerec de tot, cerul înorat, Dunărea se sbătea de vînt, iar dincolo, pe mal, în cetatea Șistov era multă putere de oști turcesci. Indată ce-a înoptat, un general rus, Scobelev, urmat de zece cazaci, intrară în Dunăre și o trecură cu 'notul. Pe-o vreme așa de tulburată, era îndrăsneț lucru să treci călare Dunărea, dar generalul era om cu capul a mână, iar caii cazacilor aleși de buni din tótă oștirea.

Ajunși dincolo de rîu, cazacii s'ascuseră pe sub rîpele malului. Ei aveau să înlesnescă apropierea luntrelor rusesci de mal.

Pe la mîezul nopții, Rușii din ostrov se urcară pe plute și începură să trecă Dunărea. Erau vr'o opt-zeci de plute. Soldații aveau poruncă să se supue orbesce poruncii mai-marilor și să nu descarce pușca, orî ce li s'ar fi întemplat.

rămas fără oficeri a fost dus înainte de sergenți și de căprari, până mai erau și de-aceștia. Svîrcolirea era fără nici o țintă, soldații se luptau numai ca să ucidă și să se apere de morțe; copleșiți cu totul ei se sbăteau în ghiarele morții. Plecaseră o mie de ómenî, și căduseră opt sute — și cei două sute rămași, gâfâind de oboselă și plini de sînge, se mai băteau, se băteau ca orbii nechibzuind unde lovesc și nesimțind că sînt loviți.

Maiorul Ion Nicolae se ținu tot în fruntea lor, și cu atîta vitejie năzuise spre șirurile Turcilor și atît de mult îi amărîse cu avîntul, în cît la urmă când îl vedură străpuns de baionetă și cădînd pe spate, săriră la el cu topórele și-i despicară capul, ciopârtindu-l în bucăți. Inșiși oficerii turci îl ciopârtiră, dintâiu pe el, apoi pe căpitanul Ion Năstase, căci vruse Dumneđeu să cadă vitézul maior chiar în locul unde-i căduse mai înainte căpitanul.

Săriseră într'acest timp și bataliónele din urmă, cari se așternuseră cîmpului. De 'geaba însă se opintiră să stăviléscă împotrivirea Turcilor și de géba le-a fost tótă stăruința și statornicia. Săriră acum și rezervele turcesci, alergară într'un suflet la redută compănii din tabăra întărită de la Bucova, și însuși Osman fu însciințat să trimétă batalióne de sprijin.

Domnitorul nostru, cât a ținut lupta stete în dosul redutei nóstre pe un colnic și priveghia lupta. Védînd El că e cu neputința să se mai prelungească o luptă zadarnică și că Turcii se îngămădesc tot mai mult, a dat poruncă de retragere, ca să nu-și dea peririi bataliónele așa de cumplit amenințate.

Un batalion din garnisóna Griviței eși atunci și

sărita : păr'că li se prăbușise sórele de pe cer și li s'a scufundat pământul. Incepură să fugă peste Vid, lăsând pușcile, tunurile, descingându-și și aruncându-și săbiile, ca să póte fugi mai ușor ,și unii de bunăvoe s'aruncară în rîu, alții periră în chipul celei mai jalnice morți.

Atunci doi oficeri turci porniră, trimiși de Osman, în fuga calului, unul spre Vid la Ruși, iar altul pe șesul Plevnei la Români, să ducă vestea că Turcii se dau prinși. Oficerul care porni spre Români, veni la colonelul Cerchez și-i spuse că Osman voește să-i vorbescă.

Ducându-se colonelul, găsi pe Osman în căsciora de pe sosea, stînd pe o ladă cu plumbi și ținînd piciorul întins, iar un doctor îi căuta rana. Osman voia să știe, sub ce condițiuni i se va primi predarea armatei sale ; colonelul nostru i spuse, că acésta atîrnă de voia comandantului de la Plevna, a Domnitorului Carol.

Colonelul voi să pornescă un oficer la Domnitorul nostru, căci numai Lui i se putea preda Osman și numai Lui să-i dea sabia.

Dar într'aceea vreme sosiră generalii ruși — într'un târziu și ei ! — și siliră pe Osman să se predea lor.

Osman, făr' a dice un cuvînt, își descinse sabia cea cu mâner de aur, o privi o clipă cu înduioșare și-apoi o dete unui general rus.

Atunci oficerii turci ieșiră și rădicară stéguri albe. Inșă până ce să bage de sémă Români și Rușii, că Turcii își închină stégul, aú tot împușcat în ei și i-aú ucis. Abia după un sfert de ceas s'a

spaima locului unde se pomeni de-odată, începu să care la pumni nizamilor, și pe care cum îl isbea, îl îmbăta de cap. După el s'asvirli sergentul Burduja Dumitru și străpuse pe vre-o doi Turci cu baioneta, strigând mereu: «Dați de vale, Boroeni». El își chema tovarășii din sat. La a treia împunsătură i se rupse baioneta, și atunci întorse patul pușcii. Boroenii s'ei săriră, dar cu ei de-odată toți câți mai erau vii din batalion.

Atunci vedură ai noștri un nou chip de luptă, pe cămașa șanțului unde steteau Harapii și ochiașii. Intr'o vreme, un dorobanț puternic și întunecat la vorbă și la chip, unul Gheorghe Ciobanu din Buhuș, apucase pe un Harap de picioré — cum i-o fi căzut harapul în mână — și se învârtea cu el și isbea pe ceilalți harapi, par'că s'ar fi apărat de câini cu bêtul.

În urmă a căzut Ciobanu cu Harap cu tot în șanț. Mai veselă a fost întâmplarea altui Harap, pe care îl apucase căprarul Vasile al Ilinei de-o mână, pe semne ca să-și facă loc, și-l isbi îndărăt între dorobanți. Era un buzat mititel și slab; se împiedecă de el vr'o câți-va dorobanți și-l călcară în fuga lor, dar Harapul în urmă sări în picioré și dete să fugă spre șanțul turcesc. El spre șanț, ai noștri spre șanț, și se trudea Harapul să scape de unde era. Sergentul Simion Taftă începu să strige: «Dați în el băeți!» și spun cei ce trăesc dintre câți ai vedut pe Harap, că se înveseliră de fuga Harapului, căci fugea bietul ca un smintit alături cu dorobanții. Se vede că nu-i era tocmai îndemână între dorobanți. Dar a avut noroc, căci a sărit în șanț la ai lui.

Iar Osman nu ştia nimic; tot aştepta óstea fãgãduitã şi-î ducea dorul.

Ajutóre mai mici î-aũ sosit de mai multe ori şi de la Rahova şi de la Sofia. Pe drumul Sofiei îşi făcuse Osman redute puternice la Dubnic şi la Teliş, douë sate dincolo de Vid.

Indatã ce aũ trecut cãlãreţii, Ruşi şi Români, dincolo de Vid, Ruşii aũ luat în primire drumul Sofiei, iar ai noştri drumul Rahovei. De la Rahova nu i-aũ mai venit lui Osman ajutóre, cãci dupã ce aũ prins cãlãreţii noştri de vre-o câte-va ori carele cu hranã şi cu plumbi, Turcii n'aũ mai încercat sã trimetã.

Dar de pe drumul Sofiei î-aũ venit mereũ ajutóre, în ciuda cãlãreţilor Ruşi. Numai dupã ce a trecut pedestrime creştinã şi dincolo de riũ, s'a sfirşit cu ajutórele.

În Septembrie î-a venit odatã un ajutor de vre-o zece-mii de ómeni, aduşi de un paşã, cumnat al Sultanului, cu vre-o şese mii de care încãrcate cu de tóte câte trebuesc oştirii. Cãlãreţii Ruşi aũ sãrit în drumul paşei, î-aũ hãrţuit óstea zece zile de-arîndul, s'aũ ţinut de şireagul carelor, isbindu-le, dupã obiceiul cãlãreţilor, când de ici când de colo. Dar Turcii şi le-aũ apãrat cu vitejie.

Pe la începutul lui Octombrie tot acelaş paşã a venit de peste munţi a doua órã cu vre-o patru mii de care, şi î-a adus lui Osman cam vre-o şese mii de pedestraşi.

Dar îndatã dupã acésta aũ început sã sosescã grenadirii, sã se resfire pe şesuri dincolo de Vid şi sã închidã drumul Sofiei. Pentru redutele de la Dubnic şi Teliş — douë popasuri cu întãriri ale

Plevna nu avea nici ziduri și nici alt-fel de apărări. Era, ca și astăzi, un orașel deschis, așezat pe dealuri, la îmbucătura văii Tucenița, în valea Griviței, nu departe de râul Vidului. Locuitorii Plevnei erau în cea mai mare parte Bulgari, puțini Turci și Români. Orașelul e pitit între dealuri, iar căile ce ies din el trec prin văi strâmte și pline de cotituri.

Osman, de unde și-a cotit drumul, făcuse trei dila de cale până la Plevna. Dacă Rușii ar fi plecat spre Plevna îndată după luarea Nicopolei, ar fi ajuns la Plevna înaintea lui Osman, ori pôte cu el de-odată. Ori așa, ori așa, lucrurile ar fi luat altă față și pôte nu s'ar fi isvodit perirea cea multă de mai târziu în jurul Plevnei.

Rușii însă au plecat după el abea a treia di, adecă tocmai în ziua sosirii lui Osman în Plevna.

Osman, îndată ce-a ajuns în Plevna, s'a apucat să închidă căile orașului din toate părțile. Și-a săpat șanțuri, a ridicat ziduri de pământ, și-a împărțit cele câte-va tunuri pe creste de deal, și-a ascuns oștea prin ponórele văilor și ori-unde era vr'un loc adăpostit. Tóte acestea le făcuse cu atâta zor, în cât a treia di era închis ca într'o vizuină din care nu'l puteai scóte cu una cu doué.

El scia bine că Rușii au să se facă luntre și punte ca să-l scótă din Plevna; de aceea, pe lângă lucrările de întărire, el și-a adunat oștire de prin orașele mai mari de prin împrejurime. Adunase până la 20 de mii de ómeni în Plevna, oștire alésă, cu ce a adus el din Vidin, cu ce a strîns în pripă și cu Cerchejii pe care i-a găsit în Plevna.

A treia di Rușii erau la Plevna. Increduți pe

Dumnezeul legii lor, s'auzea un sgomot sêlbatec, par'că strigaŭ lo-a-lò, lo-a-lo.

Dorobnții cei dindărăt i-au vèdut și s'au întors spre ei, ca să-i domolêscă. Nu era cu putință : erau la vre-o două mi.

Sosind la redută, Turcii se împărțesc ; unii se isbesc pîept la pîept cu vînătorii, îi copleșesc cu numărul, și-i aștern pămîntului, apoi intră în redută și sar pe parapet ; alții alérgă pe stînga să prindă pe ai noștri între două focuri ; alții spre dreapta ca să iasă înainte dorobanților cari încercau să ocolêscă reduta. Acum erau Turcii de trei ori mai mulți de cât noi, și dintr'odată s'a schimbat fața luptei. De geaba se adună ai noștri, căci așa de mulți cădeaŭ, și dintr'atâtea părți îi isbeaŭ Turcii, în cât începură să se învălmășescă.

Bașibuzucii tăiaŭ bucățele cu securile pe cei intrați în șanțuri și asvirleaŭ bucăți din carnea lor într'ai noștri, par'că ar fi aruncat pietre.

Și iarăș au fost siliți Românii să se dea îndărăt. Periseră peste 300 de Români, alții vre-o patru sute erau striviți și spintecați și trebuiaŭ duși la ambulanță.

Bataliônele nôstre s'au retras încet și în rînduială, și s'au ascuns după movilă. Turcii n'au îndrăsnit să se ia după ei.

XIV.

Bataliônele erau acum strivite. S'au întregit însă de-a doua óră și se gătiră să mai sară odată pe redută. Indărătnicii erau ómenii aceștia ! Și-au pus

milă de cât la drépta. In partea asta trăgeau măi cu îndemână Turcii de pe redută.

El a fost printre cei dintâi din batalionul său, care au sărit în șanț. Turcii isbiți cu atâta iuțime și-au pierdut firea și s'au îngrămădit la gura șanțului și în urmă au eșit la larg, dându-se îndărăt spre al doilea șanț, măi sub redută.

Din nefericirea noastră, al doilea batalion de dorobanți, al Tecucenilor, rînduit s'alerge de unde era și să s'asvîrlă spre redută în clipa încăerării, s'a oprit pe deal de-asupra Văii Sângelui. Turcii dintr'alte redute și cei din Plevnița, neputînd să bată cu tunul în flăcăii lui Șonțu și ai lui Mărăcineanu, căci ar fi bătut și în Turci, și-au îndreptat toate tunurile spre locul de unde așteptau să vie ajutoarele Românilor.

Și când au vădut că iese batalionul de după deal, cu atâta urgie au asvîrlit ghiulele și obuzuri în calea lui, în cât dorobanților le-a fost cu neputință să scobore pe cóstă.

Atâta au voit Turcii: să ne tae ajutorul și să prindă pe ai noștri câți erau sub redută.

Afară de acest batalion, măi erau rînduite ca oștire de sprijin trei batalioane, rămase îndărăt de tot, care aveau să se apropie și să amenințe pe Turci din coste. Dar această oștire, rătăcindu-se prin cefă și prin văile cotite, a sosit prea târziu.

Dorobanții putneni și oștenii lui Mărăcineanu erau lăsați cu totul în voia lui Dumneșeu.

Ieșind din șanț, Români s'au încăerat cu Turcii pe locul dintre șanțul acesta și celalalt măi de sub redută. Alergară într'ajutorul Turcilor companii

și mergeau înainte. Ajunseră iarăși până la șanțuri. Și iată, pe cealaltă parte răsăriră de-odată două bataliōne rusesci. Alah, Alah, strigară Turcii cuprinși de spaimă, căci nu s'așteptau să fie loviți și de Ruși, și mai ales din spate. Se îngroziră păgâni, dar neavând nici vreme și nici loc de fugă, se năpustiră cu focul spre Ruși într'un chip de spaimă.

Focul mâniei în inima Românilor se aprinse și mai tare la apropierea bataliōnelor rusesci. De o parte era nădejdea biruinței, de alta teama că Rușii vor răsbi în redută și vor dobîndi lauda cuvenită Românilor. «Nu vă lăsați, flăcăi, că vin Rușii și ne iaă reduta!» strigau ofierii. «Săriți, că ne fac de rușine Rușii» răspundeau băeții.

Maiorul Candiano-Popescu în fruntea vînătorilor, îndemnându-i cu pilde din istoria țării noastre și cu vorbe bărbătesci, alerga spre șanțul din dreapta, iar căpitanii Grozea și Pruncu cu dorobanții și cu ostașii de linie, se îndreptară spre stînga.

Turcii, împărțiti în două laturi nu mai puteau ține locul pe creștină.

Pierdeau reduta. Incă un pas, dice Peneș Curcanul, ura, înainte, ura!

Românii își puneau scările pe parapet.

Erau aprópe Rușii, aprópe Românii, și ei și noi dăm vitejește să ajungem cei dintâi în redută.

Dar nici acum n'a voit Dumnezeu să se îndure.

Din spre Bucova se vedeaă sosind vre-o câte-va companii de Turci. Veneau mîncînd pămîntul, și aduceau cu ele un steag mare verde, care strălucea de aurul pus pe el. Erau companii de gardă, pornite cu steagul pe care îl scot numai la pri-

dar el nu p^ote face acest lucru, c^ăc^ı se g^ândesce
înti^u de t^ote la datoria sa de o^ștean și la on^orea
armatei.

Vineri s^éra, în urma r^ésponsului lui Izet, Ro-
mânii a^u început focul din nou și a^u bătut și Sâmb^ă
tă și Duminecă până la amiază.

Duminecă l'a^u încetat cu totul. Sosise scirea din
partea Domnitorului, că Rușii a^u făcut pace cu
Turcii și că a încetat dușmănia.

Ac^éstă scire a fost trimisă și lui Izet-pașa în
Vidin, din partea n^ostră. Izet scia de pace, n'avea
însă nici o poruncă din partea Sultanului, ce să facă.

Porunca Sultanului a venit abia peste trei s^ép-
tămâni. El spunea lui Izet să iasă din cetate cu
t^ote o^știle sale, să deschidă porțile cetății și să în-
chine orașul.

XIV.

Intr'o Duminecă la amiază t^otă o^știrea lui Izet a
eșit din Vidin. Ea a defilat pe dinaintea generalilor
noștri și a plecat, cu tot onorul cuvenit unei o^ș-
tiri, la Nazir-Mahala. După trei ceasuri a intrat
oștea n^ostră, defilând și ea pe dinaintea genera-
lilor turci și fiind primită cu t^ote onorurile ostă-
șesci din partea Turcilor.

Oștirile s'a^u purtat prietenesce una cu alta. Noi
am dat tot ajutorul cu puțință Turcilor, să aibă
hrană și să călător^ésca unde voesc, nesup^érați, iar
Turcii ne-a^u găzduit în oraș pe oficerii noștri și
ne-a^u primit oștea cu bună-voință.

Turcii a^u ieșit din Vidin fără arme. Noi am găsit

Din deal în deal și până în riū și în marginea Plevnei, șesul era plin de care încărcate cu bagage, parte ale oștirii turcescî, parte ale locuitorilor Turci din Plevna care se gătiseră să fugă. cu Osman. Printre care era o mulțime de femei și copii, boi și cai, capre și oi, corturi și tot felul de lucruri pe cari aveau de gând Turcii să le ducă cu ei.

Acum se făcu vâlmășag și un amestec de lucruri cum nu se pôte închipui cu mintea. Oștirile turcescî de pe dealuri s'adunară de pretutindenî, și învâlmășagul creștea din ce în ce mai mare.

Intr'aceea pe muchia dealului se iviră tunurile române și începură să tragă pe șes în amestecul acela. Incepură a sosi de pe dealuri și oștile noastre. Încăerarea era acum nespus de înfiorătoare. Tunurile române fulgerau într'una în Turcii îndesuiți pe șes, pedestrima trăsnea din toate părțile. Rămășițele oștirii turcescî, încurcate în grozavul amestec de omeni, se îndesa spre mulțimea de care și-si făceau adăpost din carele încărcate și din harabalele fugarilor. Ghiulele noastre și plumbii loveau acum nu numai în soldați, ci și în mulțimea pacinicilor Turci, în copii, în bătrini, în femei. Unii peste alții cădeau grămadă ; boii speriați își rupeau funiile și apucau câmpia, mugind și dând orbiș peste oștire, carele săreau în aer lovite de obuzuri ; mugete și răgnete și vaete umpleau văzduhul și totul era un jalnic amestec de omeni și de dobitoce trîntite la pămînt.

Și tot curgeau, curgeau într'una oștirile române și isbeau de sus de pe deal în grămadă.

Adil alerga pe șes, dând porunci și frângându-și mâinile de desnădejde. Vedea că șesul orașului e

numai cisma din piciorul drept; cel stâng îi era legat în cârpe, de pe sub genunchiū.

Pe când vorbea Domnitorul cu Osman, sosi acolo și Marele Duce Nicolae. Dete și el mâna cu Osman, lăudându-l. Apoi trăsura lui Osman a plecat mai departe spre Plevna.

După plecarea lui Osman, Marele Duce a întrebat pe Domnitorul nostru, ce are de gând să facă acum și unde va dormi la nópte. În Plevna! răspunse repede Domnitorul nostru, vesel de biruința dīleī. Dar Mareluī Duce nu-ī venea la socotélă acest lucru, îi sta pe inimă, să nu intre în Plevna Domnitorul nostru întâiū, ci Țarul Rușilor. Era destul că în Plevna aū intrat cu puterea oștilor Româniī mai dintâi, acum cel puțin să fie Rușiī cei dintâi care să intre cu alaiū și cu muzică.

De aceea Marele Duce a rugat pe Domnitorul nostru să nu intre în Plevna, ci să mērgă la Poradim la Țarul, ca să-ī spue cum s'a petrecut lupta și să-ī abată gândul de a veni a doua dī în Plevna: că nu sīnt tóte în bună rīnduială în oraș, că póte Osman să fi pus iarbă de pușcă pe sub clădiri ca să sară Plevna în aer. Adevērat e, că în Plevna nu se știa ce este și ce nu; și într'adevēr peste nópte aū ieșit din ascunđetori câte-va companii de Cerchezī și aū nāvălit asupra oștirilor nóstre. Dar atâta a fost tot.

Domnitorul nostru a înțeles gândul Mareluī Duce. Obosit cum era, n'ar fi vrut să mai facă încă un drum de vr'o câte-va ceasuri călare, până la Țarul. Și s'apropia și nóptea. Dar în urmă s'a învoit; însă nu L'a răbdat inima să nu s'abată mergēnd spre Poradim, prin Plevna. Marele Duce vēđēnd că

E lucru de înțeles, că eșind Osman pe aici s'ar fi încăerat la crâncenă luptă dincolo de Vid cu oștirile creștinilor cari steteau și acolo lanț, ascunse prin șanțuri. De aceea, în partea asta s'aũ ingramădit cele mai multe oști, la vr'o douăzeci de regimente rusesci, iar de-ale noastre vr'o cincî, cu nespusă mulțime de tunuri. Și fiind-că avea să fie multă perire și multă gónă de ómenî în ziua eșirii lui Osman, câmpiile de acolo erau numai o negură de călăreți.

Și nici asta nu li se părea creștinilor destul. Sciind ce dușman fără milă și fără îndurare e Osman, ce îndârjit oștean și ce suflet fără îmblândire e, duceau grija isbândiî, și se temeau să nu le scape óstea Turcilor din mână. De aceea se apucară să abată apa Vidului pe șesul din stânga ca să închidă drumul lui Osman. O mie de ómenî aũ lucrat o lună de zile ca să facă un zăgaz în matca riului și să rěstórne apa peste maluri.

Dar ca mâne era să fie gata zăgazul, și ca astăzi Osman a eșit din Plevna cu tóte oștile, așa că n'a fost nici o nevoie de înecarea șesului.

III.

Câtă muncă și trudă, ca să omori cu fómea pe o biată oștire. Osman cu ai săi, împresurat de tóte părțile, iar creștinii îl ucideaũ încetul cu încetul!

O sută douăzeci de mii de ostași creștini păzeau pe cei vr'o cincîzeci de mii de Turci închiși în redute, cari morți de fóme, rėsbiti de ger și de ploî cu ghiață, desculți și goi prin șanțuri, aveau

VII.

SMÂRDANUL ȘI VIDINUL

o negrăită chiotire de bucurie. El dete poruncă unui regiment, să vie după el cu muzică, și porni cu generalii săi spre Vid.

Prin amestecul acela de ómenī abia putu să străbată. Aprópe de podul Vidului a întâlnit pe Osman pașa într'o trăsură cu doftorul său, păzit de călărașii noștri.

Osman vădu de departe cum salută soldații cu chiote pe un general ce venea călare, încunjurat de alții, și a întreat prin semne pe un călăraș să-ī spue cine e omul pe care îl primesc oștirile cu atâta chiot. Când i s'a spus că e Domnitorul nostru, Osman și-a ațintit privirile asupra Lui, iar când a fost mai aprópe cu trăsura, s'a ridicat de pe jețul trăsurii și stând în picioré și-a scos fesul.

Domnitorul nostru s'a oprit, l-a salutat pe Osman, i-a dat mâna și l'a lăudat pentru vitejia ce a arătat-o întru apărarea Plevnei. Iar Osman i-a mulțumit stând tot în picioré, cu tóte că rana piciorului stâng îl durea grozav, și n'a voit să se așede pe jeț, orī cât îl ruga Domnitorul să nu se chinuiască. Insuși Domnitorul dice, amintindu-și de întâlnirea cu Osman: «Acest om mī-a intrat la inimă cu totul. Fața lui îl arăta om blând și cu porniri nobile și țī-e mai mare dragul de el».

Osman era bărbat de statură mijlocie, îndesat și bine făcut; cu barba négră, nu mare, și cu ochii frumoși, negri și plini de bunătatea inimii. Era om de vr'o 40 de anī, liniștit la mișcări și la vorbă, chibzuit la întrebări și la răspunsuri. Avea în cap obicínuitul fes al Turcilor, în spate o manta de general, albastră-deschisă cu galóne de aur. Avea

și mai văduse războie, căci era Român din Ardeal și fusese oficer în armata austriacă. De aceea l-a trimis Domnitorul să cârmuiască lupta.

Când a sunat trâmbița, ai noștri ieșiră cu ura! de după movilă. «Înainte dragii mei!» răsună glasurile oficerilor, și toți flăcăii strigau fără întrerupere ca dintr'o singură gură: înainte!

Turcii, și după obiceiul lor și, poate și îndemnați de strigătul flăcăilor noștri, urlau cu toții de-odată: Alah, Alah! și deschiseră focul din șanțurile de dinaintea redutei și de pe parapet. Nu se mai auzea nimic decât trosnirile de pușcă și vorbele «Alah» și «înainte!», strigate fără contenire de luptători.

Vânătorii săriră spre Grivița într'aceeași vreme cu cei de la Plevnița. Mărăcineanu vedea pe-aceștii de de aici cum se svîrcolesc sub focul năpraznic al nizanilor, precum vedea și aceștia pe Mărăcineanu de cealaltă parte perind sub redută cu batalioanele sale. Și par'că vânătorii de aici strigau lui Mărăcineanu să nu se lase, iar bietul Mărăcineanu sfârșit cu totul și cu ochii închiși de durere și de milă striga celor de ici: «Fraților! Noi perim! Nu vă lăsați, măcar voi!»

Nefericiți flacăi! Cum a fost nimicită vitejia voastră și cât de repede s'a stins fără de folos românescă-ve suflare pe câmpiile împrietenite cu dușmanii!

Și de partea asta Români ai fost cumplit săcerăți de focul Turcilor. Șirurile noastre înaintară încă, dar în curând au fost rupte și împrăștiate de nizam. Vânătorii apucaseră să ajungă până la șanțurile cele mai apropiate și se încăeraseră cu apărătorii lor. Dorobanții săriră repede și nă-

asupra noastră. Tóte rěsbóele nóstre aũ fost rěsbóe de apěrare, nu de cucerire și de lovire.

Așa și acum. Noĩ n'am dorit rěsboiul. Ne-am ferit de el. Dar Turcii ne-aũ lovit și ne-aũ neso-cotit drepturile. Iar când dreptul e cu tine și când nu poți cu binele să te înțelegi cu vrăjmașii těi, atunci póte, cu durerea în suflet, ești silit să-ți calcĩ pe inimă și să lovesci în cel ce te lovesce.

Nici Rușii nici noĩ n'am împresurat Plevna cu gândul să ucidem cum ne-o veni mai bine pe Turci, ca să împuținăm mulțimea lor, ci numai ca să-i silim să se dea prinși, ca să slăbim ast-fel oștirea turcěscă. Tóte trudirile nóstre și ale lor s'ar fi sfirșit repede, dacă ei și-ar fi închinat steagul. Și dacă nu l'aũ închinat, nu sînt de hulit și de blestemat, ci mai ales de luat ca pildă. Ești silit să te miri de acești ómenĩ, cari se tíraũ, pe jumătate morți, și totuși nu se lăsaũ, și-i iubescĩ că-i veđi ómenĩ vrednici și cu credință către steagul pe care aũ jurat. Păgăni eraũ, vrăjmași ai legiĩ nóstre, Turci eraũ și dușmani îndărătnicii ai neamului român, ómenĩ cari ne-aũ făcut atĩta rěũ, dar eraũ ómenĩ făcuți de-acelaș Dumneđeũ ca și noĩ, și eraũ oșteni și-și făceaũ datoria lor!

Toemaĩ de aceea Marele duce Nicolae, fratele Impěratului rusesc, a scris o scrisóre lui Osman în care-i spunea cam acestea : «Voĩ vedeți, Turcilor, că v'am împresurat cu totul, v'am închis tóte drumurile, v'am tăiat și cea mai din urmă creangă de sub picior, și că numai aveți nici o scăpare. Ieșiți în bună pace din Plevna și dați-vě prinși, căci n'o să vě facem nici un rěũ. Să nu credeți, că noĩ dorim mórte de om și că ne place vărsarea de

aă ajuns și la cetatea Nicopolei, pe malul Dunării, față în față cu Turnu-Măgurele, și aă început s' o bată cu tunurile. De aici a început răul Rușilor.

Dela Nicopole, de-alungul Dunării până la hotarele Sirbilor, toate cetățile și oștirile turcesci erau puse sub comanda lui Osman-pașa, care stetea în puternica cetate a Vidinului. Cât a ținut pân'acum rășboiul, Osman nu s'a mișcat din Vidin și nici oștirile lui, din partea aceea a locului, nu s'aă clătît din loc.

Generalii turci aveau să-și apere fie-care cetățile lor, așa și Osman pe-ale sale. Și câtă vreme Rușii băteau alte cetăți și oștiri de-ale altor generali turci, Osman stetea în cuibul său în liniște. Dar când aă ajuns Rușii și la cetățile lui, aducând primejdia, atunci Osman și-a ridicat oștile și s'a asvirlit după Ruși.

Iar lucrul acesta s'a petrecut așa.

Când aă ajuns Rușii sub cetate, comandantul oștirilor din Nicopole, vădend primejdia, i-a dat de știre lui Osman, întrebându-l ce să facă : să lase cetatea în mânilor Rușilor, iar oștirile turcesci să se dea îndărăt spre Vidin, ori să se împotrivescă?

Osman îi trimise îndărăt porunca, să facă împotrivre, căci însuși el are să vie din Vidin cu oște de ajutor. Și într'adevăr, Osman cu o parte din oștea câtă o avea în Vidin, a și plecat de o dată cu solul care aducea răspunsul.

În Nicopole erau la opt mii de ostași în patru redute foarte chibzuit, aședate spre patru părți ale cerului, stăpânind din ele toate întăririle din oraș. În fața redutelor de pe înălțimi, còștele dealurilor erau acoperite cu porumb, cu vii și cu pomi ; Turcii

aveau nici plumbi să se lupte, dar chiar să fi avut, n'ar fi avut nici un folos. De géba le-au venit în ajutor bataliónele de sprijin, de géba se bătură vitejesce cu toții. După 6 césuri de luptă Rușii au început să fugă peste tóte délurile. Ei își lăsaseră ranițele la satul Radișelu, când plecară, iar acum fugind într'alte părți, și-au lăsat pierďării și ranițe și merinde și pușci și tunuri și au apucat încotro vedeau cu ochii. Pierdură vr'o 4 mii de pușci, două tunuri și vr'o 20 de care cu munițiuni și cu hrană. Și norocul lor, că tocmai sosise un regiment rus de la Nicopole, care a încurecat puțin pe Turci, căci alt-fel Turcii n'ar fi lăsat nici picior de Rus pe lângă Plevna.

La amiađi Rușii erau departe de Plevna, în tabăra lor, desnădăjduiți și cuprinși de spaimă. Plecaseră în luptă vr'o șese mii. Peste 2000 dintre dînșii erau răniți și zăceaă prin iarבă, iar în Plevna rămaseră peste o miie. Pe cei răniți, rămași în Plevna, i-au batjocorit Turcii în chip neomenesc, schingiundu-i după obiceiul păgânilor. I-au ars de vii, i-au spintecat și i-au tăiat bucăți. Unui maior i-au spintecat burta și apoi l-au silit să fugă, și după ce maiorul, împedcându-se în mațele sale, a cădut, Turcii i-au tăiat rînd pe rînd urechile, nasul limba, i-au scos ochii și l-au asvêrlit apoi căinilor.

V.

Ómenii, când sînt biruiți, aruncă vina biruinței lor pe tóte de câte își aduc aminte, și în necazul lor se plâng pe tótă lumea. Așa au făcut și Rușii.

cóste de tunurile din Bucova și din față de tunurile Plevniței, acest batalion scădut de tot, n'a putut să înainteze de cât până la paralelă — adică până acolo de unde porniseră celelalte trei bataliône — și trebui să stea și el pe loc.

IV.

Acum steteaă, unul după altul înșirate pe câmp trei bataliône culcate pe jos, și bieții dorobanți ai lui Ion Niculae erau singurî sub reduta Turcilor. Spun oficerii, că focul turcesc nici odată n'a fost așa de puternic și de mânios ca acum, par'că s'adunaseră tóte decile de miî de oșteni ai lui Osman într'un singur loc.

Se întîmplase ca tóte aceste trei bataliône culcate să fie de Munteni. De-aceea Moldovenii lui Ion Nicolae s'aă plâns că «î-aă lăsat Muntenii la perire».

In vremea acésta Moldovenii lui Ion Niculae, străbătură locul dintre șanț și redută, începură s'arunce scările pe parapet și să se urce ici colo câte unul pe zidul cel drept ca peretele. Eî se mai luptaă în pierzarea minții, căci acum nici de scăpare nu era vorba, necum de biruință. Toți patru comandantii de compănii căduseră, căpitanul Năstase Ion mort, iar cei-lalți trei căpitani, Ioachim Rusu, Vasile Andreescu și Hacie aă fost duși la ambulanțe. Companiile fură cârmuite de singurii oficerî, de un locotenent și trei sub-locotenenți; dar sub-locotenentul cădu rănit, iar toți sub-locotenenții rēmaseră morți pe sub parapet.

Ca și la întăia năvală la Plevnița, batalionul

Tóte ceelalte regimente aũ mai stat sub arme încă șase luni.

Oștirile plecate de la Plevna s'aũ împreunat cu dorobănțimea, care-a bătut Rahova, la Lom-Palanca și aũ făcut o tabără mare, numită tabăra de la Golenț saũ «de pe riul Lom».

Ca să înțelegem mai bine alcătuirea acestei tabere, trebuie să ne întórcem cu gândul la luptele de la Rahova. Vă aduceți aminte, că Turcii din Rahova aũ fugit într'o nópte, spre Vidin; că Mehedințenii le-aũ închis calea la podul Hârlețului. Câți Turci aũ scăpat de Mehedințeni și de roșiori, aũ apucat largul pe lângă Dunăre și s'aũ adunat la Lom-Palanca într'o cetățue de pămînt. Colonelul Slăniceanu a trimes întru urmărirea lor pe călărașii din Gorj și din Muscel și pe cei din Suceava.

Călărașii aceștia cutreerară câmpiile, speriind pe Bași-buzucii și pe puțineii pedestrași turci aflători pe ici pe colo ca garnizoane prin sate. Toți Turcii fugiră spre Lom-Palanca. Dar ai noștri de peste Dunăre, care străjuiau malul, vedënd pe Turci adunați la Palanca aũ început să-i bată cu tunurile. I-aũ bătut șase zile și aũ băgat gróza în ei. In urmă a început să trecă pedestrime de-a noastră peste Dunăre, de-odată cu sosirea călărașilor cari veneau despre Rahova.

Turcii din Lom-Palanca, vedëndu-se isbiți și de călărași și de dorobănțimea trecută peste Dunăre, aũ fugit de cu bună-vreme și s'aũ adunat la Belgragic și la Vidin.

Ai noștri aũ intrat în Lom-Palanca. In scurtă vreme asosit tótă oștirea de la Rahova și a în-

Voiaă să ne facă de rușine chiar de la început. Mai târziu, în câte lupte am mai purtat, nu le mai ardea să se uite după steaguri.

Apărătorii steagului aă fost isbiți cu iuțime și aă fost trîntiți pămîntului căt aă bate în palme. Sergentul-major Alecu alui Alexandrescu din Vaslui, care ținea steagul, a fost isbit cu un topor drept în creștetul capului și a cădăt cu fruntea despicată. «Săriți la steag, copii!» strigară dorobanții, cu inima sărită. «La steag!» Și, vedënd primejdia, flăcăii cari erau mai pe-de-lături s'asviriră îndărăt la steag, ba unii, cari se svîrcoleau prin șanțuri, auđind strigătul, ieșiră din șanț și alergară într'acolo.

Trei oficeri turci se invîrteau cu aă lor pe lângă steag; pe unul dintre ei l'a apucat sergentul de gardă Dumitru Pungă și ridicându-l sus, de peste briu — căci era un oficer mititel și slab, dar turbat de îndrăsneț — îl isbi de o piatră ce era acolo pusă anume în fața redanului, așa că-i rupse șira spinării. Pe alt oficer l'a tăiat sergentul din gardă Tănase Baci, tocmai în clipa când oficerul a descărcat revolverul. Turcul și Românul cădură deodată morți, unul lângă altul.

Sergenții Pungă și Scărlătescu aă murit amîndoi, în vremea când steagul era primejdut cu totul. Acești sergenți și cu alți vre-o șese flăcăi se făcură rôtă pe lângă steag, toți avënd mîna stângă pe prăjina steagului, iar cu drépta invîrtind săbiile ori descărcând revolverele.

Pe steag n'aă pus Turcii mîna, dar am pus noi mîna' pe redan. Pe când eram strîmtorați așa, ne sări într'ajutor batalionul de linie care s'asvirli cruciș în turcime. Dorobanții deteră acum să în-

nătură nu prea sînt ascultătoare, și fiind iuți de fire și lacome, fac încurcături unui cârmuitor de lupte, iar Osman se teme de asta.

Toți ostașii săi erau Turci. În împărăția Sultanelui numai credincioșii lui Mahomet pot să fie soldați, iar creștinii niciodată, și de aceea pentru scutirea de ostășie plătesc un bir. În vremuri de război însă, generalii turci fac silă creștinilor și-i duc în război, amestecându-i răzlețiți printre soldații turci. Dar Osman n'a primit nici un creștin în oștirea sa.

Chiar în zilele din urmă, spre căderea Plevnei, când avea nevoie de omeni și când generalii turci l'au povățuit să ia pe Bulgarii tineri din Plevna și să-i ducă prin redute ca apărători, el s'a împotrivit, măcar că îi ardea pămîntul sub picioare. El a silit, ce e dreptul, pe Bulgari, să-i sape șanțuri, să-i cârpescă stricăciunile tunurilor creștine, dar le-a plătit tot-deauna după putere. Osman ura de morțe pe creștini, cu toate acestea creștinilor din Plevna nu le-a făcut cu voință și cu știre nici un rău și nici o supărare.

Ca să-și îmbărbăteze și să-și înflăcăreze oștirile, Osman ținea ca oficerii ai companiilor pe popii câți îi avea în Plevna. Când și-a adunat el în grabă oștiri de prin orașele învecinate, multe companii neavînd oficerii erau comandate de popi, iar Osman nu i-a schimbat. Ba mai târziu însuși el căuta să înlocuiască pe oficerii morți cu popi, care nu se pricepeau la război — e adevărat — dar știa să aprindă mințile și inimile oștenilor turci cu vorbele sfinte ale legii lor.

Insuși Osman a spus-o, că unde era nevoie mai

că o parte a capului le atârna pe un umăr, iar cealaltă pe alt umăr. Așa loveau Bașibuzucii, cu topórele.

Rușii s'aú retras repede, cât de repede veniră și pe cât fură măcelăriți de repede, iar Români, vedând pe Ruși că se dau înapoi, și-aú pierdut sufletul și ne mai putend sta singuri în focul Turcilor, s'aú dat repede îndărăt, luând pe răniții, pe câți îi putură aduna.

Se sfirșiseră tóte. A fost cea din urmă încordare a Românilor. Iși pierduseră acum firea și-í cuprinse spaima. De astă dată nu putură să se opréscă după movilă căci îi urmáriră Turcii, până dincolo de movilă, până într'altă vale, până peste dealuri. Dar n'aú fugit ai noștri, în neorînduială: s'aú retras încet, pas cu pas, necontenit împinși de Turci.

XV.

Cerul a fost întunecat ziua întrégă, cu puțină întrerupere la amiazi. Spre séră începú să cernă plóia din nou și nóptea veni repede.

Bătea puțin vîntul, și se audea de departe tunul obosit, urlând din vreme în vreme, pe partea Rușilor cari s'aú bătut și ei ziua întrégă fără de nici un folos.

Români prin împrejurimile Griviței se adunară prin văile cotite și strîmte și stăteau în liniște ici-colo, grămeđi pe lângă steagurile lor, uđi de plóie și sfirșiți de oboseli. Din Grivița se mai audeau din când în când împușcături — se vede că Nizamii trăgeau în câte un ránit de ai noștri pe câmpie —

Turci robiți, Rușii aveau nevoie de multă oștire, iar oștirea lor, de totă câtă era, abia le ajungea să o rădicesc asupra lui Osman la Plevna. Atunci Rușii au scris o poruncă, în limba rusescă, oștilor noastre de la Turnu-Măgurele, să trecă Dunărea, să ia în pază cetatea și să care de ici până colo pe Turcii robiți.

Noi, neted și fără ocolire, le-am pus porunca la spate și am rămas locului. Rușii, au fost siliți, să-și păzescă singuri cetatea și singuri să-și care robii, plecând numai cu jumătate oștea asupra Plevnei.

Țineam, că dacă le-am fi trimis oștire la Nicopole ei ar fi plecat mai cu veghiare la Plevna, știindu-se apărați de noi, și n'ar fi fost nevoiți să-și rupă oștea în două. Așa țineam și noi. Dar nu răutatea de inimă ne-a ținut pe loc; și chiar de-ar fi fost o răutate, ea își avea noima ei și un rost adânc.

Iar rostul lucrului avea o poveste: Nu ne aveam bine cu Rușii.

Când au început Rușii războiul, noi eram îngrijați că vor intra Turcii în țară, și ne-am adunat oștirile să-i împedecăm. Mai târziu, după ce ne-am învrăjbit cu Turcii, ne gătiram de război cu ei. Putere aveam destulă, iar inimă și mai multă, și puteam să ne batem cu ei, ori singuri pe socotela noastră, ori în tovărășie cu Rușii. Dar Rușii ne-au pus piedecă.

Erau ei buni-bucuroși să ne batem cu Turcii, dar nu după voia noastră, ci după placul lor. Ne cereau oștirea s'o bage 'n foc unde-or voi dinșii, stând sub poruncile generalilor ruși.

Domnitorul nostru n'a voit să-și dea oștirea pe mâna generalilor ruși, dicând, că dacă va pleca

iertă dacă se astîmpără.; n'aū contenit cu lupta de loc, așa că nici unul n'a rămas viu, nici unul.

Steagul cel verde trebuia să fie dus, după porunca lui Sevfet, în Plevnița, dar ei n'aū putut să-l scótă de cu bună-vreme din redută. Incă pe vremea, când despre gura redutei nu năvăliseră dorobanții cu tótă mulțimea lor, sergentul turc care purta steagul, se trudea să-și facă loc prin mulțime, să iasă cu steagul.

El se ferea de Rușii care-î închideaū calea, și se întórse spre partea Românilor. Avea steagul înfășurat pe lângă prăjină și-l ducea plecat, așa că nu-l băgaseră de sémă nici Rușii nici ai noștri. Dar năzuind pe un clin al redutei, sergentul alunecă în noroiū și cădu, și steagul s'a desfășurat.

Și l'aū văduț și Rușii și vînătorii. Unul Grigore Ion s'a și asvirlit spre Turc și a pus mâna pe steag, dar Turcul s'a ridicat iute și, cum era bărbat puternic, de vre-o patru-deci de ani, a pus mâna în gâtul vînătorului și l'a împins îndărăt trântindu-l în noroiū. Intr'aceeași clipită a și început să tragă focuri cu revolverul și spre Grigore Ion și spre alți vînători care năvăliū spre el: își înțepeni piciorul stâng în pămînt, și stând pe loc, liniștit, părea că aștepta pe ai noștri.

Săriră și Turcii și străpunseră în drépta si în stânga, dar sergentul Vasile Nică, în învălmășală a pus mâna pe steag și se trudea să-l smulgă. Sări și cel căduț, Grigore Ion, și puse și el mâna pe steag. Trăgeaū Turcii, trăgeaū Români; sergentul turc a căduț străpuns de-o baionetă prin piept, dar așa de strîns ținea steagul în mâna mórta, că nu i-l putură smulge nici ai lor nici ai noștri.

multă de răbdare și de suferire, trimetea companii cârmuite de popi. În Plevnița erau două companii, una de Harapi și alta de milițieni, cârmuite de câte un popă. Pe al Harapilor îl cunoștea flăcăii noștri, căci îl văduseră de trei ori asvîrlindu-se cu ei spre Grivița cea cucerită, ca să ni-o smulgă. Tot deauna l-au vădut la aripa stîngă a liniilor de navală, și spuneau de el Moldovenii că «e dracu în chip de om», căci îl ochiau cu tot dinadinsul, și niciodată nu l-au putut isbi cu glonțul. Iar în ziua luptei celei mari, bieții moldoveni ai lui Șonțu l-au vădut cum sta pe parapetul Plevniței cu Harapii și trăgeau cu pușca în moldoveni, și nici ochii nu și-i mișca, așa stătea de liniștit. Era lesne să-l cunoști după turban și după portu-i deosebit de al oștenilor.

III.

Românii aveau să bată Plevna dinspre Miazănoapte și Răsărit. Pe partea asta Osman avea un șir de redute și de șanțuri de adăpost. Ele începeau din malul drept al râului Vid, de la satul Opanez, treceau pe la satul Bucova și se isprăveau la Grivița.

La mijlocul șirului de întăriri, la Bucova, era tabăra întărită a lui Osman. Aici sta el cu mulțimea oștei și cârmuia luptele de prin toate redutele. De la Bucova se întindeau șanțuri năprasnice spre stînga și la capetul lor erau două redute, la Opanez. Tot așa la drépta, se întindeau șanțuri până de-asupra satului Grivița și se isprăveau la două redute.

care apăra reduta despre Răsărit. Spre Apus pe partea despre Plevnița, n'avea reduta nici un șanț de apărare, pe aici era gura ei, iar de la gură se întindea de-alungul dealului drumul șanțuit între Grivița și Plevnița.

Turcii se îngrămădiră pe parapet, și trăgeau din sus în jos cu pușca în vînătorii din adâncimea șanțului.

Vînătorii, străpunși în cap, în pîept, se prăvălese în adâncimea șanțului cu scări cu tot; peste ei asvirl fașine ce-i ajung la șanț și-i îngrópă sub ele. Și sosese alți vînători și pun scările, dar loviți de topóre, cad și aceștia în șanț peste fașine. Și șanțul se umple, se umple mereu, peste un rînd de răniți și de morți s'așterne un rînd de fașine, și peste acestea iarăși un rînd de ómenii și iarăși un rînd de fașine. Și movila crește într'una, se ridică necontenit, umple șanțul, se înalță cât cóma șanțului, așa că vînătorii cari vin mai pe urmă abia mai cunoșteau unde a fost șanțul. Și peste morții neveduți, peste răniții cari gemeau din adâncimea șanțului de sub greutatea fașinelor îngrămădite, peste acești viteji îngropați de vii s'asvirliră doboranții și oștenii de linie de-adreptul pe parapet.

Inebuniseră și Turcii și Români. Fumul pușcilor neputendu-se ridica în sus din pricina vîzduhului înorat și plin de apă, se întinsese pe de-asupra luptătorilor, alb ca laptele, și cum era spintecat de mișcările repeđi ale flăcăilor, juca în tóte părțile. Prin fumul acesta și în amestecul negrăit al luptării, nimeni nu mai știa cine e pe lângă dînsul și ce se întîmplă înaintea orî îndărătul seú, nimeni nu făcea mișcările cu chibzuință și cu știre. Și

umăr; le-au scos ochii, le-au spintecat pânțele și apucându-le mațele de un capăt le smulgeau din bieții ómenii încă vii; i-au asvirilit de vii pe jăratec, i-au tăiat bucăți și i-au împrăștiat pe câmpie. Pe maiorul Șonțu și pe căpitanul Mărăcineanu, pe amândoi numai de la piept în sus, i-au înfipt în țepe înalte și i-au pus ca trofee pe parapetul redutei, ca să-i vadă ai noștri.

Domnitorul nostru și Marele duce, acolo pe cresta dealului unde rămaseră, au auzit și ei totă noaptea urletele jalnice ale Românilor căduți în mâna păgânilor, totă noaptea au văzut reduta turcescă luminată de focuri, și-i înfiorau hohotele de ris ale Turcilor și sgomotul ce-l făceau în mișelésca lor urgie, batjocorînd pe creștini.

Ast-fel se scurse noaptea acesta fiorósă și înspăimântătoare. Vintul bătea dinspre Plevnița și noaptea a fost ca mormîntul de întunecată, iar Turcii tot împușeau. Și nimeni n'a putut să închidă ochii cât a fost noaptea.

Dar mai în zori dîilei, Turcii de o parte încetînd și cu sgomotul și cu împușcăturile, iar de alta stingînd focurile și făcînd întunec în reduta lor, ai noștri avură puțin răgaz și se vădură ispitiți să se lase beției somnului. În hainele ude, ca scóse din apă, ei ațipiră, frânți de oboséla luptelor și sfîrșiți de fóme și de umeđelă.

XIX.

Dar de-odată străjerii începură să dea semne desnădėjduite din trîmbiță și întrégă reduta nóstră se umplu de vuet.

de-ale Sfântului Gheorghe, ca să fie împărțite dorobanților, căprarilor și sergenților, cari se bătură pentru redan, și tunarilor care îl apărară. Iar Domnitorul nostru împărți oficerilor și oștenilor mai multe cruci «Virtutea militară» și «Steaua României», și însuși cu mâna a decorat steagul regimentului.

Acesta a fost botezul de sânge al pedestrimii noastre. Erau dorobanți acei ce se botezară în foc, dorobanți, pe care ne obișnuisem să nu-i prea băgăm în seamă până atunci. Curcanii își schimbaseră porecla în renume, prin lupta lor cea vitejească, la movilă, și au dovedit trăinicia firei românești.

Biruința asta a umplut de veselie pe toți Români, căci era un semn bun pentru viitorile lupte. Mare laudă li se cuvine Ieșenilor și Văsluenilor, că au fost nu numai cei dintâi în luptă, dar și cei mai frământați și mai încercați în luptele câte le-am purtat la Plevna. De aceea poetul Alexandri spune că Peneș Curcanul era din Vaslui.

VI.

Dorobanții s'au bătut Sâmbătă după amiazi. A doua zi, Duminecă, au purtat o luptă și călăreții noștri.

V'am povestit că opt regimente de călăreți, patru ale noastre, patru ale Rușilor, trecuseră încă de Miercuri seara peste râul Vidului ca să păzescă căile spre Rahova și spre Sofia. Ai noștri păzeau calea Rahovei și se întinseră pe șes, pe la câte-va

un șanț care să le lege pe aceste două, o așa numită *paralelă*. Lungimea celor două șanțuri avea să fie de 120 de metri. Ast-fel, în ziua năvalei Româniilor în loc s'alerge de la redută, pe câmp deschis, un drum de 500 de metri, vor merge prin șanțuri până la mijlocul câmpiei, se vor aduna în paralelă și de aici vor răsări de-odată din pământ și vor da gónă spre reduta Turcilor.

Săparea acestor șanțuri a fost peste măsură de anevoiósă. Turcii îndată ce prinseră de veste că se fac săpături de apropiere spre ei, au sărit cu toții pe parapet și par'că voiaū s'aprindă lumea, cu atâta mânie trăgeaū cu pușca spre ai noștri. Asta era Duminecă mai spre seară.

Săpătorii și-au întrerupt lucrul, dar mai spre zori au început iarăși. N'au putut însă să lucreze mult, căci Turcii din nou deschiseră focul rânind mai mulți săpători. Dar ajunseră cu șanțurile până la îndepărtarea de 120 de metri. Luni peste ȳi, săpătorii n'au putut să înainteze, de-aceea au început să lărgescă șanțurile făcute. Luni nóptea s'a început săparea paralelei, dar ea a rămas neisprăvită, fiindu-le cu neputință săpătorilor să mai stea în focul turcesc. Iar a doua ȳi, Marți, după hotărîrea luată mai de dinainte, avea să se dea năvală.

II.

Marți, până în ȳiuă, tunurile nóstre începură să bată reduta turcescă, isbind-o cu nădejde pe partea de către care aveaū să vie bataliónele. Tunurile, care nu puteaū bate spre partea asta,

rurile Turcilor, Cazacii cad de-odată în cõstele pedestriemei lui Osman.

Se înfierbîntase lupta. Strigătele de Alah, Alah ale Turcilor, și de ura, ale roșiorilor, amestecate cu sbierete căzăcesci, făceau un vuet înfiorător. Și s'aușeau nechezurile cailor, și zângânitul săbiilor, și focuri de pușcă, și vaete de răniți, iar de pe deal urlau tunurile noastre, bătând în Turcii de de pe margini cari sprijineau lupta. Obuzurile noastre au împrăștiat companiile de sprijin, și în urmă Turcii răsbiți, au început să se dea îndărăt.

Roșiorii i-au urmărit cu focuri de pușcă. Turcii dintâiu au răspuns cu focuri și s'au retras încet, în urmă s'au rînduit în linii dese și au apucat-o mai repede spre Vid.

VII.

Luni cât a fost ziua, pedestriemea de pe lângă Plevna s'a tot pregătit de năvală.

O parte din oșteni au tot săpat șanțuri și redute și s'au întărit prin locurile pe unde se putea bănuși că va căuta Osman loc de fugă. Iar altă parte, care avea să dea năvală, își rădica întăririi de pământ, ca să aibă loc de împotrivire dacă la întâmplarea unei neisbândi, i-ar isbi Osman căutând să-i depărteze de Plevna.

Domnitorul nostru, fiind cap al întregii oștiri, a rînduit locurile pentru toate oștirile, și pentru cele rusesci.

Toți se pregăteau ca de o călătorie lungă și prin locuri străine, al cărei sfârșit numai Dumnezeu putea

se tîrau pe câmpiile fără drumuri, morți de fόμε și de obosélă. Bieții Turci, istoviți de sărăcia grozavă din cele din urmă zile ale Plevnei, sfîrșiți de neconținutele trude de prin șanțuri și sdrobiți de luptele în care aũ fost prinși, abia 'și tîrau trupurile înghețate. Și erau desculți, în haine de vară, ba cei mai mulți numai în cămașă, rupți și sdrențeroși, și gerul înghețase tóte apele! Zăpada înghețată le sângera picióarele góle, gerul le învinețea obrazul, iar vîntul ascuțit le crăpa pielea de pe trupul aprópe gol. Soldații noștri, răsbiți și ei de frig, sileau pe bieții Turci să mérgă repede, și, cu tóte că le era milă de ei, erau siliți să-i ia cu réul pe nevoiașii robi și să-i alerge pîna ce cădeaũ de obosélă unul câte unul pe cîmp. Și cel ce cădea, cădut era, acolo în drum, era lăsat să móră singur, în pustiul câmpiilor ninse.

Și pe lîngă tóte, îi chinuia fόμεa pe toți de o potrivă, pe Români și pe Turci. Soldații noștri aveaũ puțînă merinde; iar dacã li se îndelunga drumul, o isprăveau și ajungeau s'o ducã într'o fόμε. Pîna aveaũ și ei câte ceva, împărțeau de milă cu Turcii. Dar nici puțintica pîne ce o aveaũ, nu le era de folos, căci îngheța de se făcea ca fierul. Iar prin sate nu se găsea nimic de mîncare, nimic; satele erau sărăcite de cu tómnă de oștirile de la Plevna.

Și așa, flămânți și neconținut bătui de viscol, luptându-se cu drumul, veneau rînduri-rînduri spre Dunăre. Turcii leșinați de fόμε și neputënd să se mai misce, cădeaũ jos, ba însiși se trînteau în zăpadă, mai bine vrënd să móră odată de cât să se mai chinuiască pîna la Dunăre. Iar peste cei căduți se

flăcăii ar fi voit, ei de ei, să mai dea o năvală, nu i-ar fi oprit nimeni.

Maiorul Candiano-Popescu, a fost cel dintâiu care și-a adunat în pripă risipiturile vânătorilor săi. El începu să-și îndemne băeții înfierbîntîndu-le inima și aprinđându-le sufletul. În scurtă vreme vânătorii s'aflară gata să pornescă din nou la luptă. Atunci începură și alți oficeri să-și adune companiile. Căpitanul Pruncu, mai ales, umbla din om în om, îndemnându-î la luptă. În grabă s'alipiră de vânători, cu voe bună și de bună-voe, companii de dorobanți și de flăcăi dintr'al cincilea de linie. E adevărat, că nu erau așa de vioiși ca mai înainte; erau tăcuți și posomorîți. Acu numai îndîrjirea și mânia îi făcea să mai încerce odată norocul — căci de vitejie nu era vorbă; viteji au fost ei peste măsură.

«Să nu ne lăsăm copii!» dicea maiorul Candiano. Domnitorul nostru, v'a rugat să nu-l faceți de rușine; ascultați-l! Vă rugăm și noi, mai-marii voștri, să nu ne lăsați de ocara străinilor, decî urmați-ne! Gândiți-vă și voi, să n'ajungeți de batjocura Turcilor, c'ați murit cu miile și nu le-ați putut smulge un ticălos părete de pămînt! Iacă Rușii sunt gata să dea năvală. Și ei au fost pustiiți ca și voi, și iată-î merg din nou. Ar fi rușine să lăsați pe Ruși să meargă înaintea vóstră, dar ar fi și rușine și păcat, să-î lăsați să meargă singuri!»

Atunci oficerii noștri au întrebat pe Ruși, dacă voesc să mai dea odată năvală împreună. Rușii s'au învoit. Flăcăii noștri vedînd că într'adevăr, Rușii se gătesc de năvală, se îmbărbătară și mai mult, și acum le era cu tot dinadinsul să se mai

ce s'a îndelungat vremea și duceauă lipsă și ei, n'aū avut ce să le mai facă.

Și așa, Turcii, fără haine în spate și desculți, prin zăpadă înghețată, dormind în viscol, se topiau de fόμε și se prăpădiaū în voia Domnului.

La urmă, când Rușii aū deschis magaziile cu făină, unii dintre Turci, istoviți de fόμε, n'aū putut să mănânce de lihnélă; unii erauă așa de slabi, în cât n'aveaū puterea să-și misce fălcile; iar alții după ce aū mâncat pânea, aū căduț trăsniți de-odată și nu s'aū mai sculat.

Mai erauă pe câmpie vr'o 12 mii de robiți, când li s'a adus întâia óră pâine. Ceialaltți, până la patru-deci de mii, câți aū rămas cu sufletul în óse aū fost porniți de mai 'nainte pe drum către Nicolae pole fără nici o merinde și goli așa, cum i-a găsit vremea.

Li se da pâne gólă; o pâne de un chilogram pe di. Un sergent rus sta în căruța cu pânila, iar robiții veniaū în rînd și-și luaū pâinea. La spatele sergentului sta câte un ciauș turc, cu un baston lung în mână și lovea pe cei nerăbdători.

Oficerii turci — vr'o douē mii — steteaū despărțiți, într'o margine a câmpiei. Ei aveaū corturi, dormeaū însă fără foc, căci lipseaū pretutindenī lemnele. Osman cu dece pașale nu era aici, ci la satul Bogot la cartierul Marelui duce Nicolae. Oficerii turci aū răbdat mai puțin de fόμε, dar de frig aū răbdat alături cu soldații.

Cei mai mulți oficeri n'aveaū mantale, căci veniseră vara în tabăra Plevnei. Aceștia tremuraū în bluzele lor suptiri. Unii purtaū în spate țólele cailor. Alții aveaū tot felul de haine amestecate pe ei:

aŭ să vie Turcii să le ȑică bună ȑiua. Călăraşii băgaseră de sémă că pe clinurile Rahovei se scoboraŭ tunuri turcesci, şi că iscoditori turci căutaŭ drumurile spre Vidin.

In şanţuri săpate cu grabă, Mehedinţenii aşteptaŭ la capul podului pe fugari. Se făcu nópte, şi Turcii nu soseaŭ. Se făcu miezul-noptii; trecu de mult vremea cântării cocoşilor, şi Turcii tot nu s'arătaŭ. Mehedinţenii începură să-şi piardă răbdarea. Nu e uşor lucru să stai o nópte întrégă, pitit într'un şanţ, tot învîrtind puşca în mână şi despicănd cu ochii întunerecul, ca să veđi pe duşman, şi la urmă să te pomenesci că ȑi-ai pierdut nóptea de geaba. Oltenii începură să înjure. Dar iată, mai spre ȑorii ȑilei, când dórme şi apa, numai ce s'aude un scârţit de care, s'aude tropot de cai şi răpăit de paşi. Sgomotul s'apropie într'una, bataliÓnele turcesci năzuesc spre pod. Atunci căpitanul Merişescu, alergând de-alungul şanţului, aȑiţa pe Olteni, şi le ȑicea: «Lăsaȑi-ı să se apropie bine, şi când or fi aprÓpe, trăsniȑi-ı! Ei nu bănuesc că suntem aici!» Şi Oltenii rıdeau în sine-şi, gândindu-se ce spaimă aŭ să bage în Turci când s'or vedea isbiȑi fără de veste.

Şi i-aŭ lăsat să s'apropie. Era întunerec de tot, şi numai sunetul dovedea pe Turci. Când aŭ ajuns Turcii la o asvirlitură bună de piatră, Oltenii strigară de-odată: «Pe ei, mă!» Şi asvirliră o undă de foc.

Turcii însă s'aşteptaŭ la asta. In loc să se sperie, ei îndărătnicı răspunseră cu altă undă de foc şi să revărsară ca un riŭ mare spre pod. Mehedinţenii în trei şiruri, de după adăpostul şanţu-

Unii apucaseră să se vîre în haine de oștEAN, dar cei mai mulți erau în straietele lor țărănesci — tocmai cum dice Peneș Curcanul : purtând opinci, suman, ițari — și-ți era mai mare dragul de ei. Mehedințenii cu anterie și cu cisme, sucevenii cu cojôce. Erau țărani din tôte județele țării, începînd din munții Mehedinților, din Gorj, din Argeș, din Muscel, din tótă Moldova pînă la Dorohoiu, ba erau și bucuresceni de la obor. Să fi căutat anume, nu i-ai fi potrivit mai bine.

Cu tôte că stăpînirea le-a dat numai bani, nu și hrană de-a gata ca oștilor de la Plevna, acești dorobanți, siliți să-și caute singuri hrana, au dus-o mai bine de cât cei de la Plevna.

Dintre tôte luptele câte le-au purtat ai noștri, mie nici una nu mî-e așa de dragă și de învrednicită s'o laud, ca acésta de la Rahova. Póte, că atunci când am citit întaiu povestea luptelor nóstre, la tôte luptele celelalte am urmărit cu încredere pe oșteni, îi vedeam tari și bine sprijiniți ca să birue, și întorceam repede foile cărții, ca să vED mai iute sfirșitul. Dar pe dorobanții de la Rohova îi vedeam slabi și le duceam grija, și-mi era gróză să întore fóia, ca nu cum-va să mă întunec de-odată, găsind că au fost bătui. Și când i-am vEDut așa de viteji, mi-a părut mai bine de biruința lor, de cât de tôte biruințele nóstre de pînă atunci.

Rahova era cetate tare și apărata de redate strașnice. Era un cuib primejdios pentru noi. Te puteai aștepta, ca Turcii dintr'insa, împreunați cu risipiturile cele multe de de-alungul Dunării, să alerge când nici nu te gândeai la Plevna și să sară în spatele oștirilor creștine.

XVI.

Acéstă năvală a fost scurtă și repede. Rușii săriră de-odată cu Români, dar nu amestecați; noi tot pe partea despre Răsărit, iar Rușii despre Miază-zi.

Se îngâna ziua cu noaptea. Turcii din Grivița tot împușcau și trăgeau cu tunul pe dealul gol, fără ca să vadă pe năvălitori.

Nici sunet de trîmbiță, nici musică, nici comandă din gură nu s'a aușit. Rușii și Români s'asvîrliră în deplină tăcere. De data asta plecară înainte vînătorii cu oștenii de linie, iar dorobanții mai în urmă, la vre-o două sute de pași.

În fuga până la șanț s'așternură pămîntului mulți flăcăi, isbiți de obuz. Între ei și căpitanul Romano, din batalionul de linie. Lui Romano îi dîseseră alt căpitan, în batjocură, că la cele trei năvale a stat tot pe după răsore; iar acum Romano, de ciudă, alerga tot pe loc descoperit până ce l-a sfâșiat obuzul. Pe vînătorul, Florea Căpitanul, l-a rupt obuzul în două de peste mijloc, și puterea împărășietore a schijelor i-a aruncat picioarele înainte spre redute, iar capul îndărăt până în șirurile dorobanților. Un biet flăcău de lângă el, a înebunit de spaime, când a crăpat obuzul, și a murit nebun la câtă-va vreme în spital.

Turcii din șanțurile de adăpost nu s'aș împotrivit cu tărie. Vînătorii aș sărit cu năvală grabnică în șanț, iar Turcii s'aș dat îndărăt sub pôlele redutei.

Sosesc și dorobanții pe partea asta, ajung și Rușii prin șanțuri de cealaltă parte, iar vînătorii încep să potrivescă scările să scobore în adîncimea

zului a sărit pe redute, asupra lui Edhem-paşa.

Mişcarea oştilor române a fost negrăit de iute.

Trei-şeci de mii de ómeni au început să iasă din şanţurile lor şi să alerge peste toate văile pe urmele lui Osman. Şi cu atâta chibzuinţă şi cu atâta deşteptăciune s'au asvirlit Români, încât a lor a fost partea cea mai de căpetenie a faptelor din ziua acésta.

Colonelul Cerchez a lăsat în Plevniţa, ca pază, pe dorobanţii din Bucureşti, iar cu cealaltă oştire a plecat spre Bucova. A găsit góle şanţurile care legaú Plevniţa cu Bucova, a lăsat prin ele batalióne de linie ca pază; a găsit gólă şi puternica redută de la Bucova şi a luat-o în stăpânire.

Turcii s'adunaseră cu toţii la redutele de pe malul Vidului, la Opanez, ca să apere laturile oştirii lui Osman.

Era pe la nouă ceasuri diminéţa, pe vremea când Osman dincolo de rîu prăpădea pământul şi băga pe Ruşi în toate răcorile peririi. Colonelul Cerchez cu ai săi era pe dealul de de-asupra Plevnei. Atunci se vădu venind din vale o deputaţiune de orăşeni din Plevna pe crésta dealului Bucovei la colonelul Cerchez. Orăşenii îi spuseră că toate oştirile turcesci au eşit din Plevna, şi au rugat pe Români să ia în stăpânire oraşul. Colonelul Cerchez a rupt atunci un batalion şi l-a trimes în Plevna, iar cealaltă oştire a repeđit-o pe şesul Plevnei, ca să isbésca pe Adil.

Nefericită potrivire de lucruri! Tocmai în vremea când sprintenul Osman spărsese rîndurile Ruşilor şi era eşit la marginea largului, într'aceeaşi vreme un batalion românesc, dintr'al şéselea de linie, cu

cei bolnavi, care mureau în zăpadă, îi lăsaū acolo, așteptând ca să móră și să-'i încarce în căruțe. In Plevna erau pe vremea aceea peste deuce mii de bolnavi, parte Ruși și Români, parte Turci dintre aceia pe cari îi părăsise Osman în ziua ieșirii sale din Plevna. Nu era loc unde să mai ducă și pe bolnavii de pe câmpia Vidului.

Cu toate acestea, dacă Rușii ar fi avut mai multă milă, ar fi putut să scape de atâtea suferințe pe robiții turci. In marginea Plevnei erau magaziiile oștirilor lui Osman, niște clădiri nesfirșit de largi, și stăteau acum góle cu totul. Rușii ar fi putut să adăpostescă într'acele magazii mai mult de jumătate dintre Turcii robiți; dar în loc să-'i ducă acolo, ca să fie măcar scutiți de vînt și de ger, i-a adunat pe câmpia deschisă a Vidului. Și numai la urmă de tot le-a dat prin cap, că trebuiau să facă așa, la urmă când se golise câmpia de Turci și murise peste deuce mii de ómenii în viscolul câmpiei.

Și tot așa au făcut și cu mîncarea. In Plevna mai erau câte-va magazii cu făină și cu orez, rămase de Osman. Dar Rușii nu s'au gândit de cât la urmă, după vr'o deuce zile, să deschidă magaziiile și să nu lase pe Turci să móră de fóme.

Că într'adevăr mureau lihniți de fóme Turcii de pe câmpie. Mîncarea, pe trei zile, câtă o luasera cu ei la ieșirea din Plevna, s'a isprăvit iute. A treia zi Turcii n'au mai avut ce mânca. Și șase zile de-a-rîndul n'au mîncat nimic. Rușilor le era cu neputință să hrănescă, din tainul lor, patru-deci de mii de ómenii. La început, Rușii și Români au împărțit pânea și tutunul cu Turcii, dar după

XIII.

Acum trecem cu povestirea la ceea laltă redută, la Grivița.

Și asupra ei aveaū să dea năvală patru bataliōne. Intocmai ca la Plevnița, douē trebuiaū să sară de-adreptul, alte douē să s'asvirlă mai la urmă, pe vremea încăerării. Iar ca ajutor aveaū douē regimente rusesci, rînduite să bată reduta pe de altă parte.

La Grivița lupta a fost purtată mai cu putere. Pe cînd bataliōnele lui Șonțu și Mărăcineanu aū avut s'alerge drum îndelungat pe loc deschis sub plōia de glōnțe, și ast-fel ajunseră strivite și sfărîmate la redută, bataliōnele de dincōce aū sărit mai de-aprópe pe Turci.

Era o movilă, aprópe de redută, cam la vr' o 300 de pași, nu înaltă, dar destul de bună s'ascundă după ea câte-va companii. Tîrîndu-se pe brînci, pitîndu-se pe după pietre, furișându-se prin porumbiști, mai ajutați de tunurile nōstre cari zăpăceau pe cei din redută, căpitanul Grozea își aduse pîná în spatele mobilei batalionul de vînători din Piatra-Neamțului și pe dorobanții din Botoșani. Aici și-a aședat ómenii în șiruri de bătae : vînătorii, rēslețiți ca ochitori, aveaū să alerge mai înainte, pîná la șanțuri, acolo să se opréscă și să tragă cu pușca. In rînd cu ei aveaū s'alerge lucrătorii cu sape și cu scări, iar după dînșii dorobanții în fugă, cu baioneta pe pușcă și ținînd-o gata de străpungere.

Grozea, era dintre oficerii povēțuitori ai oștirii

Ino. 104

264248

Războiul nostru pentru Neamul nostru

POVESTIT

PE ÎNȚELESUL TUTUROR

DE

GEORGE COȘBUC

EDITIUNEA AUTORULUI

BUCURESCI
TIPOGRAFIA «GUTENBERG», JOSEPH GÖBL

20. — STRADA DOAMNEI. — 20.

(Biserica Kalinderu)

1899

134735

Domnitorul Carol, a priceput că nu e lucru cuminte să-ți aduni toate puterile prin văile Plevnei și să îngădui pe de lături cetățile dușmanilor.

Dar el nu îndrăsnea să trimetă de-adreptul asupra Rahovei oștiri, căci nu știa cât de tari și de mulți sînt Turcii din ea. Dacă ar fi fost mulți, și ar fi bătut pe creștini, ar fi fost rău.

Dacă înfrîngerea Rușilor la Plevna a smintit rostul răsboiului, apoi înfrîngerea creștinilor la Rahova l-ar fi stricat cu totul, căci armata creștină ar fi fost pusă între două focuri și ar fi trebuit să îndure o năvălire și din Plevna și din Rahova-Vidin, și strîmtoarăta așa din două laturi Dumneșeu știe ce s'ar fi întîmplat cu ea. Gîndul acesta a muncit multă vreme inima Domnitorului nostru; dar îl munea și alt gînd, cu mult mai măreț și mai vrednic, să cucerească Rahova cu Români, nu cu Ruși. Rahova să fie a noastră, de noi bătută! Să arătăm că și Români știu bate cetăți de-ale Impăratului cel care odată a înspăimîntat pămîntul!

Dar neputînd să rupă, precum am spus, din oștirea cea multă de la Plevna, căci era nevoie de ea acolo unde era, și neavînd alte oști în țară ca să le mai aducă, Domnitorul s'a hotărît să facă încercare cu acest crâmpeiu de oștire, dîndu-i porunca să nu se apropie prea tare de Rahova, până ce nu va ști bine ce puteri sînt într'insa, și să meargă înainte încet și cu băgare de sémă.

III.

Alături cu rîul Vidului, care trece pe lângă Plevna, alte două rîuri mari curg prin partea

aleși soldați, cari se bagă în foc numai la primejdiile cele mai din urmă.

Tótă lumea aștepta din ceas în ceas să vadă pe Osman ieșind din Plevna, dând mâna cu alți generali turci, să trecă și să mute războiul în România. Rușii nu l-ar fi putut opri; nu l-ar fi putut împedica ca să mérgă și mai departe, să intre însuși el în Rusia și să-i bată pe Ruși acasă la ei!

Acum vădura Rușii la ce horă s'aú prins. Oștile de la Plevna erau cu totul nimicite, iar Osman avea vr'o patru-đeci de mii de ómení, oștire alésă, și gata să s'asvirlă după Ruși și să-i bată, să-i sfărîme, să-i îndesue și să-i arunce pe toți în Dunăre.

Par'că de-odată cu ivirea lui Osman se întórse norocul. Turcii se deșteptară din nepăsarea lor și săriră la arme. Rușii cari apucară să trecă Balcanii aú fost bătúți, cei ce s'apropiaseră de Rusciuc fură repede împinși înapoi, cei ce înaintară pe sub pólele munților aú fost sfărîmați iar cei de la Plevna aú fost potopiți cu totul! Și Turcii se tot îngrămădeau și óstile lor se mișcau amenințátore, iar Rușii n'aveau oștiri destule și altele cerute din Rusia nu mai soseau.

Primejdie din tóte părțile! Iar peste Dunăre oștirea Románilor, vr'o cincí-đeci de mii de ómení.

X.

De cum aú intrat Rușii în țară și până ce-aú trecut Dunărea — mai mult de-o lună — noi le-am dat de tóte și i-am ajutat în tóte chipurile. Drumurile de fier erau pe mânele lor, să-și care bagajul;

nóstre, și s'aũ adunat prin satele despre Apus de la Vidin. Pe partea cucerită, óstea nóstră s'apropiase încetul cu încetul până la trei kilometri de zidurile cetății, adecă până în bătaia puștii.

Acum era nevoie să ne luăm după Turcii cari se inglotiseră în satele despre Apus. Câte-va regiamente plecară chiar din ziua de Anul-Noũ și alungară pe Turci de prin câte-va sate, fără luptă. Dar a treia și după Anul-Noũ, când ai noștri se apropiară de satele Tatargic și Novoselu, care sînt chiar sub zidurile cetății și aveau oștire multă în ele, s'a schimbat cântecul. Turcii ieșiră din Vidin cu multă putere de óste și împreunându-se cu cei din satele Tatargic și Novoselu, se năpustiră spre oștirea nóstră.

Două batalióne românești se împrăștiară iute pe câmpie și în chip de vînători începură să tragă de după pietre și copaci. Iar tunurile nóstre aũ fost urcate cu multă pripă pe dealuri și aũ început și ele să isbescă în turcimea ce s'apropia amenințătoare și cu pași repeđi.

Dar cât de repeđi aũ venit, așa de repeđi s'aũ și întors. Tunarii noștri așa de bine aũ ochit, în cât vr'o câte-va obuzuri s'aũ spart drept în mijlocul bataliónelor turcești, omorând mulțime de Turci și risipind șirurile. Ingroziți de asta, Nizamiu turci s'aũ retras în cetate, dar nu fără lăutari, căci bataliónele nóstre — mai multe — aũ sărit după ei, trăgênd din pușcă, și le-aũ tot scuturat cojócele până în cetate. Iar tunurile din deal îi trăsneau fără întrerupere.

Cei din satele Tatargic și Novoselu s'aũ vîrît în șanțurile lor. Dacă ar fi fost ai noștri mai mulți,

asvîrlite în noroiu, puşci rupte, săbii pierdute, fesuri, roţi sfârmate, tunuri fără telegile lor, făşine risipite, bluze rupte. Tóte într'un amestec ca după un potop de ape.

Iar plumbii de puşcă acoperiau câmpia în tot largul ei. Atâta plumb era pe jos, încât nu se vedea faţa pămîntului. Nu erau numai plumbi împuşcaţi, ci asvîrliţi pe jos din cărtuşiere, căci îndată ce s'a dat semnul să depue armele, Turcii şi-au aruncat în vînt plumbii din cartuşiere, par'că voiau să scape de ei. O companie de şoldatî ruşi a adunat în saci plumbii de pe câmpie, şi aprópe o sêptemână a tot avut ce s'adune.

Şi era un amestec de ómeni pe câmpie, ca într'un furnicar. Printre miile de care încárcate cu întreg avutul Turcilor din Plevna, alergau de colo pîna colo femei plângend cu hohote, copii ţipând şi alergând în picióarele cailor, bătrâni cu barbele albe, cãdend peste cadavre şi chemând numele lui Dumnezeu în pierdarea minţii.

Şi pretutindenî răniţi, cu obrazul plin de sânge, rãzimaţi de care şi de boii din jug; cãduţi sub rótele carelor şi sub picióarele bivolilor, aşternuţi câmpului şi tãvãlindu-se în sânge, cu gemete sfişitóre. Pretutindenî cãruţe rësturnate peste ómeni care mureau sub ele, pretutindenî vaete şi ţipete, şi nechezurî de cai şi mugete de bivoli răniţi care se luptau cu mórtea. Dincolo vedeaî şiraguri de robiţi, mergend la vale, dincóce şiraguri de răniţi care se tírau spre Plevna.

Iar într'acest amestec de vaete s'auðeau nesfîrşitele cãntece din trãmbiţã şi tobe, şi chiote; se vedeau batalióne rusesçi şi romãnesci, înaintând

avut parte s'o trăiască. Prin tabăra creștinilor era o fierbere ca în ziua peririi; toți erau în picioare, ordonanțele alergau în ruptul capului de la un batalion la altul, oficerii își numărau puterile și alergau dând porunci, tunurile începură să facă manevre, călăreții își îndesau escadrónele, companiile de geniū săpaū și îndreptaū șanțurile pe partea de unde avea să le isbescă Osman—o sută două-zeci de mii de ómeni, oștenii creștini, făcură din nópte și se mișcară într'una ca valurile mării. Inimile lor băteau de neastîmpăr. Măine, măine avea să fie ziua, când vor trebui să stea față în față cu Osman, cu omul acesta care i-a ținut pe loc cinci luni și i-a secerat așa de cumplit din ascunđătorile lui. Da! Nu din șanț în șanț, fără să-și vadă fața, ci pe cîmp neted aveau să se măsore, ochi în ochi! Cât de viteaz bărbat să fii, îți simți inima strînsă, când te știi în fața unei așa de grozave primejdiī, când îți închipuești încăerarea din urmă a cinci-șeci de mii de Turci desnădăjduiți, turbați în ura lor față de creștini, amărîți de lipsurile duse și îndârjiți de vitejésca lor mînie!

VI.

Des de dimineța, aprópe cu nóptea în cap, Osman în fruntea bataliónelor sale a trecut Vidul. El își rupsese óstea în două. Jumătate a rămas în urmă cu Adil pașa: acesta avea să păzescă laturile, pe malul rîului de către Plevna, parte spre Miază-și la Krișin, ca să împiedice pe Ruși să nu înainteze spre oraș, parte spre Miază-nópte la Opanez și Bucova ca să ție drumul Românilor.

de grijă. Răsboiul aduce pustiire și mórte, și atâtea răsboie câte au trecut peste capul nostru ne-au înfiorat firea.

Dar s'au potolit svonurile, și oștirea a fost trimesă pe la cămine.

Dar, în primăvară, au început svonurile să alerge prin țară cu mai multă putere. Acum era ce era.

Rușii s'adunau la Dunăre. Turcii pe aceeași urmă. Oștirile noastre fură din nou chimate sub arme. Se trimisese porunci, să scobore grabnic dorobanții de prin munți, să-și lase plugul în brazdă, și să ție la Dunăre calea Turcilor, dacă ar fi încercat să trecă în țara noastră.

Era spaimă și fierbere în țară, că tot-d'auna înaintea unui răsboi, mai ales acum, când răsboiul nu-l adusesem noi și cădea asupra noastră ca o năpaste. Grijă cea mare ne era, că Turcii trecând Dunărea, vor face răsboiul cu Rușii la noi în țară. Ei se adunaseră cu multă tărie de oște la Rusciuc și la Vidin.

De la Rusciuc puteau să trecă Dunărea la Giurgiu și din câte-va sărituri să ajungă la București, să-l aprindă și să-l jefuască.

Iar pe la Vidin era obiceiul lor să trecă de câte ori aveau răsboi cu Rușii, ca să-și întâmpine și să nu le lase vreme să trecă în țara turcască.

Oștile noastre se îngrămădiseră în fața Rusciucului și a Vidinului. Dar Turcii n'au încercat să trecă Dunărea. N'au încercat măcar să oprască pe Rușii, închidându-le drumul Dunării. Așa, că Rușii și-au făcut în liniște pod peste Dunăre la Zimnicea și au trecut în țara turcască.

Pe când noi steteam străjeri la Dunăre, Rușii

apucă de peste briu pe un Nizam ca pe o fată după horă și-l asvirli în redută peste teléga tunului. Un Turc îl prinsese de gât, iar căprarul trudindu-se cu stânga să-și mântue gâtul, și cu drépta isbind pe Turc în cap, îl ameți, și neputând scăpa de el, îl tîri înainte isbind cu el într'alții și cădu în redută trăgênd cu sine pe vre-o trei.

Alt căprar, din oștenii de linie, Costache Grigoraș, plecându-se ca să nu fie lovit de focurile de revolver ale unui oficer Turc, se repeđi înainte și isbi cu capul în burtă pe oficer așa de puternic în cât l'a răsturnat peste cap în redută, prăpăstuindu-se și el în avîntul isbiturii.

Câte chipuri ale morții au fost acolo pe parapet, nimeni nu le pôte scrie.

Iar jos în redută era urgia lui Dumnezeu ! Pêtrunseră de-odată vînătorii noștri cu Rușii, pe de douë părți, unii pe scări, alții pe unde era peretele mai scund, sărind mulți prin ferestruiele făcute pentru țeava tunurilor, iar dorobanții pe la gura redutei. Cum se răvarsă apa de pretutindenă într'o corabie isbită de stîncă, prin tóte crăpăturile, umplênd golul corăbiei și înecând pe cei din ea, așa se răversaă acum flăcăii noștri peste Turci. Și cum scoboraă pe scări, Turcii de jos îi sprijineaă în baionete ; pe cei căđuți în îmbulzélă și în repeđela scoboririi îi tăiaă cu topórele, pe cei ajunși teferi îi luaă în primire cu iataganele. Le înlesneaă însiși Turcii scoborirea : pe cei de pe parapet orî îi trăgeaă cu cârligele în redută orî îi ochiaă cu pușca și-î răsturnaă.

Curgea sângele șiróe prin redută și se adunase bălți pe la mijlocul ei. Morții și răniții zăceaă unii

spunând că a văzut cete de Cerchezi alergând într'acolo, ba altul că a văzut sate aprinse și așa mai departe.

Erau mii de ómenî pe pod, strîmtorați de care, de cai, de boi, de bivoli, împingându-se unii pe alții, strivindu-se și cădînd în rîu. Un convoi de care cu munițiuni era tocmai pe pod, trecînd de la Zimnicea spre Nicopole. Fugarii, ajungînd la convoi, se zăpăciră cu totul. Unii asvîrliră carele cu făină și cu plumbi în rîu, alții săriră nebuni de gróză înșiși în rîu, iar cei mai mulți fură împinși în apă de mulțimea de la spate.

La capul podului, un general care străjuia podul, stătea cu revolverul în mână să împușce pe oricine va trece podul. Dar n'a fost chip să-i opréscă: aŭ răsturnat pe general și aŭ dat orbesce peste cordonul de soldați.

Oștenii ruși, câți n'aŭ fugit de la Plevna, fură spovediți și cuminecați în pripă, ca 'n ceasul morții, și stătura gata să se apere cu furie desnădăjduită și să móră cu toți.

Marele Duce, care avea cartierul la Târnova lângă Balcani, și-a adunat în pripă suita și se duse departe spre Dunăre, ca la nevoie să-i fie Rusia mai aprópe. Generalii ruși se retraseră toți din tóte părțile spre un singur loc, la mijloc. Generalul Gurko de peste munți se retrase așa de cu zorul, încât neputînd duce tunurile cu el, le-a îngropat în pămînt.

Țarul se mută din Ploesci, unde își avea cartierul, la București, ca să fie mai apărat. El scrise în Rusia să-i trimetă cât se póte de repede oștiri și chiemă într'ajutor chiar pe grenadirî, pe cei mai

teferi de cât doi oficeri, un căpitan și un sublocotenent. Și din o mie de ómeni n'aũ rămas de cât 140. Batalionul s'a purtat așa de vitejește, în cât a fost luat ca pildă de vitejie și de credință. Domnitorul nostru a împărțit însuși cu mâna Sa celor mai distinși dintre soldații câți aũ rămas în viață, opt medalii «Steaua României» și două-zeci și patru de medalii de argint «Virtutea militară», iar oficerii întregului regiment aũ fost decorați.

VI.

Veduseră ai noștri că reduta Plevniței nu se pôte cuceri cu năvală. Dar nu voiaũ s'o lase necucerită, și de aceea se puseră cu temeiũ să-și facă șanțuri de apropiere, ca să-și scurteze tot mai mult drumul și să micșoreze câmpul deschis peste care aveaũ să dea năvală.

O lună încheiată aũ trăit ai noștri numai sub pământ, săpând și nopte la șanțuri și la paralele. Iar când aũ cređut că sînt destul de-aprópe, aũ mai încercat odată să dea asalt, și n'aũ avut noroc nici atunci, și în urmă și-aũ luat gândul s'o mai isbescă. Și până la căderea Plevnei, Plevnița Turcilor a rămas în picioare, nesupărată de-ai noștri, dar supărând neconținut cu tunurile ei reduta noastră.

Pe lângă companiile de geniũ, lucraũ câte trei-patru companii de pedestrime, schimbându-se mereũ ziua și nopte. Tot câmpul dintre redute îl făcura numai șanțuri, în cruciș și în curmeziș, și împletite în tóte chipurile. Lucraseră câte opt sute de ómeni și ziua și nopte a lună de zile.

Cei de la Rahova aũ dus-o mai bine. Ei sosirã prin locuri nebãntuite de alte oști, și, nepoposind mult într'un loc, sosiau mereu în sate nesãrãcite de oștire. Dar era alta mai mare: Satele de pe lângã Dunãre sînt tôte romãnesci. Iar Romãni, pretutindenĩ aceiași, sînt darnici și, bucuroși la óspeți: ei se întreceau care de care sã cinstescã mai bine pe frații lor, pe oștenii Romãni. Și le plãngea inima de bucurie, cã ved steagul romãnesc cutrierãnd țãrile pãgãnilor, și cã vin Romãni sã-i scape de rãutãțile turcesci. Dorobanții noștri erau ómeni de-ai lor! De-ai lor în tôte. Țãranul cãnd vede port strãin, fie chiar portul ostãșesc, stã de o parte și nu-și deschide întrãga inimã și bãnuiesce pe cei ce sînt îmbrãcați mai alt-fel de cãt el, chiar cãnd știe cã sînt Romãni. Dar, cum am spus, dorobanții de la Rahova aũ fost chemați la luptã în pripã și nu li se dase haine de oșteni. Erau îmbrãcați cu opinci, cu cãciulã și cu suman. Altã dragoste are țãranul de țãran, și alt-fel s'ali-pesce cãnd te vede îmbrãcat ca el. Și așã, pe la Rahova prin sate, locuitorii și dorobanții erau una, atãt dórã cã dorobanții aveau pușcã. Erau prietini vechi, fii ai aceluiaș neam, cu aceleași gãnduri, cu aceeași inimã bunã și blãndã, avẽnd acelaș port și aceeași limbã! Și-i țineau pe palme sãtenii și-i ospetau ca pe niște cunoscuți vechi veniți ca sã se mai vadã unii cu alții; cei mai cu stare, des-fundaũ butóie cu vin, și pretutindenĩ îi primeau cu pãine și cu sare, ca pe mãntuitorii lor, și cu ploscile cu vin ca pe frații lor.

De-ar fi Romãnul orĩ de unde ar fi, de sub orĩ-ce stãpãnire, el își iubesc neamul și limba

în credința că Osman strîmătorat de dincóce de tóte oștirile creștine, va fugi la largul peste rîu, pe unde nu era pedestrime creștină și nici tunuri, și va încăpea pe mîna călăreților.

Opt regimente trecuseră rîul, patru de-ale noastre și patru de-ale Rușilor. Ale noastre erau două de călărași din Moldova-de-jos și cele două de roșiori. Ei aveau și două baterii călărețe.

V.

Era un vuet de tunuri așa de puternic în cât s'audea până în munții Balcanilor și până la Dunăre. Tunurile creștinilor se tot apropiaū de redute, căci fiind mai multe dovediaū pe ale Turcilor, iar aceștia erau siliți să și-le dea tot mai îndărăt spre Plevna. În locurile lor, înaintaū tunurile noastre.

Răspundeaū și Turcii cu nespūsă urgie. Aveau tunuri bune și ghiulele din belșug, și știaū și să ochiască bine.

Așa s'aū frămîntat din tunuri patru ȓile aī noștri cu Turcii. Le isbeaū redutele și le stricaū păreții de pămînt, dar peste nópte Turcii cârpeaū stricăciunile și a doua ȓi redutele erau tot întregi.

Tunurile Românilor băteaū numai spre cele două redute, rînduite nouē.

Dar era în fața redutelor, la o depărtare de câte-va sute de pași un redan turcesc, strașnic apărat de pedestrimea din el și de tunurile Griviței. Tunurile noastre nu mai putea de rēul acestuī redan: atîta de puternic era focul pedestrimii în cât aī noștri, cei mai din stînga, și-aū scos tunurile din întăriturile lor și s'aū ascuns.

Din satul Grivița Domnitorul a luat o căruță țărănească și a ajuns pe la nouă ceasuri la Poradim la Țarul. Prin sat erau numai focuri, prin toate grădinile și curțile, iar pe lângă focuri stăteau Rușii rătă și chioteau. Țarul n'a voit să se înduplece: stăruia să intre a doua zi în Plevna, împreună cu Domnitorul.

Pe la zece ceasuri, Domnitorul nostru a plecat să se culce. Era amortit de ger și obosit de tot, căci ziua întrăgă nu s'a dat jos din șea. Nu mâncase și nu băuse nimic de ieri s'era.

XIII.

A doua zi, Marți, Țarul, împreună cu Domnul Carol și cu mulți ofițeri după ei, porniră pe la nouă ceasuri să intre în Plevna. Veniră mai întâiu pe culmile dealului Bucova și scoboriră în valea unde stătea cortul lui Osman. Aici s'a făcut slujba dumnezeiască, în mijlocul oștirii, și s'a au tras salve cu tunul.

Apoi, în fruntea oștirilor, amîndouă Domnitorii au intrat în Plevna. Bulgarii din oraș le-au ieșit înainte cu pâne și cu sare. Ei s'a dus de-a-dreptul la biserica bulgărească și au mulțumit lui Dumnezeu pentru biruință. Țarul a decorat pe Domnul nostru cu steaua cea mare a Sf. George și cu crucea Sfințului Andrei. Apoi s'a dat mese ofițerilor; soldaților li s'a dat vin.

După amiazi Țarul, care era încuartirat în casa fostului prefect turc al Plevnei, a voit să vadă pe Osman. Noptea asta o petrecuse Osman în Plevna, păzit de Români, de călărași.

socotélă așa : dacă nu vor isbândi Româniî, rușinea va fi numai a Românilor, căci noi Rușii am fost prea puțini în luptă ; dacă vor isbândi, cinstea va fi și a noastră, că și noi am fost pe-acolo. A spus cine-va în glumă, și pôte n'a spus rău, că Rușii nici n'aũ trimes pedestrime, de vreme ce pedestrimea fuge cu anevoie, și-o ajung îndată vrășmașii ; aũ trimes călăreți, căci dacă s'ar fi întâmplat să fugă oștirile de la Rahova, atunci Rușii să pótă fugi mai cu temeiu.

Inainte de-a povesti cum aũ alungat Româniî pe Turci din cetate, să vedem cum era făcută cetatea.

Dealurile care se întind unul după altul până în malul Dunării, apără Rahova de două părți, despre Miază-zi și Răsărit. Despre Miază-nópte o apără Dunărea cu malul ei înalt și păpășios. Despre Apus orașul e deschis cu totul.

Rahova saũ Oréva, e locuită de Bulgari și de Turci, și e ascunsă după dealuri, cu fața spre Dunăre, iar cetatea ei stetea pe dealuri de-asupra orașului. Și era făcută din ziduri de pămînt. La mijloc, tocmai pe crésta cea mai înaltă a dealului era o redută mare în patru colțuri, avênd și la drépta și la stînga câte o cetățue mai mică, iar aceste, fie-care avênd câte o altă adăpostire și mai mică, jos pe cósta dealului și mai în lature. De-alungul dealului erau, deci, cincî întărituri de pămînt. Pe la mijlocul dealului era un rînd de șanțuri cât e dealul de lung, iar de vale alt rînd, iar jos în vale al treilea rînd. Și în tóte șanțurile acestea Turci, adăpostiți, și tunuri.

Ca s'ajungi la cetatea cea mare din mijloc, trebuia să scobori pe dealul din față, să cuceresci

pierd și-aci 6 tunuri și, sfărîmați de Turci, se retrag în redută. Degéba e și asta. Parapetele redutei se umple de Turci; grenadirii sînt asvîrliți îndărăt și peste trupurile lor trec nizamiu ca fulgerul, verii intră în redută, își aședă tunurile în ea și trag în Ruși.

Nu trecuseră nici trei sferturi de ceas, de când Osman trecu Vidul, și în acest timp așa de scurt bataliunile sale străbătură vre-o patru kilometri, uciseră peste o mie de Ruși și rupseră cea dintâiu linie de apărare. În fața lor aveau acum a doua linie, și dacă ar fi rupt-o și pe aceasta, drumul le-ar fi fost deschis și Osman ar fi ieșit la larg.

Căduse nenumărată mulțime de Turci; Osman avé nevoie să-și întregéscă șirurile bataliunelor și să le dea puțin repaos. Însă Osman, fără preget, se asvîrli spre linia a doua, desfășurându-și armatele de călăreși. Turcii se porniră cu neastîmpărată îndărătnicie și s'aruncară spre alt șir de redute rusesci, apărute de cei mai voinici și mai aleși soldați ai Țarului. Par'că Iadul întreg se întovărășise cu Turcii: ei dau gónă orbiș spre șanțurile celei mai puternice redute de-acolo, străpung și taie și sdrobesc și sfărîmă pe grenadirii din șanțuri, omórá tunarii și iaú tunurile, umplu șanțul de morți, s'agață de parapetele redutei, îl urcă, îl cuceresc, se scobórá în redută, strivesc tot ce le cade în drum și prăpădesc pe Ruși și-î fac una cu pămîntul.

Era minunea lui Dumnezeu! Cum nu se țin în picioare casele și pomii și staulele, când iese primăvara riul furios din albie și se varsă vuind și ducênd cu sine totul, așa nu rămase nimic întreg

din Tecuciū, merseră încă mult înainte spre redută și se opriră după crésta unui deal, iar alte două trecură și peste dealul acesta și se apropiară de redută până în bătaia pușcii.

Acestea aveau să intre de-adreptul în foc: era un batalion de linie în cap cu căpitanul Mărăcineanu, celalt de dorobanți din Putna cu maiorul Șonțu. De acum numai la aceste două batalioane să ne fie gândul îndreptat, căci tótă povestea Plevniței pe ziua de ađi, e numai povestea lor.

Era frig. Ieri fusese vreme bună, dar a început să plouă mai de către séră și a plouat tótă nóptea. Iar acum cernea plóia ca prin sită și era negură pe de-asupra văilor.

Flăcării erau cu inimă strinsă. Ceī mai mulți nu dormiseră cât a fost nóptea; mai ales ceī ce aveau copii și neveste acasă, n'aū putut să închidă ochii de grija ăilei de ađi. Aveau să intre în foc, și Dumneđeū știe, cine avea să dórma la nópte sub cortul taberii, și cine pe câmpia turcésă, de vecii vecilor!

Și erau uđi de plóie; își simțeau mantalele grele în spate, și li se umeđiseră cămășile. Și cum se uitaū unii la alții și se vedeau îngrijiți, și câte o sémă galbeni de nesomn și de gânduri, li se pierdea firea tot mai mult.

Aū stat așa, vreme de un ceas. De-o dată, par'că ar fi sosit sfirșitul lumii, începură să bubue de pretutindenī tunurile. Era tocmai la șése ceasuri diminéța.

Eraū șése sute de guri de foc, cari sguduiau văzduhul. Ca și când pe de-asupra văilor ar fi fost un uriaș acoperemint de tinichea și pe acesta ar

I.

O săptămână încheiată duseră bieții oșteni din Grivița noastră o viață ca vai de ei. Ziua și noaptea erau împroșcați cu ghiulele și cu obuzuri de Turcii din Plevnița, iar focurile de pușcă nu încetau de loc. Cât erau nopțile de mari, stăteau cu armele în mână, căci nu știau ceasul în care vor năvăli Turcii asupra lor. Pe lângă plôia cerului și focul Turcilor mai suferea și de altele. Trupurile morțe ale celor căduți în ziua de 30 August, stăteau și acum pe câmpul deschis de pe lângă redută și pe dealul din față, și de câte ori ieșeau ai noștri să le adune, Turcii începeau din toate întăririle lor să asvîrlă plumbi și obuzuri. Numai noaptea, pe furiș, mai îndrăsneau ai noștri să se arunce pe ici-colo, ca să aducă vr'un mort în redută.

Degeaba ridicau ai noștri steagul alb al păcii și cel cu crucea-roșie, căci Turcii trăgeau în sanitari și în steaguri. Și degeaba i-au trimis soli lui Osman cerându-i să se ție de legământul făcut cu Rușii, că va păstra toate obiceiurile îngropării în timp de război. Osman răspundea că el a făcut legământul cu Rușii, nu cu Români.

Cadavrele putrediseră și umplură aerul de miros

Atunci sergentul Petre Călin ia sabia din mîna locotenentului său care căduse, și în fruntea companiei năvălesce spre șanț. Soldatul Pârvu Marinescu sare cel dintîiu în șanț, și după el doi sergenți, Ion Marin și Stan a lui Nică. Indemnați de ei, sare compania întrégă, și după ei altă companie comandată de alt sergent, de Dumitru Pașcu.

De altă parte a șanțurilor sub-oficerul Petcu s'avîntase cu stégul regimentului pe cóna șanțului, dar o spărtură de obuz trînti pe Petcu în șanț, rupënd tot-odată prăjina drapelului, tocmai sub pânză. Prăjina cădu în șanț, iar steagul rămase pe cómă. Un Turc din șanț întindëndu-se își puse mîna pe bucățica de prăjină a steagului, dar atunci săriră dorobanții spre steag, iar sergentul Tudor Hristea asvîrlindu-se în grabă se întinse cu întreg trupul peste steag, de-alungul pămîntului, și cu gura mușcă de mână pe Turc. Apoi ridicând steagul și strigând: după drapel copii! se repeđi unde era învălmășagul măi mare.

Ca și la 30 August, după mórtea lui Mărăcineanu lupta de astăđi a fost condusă măi numai de sergenți și de căprari.

Bataliónele din urmă nu putură răsbi prin obuzurile turcesci ca să vie în ajutorul dorobanților de sub redută, iar aceștia se vedură siliți să se retragă. Atunci ca să se răs bune, tóte tunurile romănesci și rusesci începură să bată Plevnița cum n'aú măi bătut-o, trágënd asupra ei cu nespusă mânia. Și se sileau să-i măture păretele și s'o aprindă și s'o asvîrlă în aer. Cinci ceasuri urlară tunurile. Apoi slăbiră

în calea Turcilor. Iuțela și vitejia lor uluise oștirile rusesci; pe unde trecură aū lăsat pustiire și mörte — câmpia era a lor. Aripile oștirilor călärețe se întinseseră departe până spre cele mai din urmă întărituri ale Rușilor, fruntea östei de linie rësibise până spre marginile oștirii împresurătore, bataliönele de la mijlocul câmpiei se încäeraseră la cele din urmă redute rusesci, iar bataliönele mai din urmă ale vitözuluı Osman curățiaū locul de Rușii ce mai rëmaseră, ca uitați de mörte, pe câmpie. Osman aștepta să sosescă din urmă ceealaltă jumătate de öste de la Opanez și Krișin, care avea poruncă să plece și ea peste riu, pe urmele lui Osman, la douë ceasuri după începerea luptei.

Dar acéstă oștire nu mai sosea. Turcii erau scăduți, iar pe de laturi se vedeaū cum s'adună Rușii de pretutindenı. Și se tot îngloteaū Rușii; tot mai mulți, tot mai puternici și mai veniți în fire.

Iar oștirea de rezervă a Turcilor nu mai sosea. Era acum timpul hotărîtor al luptei; dacä vor ajunge întâiu ajutoröle rusesci, Osman era pierdut, dar dacä va ajunge ajutorul Turcilor mai întâiu, Rușii pot să se închine.

Osman, în neastîmpër, se mira de ce nu i sosesc Adil cu oștirea lăsată în urmă; el se uita mereū la ceasornic; mereū se uita îndărät spre Vid, că dörä-dörä va vedea bataliönele sosind. Cuprins de grijă și de neliniște el trimete ordonanțe după ordonanțe ca să vie odată oștirea; el alergă pretutindenı rëslățindu-și bataliönele pe margini, de unde soseaū Rușii înglotindu-se cu vuet mare.

Și vremea trece, se apropie de amiađi, și oștirea lui de sprijin nu se ivesce, și tunurile cari aveaū

nefericirea să-și apere și ei cinstea neamului lor, tot ca și ai noștri.

La părere, împresurarea nu era război, nu era măsurare de puteri și arătare de vitejie; era o chinuire a celui mai slab, o casnă a celor ce căutau acelaș lucru ca și Rușii, ca și noi: să nu-și facă de rușine neamul și să-și apere drepturile lor.

Lucrurile acestea sunt ticăloșia războielor, sunt faptele rele care îndemnă pe cei cu suflet milostiv să strige împotriva războielor și a oștirilor. D-zeu a vrut să fie pre pământ pace și între oameni bunăvoire, iar Mîntuitorul a blestemat pe cei ce aduc ură între oameni și învrăjbire între neamuri. E bine să te feresci de certy, și fericit e cine face pacea — iar războiul e o certy între popore, și fericit e țara care se feresc de certuri și de războe pe nedreptul. Când te ridici fără prilej asupra altuia numai ca să-i răpesci ce are, faci nedreptate strigătoare la cer. Iar oștirile cari intră în țară străină, numai ca să prade și să bată țara și s'o cuprindă, fie din lăcomie, fie numai din mândria și încrederea tăriei, acele oștiri fac război nedrept.

Ce or fi avut Rușii cu Turcii, Dumnezeu să-și știe. Că au pornit război pe cuvîntul că apără pe creștini, e adevărat. Dar numai Dumnezeu pertyunde până în inimă, și ce au avut Rușii în inima lor numai ei și Dumnezeu o pot spune.

Noi Români, de când suntem pe pământ ca neam știut, n'am căutat să ne întindem stăpînirea cu sila armelor, n'am voit să luăm nimic dintr'al altora. Am purtat multe războe, dar nici unul n'a fost ridicat de noi asupra altora, ci de alții ridicat

Dumitru începuse o plóie amestecată cu zăpadă, și un vînt ascuțit bătea de-alungul văilor. Se umpluseră șanțurile de noroiu, și bieții flăcăi cari săpaū pe acolo, steteaū ȓiua întrégă în apă până la glesne, și multora le degeraū picióarele. Iar cei ce căraū pămîntul orî scândurile și fașinele trebuítóre lucrării, bálăceaū până în genunchi, în noroiul făcut de umbletul atâtor sute de ómenî. Iar de asupra lor curgea cu nemiluita plóie și iarăși plóie, și ei uȓi până în mēduva óselor gáfâiaū sub greutatea sacilor umpluți cu pămînt, în vreme ce glónțele turcesce le șueraū pe lîngă urechi și-i petreceaū și în jos și în sus pe cale.

De atâta plóie se muiase pămîntul și se prăbușea. Ómenii, cari munciseră atâta să sape, își vedeaū într'o clipă risipită tótă munca prin surparea pămîntului, și trebuiaū să înceapă din nou ca să drégă șanțul ruinat.

Și aū muncit mereū, și aū muncit cu nădejde și s'aū apropiat pe multe cărări de-odată până la o asvirlitură de piatră de ređuta Turcilor.

De cîte-va orî aū fost nevoiți să sape și unde nu voirá. Turciū, adecă, începură să sape și ei șanțuri de apropiere către noi. Aī noștri pândeaū încotro își săpa șanțul, și apoi începeaū să sape un șanț de-a crucișul șanțului turcesc, ca să-l tae. Și unde se întâlnea șanțul nostru cu al lor, se făcea mórte de ómenî, acolo sub pămînt, căci se pomeneaū de-odată și Turci și Români în gura șanțului. Și-i dovedeam pe Turci, și ne grăbeam și noi și ei să închidem acolo șanțul, cu pietre, cu saci umpluți cu pămînt, cu lemne—căci precum

căci fără îndoială, după ce-ar fi isprăvit cu Rușii, ele s'ar fi năpustit asupra noastră.

Ori-care ar fi fost îndemnul nostru, să trecem Dunărea și să ne încăerăm cu Turcii, un lucru rămâne mai pre sus de cât toate, că Rușii ne-au rugat să le facem binele acesta. Și nu ne-au chemat atunci când au fost ei cu genunchii pe pieptul Turcului și ar fi avut nevoie de noi numai atâta cât să sugrume mai iute pe dușman; ne-au chemat, când au fost ei sub genunchii Turcilor și se sbăteau ca să nu moră.

Și așa, cu puterea lui Dumnezeu și cu a lui Osman pașa, Rușii mai la urmă — dar nu târziu, ci iute-iute — și-au mutat gândul despre noi, și călcându-și pe inimă, ne-au rugat să intrăm în luptă. Iar pentru noi a fost mai bine așa, căci acum în loc să le stricăm rostul Rușilor, eram rugați de ei să-l cârpim, și în loc să le încurcăm drumurile, am sărit să le descurcăm.

Rău i-or fi strîns Turcii de peste pîept pe Ruși, dac'au ajuns Rușii să ne cêră ajutor. Nu dóră că oștirile noastre n'ar fi fost vrednice nici să le culegă de pe drum, ci pentru că Rușii ni le batjocuriseră până într'atâta. Nevoia te învață minte, dic bătrînii, și când dai de frică uiți și cum te chîamă!

Noi, acum eram împăcați. De-o parte ne rêsbufnase Dumnezeu pentru mândria Rușilor; de altă parte, abia așteptam să trecem Dunărea, și rugămîntea Rușilor ne-a venit ca plóia pe vreme de secetă.

Domnitorul nostru a rînduit decî cîtă-va pedestrime și puțină călărime să trecă la Nicopole, ca

s'audă înșiși și iarăș s'audă mereu și din tóte părțile aceeași veste de mult dorită. Tótă nóptea a fost mișcare pe strade ; mulți își iluminară în pripă casele și, atunci în puterea nopții, ridicară steaguri pe acoperișurile caselor, iar începură musicile militare să cânte.

A doua și a treia și a fost o sərbătóre nesfârșită. Séra, iluminații și musică în piețe, ziua întrégă o furnicare de ómeni în sus și în jos, povestindu-și de-o mie de oră acelaș lucru și întrebând de-o mie de oră despre aceleași lucruri sciute.

Atâta bucurie cuprinse inimile nóstre, și așa de mândri ne simțiam de băeții noștri cari aũ fost în stare să ne-aducă atâta bucurie.

Turcilor pe drumul Sofiei— a fost luptă mare. Până n'aũ pus mâna pe aceste cuiburi, creștinii n'aũ putut să închidă cu totul pe Osman în Plevna. Cam pe la sãrbãtorea Sfintei Paraschiva, grenadirii aũ isbit Dubnicul, care era apãrat de vre-o opt mii de Turci cu tunuri. Aũ luat parte la luptă și de ai noștri: vînãtorii cari aũ rãsbit în Grivița și dorobanții din Roman.

Dubnicul a cãzut; Telișul s'a împotrivit vre-o trei zile și în urmă s'a închinat.

De-odată cu cucerirea acestor douë redute Osman și-a pierdut drumul Sofiei. Iar dupã luarea Rãhovei de Români, a pierdut nãdejdea și de la Vidin.

Cu asta i s'aũ scurtat zilele.

Acum era împresurat de tôte pãrțile de oștirile creștine, închis ca într'un staul.

Din zi în zi oștirile creștinilor se adunãu tot mai strîns pe lângã Plevna, tot mai aprópe. Tôte poteele dealurilor, tôte încãlцитеle drumuri ale vãilor erau pãzite de Ruși și de Români, așa cã nu putea nici un Turc sã iasã din Plevna ca sã ducã vești la alte oști turcesci, nici sã intre cu știri de din-afarã.

Creștinii își făceau neconținut șanțuri și se înde-suiau spre redutele pãgãnilor.

Osman putea sã stea în Plevna pãnã mai avea hranã și plumbi. Neputënd primi de afarã hranã, trebuia sã i se isprãvescã o-datã.

Iar daca ar fi vrut Osman sã fugã din întãriturile sale, n'ar fi avut unde, cãci în tot locul ar fi dat de redutele și de óstea creștinilor.

se răslețiră pretutindenă în Bulgaria, alungând resfiratele oștiri ale pușinilor Turci, cari îndrăsneau să le iasă în cale, bătând pe cele ce li se împotriveau și răsbind pe cele din cetăți.

Cu toate că Turcii erau pregătiți de răsboiul mai bine de cât Rușii, având oștiri mai mari, puscă mai bune și tunuri mai multe, ei și-au pierdut cu totul firea și parte căutaă să se ferescă din calea Rușilor parte s'au ascuns prin cetăți.

Iar Rușii i-au lăsat prin cetăți și și-au vędut de drumul lor spre inima țariei turcesci, spre Țarigrad, căci la Țarigrad le stetea capul.

Dar de-odată s'au schimbat lucrurile. Turcii și-au venit în fire, iar după ce s'a ridicat cu totă puterea sa Osman-pașa din Vidin și s'a asvîrlit în drumul Rușilor, arcușul a început să cânte pe altă córdă.

Osman a închis calea oștilor rusesci, le-a strîm-torat și le-a înglotit la un loc și apoi le-a bătut cu atâta cumplire, în cât Rușii începuseră să se uite îndărăt spre Dunăre, ca să vadă pe unde e drumul mai scurt.

În loc să scótă Rușii pe Osman din Plevna, Osman își suflecăse brațele să scótă el pe Ruși afară din țara turcescă, și când credeau Rușii că vor asvîrli peste munții Balcanilor pe Osman cu bataliunile lui, pe atunci Osman se gătea să asvîrlă el pe Ruși în Dunăre.

Rușilor le sosise diua strîm-torării. Oștirile lor, mai puține de vr'o opt ori de cât ale Turcilor, împrăștiate în țară străină și pe un pămînt dușman, începură să nu mai pótă ține piept și să-și caute calea bătută pe care au venit. Scoborîră de prin cetăți Turcii ascunși prin ele, își ridicară capul

Multe tunuri au umblat rătăcind cât a fost nóptea, negăsindu-și locul.

Pe partea Rușilor, cu tot întunerecul adînc, străjerii simțiră pe Ruși după scârțitul roților și după șoptitul flăcăilor, și începură să tragă focuri spre partea de unde s'auzea sgomotul. Rușii au stat pe loc, nu s'a mai mișcat nici om nici cal, și în urmă Turcii au contenit focul, creșdend, póte, că li s'a părut numai.

Ar fi fost primejdie mare, dacă ar fi simțit Turcii. Rēscolită de strejeri, ar fi sărit pedestrima lor și ar fi isbit prin întunerec pe tunari. Ar fi alergat, ce e dreptul, pedestrima noastră să se încaere cu Turcii, dar n'ar fi putut să ție piept cu ei din pricina necunoștinții locurilor.

După ce ajungeau la locul hotărît, tunarii și săpătorii începeau să-și sape șanțuri de adăpost pentru ei și pentru tunuri, să facă parapete și locuri de scutire pentru cai. Săpau în liniște desevîrșită. O singură isbitură cu sapa într'o piatră, ori aruncarea prea cu sgomot a pămîntului săpat, ar fi fost de-ajuns ca să deștepte băgarea de sémă a străjerilor turci, care erau risipiți pretutindenī pe dealuri, în gropi anume făcute.

În revărsatul zorilor, a doua zi, Joi, străjerii Turci au dat cu ochii de adăpostirile noastre și au dat alarmă. Tunurile noastre erau aședate la loc și începură să bată. Atunci se îndreptară tunurile turcesci spre adăpostirile Românilor, ca să-i alunge din ele. Dar tunarii au săpat ziua întregă și și-au isprăvit pe deplin adăpostirile, sub focul plumbilor și al obuzurilor lui Osman. Au perit mulți flăcăi

totuși Domnul Românilor voesce să intre în Plevna, ca să nu-l lase singur a plecat și el — cel puțin să intre amîndouî de-odată în cuibul lui Osman. Dar a mers până la un loc și s'a întors. El scia de ce.

Prin Plevna a trecut Domnitorul nostru repede. Pe ulițele strimte ale orașului era un miros nesuferit de mort și de omeni bolnavi. Abia putu să străbată de oștire. Iar generalii săi, în îmbulzela cea mare, se rupseră de El și se pierdură, așa că El avea pe lângă sine numaîvr'o câți-va oficeri și puținii soldați de pază.

Se făcuse întunec de tot. El pierdu drumul, din pricina întunecului și a stradelor strimte și încălcite. Pe unele strade începură să s'audă împuşcături. Erau Cerchezi ascunși care isbeau străjile noastre. Domnitorul și cei puținii de pe lângă Sine intrară în griji. Puteau să-i atace Cerchezii, să-i ucidă ori să-i prindă.

După multă ocolire încóce și încolo, deteră de un băiat bulgar, pe care-l întrebară românește, în cotro e calea Griviței. Băiatul, deși pricepu întrebarea, se înfricoșă, voind să fugă. După ce 'i-a spus, să nu se témă de Osman, că e bătut și robit, băiatul a mai prins inimă și alergând pe lângă cai, 'i-a scos din oraș pe șoseaua Griviței.

A fost o minune, că Domnitorul cu ai săi a ajuns la Grivița în bună pace. Nu-ți vedeaî nici mâna, așa era de întunec, iar drumul plin de gropi. Caii se împiedeau într'una în sîrmele tăiate ale telegrafului. Intr'un loc deteră de o trăsură de ambulanță, cu răniți turci, răsturnată în șanț și sfărîmată. Erau înfi-orătoare gemetele acestor răniți, care aveau să petrecă nóptea în marginea drumului fără nici un ajutor.

Sgomotul valurilor întrecea cu tăria pe al lopeților, așa că Turcii, cu toate că erau cu ochii în patru, nu simțiră pe Ruși. Plutele erau mânate de cei mai buni vâslași ai oștirii de pe Mare, cu toate acestea puterea apei le-a împrăștiat, încât numai câte-va au putut ajunge la locul hotărît, cele-lalte au fost împinse mai la vale cu câte două și trei mii de pași.

Rușii s'adunară cu grabă la un loc. Dar cei ce au fost asvîrliți de apă, au trebuit să se strecóre pe sub mal până la locul hotărît, și 'n vremea asta i-au simțit Turcii. Aceștia au început să tragă focuri. Era întunerec însă, și ei nu vedeau nici unde trag, nici în cine. Dar începură să pândescă drumul Dunării.

Rușii s'adăpostiră sub mal, așteptând să vie alte rînduri de Ruși cu plutele, ca să s'adune oștire destulă și-apoi să sară pe Turci.

Celor ce-au venit după aceea, le-a mers rău. Turcii își îndreptară pușcile și tunurile pe de-asupra rîului și trăgeau într'una, și cu toate că nu vedeau plutele și trăgeau numai într'o părere, au isbit pe multe și le-au înecat.

Un obuz a isbit un ponton, plin de cai și cu tunuri pe el, și toți soldații, cu tunuri și cu cai cu tot se prăbușiră în apă. Pe ponton era și un colonel, care știa să înóte foarte bine, și ar fi putut să scape, dar avea la gât o traistă de piele, plină cu ruble pentru hrana soldaților, și greutatea trais-tei l'a dus în adînc.

Cât a fost nóptea au tot trecut Rușii, înglotându-se pe mal și așteptând pe brânci ceasul năvalei.

După ce a început să se zărască de ziua, Turcii

Cu toate acestea colonelul Slăniceanu a rupt din pedestrime cincî sute de mehedinţeni şi i-a aşezat în capul podului de peste Schit, la satul Hârlet, ca să scarmene pe Turci măcar cât-de-cât, înainte de-a-i face scăpaţi pe mâna roşiorilor.

Lucrul acesta a fost îndrăsneţ. Turcii erau în Rahova la vr'o cincî-şase mii, şi dacă s'ar fi pornit cu toţii la fugă, cum să-i împedici pe atâţia cu cincî-sute de ómeni? Dar i-au împedicat. Mehedinţenii erau puţini la pod, dar erau nişte flăcăi voinici şi vrăşmaşi de mórte ai Turcilor, şi i-au ţinut pe loc şi le-au risipit mulţimea în toate părţile. Dar despre lupta lor voiú povesti mai târziu, căci ea s'a întîmplat a doua zi după serbătórea sfinţilor Arhangeli, iar noi am rămas cu povestea la cele ce s'au petrecut cu două zile înainte de Arhangeli. Şi până ce-au ajuns Turcii pe mâna Oltenilor de la pod, au mai păţit bieţii multe de-tóte.

VI.

Séra a sosit oştirea şi a doua zi diminéţa, a şi început lupta. Despre ziua se lăsase însă o cetă pe câmpiile Rahovei, în cât nu se vedea om cu om. În întunerecul acela steteau soldaţii noştri gata să plece spre şanţurile turcesci; era tăcere ca în mormînt în vėzduh şi linişte pe întinderea văilor. Abia pe la prânzişor s'a rădicat puţin negura şi s'a mai limpedit cerul. Atunci, la lumina sórelui, tunurile nóstre începură să bubue. Din 22 de guri se revărsă foc şi perire asupra cetăţuilor de pe dealurile din partea unde steteau dorobanţii, şi dintr'alte 16 guri de la Bucoviţa, unde s'aşezară roşiorii.

își săpaseră pe cõste șanțuri, apărate de tunuri, iar printre pomii ascuseră șiruri de ostași ochitori.

Rușii, cu o putere de douë ori mai mare decât a Turcilor, începurã bãtaia într'o diminetã pe la patru ceasuri. Lupta a ținut tõtã ziua. Turcii s'au apãrat vitejese, dar copleșiți și de numër și strimtoraiți și de lipsa plumbilor, au trebuit sã se tragã tot mai spre adîncul puterii lor. Se făcuse noapte și lupta nu se domolise, dar Turcii erau pierduți, cãci steteau grãmadã la un loc, împinși de tôte părțile spre reduta cea de cãpetenie. Pe la nouë ceasuri seara, douë bataliõne turcesci s'asvîlirã spre Ruși rupẽdu-le rîndurile, și scãpãnd la larg apucarã drumul spre Vidin, ca sã se împreune cu Osman.

Aceștia sînt singurii Turci cari n'au cãdut prinși în mãna Rușilor. Cea-l'altã oștire tõtã — la vr'o șepte mii de ómeni — a fost prinsã.

Periserã însã peste 1300 de Ruși.

A doua zi — la patru Iulie — Nicopole a intrat în stãpãnirea Rușilor. Rușii puteau acum sã rãdice al doilea pod peste Dunãre, dela Nicopole la Turnu-Mãgurele, ca sã-și mai înlesnescã drumurile. Tot odatã ei își lãrgirã calea și scãpaserã de grija cã Osman are sã le sarã în spate avînd la Nicopole cetate tare, unde sã-și adune puterile cele împrãștiate de-alungul Dunãrii pãnã la Vidin.

Cãlãreții ruși s'au resfirat în tôte părțile ca sã ia în stãpãnire valea rîului Osma, iar o parte din pedestrima, sub comanda generalului Șildner, a pornit de-alungul rîului, ca sã se întãlnescã în valea rîului Vid, la Plevna, cu altã óste care venea dintr'altã parte. Orãșelul Plevna era punctul de

locului de acolo și se varsă în Dunăre. Acestea sînt mai spre Apus: Iskerul și Ogostul. Intre aceste trei rîuri, câmpia e dréptă și pustie de sate, dar cu cât s'apropie de Dunăre, câmpia se înalță; în urmă încep colnicele, apoi dealurile care se țin în urmă lanț pînă în malul Dunării. Cât ține câmpia, tot locul era pe vremea asta acoperit de oștiri călărețe, Ruși cu Români în amestec. Intre Vid și Isker răsbură de mult călăreții, iar după luptele de la Dubnic și Teliș ei se aședară temeinic pe întinderile câmpiei. Intre Isker și Ogost răsbură întâi roșiorii noștri și după bătaia ce-au dat-o Turcilor la Kneja, s'aუ întins pe câmpie de-a latul pînă pe sub pólele dealurilor de la Dunăre.

Dar dealurile erau stăpânite de multă tărie de păgân, ascuns în redute și virît în șanțuri, prin satele cari stau rezimate de piciórele dealurilor. Iar aceste dealuri erau apărarea cetății Rahova: dincolo de dealuri, pe malul Dunării, sta înfricoșata cetate întărită cu trei rînduri de șanțuri și cu redute pe crestele dealului.

Ai noștri, prin cercetași și iscoditori, aų aflat că Turcii în Rahova sînt cu veghiere, dar că nici gând n'aų să plece spre Plevna și că de-o cam-dată nu sînt mai mulți de șase mii, și că se pot aduna în scurtă vreme de prin orășelele vecine încă pe atăția.

Trebuiaų deci isbiți cu iuțime, pînă ce n'apucă să se adune.

Apărările cele mai din margine, spre Răsărit, ale Rahovei erau cam la vre-o cincispredece kilometri: două redute, una de-asupra satului Vadin, iar alta chiar în rîpa Dunării la Ostrov.

E adevărat, că nu se pôte o vară întrégă numai cu ȃile frumoșe, nici rėsbóe îndelungate numai cu birunțe. Infrângerea Rușilor n'ar fi fost lucru mare, dacã rėul ce le-a dat de cap la Plevna ar fi fost numai o întimplare. Dar vėdurã ei cã Plevna are sã-i încurce multã vreme, și cã infrângerea lor e numai prevestirea, unui șir întreg de infrãngerı.

Se mângãiau și ei ca ómenii când își pierd sãrita. Ba, cã oștirea lor era prea puțintică sã se prindã de piept cu mulțimile lui Osman, ba cã Turcii aveau pușci mai bune, ba cã nãvala lor asupra Plevnei a fost prea cu pripã și cã Osman le-a întins o cursã. Și cãte altele.

Tóte erau adevėrate, ce e dreptul, dar cu atãta mai rėu pentru Ruși. Nimeni nu i-a silit sã dea nãvalã fãrã sã știe unde; nimeni nu i-a alungat dindãrãt, dacã erau puțini, sã se vıre în vizuniile Plevnei. Și dacã plecaserã la rėsboiul cu pușci mai próste, nu Osman era de vinã; iar dacã era vorba de cursã, nu cel ce o întinde e prostul, ci acel ce cade în ea.

Tóte acestea erau ce erau. Dar Rușii se plãngeau, cã vina cea mare a infrãngerii lor, o pórtã numai Romãni.

Noi însă nu dasem ajutor Turcilor nici de-a dreptul nici pe sub mână. Nici piedecã Rușilor în drum nu le pusesem. Dimpotrivã, pe Turci i-am strĩntorat cu tunurile, iar Rușilor le-am fãcut înlesniri. Chiar la cucerirea Nicopolei noi le-am fost de multã ajutorință, bătėnd cu tunurile nóstre de peste Dunãre în cetatea Turcilor.

Atunci, cum?

Pentru paza cetãții cucerite și a mulțimii de

crescea mereu. Oficerii nu mai sciaū ce să începă. De geaba strigaū băeților să facă liniște, de geaba amenințaū cu revolverele. Căpitanii chemaū pe lângă ei pe flăcăii companiilor lor, dar câți-va soldați erau aici, alții într'alt colț al redutei, unii afară prin șanțuri, alții pe câmpul deschis, neputând să pătrundă la adăpost.

Și toți strigaū, toți se frământaū s'ajungă la adăpost, se asvirleau înainte să-și facă loc, cădeaū peste morți, se răsturnaū unii peste alții și pe de-asupra îi tot boteza cerul și mereu fulgeraū pușcile Turcilor din reduta vecină.

În urmă, după vre-o două ceasuri se făcu liniște și rînduială. Companiile se adunară, parte în redută, parte în șanțuri. Se rînduiră străjeri parte de-alungul parapetelor, cu pușcile în mână, parte prin șanțuri ca să fie gata de luptă, dacă s'ar fi întîmplat să vie asupra lor Turcii. Câte-va companii aū fost rînduite să adune morții din redută și parte să-î arunce peste parapet pe câmp, parte să-î strîngă la un loc într'un colț al redutei. Iar altele s'aū culcat prin gropile de sub crucea redutei.

Sanitarii încercaseră s'adune, la lumina faclelor, pe morții de pe câmpul de prin prejurul redutei, dar focul Turcilor i-a neliniștit într'una, și n'aū putut aduna de cât pe morții căduți mai pe de latură.

Jalnică și plină de amar a fost năptea acésta și n'aū s'o uite nici în mormînt acei cari aū trăit-o.

Răniții de pe câmp, cât a fost năptea de lungă, aū cutremurat cu gemetele lor inima oștenilor din redută. Unii se rugaū să nu-î lase singuri ca să móră fără ajutor mórte de câine, alții strigaū

România», și vuetul strigării lor se isbi din deal în deal și dus până departe răsuna peste văile Plevnei, repetat de zece ori «Trăiască România!»

IX.

În vremea acésta, oștile nóstre din fața Opanezului, erau de mult încăerate cu Turcii lui Edem de prin redutele de acolo.

Turcii aveaū la Opanez patru redute mari. Pe una, pe cea de către Miază-Nópte a satului, s'asvîrli colonelul Dona cu dorobanții din Vlașca și cu vînătorii batalionului întâiu. Turcii se împotriveaū cu desnădăjduire, apărând cu înverșunare reduta. Dar bătuiți în cõste de tunuri și 'n față de pedestrime, ei fură goniți cu baioneta și dându-se 'ndărât s'adunară în reduta cea mare din sat.

La reduta despre Miază-zi a satului s'asvîrli colonelul Sachelarie cu vînătorii batalionului al patrulea, cu dorobanții din Teleorman și cu puțin dorobanți din Ilfov, ajutați de câte-va companii de linie. După o luptă strașnică din plumbi și-apoi dup'o năvală cu baioneta, Turcii se retraseră din redută, după vr'o două ceasuri de împotrivire. adunându-se și aceștia în reduta cea mare din sat.

La acésta redută se lupta însuși Edem pașa. Lupta era stăruitoare; Turcii s'apăraū cu cea mai din urmă mânia, focul lor era neîntrerupt. S'adunase pe capul lor tótă oștirea nóstră câtă era pe acolo.

Domnitorul Carol alerga în tóte părțile și singur cârmuia luptele. La Opanez era svîrcolire mare,

Domnitorul și cu Marele-duce au rămas totă noaptea acolo ca să fie aproape de oștiri, și au dormit în plôie.

IX.

Sieruit

Acum mă întorc cu povestirea la oștirile noastre, ca să vă spui cu de-amănuntul cum s'au luptat.

Ai noștri năvăliră în două locuri, la Plevnița și la Grivița. Am să iaș lucrurile pe rînd, și să vă povestesc mai întâiu cum s'a petrecut lupta la Plevnița.

E o poveste jalnică, povestea Plevniței. Am fost bătuti de Turcii din ea. Dar nu e rușine s'o spunem. Ne-am bătut vitejese și am mers la mörte ca la nuntă, și dacă n'am biruit, a fost voia lui Dumnezeu. Ne-ar fi rușine s'o spunem c'am fost bătuti, dac'am fi fugit de luptă orî ne-am fi purtat rêu cum-va.

Dar așa cum ne-am purtat, Plevnița e o laudă pentru noi.

Se rînduiseră două regimente, ca să isbescă Plevnița. Unul de dorobanți, și anume cei din Putna și din Tecuci, și un regiment de linie, al optulea.

În revărsatul zorilor, companiile au plecat din lagărele lor și s'au apropiat în liniște de redută. De prin tôte cotiturile văilor se vedeau rêsărind flăcării noștri, alunecând în tăcere pe sub rîpi, adunându-se în bataliône și așteptând ceasul năvălirii.

Se adunaseră în trei locuri. Dorobanții din Brăila și din Rîmnice și un regiment de linie s'au îngrămadit prin văile Bucovei, ca să fie de sprijin; două bataliône, unul de linie și unul al dorobanților

De la Grivița înainte, pe cealaltă parte a Plevnei, se întindea alt șir de redute pe la câte-va sate până în malul Vidului. Acest șir de întăriri aveau să-l bată Rușii.

Trei dintre oștirile de pedestrime ale noastre s'au îngrămădit la cele două redute de de-asupra satului Grivița. Aceste redute închideau șoséua ce duce din Plevna spre Rusciuc și erau cele mai tari și mai cu măiestrie așezate dintre toate câte le avea Osman pe lângă Plevna.

Oștirea din Moldova-de-jos s'a așezat prin văile Bucovei, ca să bată reduta Plevnița, pe care o numesc cărțile reduta No. 2; oștirea din Moldova-de-sus s'a rînduit prin văile pâriului Grivița, ca să bată reduta numită No. 1. Iar oștirea din Muntenia-mare a stat mai îndărăt, ca ôste de sprijin.

Redutele erau la depărtare de 600 metri una de alta. Ele se numiau împreună Abdul Kerim-tabia, iar la un loc cu toate întăriturile care apărau Plevna despre Miază-nôpte se numeau frontul de la Ianik-Bair. Intre ele și împrejurul lor erau semănături de porumb. Spre partea despre Plevna se întindea la spatele lor o vale largă, cu còstele line, iar împrejur colnice tăiate de vâlcele.

Redutele erau cam de vr'o cinci-șeci de metri pătrați, având parapete înalte, șanțuri adânci împrejur și alt rînd de șanțuri înaintea lor și gropi pentru vînători. Iar între ele erau legate cu șanț de adăposi. În reduta Nr. 1 *) erau trei bataliône turcesci cu 5 tunuri, iar în cea-l'altă 5 bataliône

*) Noi le-am botezat cu No. 1 și No. 2. Numele lor turcesc era Kanli-tabia — cea cucerită de noi — și Hafiz-bei, cealaltă.

pe unde veni ajutórele din tabără, fără ca să le vadă Turcii.

Mercuri, a doua zi după intrarea lor în redută, Români s'apucară cu virtute să-și întărească parapetele spre partea Turcilor. Până acum parapetul era mai puternic și mai înalt spre Răsărit, de óre-ce pe partea aceea năzuiseră Români asupra Turcilor; acum trebuia întărit parapetul despre Miază-nópte, căci de partea asta erau acum dușmanii. Tótă ziua de Mercuri au lucrat Români la redută. Unii săpară șanțuri în fața redutei, alții umplură saci cu pământ și făceau din ei pereți, alții câmpiră stricăciunile pricinuite de tunuri, dincolo aședău tunurile în ferestrele parapetului, prin redută adunau noroiul, asvîrleau morții peste metereze, scurgeau bălțile și își aședău cu rînduială mărunțișurile lor și ale Turcilor câte le găsiră împrăștiate.

Seara isprăviseră cu reduta. S'apucară acum să sape drumul spre tabără. Tótă nóptea au săpat și au ridicat pământul, făcând adăpostiri înalte spre partea Turcilor. Zia n'au putut să lucreze din pricina focului turcesc. Au lucrat însă noștile, Joi, Vineri și Sâmbătă. Drumul acesta mergea de-adreptul la reduta noastră de la movilă. Duminecă nóptea drumul era gata, așa că, pitiți pe după zidul de pământ, flăcăii noștri puteau umbla în voie de la redută până într'o vale scutită, și de aici la tabără.

Tot Duminecă nóptea au început să sape șanțurile de apropiere între reduta noastră și a Turcilor. De la colțurile Griviței aveau să sape două șanțuri depărtate unul de altul, iar la capetele lor, pe mijlocul câmpiei dintre redute, aveau să se mai sape

în răsboiū, oștirea noastră trebuie să aibă comandant român.

Dar Rușii voiau să le fie oștirea noastră numai picióre de alergat, iar cap să n'aibă. Iar noi nu voiam să ne fie oștirea fără cap, și nici cu cap străin să n'o vedem umblând de ici până colo. Ce le-ar fi păsat Rușilor, în ce foc ne-o asvîrl. Și dac'ar fi biruit Rușii, noi nu ne-am fi ales nici măcar cu lauda lumii, căci tótă lumea ar fi ăis, că Rușii aū biruit și generalii lor, după vorba, că unde e capul, acolo sînt și piciórele.

Și, după cum steteaū lucrurile pe atunci, aveaū dreptate să nu ne primescă tovarăși pe bună dreptatea frăției. Ei, cei tari și puternici, cu oștiri multe, câtă frunză și iarbă, și 'ncercate prin multe răsboie, nu simțiau nici o nevoe să se întovărășescă cu noi, cei puțini, care abia de câți-va ani isvodiserăm o oștire mărunță și încă nepurtată la nici un răsboiū. Ei se vedeau destul de mulți și de tari, ca să isprăvescă singuri cu Turcii.

Iar, când le spuneam, că ne mână gândul să mergem de capul nostru la răsboiū — noi într'o parte și Rușii într'alta, căci e mare țara turcescă — și, că de vom câștiga, a noastră să fie lauda, iar de vom perde rușinea numai a noastră să fie, Rușii ne sfătuiau să stăm pe loc. Ziceaū ei, că le-am strica rostul și le-am încurca numai drumurile lor. Iar ca prietenī, chipul, ne proroceaū că de ne vom amesteca în răsboiū, vom eși fără dór' și póte și cu pagubă și cu rușine.

Și vedēndu-ne sprinteni și cu gânduri de răsboiū, Rușii se uitaū cu batjocură și cu milă la noi; se întorceaū cu capul la drépta și dau din umeri

rilor, îndesesc strășnicia plumbilor și culcă, de-aprópe, pe cei ce năzuiau să intre pe pod. Turcii sînt desnădăjduiți, ei n'au altă cale: se prăbușesc cu nețărmită mînie spre pod și, împinși unii de alții, se îndesă prăvălindu-se spre ai noștri. Schimbul de glónțe e mai des de cât sînt năvălitorii de deși, și dincolo și dincóce îndărjirea n'are margini. Ei se bat ca orbii, în neștire, căci întunecul era așa de gros de puteai să-l prinđi cu mîna.

Mulțimea de Turci cădută pe pod împiedica trecerea celor ce soseau, și soseau mereu. Acum cei de la spate se îmbulzeau înainte, iar cei dinainte se îmbulzeau îndărăt, se călcau strivindu-se unii pe alții și zăpăceala se făcea tot mai mare. «Mă băeți» strigau sergenții «să nu slăbiți focul! Ne înecă Turcii, dacă le dăm drumul!»

Mehedințenii aveau plumbi din belșug. Trăgeau într'una. Trecuse un ceas, de când tot împușcau. Trecură două ceasuri, trecură trei.

Dar nu mai puteau. Se zărea de diuă, și Mehedintzenii începură să-și ia rămas bun de la viață, în gîndul lor. Aveau să-î copleșescă Turcii și să-îucidă pe toți pînă la unul.

«Pierim, dom' căpitan! Pierim cu toții, ca șórecii!» strigau Oltenii și trăgeau cu tótă puterea mîniei lor cei din urmă plumbi.

«Dacă e să pierim», dîse căpitanul, «să pierim ca lei! nu ca șórecii! Săriți, băeți din șanțuri, și dați cu baioneta!»

Ce era să mai facă? N'aveau plumbi. Și ieșiră Oltenii din adăpost și săriră la mórte vėdută cu ochii. S'asvirliră pe pod cu baionetele. Atâta le-a rămas. Să móră cu toții.

vedea reduta. Aveau să urce dealul din față, iar acolo pe căma dealului să se încaere cu Turcii.

Trimbițele începură să cânte dintr'odată, dorobanții cu baionetele pe pușcă și cu fașine în brațe începură s'alerge pe clinul dealului. Ei apucaseră mai spre stânga, iar oștenii de linie spre drépta, ca s'ajungă din două laturi la redută.

Căpitanul Mărăcineanu pe jos, cu sabia în vânt, fugea din răsputeri la deal. Cónsta era lină și cosită de curând, dar pământul, cum era umeđit de plóie, se încărcă pe cismele flăcăilor și le îngreuna alergătura.

Ai noștri vedeaú reduta, dar nu pe cresta dealului, ci la depărtare de vre-o opt sute de pași pe loc oblu. Auđiră strigătul Alah, Alah al Turcilor, care năvăliră pe parapet îndată ce au văđut pe ai noștri apropiindu-se. Și-í vedeaú cum tot résar unul după altul pe parapet și staú drepti, căutând spre Români, fără să tragă focuri. Asta n'ó înțelegeau ai noștri; bănuiau numai, că Turcii voesc să-í lase să se apropie bine de redută, ca să-í isbescă mai cu nădejde.

Uitá-í mă! strigaú dorobanții. Pe ei copii! strigaú sergenții, iar maiorul Șonțu: Tot înainte, flăcái.

Aprópe de vârful dealului, când se credeaú ajunsí pe loc oblu, dorobanții își resfirară rîndurile, gătíți să începă cu împușcătura, iar cei din linie se strînseră unii lângă alții, în șiruri de bătae, și se gătiră cu baioneta întinsă s'alerge în gónă drumul de la cresta dealului până la redută. «Tot înainte, copii» striga Mărăcineanu, «așa să ne-ajute Dumnezeu după cum ni-e gândul!»

Și cu toții de-odată răsăriră pe cresta descope-

Ion Nicolae, în vreme ce scoțându-și batista ca să-și ștérgă sângele și sudórea de pe înfierbîntata frunte cădu strépuns fără de veste cu baioneta. Toți acești patru oficeri avură aceeași sórtă ; la aceeași redută își vėdură companiile nimicite cu totul, fără ajutor din urmă ; toți patru periră în vederea tuturor companiilor și fură apoi tăiați în bucăți de păgâni din redută.

Și cu ce inimă s'aú bătut oștenii cei de rînd ! Când s'a asvîrlit în șanț căprarul Ciucă, și-a uitat de pușcă și în mânia lui a început să isbescă orbesce cu pumnii, iar la vederea asta, moldovenii săriră cu toții grămadă în șanț și, ca și când n'ar fi știut pân'acum lucrul acesta, ca la poruncă își întórseră toți pușca și începură să isbescă fără milă cu patul pușcii. Spun, că pe cóma șanțului Vasile al Moșneagului, scăpându-și pușca, se repeđi și apucă dedată pe doi Turci de gât, sugrumându-i de be-regată, și nesciind ce să facă, îi tot împinse spre șanț, dar într'astă vreme îl apucase și pe el de gât un Turc. Galben-vînėt de sugrumătură el tot împingea înainte pe cei doi Turci și mai galbeni. Iar, când a căđut Turcul care-l strńngea de gât, isbit de un Român, Vasile al Moșneagului dete Turcilor din mńnile lui vînt și-i prăbuși în șanț. Alergă apoi și asvîrli unul după altul vr'o cinci Turci în șanț, iar cu al șaselea a căđut și el.

Dintre zece sergenți, cńți avea batalionul, opt muriră acolo sub redută, iar doi, rńniți de mórte, periră în spital. Fapta unuia dintre ei, a lui Burduja, am spus-o mai înainte. Burduja era din satul Boroia ; în batalion nici dintr'un sat nu erau atńția ómenți ca din Boroia — și aveau doi sergenți. De aceea

în curte nu i-aŭ intrat, ba nici pe aprópe măcar n'aŭ putut să ajungă. Iar Osman era tot în Plevna, mai îndărătnic și mai sumeț de cât mai înainte.

Și Rușii și Româniș se luptară cu multă vitejie și aŭ dovedit că știŭ să móră, dar și Osman s'a apêrat cu atâta bărbăție încât îngrozise pe ai noștri și puse în uimire lumea. Cu tótă ura nóstră împotriva lui, generalii creștini, ai Rușilor și ai noștri, se uitaŭ la Osman ca la o icónă și nu știaŭ cum să-i mai laude purtarea și mintea. Dușman ne era, dar om care își apêră și el țara lui; și păgân era, dar soldat care își face datoria pentru care a jurat.

conjore pe Turci, aceştia însă nu aşteptară sfirşitul, ci ieşiră din şanţ, răsfirându-se spre reduta cea mare a Griviţei.

Românii intrară în redan şi împlântară steagul pe căma şanţului. Acum Turcii din toate redutele mărginaşe, vădând steagul, începură să bată cu tunurile, căci pân'acum n'au putut bate spre redan, ca să nu bată într'ai lor. Işi adunară focul de pe toate crestele numai spre redan, ca să ne alunge ori ca să ne împiedece de a ne întocmi redanul aşa ca să ţie piept cu tunurile din spre Plevna.

Căpitanul Lupaşcu veni repede cu tunurile şi ascundându-se după redan isbea cu multă mânie, ca să dovedescă focul Turcilor. Iar dorobanţii îndată ce se vedură în redan, începură să sape şi să schimbe redanul, făcându-i cămă de adăpost pe partea despre Griviţa, adecă luară movila de pământ de pe o lature a şanţului şi o puseră pe cealaltă lature.

Până noptea târziu au tot împuşcat Turcii spre redan şi l'au bătut cu tunurile. Peste noapte Românii au săpat în linişte şi cu mare zor şi şi-au făcut din redan o redută, cea dintâiu a noastră, în faţa duşmanului. Dorobanţii din Vaslui şi din Iaşi s'au aşezat apoi temeinic în reduta lor, şi steagul României fâlfăia acum pe o cetăţue înaltă, în ochii Turcilor la vre-o câte-va sute de paşi. Chiar în noptea aceea strajerii noştri s'au apropiat de Plevniţa şi de Griviţa până la vr'o şapte-sute de metri, şi şi-au făcut gropi de adăpostit şi au rămas acolo.

Vitejia Românilor a pus în mirare chiar şi pe Ruşi. Ţarul Alexandru a trimis cinci-şeci de cruci

încălece, dar calul speriat de împuşcături, nu stetea locului și se isbea mereu. Nu era vreme de pierdut; colonelul dete calului drumul câmpiei, să se ducă unde o vrea, iar el plecă pe jos.

Turcii din sat, când auză vădută compăniile înaintând, și-auză adunat focurile spre ele, lăsând în pace reduta. În redută rămăsese maiorul Ulescu cu vre-o cincisute de ómeni, ca să păzescă robiții.

Ușile caselor din sat erau închise cu zăvorul, iar de pe ferestre trăgeau Turcii focuri. Aii noștri se țineau strînși, după colonel.

«Aici, băeți, la casa asta!» strigau din drépta și flăcăii se repeđiau spre casă. Unii trăgeau spre ferestre, alții se trudeau să spargă ușa; mulți împuşcau de-aprópe în streășini ca să aprindă casa. Iar dacă răsbeau înăuntru, se încăerau cu Turcii prin tindă și prin odăi, se prindeau de piept și se svircoleau, se strépungeau cu baioneta, uciđându-se la strimtóre.

Turcii aveau topóre în casă, aveau revolvere, și se apérau bine. Mulți aveau nisip, pe care-l aruncau în ochii băeților noștri, și până ce băeții se sbuciumau cu ochii închiși, Turcii îi tăiau bucăți cu topórele.

O sémă de Turci putură să-și mântue capul cu fuga, apucând-o prin grădini. S'au vădută însă câți-va cari s'au asvirilit de-a dreptul între compăniile noastre, fără veste, doborând cu toporul pe cei zăpăciți.

Și așa înaintau Români din casă în casă, împuşcând în tóte părțile, aprinđend casele și alergând să ucidă pe Turcii cari sáreau pe ferestre căutând să fugă. Glónțele turcesci isbeau copacii de pe

Și acum, ca și la lupta dintâiu, ei porniră de două părți tot pe unde aū pornit atunci : unii pe la Bucova, alții pe la Radișelu și pe la Grivița.

Rușii s'aū asvirlit vitejește spre Turci. La satul Radișelu se încinse încăerarea cea mai turbată ; Turcii apăraū satul ca nisce adevărați viteji. Generalul Scobelef, cel ce trecu Dunărea în not cu cazacii, ajunsese într'un rînd până 'n Plevna, nevăduț de Turci, dar a fost împins îndărăt. O parte din Ruși se târîră pe brânci prin porumbiștea din marginea satului și, când fură aprópe de liniile turcesci, se repeziră cu toții de odată și apucându-se de piept cu Turcii, i-aū scos din sat.

Ascunși prin grău, s'apropiară acum de o redută și găsind-o slab apărată săriră în șanțuri. Dar, ca din poveste, ies Turcii cei ascunși prin porumb și luând pe Ruși între două focuri, i-aū scos din șanțuri și s'aū încăerat cu ei piept la piept prin porumbiște. După luptă, tot porumbul de acolo era una cu pămîntul și cadavrele stetău grămadă. Rușii năvăliră apoi iarăși spre redută și o luară cu baionetele.

Repede acum s'aventă Rușii spre culmea delului, dar tunurile turcesci le risipesc rîndurile. Jumătate din oștirea rusescă s'așterne câmpului, dar Rușii dau vîrtos înainte și ajung pe culme. De aici vedeau Plevna. Ei începură să chiotescă de bucurie.

Atunci însă, de pe o culme învecinată s'auđiră tunuri și din spre Plevna se vedea răsărind pe culme o negură de oștire turcescă. Rușii de gróză aū rēmas încremeniți, o clipă s'aū gândit să fugă îndărăt. Dar, din întîmplare, le sosiră nisce bata-

regimentului. Acum după mine, și Dumneșeu să ne ajute!»

Maiorul Ulescu mergea cu ómenii lui în frunte. Steagul era desfășurat, și flăcării înaintau în liniște. Nu se audea nici un șgomot, decât scîrțăirea zăpedii înghețate și șóptele oficerilor cari își îndemnaú ómenii să mérgă în linie.

Acú, orí că Turcii din șanțuri aú simțit pe Români după scîrțăitul zăpedii, orí după șóptele oficerilor, orí după filfăitura steagului, Dumneșeu știe. Dar când aú ajuns companiile în dreptul puțului, s'aú pomenit de-odată, că Turcii îi întîmpină cu un foc de pușci, nespus de iute, apoi începură să le triméță de bună-sosire obuzuri și ghiulele.

Nu se vedea încă reduta.

Câți-va flăcái aú căđut trăsniți de glónțe, pe mai mulți i-aú trîntit jos schijele de obuz. O schijă a isbit steagul drept în mijloc și i-a rupt fășii din pânză, asvîrlindu-le peste companii. Turcii trăgeaú cu pușca numai într'o părere, căci nu vedeaú nici ei pe ai noștri.

Atunci colonelul a strigat: Pas alergător. Gornistii începură să sune de năvală și ómenii începură să alerge. De aici se despărțiră companiile, după porunca dată, unele la drépta, altele la stînga.

Cele ce aveaú s'o ia la stînga, aú fost oprite în drum de focul Turcilor, căci în partea asta era mai puternic. Companiile abia putură să străbată prin glónțe până la șanțul de la stînga puțului și, cređend că vor găsi adăpost, s'aú pitit în șanț.

Dar șanțul nu era gol, cum s'a știut din spusa ispititorilor de astă-diminéță. În capétul cel apropiat de redută, eraú Turci. Aceștia începură să

sânge. Impotrivirea vóstră nu e de nici un folos, și vitejia ce-o arătați n'are rost».

Lui Osman i-a scris Marele-Duce, dar trebuia să-î scrie Domnitorul nostru, căci el era Căpetenia oștirilor de la Plevna. Dar Domnitorul n'a voit, dicând, că El nu vrea să-și bată joc de Osman. Avea dreptate Domnitorul. Judecând după vrednicia de până acum a lui Osman, era o batjocură să-î ceri să se dea prins ca un mișel.

De alt-fel scrisórea era bine-voitoare ; lui Osman, nimeni nu i-ar fi adus mustrare, dacă s'ar fi plecat, dându-se rob. A făcut cât póte omul care vrea ; ajunsese să n'aibă ce mânca, și n'ar fi fost rușine dacă ar fi încercat să-și scóată oștirea din negrăita stare de ticăloșie la care ajunsese.

Osman-pașa a răspuns însă Marelui-Duce ca un adevărat om viteaz : «Sînt și eú, ca D-ta, nedoritor de vărsare de sânge, mă feresc de mórte și mă bucur că ai gânduri așa de blânde și ți-e milă de cei ce sufer. E vrednică de un viteaz bunătatea ce o ai, că mă rogi să cruț viața ómenilor și să mă feresc de sângiuri. Dar orí cât de primejduit aş fi, și orí și cât aş vrea să înlătur vărsarea de sânge, nici prin vis nu-mi vine gândul să îndemn pe soldații mei să se dea prinși. D-Ta ne plângi de milă ; te rog să nu ne mai plângi, căci noi nu ne știm într'atâta nefericire și nevoie, cum cređi. Orí și cum ar eși lucrurile, mi-e tot una : eú, cu viteaza mea oștire, ne vom bate până la cea mai din urmă picătură de sânge, apărând cinstea și drepturile patriei mele».

Acesta a fost răspunsul lui Osman. In ce stare era el în Plevna, și cât de hotărît și de îndrăsneț vor-

î-ar fi scos și dintr'aceste sate, căci bieții Turci se speriaseră de tunurile noastre cât de bine ochiau, și ar fi fugit. Așa însă, ai noștri s'au ferit să se lase la luptă cu ei, neavând putere destulă de oameni.

Turcii fugiră și din partea asta și s'adunară — tot împrejurul cetății și aprópe de ea — prin satele despre Miedă-Nópte, dincolo de Vidin, în susul Dunării. Lucru era limpede: trebuia să ne luăm după ei.

Aici însă era o piedecă, — o vale, a Topoloviței mlăștinósă și cu greú de trecut. Până să facem poduri și să căutăm drumuri pentru pedestrime, cele două regimente de roșiori apucaseră să trecă dincolo, cu caii în not, ca să înspăimânte pe Turci. Dar vedând Turcii, că roșiorii sunt singuri, fără ajutor și sprijin de pedestrime, le-au eșit înainte, și Roșiorii au fost siliți să fugă, ocolind drumurile până departe. Turcii n'aveau óste călărăță, ca să ia în gónă pe roșiori, și așa ai noștri au scăpat numai cu atâta.

Pedestrimea a trecut apoi și ea în scurtă vreme, cu tunurile, și s'a întins în préjma Vidinului până în Dunăre. Turcii din partea asta s'au adunat și s'au întărit în satele Smârdan și Inova, sub Vidin.

Ast-fel Vidinul era impresurat, întocmăi cum fusese Plevna, de tóte părțile. Oștirile noastre s'au înglotit, făcând lanț în jurul cetății de trei părți — căci de-oparte era Dunărea. Dar și de partea asta Vidinul era în bătaia tunurilor noastre de la Calafat.

grămadă. Ceî ce putură s'ajungă prin văgăunile malului și prin trestişuri, aū scăpat cu viața ca vai de ei. Pe cei ce fugeau încă înainte, ajutați de noroc, voiră roșiorii să-î urmărescă până ce le-or face sfirșitul, dar regimentul Ulanilor n'a voit să mērgă mai departe, ca să nu-și alerge caii.

XI.

Garnisóna Rahovei a fost risipită, ca pulve-rea când o arunci în tóte vînturile. Din miile de ómenî nu s'a ales nimic. Unii aū cădut robi, alții aū pierit apărând redutele și năvălind la podul Hîrlețului, mulți s'aū potopit și s'aū înecat, iar cei rēmași s'aū împrăștiat fără urmă, luând lumea în cap de gróza călăreților noștri.

Dorobanții cu colonelul Slăniceanu aū intrat din partea despre Rēsărit în orașul Rahova, de-odată cu Roșiorii cari veneau despre Apus. Prin redute și prin oraș Turcii își lāsaseră munițiuni și multe de-tóte cari aū cădut în mîna Românilor.

Steagul românesc a fost ridicat pe tóte redutele și de-asupra orașului. Rahova era a noastră!

Generalul rus cu ulanii săi se întorsese cu tótă graba de pe câmpiile Schitului — lāsând pe Roșiorii să urmărescă pe Turcii — și în gónă veni spre Rahova ca să intre în ea. Ce inimă la Ruși, și cum se purtau ei cu noi! După ce ulanii n'aū făcut nimic, cât aū ținut luptele la Rahova, acum pe ascunsul se întorceau de pe câmpia luptei ca să apuce a intra în Rahova înaintea Românilor, cu gîndul să se laude că ei aū pus întaiū piciorul într'acest cuib al păgânilor.

IV.
CUCERIREA RAHOVEI

îngrămădindu-i într'un colț, tot cam vre-o trei-sute ca și în cealaltă redută. Aveau și două tunuri.

Maiorul a împlântat un fanion pe parapet, și se gândea să lase și aici o pază, iar el să plece în sat. Dar nu mai audea împușcături în sat. Se vede că se isprăvisese lupta într'un fel. Dar nu scia cum.

Nu după multă vreme, flăcăii aușiră trîmbișele noastre sunând de adunare, dincolo de Smârdan. Atunci le-a venit inima la loc, căci știa că e biruit Smârdanul.

În vremea acésta se vedură prin cétă niște companii apropiindu-se de redută. Nu știa nimeni cine sînt, iar soldații noștri săriră pe parapet cu pușcile încărcate și se găteau să tragă. Maiorul sta pe gânduri.

Să fie Români? Nu credea. De unde să vie ei, dintr'acolo? Dar Turci, iarășî nu puteau să fie: companiile se vedeau înaintînd ca la adunare de oști, nu în șiruri strînse de bătaie. Póte că sînt Turci cari nu știa că reduta e cucerită și acu vineau într'ajutorul ei.

Maiorul s'a urcat în picióre pe parapet, s'a uitat multă vreme, s'a uitat mai bine prin cétă și în urmă a strigat flăcăilor:

«Nu trageți, copii, că sînt dorobanți!»

Nu erau mulți și aveau cu ei pe un sub-oficer. Regimentul dorobanților fusese trimis să bată reduta de dincolo de rîul Delenca, de unde s'auădeau tocmai acum împușcături, dar a fost rupt de focul turcesc. Mîna acésta de dorobanți erau dintre cei rupți. Neputînd să mîrgă înainte, ei s'au abătut încóce, vedînd fanionul pe redută.

Încă de pe vremea, când se muncea maiorul să

Atunci, începu de-odată să bată un tun de undeva. Era al nostru ! Erau două ! De pe un deal de-aprópe tunurile isbeau în glóta Turcilor, în grămadă, și-ri-sipeau. Atunci Mehedințenii deteră iama în turcime, repezându-se în fuga mare. Acum să fi văduț cum săreau Turcii în rîu, ca bróscele, și se risipiră prin pădurile de pe malul drept al Schitului. Se imprăstiară ca potărnicile, iar tunurile nu-ı slăbeau nici de un rup, și dorobanții îi ajungeau !

Dar de cealaltă parte a rîului era și mai frumos. Incepuseră Roșiorii să-și jóce caii.

Turcii, cari veniau în urmă cu bagagele, vedënd că pe pod nu e chip să străbată, să strecurară încet prin întunecimea noptii la vale pe rîu și găsiră un vad. Malul rîului fiind înalt, fugarii în gróza lor ca să-și mântue capul, răsturnară sacii cu făină și cu orez în rîu, asvîrliră de-asupra corturi, haine și tot ce aveaü, ca să umplă matea rîului până la înălțimea malului. Apoi pe podul acesta deteră năvală ducënd în spate răniții ; trecură caii în not prin apă, desfăcură tunurile de pe roți și le trecură în brațe, și rėsbiră cu multă pierdere de ómeni pe malul celalalt.

Dar când să se vadă scăpați la larg, iată că rėsar ca din pămînt roșiorii noștrii cu ulanii ruși și se iaü după dînșii. Vai de maica lor ! Roșiorii taie și strėpung pe căți îi întămpină, îi iaü în gónă pretutindenı, pun mânia pe tunurile lor, le prind tóte bagagele și munițiunile încărcate într'o sută cincizeci de care ; strivesc sub copite pe căți se împotrivesc, iar pe cei ce se dau prinși îi iaü în stăpănire. Intr'una îi hărțuesc pe câmpiile Dunării și-ı alungă spre mlăștini, unde se înecă bieții Turci clae pe

Curcanul : pe când noi trăgeam tot în gol, ei tot în carne vie.

Osman era general în armata de geniū și însuși își croise planul de apărare, alegând cu multă pricepere locurile ce trebuiau întărite, și întărindu-le cu multă iscusință și mai ales apărându-le cu îndărătnicie vitează. El avea ca ajutor pe un pașă, care fusese maior în armata germană, un Neamț de felul sêu care se turcise. Acesta era mare priceput la lucruri de adăpostire. Și mai avea Osman și generali buni și purtați prin răsboie. La cea mai puternică redută, la Grivița, care era inima Plevnei și unde aveau să năzuiască mai mult dușmanii sêi ca s'o ia, avea comandant pe un general bătrîn, cuminte și cumpetat, pe Adil-pașa care făcuse multe vitejii în răsboie. Pomenim pe acest Adil-pașa, căci el a fost care ne-a potopit pe noi Români așa de rău la Grivița, și împotriva lui ne-am luptat noi atâta vreme.

Oștirea lui Osman era alésă. El avea câte-va bataliōne din garda Sultanului. Când a plecat din Vidin, își alese cele mai voinice bataliōne, iar pe cale și-a adunat de prin gârnisōnele de pe malul Dunării tōte numai bataliōne dintre cele mai de frunte. Compănii mai slabe, trupe de milițieni și de voluntari, ori oști de adunătură, n'a voit să adune pe lângă dînsul, și mai bine a căutat să aibă puțin și buni de cât mulți și rēi. În zilele dintăiū a dat afară din Plevna companiile cele fără orînduială ostășescă ale Bașibuzucilor ; mai târđiū a primit și de acestea, de nevoie, dar nu le ducea în foc, ci le întrebuița la săpături, la cărături și la altele de felul acesta. Oștile de adu-

tabără mare cu grenadirii. Roșiorii, amîndouă regimintele, și două regimente de călărași, trecuseră peste riîu de mult și cutreerau câmpiile; dar pedesime a trecut abia acum, în tîmna, după sosirea grenadirilor.

Cei trecuți peste riîu erau oștenii cei ce au bătut Grivița, adică Moldovenii din țara de sus, dorobanții din Botoșani și din Dorohoî, cei din Roman și din Bacău, apoi regimentul al șeptelea de linie, și vînătorii din Piatra-Neamțului *).

Inglotindu-se oștile creștine pe de tôte părțile Plevnei, ni se curmase grija ce o duceam de drumul Nicopolei. De aceea dorobanții cei trimeși cu Slăniceanu să-l apere, nu mai aveau nici un rost. Ei puteau să se întorcă și să intre în tabăra Plevnei. Dar nu era nevoie să se întorcă.

Domnitorul s'a gândit să mai trimetă puțintică oște lui Slăniceanu, ca să fie la un loc vre-o cincimii de omeni, și să-i pornescă înainte spre Rahova ca să ispitescă locurile.

Slăniceanu avea cu el trei batalioane de dorobanți moldoveni, din oștea care a fost strivită la Plevnița: avea pe Tecuceni, un batalion aprópe întreg; pe Putneni, vre-o patru-sute, câți au mai rămas din batalionul lui Șonțu în ziua când au fost potopiți în Valea-Sângelui; și avea și pe cei 140 de dorobanți din Neamț și din Sucéva, singurii rămași din cei opt-sute câți au năvălit la Plevnița cu maiorul

*) Batalionul al doilea de vînători, cu tôte că era recrutat din județul Prahova și sta în Ploesci, făcea parte din oștea Moldovenilor din Țara de sus și se numea «din Piatra Neamțului».

numele lui Dumnezeu, mulți blestemaș și pe Turci și șorta lor, iar alții își chemaș pe nume mamele ori copiii lor, și vaetele de pretutindenii își sfișiaș inima. Și se vâetaș și Rușii răniți, pe limba lor, și Turcii pe a lor; și bieții flăcăi, cei teferi, se îngrozeaș și închideaș ochii de milă, când se gândeaș ce o fi acolo pe deal, ce svîrcolire de ómenii ciuntiți de vii, în plóie și în frig și fără de nici un ajutor.

Când încetaș focurile turcești, și din întîmplare nu s'aușea nici un gemet, se făcea o liniște ca în mormînt, o liniște mai sfișietóre de inimii de cât sgomotul pușcilor și vaetul rănișilor. Dar asta ținea o clipă, și de-odată vre-un urlet înădușit și lung al vre-unui rănit ce se svîrcolea mușcând pămîntul, resuna fiores prin adîncul întunerec, iar el era ca un îndemn, căci după el începeaș de pretutindenii vaetele și răgnetele. Peste trei mii de ómenii acopereaș pămîntul, și din trei mii de piepturii strivite răsăreaș vaetele celor ce se luptaș cu mórtea.

Aceștia însă, cel puțin eraș în mîna lui Dumnezeu; vai însă de acei ce se sbăteaș în mîinile Turcilor! Tótă nóptea aș aușit ai noștri țipetele desnădăjduite ale rănișilor de la ceealaltă redută, de la Plevnița. Indată ce aș fost împinșii îndărăt Români, Turcii din Plevnița ieșiră din redută și se năpustiră asupra rănișilor de sub póelele redutei și de prin Valea Sângelui, și și-au bătut joc de trupurile mórte, iar pe răniși i-aș târit de picioóre spre redută și i-aș batjocorit în chip neomenesc.

I-aș desbrăcat până la piele, le-aș tăiat rînd pe rînd urechile, nasul, limba, mîinile, întaiș până în încheietura palmei, apoi până în cot și până în

Mulți dintre locuitorii orașului și mulți dintre soldații cei mai slabi de înger fugeau din Plevna și cădeau prinși în mânele oștirilor noastre. Din zi în zi numărul fugarilor turci creștea. La început ai noștri se milostiviră de ei și le dedeau haine și mâncare, mai târziu însă, vădând că fugarii se fac tot mai mulți, au venit pe gândul să nu-i mai primescă. Se vedea, că Osman însuși da voe ómenilor și soldaților mai prăpădiți de bóle și de sărăcie, să fugă, ca să mai scape de gurii care cereau pâne. Fugarii, se rugau însă de ai noștri, să nu-i trimetă înderăt, mai bine, dacă vreau să-i împușce, mai cu drag suferind mórtea de cât să se întóreacă în Plevna și să mai tragă lipsurile și nevoile fómeli și ale gerului.

De la acești fugari sciriceau oștirile noastre despre starea nevoiașă a lui Osman. Ei spuneau, că ostașii turci sînt sfîrșiți cu totul, că pe lângă tóte urgiile lipsei mai aveau să îndure și stricăciunile ce le făceau tunurile creștinilor, mai ales despre Grivița unde steteau Români.

V.

Din zi în zi s'așteptau împresurătorii, ca Osman să iasă cu puterea din Plevna. Soldații lui și așa erau meniți să piară de bóle, de frig și de fóme, și dacă era vorba să móră, ce le pása lor în ce chip îi ajunge mórtea. Era de priceput, că Osman va ieși cu ai săi hotărît, orî să deschidă drum, orî să piară cu toți ai săi, și că prin urmare ziua ieșirii sale va aduce o luptă desnădăjduită, o încăerare

șanț, Ion al Gânguluî, scăpându-și pușca, se plecă după ea și n'o găsi, dar dete cu ochiî de un sac gol, cădută de pe parapet. Il luă, și ce-î dete prin gând, sări la un oficer ture, îi virî sacul în cap și începu să-l ghiontuiască. Gângu cădu isbit cu toporul, dar până să-și descuce Turcii pe oficer din sac, îi năpădiră ai noștri.

Au mai sărit în șanț mehedințeniî după sergentul lor Mihaiu Luca și Ion Călugăru, și musceleniî după Ion Mitrache al lor. Scóseră pe Turci din șanțul acesta, și acum năzuiau la șanțul de sub redută.

Ilfoveniî deteră să-l încunjóre și se isbiră piept la piept cu Turcii.

De-odată însă se lăți printre ai noștri vestea, că a perit și colonelul Măldărescu. Il și vedură dus pe brațe, și se înfricoșară cu toțiî. Colonelul într'adevăr nu era mort. Îi căduse calul ucis și, ast-fel, pe jos, sta tot în bătaia pușcii, dar de-odată tocmai când se întórse spre vale, simți că-î slăbese genunchiî și nu-l mai țin piciórele. Un glonț isbindu-l în curmeziș, îi strébătuse printr'amëndouë fluerele piciórelor. El a cădută; de grabă, flăcăii l'aú ridicat și, mai de vale, punându-l într'un pat de tabără l'aú dus la cârmuitorul luptei, la Slăniceanu, pe moviliță.

Măldărescu tocmai spunea comandantului cum stă lupta sus pe deal la redută, când din tabăra turcésca un glonț, care părea rătăcit, despică vîntul și șuerând se înfipse în stinghia patului în care zăcea colonelul. Dar nu era rătăcit, căci îndată după el sosiră altele și altele și în urmă o plóie întrégă, tóte spre locul unde stătea. Slăniceanu cu oficerii povățuitori.

Românii să trecă cu un vapor dorobănțime la Rahova, s'au îngrozit. Pe lângă toate, i-a sfârșit și pe ei obosela luptei, apoi periseră mulți dintr'ailor, mai mulți de cât de ai noștri, și erau slăbiți. Ajutóre vedeau că nu le pot sosi, de vreme ce roșiorii ațineau drumurile spre Vidin. Ast-fel, de téma că vor fi înconjurați de toate părțile și că, dacă vor întârzia, se vor înglodi oștile române și atunci nici să fugă nu vor mai putea, Turcii din Rahova s'au pregătit să iasă din cetățui și să apuce drumul Vidinului.

Ceața le-a venit în ajutor, par'că ar fi rugat-o. Nebăgați în sémă de Români, ei și-au putut face în liniște pregătirile, și-au adunat munițiunile, și-au încărcat carele și-au așteptat să soséscă nóptea, ca să pótă fugi mai cu veghiere.

Ai noștri nu sciau nimic. Câți-va Bulgari din orașul Rahova, întâlniți de ostașii noștri, spuneau că Turcii caută în ruptul capului care și boi prin oraș, și că prin cetățui e zarvă și zor. Dorobanții bănuiau că e vorba de fugă — și le părea rău, căci doreau să-i scarmene pe Turci cum se cuvine, mai întâiu — dar nu se așteptau la o fugă așa de grăbită. Că Turcii vor fi siliți să fugă peste riul Schitului, asta o sciau ai noștri, și tocmai de aceea au pus pe mehedințeni la podul Hârlețului peste Schit, pe șoseaua ce duce la Vidin, iar pe roșiorii îi înșiraseră dincolo de Schit de-alungul șoselei.

XI.

Mehedințenii de la podul Hârlețului au fost încunosciințați de călărașii noștri, să se fie gata, că

asta tunurile să bată în Turci de trei părți: de peste Dunăre, din partea dorobanților de la Loscovăț și din partea Roșiorilor de la Schit. Turcii, dacă ar fi s'o rupă la fugă, n'aveau unde fugi de cât ori la vale pe câmpia către Plevna și atunci încăpeau pe mâna Călărașilor, ori pe partea deschisă spre Schit către Vidin și atunci încăpeau pe mâna Roșiorilor. In celelalte două părți nu puteau fugi: nici n'o să s'asvirlă în Dunăre, nici n'o să se arunce pe rîpa Loscovățului. Era lesne de făcut socotela, că Turcii vor fugi, dacă o fi până într'atâta, pe partea deschisă spre Schit. Acolo ar fi dat numai de călăreți, și ar fi mâncat numai o bătae. Dar și alt-fel, părțile de loc într'acolo erau în puterea Turcilor, deci ar fi fugit spre ai lor de-alungul Dunării. Dar dincóce, ar fi ajuns întâi pe mâna Dorobanților și apoi pe a Călărașilor. Iar când e zor-nevoe să te alegi cu bătae, tot mai bine e să mănânci numai una de cât două. Și în urmă nici nu avea ce să caute pe câmpiile despre Plevna, căci într'acolo nu le-ar fi fost cu îndemână.

Bine ar fi fost, dacă am fi putut să nu lăsăm Turcilor cale deschisă pe nicăiri, să le închidem calea Vidinului cu pedestrime și să-î prindem pe toți în Rahova, ca pe Osman în Plevna.

Dar nu era de unde să luăm pedestrime, ca să o aședăm la gura văii. Oștirea ne era și așa puțin-tică, și n'ar fi fost cuminte s'o împărțim ici o mână de ómenî și colo o mână, ca nu cum-va să ne gă-sescă Turcii într'amîndouă locurile putinței și slabi. Vorba dorobanțului: «de cât să ne bată Turcul pe noi, mai bine să nu-l batem nici noi pe el, numai să fugă și să ne lase cetatea».

I.

De cincî luni încheiate stetea Osman închis în Plevna, și mai bine de patrusprezece săptămîni trecuseră de când s'aũ împreunat oștile năstre cu ale Rușilor ca să facă sfîrșit îndărătnicului pașă.

Osman se împotriva vitejesce și nu voia să se dea prins. El tot trăgea nădejde de ajutor din două părți: de la cetatea Vidinului, de unde plecase el, și de la Sofia. În Vidin era ôste de vre-o douăspre-zece mii de ômenî cu multă mulțime de tunuri, iar de la Vidin de-alungul Dunării până la Rahova mai era pe atâta ôste. Iar de peste munți puteaũ să-î soséscă oștiri mari, căci Turcii aveau destulă putere. Osman se bizuia, după încredințarea Sultanului, în ôstea de vre-o șese-zeci de mii ce avea să-î soséscă dintr'o đî într'alta pe drumul Sofiei.

Dar acéstă ôste a fost numai o nălucire a lui Osman. Sultanul dete într'adevăr poruncă unui pașă, Mehmet-Ali, să adune risipiturile de ôste și luptătorii de adunătură la Sofia, și să alerge să despresoare pe Osman. Dar Mehmet n'a isprăvit nimic, și chiar dacă adunase în câte-va rînduri ôste mare, s'a temut să vie cu ea spre Plevna.

torului lor și ai multor generali străini. Mergeau mai cu încredere, cu porniri de mândrie și cu frică de rușine.

Pentru înflăcărarea luptătorilor, Domnitorul dete poruncă să cânte musicile, iar dorobanții să-și desfășore steagurile. Vinătorii s'asvîrliră de după movilă și iuți începură s'alerge spre șanțuri. În fruntea lor era neastîmpăratul maior Candiano, «un oficer de sîrbători» cum îi diceau ceialalți, căci era în rezervă și era avocat. Când a început răsboiul el și-a asvîrlit cărțile de legi, apucând de bună-voie sabia și a sărit în foc. Cărușe el însuși să mîrgă în fruntea tuturor la Grivița, și de patru ori la patru navele a fost tot oel mai apropiat de focul Turcilor, iar la urmă când a răsbiră în redută pe urma lui răsbiră.

Musicele cântau cu mare sunet marșul răsboiului, tobele răpăiau cu nebulie cântecul, și de-odată s'amestecară trăsniile de pușci cu urletele de omeni și cântecul trîmbițelor și al tobelor cu vuetul tunului.

Turcii băgînd de sîmă pe Domnitorul nostru, a început să tragă cu pușcile spre el.

O bombă șueră prin aer și se sparse drept între generali din suita Domnitorului. Acesta era a doua care i cădea la piciore. Cea dintăi i căduse la Cafafat.

Generali străini urmăreau cu mirare și cu sîrire de inimă năvalnica înaintare a Românilor. Vedeau pe vînători și pe dorobanți într'un amestec, oficeri cu soldați, și cum cu toții ajunseră la șanțuri căt a clipi din ochi. Sergentul Stan a lui Toader și căprarul Dumitru Constantin, amîndoi din Ploesci, a sărit mai întăi în șanț, apoi după ei locote-

seră, Mărăcineanu și Panu morți, iar ceilalți doi răniți de plumb și întinși pământului. Locotenentul Șurcă a căzut, trăsnet de glonț, în șanțul redutei; trei sub-locotenenți ai batalionului periseră, iar ceilalți patru nu se puteau lupta, că erau răniți de baionetă. Intreg acest batalion avea pe atunci numai cinci-spre-zece oficeri, și dintre aceștia șapte au murit și șapte au fost duși pe brațe la ambulante, spintecați de baionete și pătrunși de glonț. Unul singur a rămas teafăr ca prin minune.

Nespus de vitejese s'au asvîrlit spre perire sergenții acestui batalion: erau cinci-spre-zece de toți, și numai doi s'au întors în tabără, ceilalți au rămas de vecie în șanțurile turcesci.

Iar din batalionul dorobanților putneni periră mai puțini oficeri — erau și mai puțini de cât în batalionul de linie — dar rămase de veci sub redută jumătate batalionul.

După ce a perit Mărăcineanu, care mai ținea pe flăcăi strinși pe lângă sine, bieții noștri băeți rămași fără oficeri se svîrcoliră de capul lor, duși înainte ori la stînga ori la drépta, numai de căprari. Iar mai apoi, în agonia din urmă, flăcăii se isbeau în neștire; fie-care făcea după placul său, se întorcea și se asvîrlea cum îl ducea capul și ochii.

Atunci, colonelul Ipătescu, cârmuitorul luptei, începuse să se sbată cu gândul, s'asvîrlă spre redută pe dorobanții din Tecuci. Dar i-ar fi dus la perire vedută, și ar fi fost de géba totul. Sub redută rămaseră abia o mână de ómenii luptători, la ce să-i mai fie acolo în perire? El făcu deci gorniştilor semn, să sune de retragere.

Aușind semnalul, Turcii rădicară un chiot până

în gând să ia reduta, și vedeau bine că sînt asvîrliți îndărăt de Turci, ca o minge, și nu se lăsaū.

Era de nepriceput lucru de ce nu mai venea brigada rusescă, cea rînduită ca ôste de reazem, să se amestece în luptă și să sprijinescă pe Români. Generalul rus de două ceasuri vedea de după un deal svîrcolirile Românilor și auzea vuetul luptei, dar sta cu mâinile în sîn și nu se gîndea să sară într'ajutor. El avea porunca să plece spre Turci la orele cincî, și, ascultător poruncii, lăsa să se prăbușescă pămîntul, dar nu voia să se misce până la ceasul hotărît. Pentru asta a primit aspră dojană de la maî-marii săi, căci și fără poruncă trebuia, din volnica sa făptuire, să sară cu brigada în clipele când vedu că Români sînt ajunși la parapet.

Era la cincî ceasuri. Domnitorul nostru porunci Rușilor să intre odată și ei în foc. Acum că se porneau și Rușii, maî prinseră putere ai noștri, căci prea erau scăduți cu inima și cu numărul.

Acum era acum. Maiorul vînătorilor, Candiano, umbla printre soldați și-î îndemna spunendu-le, că acum la un loc cu Rușii ei sînt maî mulți de cât Turcii, și dacă singuri Români erau cât pe aici să-î răsbescă pe păgâni, acum au să-î vînture din redută ori la fugă lungă până în Plevna, ori pe cale maî scurtă până în iad. Maiorul era om de carte și știa fel de fel de pilde de prin cărți. Așa că punea pe foc inimile soldaților.

Năvala acésta, a treia, a fost maî înfierbîntată de cât tôte. Români porniră rînduiți tot ca maî înainte, dar acum abia puteau străbate spre șanțuri din pricina morților și a răniților ce zăceau pe câmp. Și se împiedeau, și cădeau, și se ridicau

VI.

Ziua de Miercuri, la o săptămână după Boboteză, 12 Ianuarie 1878 a fost hotărîtă pentru lupta cea mare. Românii aveau să dea năvală de pretutindenă asupra satelor de pe lângă Vidin, cari aveau oștire 'n ele.

Lupta de căpetenie avea să se dea la Smârdan. Satul acesta era ținta luptei. Dar ca să-l pôtă bate cu folos, Românii trebuiau să ție încurcați pe Turcii din celelalte sate, ca să nu alerge la Smârdan. Aceste sate erau Tatargicul, Rupcea și Raînovcea, dar mai ales Novoselul.

Să vă povestesc întâi luptele de la satele acestea.

Partea de oștire din fața Tâtargicului începu lupta încă de cu noapte. Regimentul dorobanților Gorjeni și Vâlceni împreună cu al optulea de linie, se asvirl asupra Tatargicului.

În vremea asta, toate tunurile din partea locului, bat asupra Novoselului, ca să împedice pe Turcii din satul acesta de a veni într'ajutor la Tatargic.

Turcii îndată ce zăresc pe ai noștri că înainteză, le ies înainte și încep să arunce cu multă străjnicie plumbii. Ceî din Novoselu, neputând ieși de frica tunurilor noastre, încep și ei la rîndul lor să bată cu tunurile spre dorobanții noștri.

Dorobanții înainteză cu inima voinică și dau năvală cu multă virtute. Avîntul lor crește, când ved. pe de altă parte a satului sosind în pas alergător regimentul de linie.

Era ceta pe câmpie și frig. Abia răsărise soarele. Soldații noștri alunecau pe zăpada înghețată și cu

căci Edem își pusese tótă puterea să ție în loc pe Români, ca să nu pótă scobori în șesul Plevnei.

Iar pe șesul Plevnei era altă svîrcolire. Adil-pașa vedându-se isbit în spate de dorobanții din Buzeu și din Ialomița, alături cu două regimente de linie, s'a întors spre Români, ca să-i asvîrlă îndărăt în Plevna și să-i scótă iarăși pe dealuri.

Acum lupta se petrecea în două locuri, sub dealurile Opanezului pe șesul orașului Plevna ; și pe dealuri de-asupra, la redute.

În gura văii Bucova, óstea lui Adil își făcuse șanț de apărare și se 'mpotrivea dintrînsul apărând șesul. Colonelul Algiu care intrase în Plevna cu batalionul, trebui să plece pe șes, căci după împușcături i se părea că Români aú nevoie de ajutor. Și se încăerară cu toții pe șes, și s'a pornit o luptă nebună.

Era pe la amiađi. Pe deal la redută lupta se făcea tot mai crâncenă, dar în urmă ai noștrii răsbiră pe Edem, îl înconjurară de tóte părțile și-l năpădiră cu baioneta. Edem, cu o parte din oștire, a rădicat steag alb și s'a dat prins. Români aú pus mâna pe trei mii de luptători turci, pe vr'o două-zeci de tunuri și pe tótă munițiunea lui Edem.

Dar altă parte din oștirea lui Edem se mai împotrivea pe deal. Români o tot împinseră la vale apoi a asvîrliră pe șes.

Și ast-fel, pe când s'apăra vitejește pe șes, Adil, se pomeni de-odată că de pe tóte dealurile Opanezului îi curg în cap rămășițele oștirii lui Edem. Turcii alergau la vale în ruptul capului, cu tunurile după ei, și se tot îngrămădeau pe șes, aducând cu dinșii perirea lui Adil.

VIII.

De-odată începură să curgă iarăși glonțe spre companii. După mulțimea lor, se vedea că Turcii sînt în număr mare de unde trag. Indată alergară câți-va băeți să ispitescă locul și aduseră vestea că Turcii trag dintr'o vâlcea de pe marginea satului Inova, că locul e șes pînă la ei, iar adăpostire pînă acolo nu e de cât un șanț de grădină, la vre-o cincî-șeci de pași de companii.

Românii încep să alerge repede, spre șanțul acela, se asvîrl în el și trag spre Turci. Le venea bine așa, căci erau osteniți de tot și acum împușcău culcați. Colonelul stetea în picióre, aședându-și ómenii la locuri, și nu băga de sémă că glonțele îi șuerau pe la urechi.

Turcul, pe care-l scăpase de mórte, începu să facă semne colonelului, să se vîre în șanț. Colonelul s'a adăpostit în urmă, lângă un gornist, și luând pușca din mîna acestuia a început să tragă în Turci. El era cunoscut ca un bun ochitor. Insu-și povestește, că în dreptul lui a văđut pe un Turc bърbos, cu o traistă legată în spate ca o raniță, cum tot ieșea pe malul vâlcelei, ochia spre Români, și iarăș se da jos. Colonelul l-a pândit, țintind spre el, și de trei orî a tras și nu l-a nimerit. Turcul tot ieșea pe mal, dar a patra óră plumbul colonelului l-a răsturnat în vâlcea.

După vre-un sfert de ceas, Turcii aű încetat dintr'odată focul. Părăsiseră vâlceaua, dându-se înderăt prin Inova spre satul Capitanovcea.

Iarăși se făcu liniște. Companiile eșiră din șanț,

obiceiuita lor Vineri, pe care o țin ca noi creștini Dumineca, dar și un praznic mare de-al lor, Ramadanul, ținut cu multă cucernicie și rugăciune. Creștură ai noștri că vor putea lovi fără veste pe Turci, găsindu-i în mână cu biblia lor nu cu armele. Și într'adevăr Turcii erau la rugăciune când i-au lovit ai noștri.

Românii s'adunaseră, cu multă liniște în piața lor, rînduiți pe companii — la o asvîrlitură de piatră departe de ređută — și toemaî când era sórele cruce la amiază, eșiră dorobanții din Vlașca și din Teleorman și deteră năvală. În rînd cu ei era o companie de ómenii cu scări, cu sacii umpluți cu călți și cu fașine.

Alcătuirea acestei companii e o pildă frumoasă de credință și de vitejie. Cei din companie erau flăcăi de prin mai multe regimente, cari s'adunară de bună-voe și se 'mbiară să mérgă 'n foc. Un locotenent umbla din regiment în regiment, întrebând: Cine vrea dintre voi să între de bună-voe în luptă? Și din tóte părțile răspundeau voinicii, așa că la urma urmei, mai toți erau gata să sară în foc. S'au ales, apoi, cei mai sprinteni.

Dorobanții de data asta nici n'aveau pușcile încărcate, ca să nu tragă focuri și să deștepte pe Turci. Nici nu era nevoie de plumb, căci din piața noastră puteai s'ajungi din câte-va sărituri la șanțurile turcesci, iar acolo era nevoie numai de baionetă.

Ca vîntul de iuți s'asvîrl dorobanții din paralela lor, repeđi ca o furtună strébat câmpia și cât ai bate în palme ajung la șanțurile turcesci. Repeđi au fost Românii, dar Turcii au fost și ei repeđi.

Grivița că Turcii nu se mișcă în reduta lor, au trimis pe sergentul Cumpănaș cu o mână de dorobanți mai cu suflet să vadă ce e în reduta turcăscă. Aceștia eșiră din șanțuri, apucară pe câmpie și se apropiară pe brânci de Plevnița. Nică o împușcătură nu i-a întîmpinat, nică un fes nu s'a zărit. Intrară în redută și o găsiră gólă.

Repede ai noștri se adună, ies din șanțurile lor și iaă în stăpânire Plevnița. Iși potrivesc tunurile spre reduta Bucovei, cređend că într'insa sînt Turci, și încunoștiințeză despre tóte acestea pe cărmuitorul luptelor din partea asta, pe colonelul Cerchez.

În Plevnița nu găsiră ai noștri de cât lucruri aruncate în neorînduială. Norocul lor, că cercetară reduta cu de-amănuntul înainte de a intra într'insa, căci Turcii puseseă iarbă de pușcă sub ea și au lăsat fitilurile aprinse. Dacă ar fi întărđiat Românii numai cu un sfert de ceas, ar fi fost asvîrliți în vėzduh.

Colonelul Cerchez a dat de știre prin telegraf Domnitorului Carol la Poradim, că Turcii fug. Pe cînd vorbeau amîndoi, telegraful dintr'odată a încetat de a mai răspunde. Tocmai în clipita aceea Bulgarii tăiaseră sîrmele telegrafului — erau Bulgari, plătiți de Osman să strice sîrmele, ca să nu să pótă înțelege generalii noștri.

Domnitorul a plecat în góna calului pe dealurile de la Bucova.

Aceștea se întîmplău în faptul dimineții. Colonelul Cerchez a poruncit oștirilor sale să înainteze spre Bucova, înștiințând pe Ruși să nu tragă spre Bucova, luând din greșală pe Români drept Turci.

Tot într'aceeași vreme oștirea din fața Opane-

«Sări, Dochită ; haide, Măriucă ; străpunge-l, Angelină !»

S'a potrivit că Gheorghe al Dascălului, din Șaru, s'asvîrlise spre un oficer ture, dar fiind isbit de-un glonț de revolver a căzut. Era numai rănit, și avu puterea s'apuce cu amîndouă mâinile de peste fluerile piciórelor pe oficer și să-l ție locului. Se asvîrli atunci Grigore Popa din Vlădesci spre oficer, care trăgea cu revolverul, dar nu se putea mișca. Și strigă sergentul Ion Chiriac, alergând și el : «Ține-l bine, Dascăle, fă-î prohodul, Popo !»

III.

Turcii de pe parapetul redutei vărsaū glonțele ca grindina asupra Românilor cari nu intraseră încă în șanț, iar cei din șanț se apărau cu baioneta.

După ce însă ai noștri săriră în șanț, Turcii de pe parapet, ne mai putënd să tragă spre ai noștri căci ar fi lovit și într'ai lor, eșiră cu mare strigăt și cu multă năvală din redută și veniră într'ajutorul celor din șanțuri.

Căpitanii Năstase Ion și Ióchim Rusu îi vëdură și ocolind șanțul, le eșiră înainte cu o mână de ómeni. Ei trecură peste grămada de fașine, dar Rusu cădu rănit de glonț și se prăvăli în șanț. Un redif se repeđi de departe spre căpitanul Năstase cu baioneta, dar soldatul Teodor Dirju, vëdendu-l, îi sări în cale și-l ghiontui cu patul pușcii în fălci de-l răsturnă plin de sânge. Căpitanul apucase să se dea într'o parte de isbitura Turcului, dar alunecând pe sânge, cădu jos în

besce! Așa se cuvine soldatului, așa se cuvine să răspundă oricare om când e vorba să-și apere țara. Când aveau Rușii de lucru cu un om ca Osman, să nu te miri, că au stat încurcați atâta amar de vreme, cu atâta mulțime de oameni, și n'au putut să-l scôtă dintr'ale lui.

IV.

Dar în urmă Osman a fost răsbit peste măsura omenescă de nevoi și de neajunsuri. Când a intrat în Plevna, era în mijlocul verii, iar acum era iarnă. Cu toate că-și adusesese de cu bună-vreme tot ce-i trebuia pentru oștire pe timp îndelungat, acum începuseră să ducă lipsă de toate. După ce a fost împresurat cu totul și n'avea nici o putință să primescă ajutoare de ostași și adăogiri de hrană, sărăcia în Plevna ajunsese nespus de grozavă. Iți era mai mare milă, să vezi pe vitejii oșteni ai lui Osman răsbiți din toate părțile de neajunsuri.

Pe gerul ce era, soldații turci umblau desculți. Li se isprăviseră din magazii toate încălțămintele încă de mult. Opincile s'au isprăvit și ele, și soldații au ajuns în urmă să-și înfășoare obielele pe picioare și să le lege cu sfori și cu sîrmă, umblând așa numai în obiele. În urmă nici de acestea n'aveau. În redute, prin noroiul înghețat, Turcii stăteau aproape desculți, nopți întregi și zilele de-a rîndul. Când, în urmă, s'au predat și-au fost aduși ca robi la Turnu-Măgurele, ei au făcut drumul de la Plevna până la Dunăre desculți, prin zăpadă înghețată și pe un ger cumplit.

colonelul Algiu în frunte, intra în Plevna, ca să ia în stăpânire nebiruitul cuib al celui mai îndărătnic general al Sultanului. Bietul Osman nici nu visa că Plevna e ocupată; el credea, că dacă nu-i va fi cu noroc umbletul, să se întorcă prin redate și să înceapă iarăș trudele împotrivirii.

VIII.

De ieri începuse să ningă — cea dintâiu ninsóre în iarna acésta pe câmpiile Bulgariei — și îndepărtările văilor erau albe de zăpadă. Cerul era întunecat de nori, dar vîntul s'alinasă și s'a domolit și gerul.

Pe crésta dealurilor de la Bucova, bataliónele românesce steteau înșirate, gata să plece, dar oficeri și soldați se opriră de-odată ca țintuiți de-o mână puternică, și rămaseră neclintiți pe loc. Tóte privirile erau întórse spre o parte, pe cósta Bucovei despre Plevna, și urmăreau cu nețărmită încordare înălțătórea priveliște ce se desfășura pe cóstă. Batalionul nostru, trimes să intre în Plevna, scobora pe clinul dealului cu pași repezi par'că ar fi voit să sbóre. Ne-a învrednicit Dumnezeu neamului nostru să ajungem și acéstă ți ! Lacrimele părinților de acasă, cari și-au stors ochii de mila băeților din tabără, și chinurile băeților de trei luni prin șanțuri sub posomorâta vërsare de ploie a cerului nemilostiv, tóte aceste trebuia să fie rësplătite, și mare și frumósă trebuia să fie țiua rësplătirii.

Și tot scobora batalionul, scobora mereu, și a intrat pe stradele orașului și a perit din vederea

noi ne-am împotrivit. De aici s'aũ nascut certuri; Ruşii ne-aũ ameninţat, ne-aũ silit să le dăm Basarabia, şi în sfârşit, n'aũ voit să ne dea tunurile şi puşcile turcesci. Asta era recunoscinţa Ruşilor, asta răsplată că le-am sărit într'ajutor! Noi ne-am făcut cruce şi i-am închinat: să şi le ţie sănătoşi.

La Plevna a fost o bucurie de nespus după căderea lui Osman. Li se dete soldaţilor repaos, şi puteaũ acum să se veseléscă în voe căci n'aveaũ nici o grije. Ruşii îşi jucară jocurile lor căzăceşti, aĩ noştri jucaũ hora, şi tóte văile se umpluseră de chiot.

Dar mai multă bucurie a fost prin oraşele din Rusia şi din ţara noastră. La noi, tóte oraşele se împodobiră ca de sərbătóre, cu cununii de flori, cu steaguri; şi pretutindenĩ era veselie. Prin sate, când a răsbit vestea căderii lui Osman, preoţii cetiră slujbe dumnezeesci prin biserici iar ómenii se adunaũ pe la primari, ca să întrebe şi iaraşi să întrebe cum a fost şi ce a fost la Plevna şi ce scriu gazetele. Eraũ părinţii şi fraţii, soţiiile şi rudele celor ce făcură vitejia acésta, ale celor ce reĩntórseră dillele de mărire ale neamului.

În Bucuresci s'aştepta lumea din ȓi în ȓi să vie vestea căderii Plevnei. Şi nu sosea. Dar, iată, târđiũ nóptea, într'o Vineri sosi o telegramă că a căđut Plevna. Ca fulgerul se duse vestea prin oraş. De pretutindenĩ s'adunară ómenii pe pieţe, chiar cei ce se culcaseră, înştiinţaţi fiind, se îmbrăcară, plecând pe strade, ca să vadă însişi telegrama,

ce aũ mas în Inova se temeaũ de apropierea Capitanovcei unde se știa că s'aũ înglotit tabórele.

În urmă tot cei ce aũ tăbărit în Inova aũ dat de primejdie.

Abia s'a luminat de ȃiuă când a început la Inova să bată alarma. Toți aĩ noștri, de prin Smârdan și de prin redute, săriră în picióre. Ce era la Inova ? I-aũ isbit Turcii ?

Pe drumul Capitanovcei se vedea răsărint o negură de pedestrime turcésă. Turcii apucaseră drumul cu nóptea în cap și veneaũ desfășurându-se pe câmpie, cu douė tunuri și cu Bași-buzuci călări.

Când aũ fost la vr'o douė mii de pași s'aũ rînduit în linie de bătae și aũ început să vie tot mai iute și mai amenințator. Tunurile lor și-aũ deschis focul spre Inova, și ținteaũ bine. Când aũ fost la o mie de pași, pedestrimea a început și ea să tragă cu pușcile.

Era rău. Turcii veniaũ iute și mulți. Aĩ noștri erau pușini și n'aveaũ de cât abia câte șapte plumbi.

— Să stați în neclintire, ȃise colonelul, și să nu tragă nimeni cu pușca. Lăsați pe Turci să se apropie până la trei-zeci de pași și atunci descărcați pușcile. N'avem glónțe, trebuie să ne batem cu baioneta.

Asta ar fi fost un chip de a mântui compăniile. Dar s'a întâmplat alt-fel. Turcii nu s'aũ apropiat până la trei-zeci de pași. S'aũ oprit la cincisute de pași și trăgeaũ neconținut spre aĩ noștri, rānind și ucidēnd.

Aĩ noștri aũ stat cât aũ stat în neclintire. Dar cât era să stea ? Turcii puteaũ să tragă într'una până de séră, iar Romāni să stea cu mânil în sîn, lāsāndu-se să fie uciși.

pierdut. Dete deci poruncă oștirii mai de pe lângă riū să trecă peste pod și s'ajute pe Osman. De-odată însă, Adil vădu că oștirea sa în loc să mērgă înainte spre Vid, se dă îndărăt, par'c'ar fi fost împinsă din față. Când i s'a adus vestea despre pricina acestei mișcări îndărăt, Adil a căduț jos de pe cal de spaimă și de mahnire.

Oștirea sa era împinsă de a lui Osman! Bataliōnele lui Osman se retrăgeau peste riū, pe șesul orașului.

X.

Când i s'a adus lui Osman vestea, că óstea sa de sprijin a fost sfărîmată prin redute și pe șesul Plevnei, a văduț că s'a isprăvit cu fuga. Spun Turcii că ar fi oftat Osman, și ar clătinat din cap cu jale. Atunci a început să se dea îndărăt către Vid, nădăjduind că va putea răsbi printre Români și că va intra iarăși în redute.

Rușii, vădēndu-l că se trage îndărăt, au început să-l isbescă tot cu mai multă tărie, așa că bataliōnele turcesci la urmă au început să năvălescă spre riū. De la Opanez de pe dealuri Români bāteau cu tunurile în Turci, din față-ī bāteau grenadirii Țarului, iar la spate le sta riul.

Turcii s'au îngrămădit pe cele trei poduri. Mulți au sărit în apă și s'au înecat, mulți au fost striviți în picioare de-ai lor, mulți au fost secerați de plumbii creștinilor, mulți s'au ucis ei între ei cređēndu-se vrășmași. Erau mulți aceștia; însă Osman cu puținī—nedomolitul Osman—stătea încă de vorbă

la cer și de-odată cu toții traseră o salvă de glonțe într'ăi noștri.

Incet și apărându-se, Români se deteră îndărăt, apărați și sprijiniți de batalionul Tecucenilor, lăsând dealul, pe care ei se luptară așa de voincesce, tot în stăpânirea Turcilor. Iar Turcii nu conțineașu focul, ci tot urmăriașu pe Români, dar nu cu putere. Culegând cât le sta în putință pe răniții lor și pe cei morți, Români se tot scoborașu la vale, și vedeau în urma lor pe Turci alergând din loc în loc, ca să ucidă pe Români căduți pe deal. Vedeau cum le sfărâmașu țesta capului cu topórele și cu patul pușcii, cum îi dumicașu bucăți cu securile, iar pe cei mai puțin răniți cum îi tirașu după ei în redută. Gemetele Românilor, uciși de vii, sguiduiașu inimile bieților ómení cari se gândeașu acum numai la mântuirea lor, neavând nici o putere să-și aperse frații de urgia păgânilor.

Iar pe redută vedeau o suliță, și în vârful ei un cap, al căpitanului Mărăcineanu. Stând în picioare pe redută, Harapii urlau și jucașu, purtând sulița din mână în mână și făcând cu ea închinăciuni Românilor din vale, batjocorîndu-i în chip așa de nemernic.

Cu inimă sfărîmată de jale, striviți de Turci și batjocorâți așa, se retraseră încet-încet ai noștri, apărându-se cu împușcături; trecură peste Valea Sângelui, o cotiră la dréptă și o luară spre valea Bucloveciului și sosiră trudiți și cu suflul topit în văile din cari plecaseră astă diminéță.

departe să nu se cunoască batalioanele, și să împușce Rușii în Ruși, Români în Români, orî să lase pe Turci să se-apropie, creșându-î după haine creștini. Pantaloniî albî erau cel mai bun semn de deosebire, căci pantalonî albî nu pörtă Turcii niciodată.

Domnitorul dase poruncă dintru început, că toți oștenii Ruși și Români, să pörte tot-deauna pantalonî albî și chipiul învelit cu pânză albă. Dar mai târziu, îndelungându-se răsboiul și rupându-și oștenii hainele, nu s'aũ putut ține de poruncă.

Și li s'a mai spus oștenilor noștri, să nu asculte de nici un semn audit și vędut din depărtare, fie de trîmbiță, de șuerătură, de rachete orî de steag, ei numai de porunca de-a-dreptul, audită din gura unui om cunoscut. Căci Turcii puteau să fățărăscă aceste șemne, și cu viclenie să le facă într'adins, ca să tragă în cursă pe creștini și să-ı ducă la pierire.

Și cât a fost diuă, căpitaniî aũ tot dat învățături oștenilor cum are să fie lupta, și povețe cum să se pörte. Povețele erau date în scris de însuși Domnitorul Carol. Iată ce spunea Domnitorul:

«Redutele vor fi isbite de câte patru batalioane. Flăcăii din cel dintăiu batalion parte vor fi răslețiți, ca ochitori, parte vor duce scări, sape, lopeți, fașine, saci de pămînt. Aceștia vor duce pușca, ținend-o de țevă și nu vor trage cu ea de loc. Ochitoriî vor înainta și ei fără să descarge pușca până ce vor fi aprópe de șanțuri și de redute. Atunci vor sta pe loc și vor ochi de-aprópe și spre parapet și prin șanțuri, și în vremea asta cei cu fașinile vor arunca fașinile în șanț ca să-l umplă, se vor scoborî și vor potrive scările de urcuș pe parapet.

îndărăt. Apoi se răvarsă spre sat: în frunte veniau patru tunuri, apoi șase batalioane de pedestrimeresfirate pe câmpie, iar pe de laturi Cerchezii călări.

Românii se zăpăciseră o clipită, căci nu s'așteptau să fie isbiți așa fără de veste. Dar îndată începură tunurile să bată în pedestrimerea turcăscă, iar roșiorii și călărașii se gătiră de năvală.

Escadrónele se rînduiră după obiceiul luptei. Roșiorii în mijloc, călărașii pe margini. Caii începură să necheze și să frămînte pămîntul cu picioarele; trompetele își cântau cântecul de adunare; iar oficerii cu sabia în vînt și cu chipiul pe ceafă alergau pe dinaintea stolurilor, îmbărbătând și dând povețe flăcăilor.

Iar Turcii tot înaintau. Tunurile noastre nu-î puteau opri.

Atunci trompeta dete semn de năvală. Caii s'asvîrliră în două picioare, roșiorii strigară ura! și deteră cailor pintenii. Caii porniră cu iușime; roșiorii, plecați pe cîma cailor, cu sulilele întinse se năpustiră spre pedestrimere, isbind-o de pe laturi. Dar Turcii se ținea în rînduri strînse, și năvălirile roșiorilor nu i-a putut împrăștia.

Roșiorii se mai asvîrliră odată, se-asvîrliră a treia oră, ocolind șirurile pedestrimii, căutând s'o isbescă fără de veste, ba de ici ba de colo. Două stoluri de roșiori descălecă, flăcăii s'ascund prin porumb și pedestriții, încep să tragă focuri de carabină.

Intr'aceea se-auđiră dintr'odată strigătele de război ale Cazacilor. Din depărtare de unde erau, Cazacii auđiră tunul urlând la Etropol, încălecară fără preget și porniră în goană să vadă ce-î.

Și pe cînd se svîrcoleau roșiorii să spargă și-

peste alții, ca frunzele toamna pe cărări, și era un sgomot ca în ziua peririi lumii. Vre-o șase mii de ómenii erau încelestați, și pe parapet și prin redută și prin șanțuri; și toți strigaă, ca să-și facă inimă și să îngrozescă pe dușmani. Alunecaă prin sânge, cădeaă peste răniți și, chiar murind se prindeaă de gât unii cu alții și se mușcaă. Aici vedeaă pe Român trăgându-și sufletul, cum împinge cu mâna neputincioasă pe Turcul ce murea, spre balta de sânge ca să-î îndese capul în baltă și să-l înece. Dincolo vedeaă pe Turcul istovit de puteri, cădută în sângele seă, cum se întinde să isbescă cu piciorul în obraz pe Românul cădută lângă el. Și în neputința mâniei, Turcul murind rodea cu dinții patul pușcii Românuului, iar Românul neputend să-î facă alt reă, scuipa pe Turcul ce gemea cu mațele scóse — atâta ură și atâta nelegiuire aduce răsboiul între ómenii liniștiți și cu credință în Dumneđeă!

XVII.

Când s'aă vedeă coplesiți cu totul, Turcii aă năzuit să scape la larg. O parte a și scăpat, fugind spre Plevnița cu ma-marele redutei, colonelul Sevfet. Dar aă spus-o și ei, ma târdiă, și putea să vadă oră-cine, că nu de frica morții aă eșit la larg, dar ca să nu-și piardă de geaba viețile. Căci de geaba și le-aă pierdut cei rēmași: aceștia parte n'aă putut să fugă, parte aă fost rînduiți de Sevfet să se lupte până la mórte.

Și s'aă luptat, și aă cădută grămadă cu toții, n'aă dat armele nici după ce le-aă spus ai noștri, că-î

Compăniile ajunseră acum în marginea satului. Tot satul era curățit de Turci.

Dar aici se pomeniră iarăși într'o plóie de glónțe. Veneau multe și iute, de pe câmpie, de unde-va.

Iată că sosesc de pe marginea satului câte-va compăniî românesce din batalionul care se adăpostise în șanțul de lângă puț.

«De unde trag Turcii?» întrebă colonelul. «E vre-o ređută?»

«De la telegraf», răspunseră compăniile. «S'aú adunat Turcii acolo».

Pe câmpie, între Smârdan și Inova, era o casă mare cu două rînduri. Aici aveau Turcii telegraf.

Flăcăii erau obosiți; mulți abia se mai țineau pe picioare. Dar colonelul le spune, că nu pot să fie mulți Turcii la telegraf.

«Haideți, să-î dăm gata și pe ei!» ăise colonelul, și flăcăii s'adunară pe lângă dînsul. Era adevărat, că nu erau mulți Turcii, dar ochiaú bine și pe câmpia netedă, în grămadă. Uciseră pe mulți de-ai noștri.

Românii încep s'alerge și într'o clipită încunjoră casa. Turcii ne mai putend să tragă cu pușcile, aú dat să sară pe ferestre, dar care cum sărea, ajungea în baionetă. Se mai țineau însă o mână dintre ei prin odăi. Românii sparg ușile, se urcă pe scări, îmbrâncindu-se cu Turcii care le țineau calea, intră prin odăi și-î omoră pe toți.

Focul a încetat și din partea noastră și dintr'a Turcilor. Atunci aú început trîmbițele să sune de repaos, și compăniile s'adunară pe lângă steag. Sanitarii adunau prin sat pe cei morți.

Sucéva și din Argeș. Un ceas întreg s'au svîrcolit acolo călărașii, căci Turcii s'ascundeau pe sub rîpile malului și prin surpăturile dealului, iar călărașii nu puteau să-i urmărescă.

Unii dintre Turci se îngrămădiră într'o casă, care slujea de pichet, și s'apărau dintr'însa cu multă înverșunare. Călărașii trebuiră să descalece: pedestriți și trăgînd cu carabinile au încurajat casa și-au ucis pe toți Turcii.

În urmă i-au răsbit pe Turci și i-au luat la gónă cât e de lung drumul până la Ostrov, pe unii ucidîndu-i, pe alții prindîndu-i și curățind drumul până în Ostrov, și de la Ostrov și mai încolo, căci se împraștiară Turcii fără de urmă.

În vremea asta dorobanții intraseră în redută și prinseră pe Turcii care n'avură vreme să fugă. Apoi au implântat steag românesc pe redută.

Impușcăturile de la Vidin s'au auđit peste Dunăre. Români din satele mărginașe s'au adunat pe mal și-au putut urmări cu ochii de la început până la sfîrșit lupta călărașilor. Iar când vedură pe crêsta dealului de la Vadin tricolorul României și când chioțele de bucurie ale dorobanților noștri rêsunară prin văi, țărani de pe malul stîng al Dunării începură și ei să chiotescă de bucurie și glasurile lor cu ale celor din Vadin se făcură un singur glas. S'auđea numai chiotul lor și vecinicul murmur al Dunării în matca-i largă, suindu-se spre ceruri ca un cântec de biruință și de mulțumire către Dumnezeuul nêmurilor asuprite.

tóte acestea așa de iute înaintaă, în cât băgară gróza în Turci. Tunurile turcesci băteau des, dar nu erau bine îndreptate, și ghiulele se duceă prea departe orî pe de lături.

Turcii nu steteră mult de hartă; își strînseră lucrurile și fugiră spre Novoselu. După un ceas de la începerea luptei, Gorjenii și Vâlcenii au intrat în Tatargic. Indată după ei sosi pe altă parte regimentul de linie. Ai noștri se înglotiră apoi repede, dorobanții își aduseră tunurile, le aședară în șanțurile părăsite de Turci și le îndreptară spre Novoselu și Vidin.

Pe la opt ceasuri diminéța, întăriturile Tataricului erau ale nóstre. Uciși aveam vr'o 14 soldați.

Pe la zece ceasuri erau ale nóstre și întăriturile de la Rupcea și Rainovcea.

Cam pe timpul când intraă Gorjenii și Vâlcenii în Tatargic, dorobanții din Muscel și din Argeș în amestec cu Gălățenii porniseră asupra Rupcei. Aceștia au fost mai norocoși, căci nimeni nu și-a supărat în cale și, când ajunseră la șanțurile din jurul satului, le găsiră góle.

Turcii simțind că cei din Tatargic au fugit spre Novoselu, s'au gândit că tot e mai bine să facă și ei așa.

La satul Rainovcea același lucru. Dorobanții din Romanați și din Olt au găsit satul gol de oștire. Ei ocupară satele și dealurile lor, aședând tunuri pe creste.

Acum rămânea Novoselul și Smârdanul.

Novoselul, care e între Tatargic și Rupcea, dar mai adâncit spre Vidin, era un cuib puternic al Turcilor. Aici s'adunaseră Turcii cu pripire și cu

sprijini retragerea. Batalionul dorobanților din Râmnic trebuia sprijinit mai ales, fiind mai sub redută—batalionul Moldovenilor nu putea să mai fie mîntuit, era jertfit cu totul. În retragere, dorobanții adunaseră pe cei răniți de pe câmp, pe câți putură; răniții din șanțuri rămaseră acolo și fură măcelăriți de Turci. Pe Moldovenii lui Ion Nicolae, câți apucară să se retragă de sub redută peste șanț, îi aduseră dorobanții din celelalte batalioane parte în brațe, parte tîrîndu-î, căci într'atîta erau de obosiți de nu se puteau ține pe picioare.

Între oficerii răniți, aduceau ai noștri și pe căpitanul Bogdan, un oficer de ordonanță care fiind trimes de Domnitorul nostru să-î aducă vești de pe câmpul de luptă, se alipi de dorobanții rîmniceni și se rugă să fie lăsat să intre și el în foc. Am spus mai înainte, cum alt oficer de ordonanță, locotenentul Călinescu, făcu acelaș lucru și cădu isbit de glonț. Căpitanul Bogdan era isbit de două glonțe și avea pîntecele sfișiat de ele, în cât îi curgeau mațele. Dus în spital chiar în aceea zi fu cercetat de Domnitorul nostru, care Insuși îi puse crucea Sfîntului Gheorghe pe pîept — dar peste nópte căpitanul a murit.

V.

Se luptaseră Românii și de astă-dată cu vitejia aceea pe care o vădesc numai oștirile vechi și de veacuri încercate în luptă. N'au dobândit nimic, e adevărat, dar au dat dovezi că sînt vrednici de isbândi și că știu să móră.

parte să aducă în țară pe robiții turci, iar altă parte să plece cu răsboiū asupra Vidinului.

Oștirii menite să ție pază cetăților i-a mers mai bine. Dar cea însărcinată cu ducerea robiților a avut să sufere cumplite neajunsuri prin viscol pe câmpiile bulgare. Iar cealaltă parte a pornit din nou la perire și la rău, la alte răsboie și chinuri.

XVI.

În ziua luptei celei mari, când s'a predat Osman, a fost vreme bună și caldă. Soldații turci au ieșit din Plevna numai în bluze, încărcându-și mantalele în căruțe. Ei, în credință că-și vor deschide drum printre oștile creștine, au pornit în haine ușore, ca să se pótă lupta mai sprinteni.

Osman le dase mâncare pe trei zile.

Rînd pe rînd, după cum depuneaū armele, Turcii treceaū podul de peste Vid. De-aici apoi erau ruptți în cărduri mari și porniți încet către Dunăre.

Dar abia a treia zi a putut să pornescă cel dintâiu convoiū. Și au trecut douē săptămâni până ce să se golescă tótă câmpia de ei.

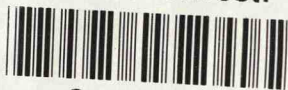
De negrăită jale și de cutremur era priveliștea bieților Turci îngrămădiți acolo pe câmpie. Cine a trecut pe acolo în zilele acelea, nu va uita nici în mormînt ticăloșia ce a vădūt-o.

Se schimbase vremea. Dase viscol cu zăpadă, și era ger de crăpaū pietrele. Străjnicia asta de vreme apucase pe bieții Turci, în mijlocul câmpiei nesfîrșite, deschise de pretutindenī și fără nici un fel de adăpostire.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 65702

le 14/03

B.C.U. Bucuresti

C134735

și urlete de tun. Grivița părea ca un taur care, după ce și-a biruit protivnicul obosit și singur, mugescce încă și umple aerul de muget.

Era tăcere între rîndurile Românilor. Li se pustiise sufletul, și, după atîta obosélă și luptă, îi cuprinsese tremurul și gróza. Li se rēcise sudórea pe ei, și-î uda și plóia. Intunerecul ce se apropia le mărea grija de sórta lor, iar tăcerea, după atîta vuet, îi îngrozea. Spun, că acolo pe sub rîpi, se vedeau soldați răsleți, plângênd cu hohote. «Ne-aũ potopit harachii» diceau dorobanții moldoveni către sanitari și către doctorii cari alergară să ajute răniților. «Aũ adus draci împotriva nóstră» spuneau vînătorii. Și adevêrat era, că se asvîrliră cu multă vîrtute flăcăii nóstri, și aũ perit cu sutele, dar aũ fost coplesiți cu numêrul.

Domnitorul Carol plecând atunci de pe înălțimea unde stete, veni să-și vadă oștenii. El dete peste cetele adunate ici-colo și le vêdu domolite cu totul. «Ce mai faceți, copii?» dîse el către una dintre cete. Un sergent, legat la cap cu o cîrpă, căci era rănit puțin, rêsponse: «Rêu, Măria Ta! Ne-aũ prăpădit păgânii! — «Cum v'aũ prăpădit, că vê vêd să-nătoși?» — «Sănătoși, Măria Ta, dar iacă-ne căți am rēmas dintr'o companie». — «Puțini!» dîse Domnitorul, cu jale. «Dar uite, alții dincolo», dîse iarăș arătând spre altă ceată. «Adunați-vê cu toții, și veți fi mulți, și mai aruncați-vê odată spre redută. Mi-ar fi rușine și Mie și vouê, să ne lăsăm bătuți de Turci!»

Dar poruncă să se mai încerce o năvală, nu dete Domnitorul. Îi vedea prea obosiți. Dacă însă

Noi trebuia să ne luăm nădejdea că vom bate reduta cea mare a Griviței, din partea asta. Dar lucrul acesta stînjenea rostul bătăii întregi: tocmai de unde trebuia bătută Grivița mai cu putere, acolo nu era chip să s'apropie tunurile ca s'o bată.

Redanul trebuia cucerit, căci numai alungând pedestrima de-acolo, se putea deschide dealul. Iar cucerirea redanului nu se putea altminteri decât cu o luptă de baionete.

Dorobanții din Vaslui și din Iași erau cei mai aprópe de redute, în șanțurile lor. Lor li s'a dat deci porunca să plece cu năvală și să alunge pe Turci din redan. Asta era să fie cea dintâi luptă a noastră piept la piept cu Turcii, botezul de sînge, cum îl numesc oștenii.

Dorobanții din Vaslui și Iași, trecuseră cei dintâi Dunărea și, fiind rînduiți să fie paza cetății Nicopole, au fost cei dintâi oșteni români al căror steag a fluturat pe zidurile unei cetăți turcesci. Și acum tot ei aveau să deschidă șirul luptelor cu baioneta și s'arate cât de vrednic e dorobanțul. Purtarea lor avea să fie o proorocie a întregului răsboi. Se făcea acum cu ei încercarea trăinicieii și a vrednicieii ostășescei, iar străinii aveau de bună sémă să judece după purtarea dorobanților din Vaslui și Iași pe toți dorobanții noștri.

Diua bună se cunoșce de diminéță, iar chipul răsboiului întreg s'a vedit în lupta Văslușenilor.

Cei mai buni ochitori din regiment au plecat înainte, resfirați pe cóstă. Unii s'ascundeau după răzórele din cale și, culcați așa, ochiaș spre redan apoi se ridicau cu grabă alergând înainte spre alt

părinților săi, căci aceleași dureri le au toți. Iar când ești apăsător de toate părțile și la străini nu e milă, cui să-ți deschizi inima și de cine să te apropii dacă nu de frații tăi? Noi un neam am fost. un neam de oameni viteji și trainici, și un neam sîntem, și dacă sorta ne-a asvîrlit prin toate țările, nu noi sîntem de vină. Și dacă unii ne zicem Munteni și alții Moldoveni, iar alții Ardeleni și mai știu eu cum, noi totuși una sîntem, neam românesc, unul și nedespărțit ca cele trei fețe în Dumnezeu, și unul vom fi de-apururi în ciuda vrășmașilor noștri, și tot-deauna când va fi primejdie din partea celor ce ne voesc răul și se încercă să ne lovească cu cuțitul în spre inimă, unul vom fi, de-apururi, așa să ne ajute Dumnezeu! Tot-deauna uniți, când va cere nevoia și va fi batjocorit neamul nostru, ridică-ne-vom glasurile într'un singur glas și ca un singur braț toate brațele noastre, și vom arăta că sângele apă nu se face și că vai de mama aceluia care caută să-și facă vrășmaș pe Român și se prind de piept cu dînsul!

ternic. Pe acest sergent îl vedură mai târziu ai noștri ieșind din șanț și târînd de barbă pe un oficer turc, voind să-l facă prizonier, dar în loc să-l ducă spre larg, îl ducea spre redută, și Bălășoiul ajungînd în puterea Turcilor a fost tăiat cu topórele.

Pe de altă parte, după Mărăcineanu de-adreptul, străbat, sărînd în șanț, o mână de flăcăi cu steagul.

Sergentul Constantin al Vlașului din Rîmnic se încurcase în baionetă și cădu peste cap de pe cóma șanțului între Turci. Aceștia sărînd să-l taie, iar ai noștri, vedîndu-i răriți și plecați spre Vlașu, sărînd după el cu sub-locotenentul Horcea. Creerîi sub-locotenentului sburară îndărăt, isbiți de o muche de topor, și stropiră pe cei ce veneau după dînsul. Dar Români erau în șanț, căci pe tot dealungul șanțului ei apucară să rěsběscă pe Turci.

Flăcării s'afundară în pămînt și se svîrcoleau în vizuină. Atunci din nou s'a mișcat pe culmea dealului din față batalionul dorobanților din Tecuciú voind să plece și să ajute celor din șanțuri, cari nu se mai vedeau pe de-asupra pămîntului. Dar îngrozit de focul turcesc, a stat iarăș pe loc.

Mărăcineanu snopesce pe Turcii din șanț și apoi cu capul gol, cu obrazul plin de sudórea înegrită de fumul pușcilor, înfierbîntat și cu sabia în vînt, sare afară din șanț, fără chipiú, și începe acum svîrcolirea între șanț și parapetele redutei.

Turcii ieșiseră sub pólele redutei, cu topóre și cu revolvere. Era locul strîmt pentru baionete. Invălmășéla ce a fost aici nu se póte spune. Era luptă piept la piept și încăerare ca de furnici.

Voinici și Turcii, dar voinici și ai noștri; se

de grija noastră, apoi se întorceau cu capul la stânga și rîdeau de opintelile ce le făceam.

Iar noi eram amăriți pentru asta.

Și așa, s'a făcut că la Nicopole când ne-au trimis poruncă rusescă, să pornim numai de cât să le cărăbănim robii și bagajele după ei, noi cu toate că 'i-am vădut strîmtorați, nu le-am făcut pe voce.

Și de aceea se plîngeau, că lupta de la Plevna au pierdut-o, mai ales din pricina nevrerii noastre să le ascultăm porunca. Dar porunca lor nu eram datorii s'o ascultăm; nu era făptuire de om cu mintea întrégă, să le ascultăm porunca. Oștirea noastră nu era adunată de pe gârlă; ea voia să se bată și să facă lucruri vitejești, nu să care ca-trafusele altora. Și avea cap, pe Domnitorul nostru, și numai de El avea s'asculte.

VI.

Rușii sînt de o lege cu noi, dar sînt de altă fire. Una ni-e credința în Dumnezeu, dar alta ni-e obîrșia neamului. Ei au țara lor și noi avem pe a noastră, și deosebite ne sînt legiuirile țării, cum ni-e deosebit graiul.

Cînd e vorba să fii rob și slugă, orî țî-e Turcul stăpân, orî Rusul, tot una e. Bir plătesci unuia ca și celuiialalt, și biciul care te bate tot biciu rămîne, fie că e în mîna creștinului, fie că e într'a păgânului.

Iar Rușii, de cîte orî erau învrăjbiți cu Turcii, intrau în țările românesce și le pustiau, sub cuvîntul că sînt ale Sultanului și, făcîndu-ne rîul nou, îl fac Turcilor. Nu era creștinescă purtarea

Ion Niculae. Erau cu numele trei batali6ne, c6ci t6te la un loc aveau abia peste o mie cincisute de 6meni.

Ac6sta era o6tirea Sl6niceanului 6i din ea s'a isvodit 6stea care a b6tut Rahova.

De la Plevna n'a putut Domnitorul s6 rup6 nici m6car un regiment de pedestrima, ca s6-l trim6t6 lui Sl6niceanu ca sporire. I-a trimes o singur6 companie de dorob6n6i din Bucuresci. At6ta tot. I-a trimes 6ns6 c6l6re6i, dou6 regimente de c6l6ra6i, 6i dete porunc6 s6 trec6 peste Dun6re dorob6n6ii 6i c6l6ra6ii, c66i se mai g6seau ca paz6 prin Oltenia 6i s6 se 6mpreune cu m6na de 6meni ai lui Sl6niceanu.

Sl6niceanu cu ai sei a a6teptat la satul Ghighiu sosirea dorob6n6ilor, 6i cam pe la sfintul Dumitru i-au sosit. Ace6tia erau de to6i dou6 batali6ne, unul de mehedin6eni 6i altul de musceleni, iar din Neam6 6i din Suc6va au sosit 250 de recru6i cu doi oficeri ca s6 6ntregesc6 batalionul. 6i i-a mai sosit 6i un regiment de c6l6ra6i, alc6tuit atunci 6n grab6 din prisosul altor regimente.

Ac6sta era t6t6 o6tirea : Vr'o patru mii de pedestra6i, to6i dorob6n6i, 6i vr'o mie de c6l6ra6i, cu dou6-spre-dece tunuri.

II.

Era o m6n6 de o6tire neao6 rom6neasc6 ! Num6i dorob6n6i 6i c6l6ra6i. Mehedin6enii 6i cei din Suc6va erau recru6i, de cur6nd adu6i de pe-acas6 6i, ast-fel, neiscusi6i 6n purtarea armelor 6i neobicinuie6i cu mi6c6rile ost66esci 6n vreme de b6tae.

în cetate 140 de tunuri, peste trei sute de mii de ghiulele și de obuzuri, șapte mii de butoie cu iarbă de tun și de cece mii de ocale de iarbă de pușcă. Turcii lui Izet aveau destulă muniție, ca să se împotrivescă multă vreme. Mai ales pedestrima : ea ne-a lăsat în Vidin peste două-spre-zece milioane de cartușe.

Óstea noastră a fost primită de preoții bulgari în haie de srbători împărătesci și cu icóne pe brațe. Clopotele tuturor bisericilor începură să cânte, vestind creștinilor ziua mântuirii lor de jugul turcesc. Guvernator al cetății fu numit generalul Cerchez, care a chemat numai decât pe Bulgarii mai de frunte din oraș și a numit dintre ei pe primar și pe toate autoritățile civile.

Generalii noștri au mers cu toții la biserică ; preoții bulgari au făcut sfînta slujbă, pomenind numele Domnitorului Carol al României, ca mântuitor al orașului Vidin și al creștinilor bulgari. Pe unul dintre turnurile de apărare ale cetății s'a ridicat steagul tricolor și ca semn de biruință s'a tras de trei ori cu tunul.

Astfel, în puternica și nebiruita cetate a Vidinului, în care de la clădirea ei până acum n'a putut să intre nici o óste dușmană, în cetatea cea înspăimântătoare au intrat acum oștile Românilor. Vidinul a mai fost bătut odată de Români, acum patru sute de ani, de vitejii oșteni ai lui Mihaiu Viteazul. Dar strămoșii noștri n'au avut noroc să intre în cetate. Acest noroc a fost ursit strănepoților lui Mihaiu !

Domnitorul a trimis óstei de la Vidin un ordin de di, în care dicea între altele :